

**MINISTERUL EDUCAȚIEI AL REPUBLICII MOLDOVA
UNIVERSITATEA DE STAT „ALECU RUSSO” DIN BĂLȚI**

INTERUNIVERSITARIA

Ediția a VI-a,

**Materialele Colocviului Științific Studentesc,
consacrat aniversării a 65-a de la fondarea
Universității de Stat „Alecă Russo” din Bălți,
29 octombrie 2010**

Volumul I

Bălți, 2011

CZU: 378(478-21)(091)(082)=135.1

I-58

Colegiul de redacție:

Elena SIROTA, dr. conf. univ.

Svetlana STANȚIERU, lect. sup.

Aurelia BÎRSANU, lect. sup.

Oxana NICULICA, asist. univ., metodist

Vergiliu BOTNARI, masterand

Coperta: **Silvia CIOBANU**, bibliotecar, grad de calificare superior

Corector: **Liliana EVDOCHIMOV**, master în filologie

Tehnoredactare: **Liliana EVDOCHIMOV**

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

„Interuniversitaria”, colocviul șt. studentesc (6 ; Bălți). Interuniversitaria: Materialele colocviului al 6-a șt. studentesc: consacrat aniversării a 65-a de la fondarea Univ. de Stat „Alec Russo” din Bălți, 29 oct. 2011 / col. red.: Elena Sirota, Svetlana Stanțieru, Aurelia Bîrsanu [et al.]. – Bălți: Presa univ. bălțeană, 2011. – ISBN 978-9975-50-061-6.

Vol. 1. – 2011. – 228 p. – Antetit.: Univ. de Stat „Alec Russo” din Bălți. – Bibliogr. la sfârșitul art. – 100 ex. – ISBN 978-9975-50-063-0.

378(478-21)(091)(082)=135.1

**Responsabilitatea pentru conținutul
și redactarea articolelor revine autorilor**

Tiparul: *Tipografia Universității de Stat „Alec Russo” din Bălți*

© *Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, 2011*

ISBN 978-9975-50-061-6

SUMAR

SECȚIUNEA Cercetări în domeniul științelor

Alexandra CIOBANU , <i>Procesul stocastic al lui Goldstein – Kac pe o dreaptă</i>	5
Oleg BALAN , <i>Analogia în electricitate și magnetism și utilizarea ei în procesul studierii și predării fizice</i>	9
Aliona ȘCIUSI , <i>Формирование любознательности на уроках физики у учеников гимназического цикла</i>	15
Serghei CULEȘOV , <i>Google AppEngine</i>	20
Diana GRÎU , <i>Serviciile fiscale electronice – un pas spre modernizare</i>	24
Marcela DEMIAN , <i>Impactul e-comerțului asupra economiei</i>	27
Aliona CAZACU , <i>Fiscalitatea comerțului electronic în contextul dezvoltării tehnologiilor informaționale</i>	32
Irina MOROGAI , <i>Studiul experimental al tensiunii superficiale a metalelor lichide</i>	39
Lina MOROȘAN , <i>Utilizarea produselor soft în studierea limbii engleze</i>	53
Inna PROCA , <i>Utilizarea tehnologiilor informaționale în domeniul juridic</i>	58

SECȚIUNEA Cercetări în domeniul științelor naturii

Olesea SAMSON , <i>Ameliorarea nivelului de producție în domeniul silviculturii</i>	66
Marina ILUȘCA , <i>Azotul biologic pentru agricultura Republicii Moldova</i>	71
Nicolae BEȚIVU , <i>Cercetarea sotiurilor de grâu de toamnă create la Centrul Științifico-Practic „Selecția”</i>	74
Inga CĂPĂȚĂNĂ , <i>Caracteristica microbiologică a apei</i>	79
Adrian FRUNZĂ , <i>Unele legități ale creșterii biomasei și lungimii corpului la nutrii în condiții domestice</i>	83
Galina CRÎȘMARU , Anastasia ȚAP , <i>Исследование химического взаимодействия тарного обесцвеченного стекла с дифтордихлорметаном</i>	87
Oxana NOROC , <i>Transformarea substanței organice a solului pe terenurile arabile din stepa Bălțiului</i>	91
Viorica ȚÎLEA , <i>Creativitatea în cadrul orelor de biologie</i>	98
Sabina SPRÎNCEANĂ , <i>Caracterul intuitivității a manualelor de biologie din ciclul gimnazial</i>	105
Olga RĂILEAN , <i>Particularități ale atitudinii subiective la elevi față de unele animale vertebrate</i>	109

SECȚIUNEA Drept și integrare europeană

Mihaela GRĂDINARI , <i>Rolul avocatului parlamentar în apărarea drepturilor omului</i>	115
Ludmila ZAIAT , <i>Noțiunea și caracterele juridice ale contractului de vânzare-cumpărare</i>	119
Alexandra Diana BUCUR , <i>Dreptul de a pedepsi – între răzbușnarea și apărarea societății</i>	124
Aliona LAȘCU , <i>Aminarea executării pedepsei pentru femeile gravide și cele care au copii cu vârsta de pînă la 8 ani</i>	129
Cristian Claudiu TEODORESCU , <i>Legitima Apărare excepție de la Dreptul la viață protejat de Convenția europeană pentru apărarea Drepturilor omului</i>	134
Simina COTOI , Alexandrina TOMUȘ , <i>Aspecte controversate cu privire la controlul judiciar asupra soluțiilor date de procuror</i>	141

Vincenzo CARBONE , <i>The new tax crimes introduced by the Decree-Law nr. 223/2006: omitted payment of VAT and undue compensation</i>	149
Adrian ZECSES , <i>Acordul de recunoaștere a vinovăției ca formă specială a procedurii penale în proiectul noului Cod de procedura penală</i>	151
Inna PROCA , <i>Dobândirea proprietății</i>	154
SECȚIUNEA Psihologie și Asistență Socială	
Nicolina VICNEANSCHI , <i>Mecanisme naționale și internaționale pentru protecția persoanelor cu handicap</i>	161
Olga STRATUȚA , <i>Motivarea – factor determinant în explicarea comportamentului uman</i>	164
Olesea TATARENCO , <i>Виды насилия в семье</i>	171
Mihai CEBAN , <i>Reacția indivizilor la șocul cultural: alienarea și aculturarea</i>	174
Lilia ARTENI , <i>Comunicarea și structura personalității juvenile</i>	178
Daniela PERJARI , <i>Aspecte psihologice privind sarcina și nașterea</i>	186
Victoria MUNTEAN , <i>Înșelăciunea. Dimensiuni psihologice. (Definiții. Forme. Motive)</i>	191
Ina GALBUR , <i>Aspecte ale asistenței sociale a copiilor din familia incompletă</i>	195
Anghelina BANUH , <i>Specificul problemelor psiho-sociale cu care se confruntă familia tânără</i>	201
Elvira CIOBANU , <i>Asistența psihologică a victimelor violenței domestice</i>	207
Elena STATNIC , <i>Aspecte psiho-sociale ale manifestării violenței în rîndul preadolescenților</i>	210
Cătălina GAVRILIUC , <i>Probațiunea postsentințială ca modalitate de reintegrare a persoanelor eliberate din detenție</i>	216
Cristina CRUDU , Natalia CECHINA , <i>Alcoolismul – unul dintre factorii declanșatori ai violenței familiale</i>	221

SECȚIUNEA CERCETĂRI ÎN DOMENIUL ȘTIINȚELOR

PROCESUL STOCASTIC AL LUI GOLDSTEIN-KAC PE O DREAPTĂ

Alexandra Ciobanu, studentă, Facultatea de Tehnică, Fizică, Matematică și Informatică,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
Coordonator științific: Valeriu Cabac, conf. univ. dr.

In this article we present the general model of a random motion that describes the Goldstein-Kac process or the telegraph process on the line. The methods of mathematical analysis, differential equations, functional analysis and probability theory are used. The connection of the process with Brownian motion is given and different kind of equations that are related to Goldstein-Kac telegraph process. At the end of the article the second order moment (variance) of the telegraph process is presented.

Keywords: Bessel function, telegraph equation, Brownian motion, equation of the vibrating string.

Introducere

Încă din cursul școlar de fizică se cunoaște că toate corpurile din natură sînt alcătuite din molecule și atomi, ceea ce a fost descoperit cu cîteva veacuri în urmă. Pe la începutul secolului trecut, s-a demonstrat faptul că există particule elementare, care, după dimensiunea lor, sînt cu mult mai mici decît atomii. Astfel, în fizica nucleară apar quarc-urile (up, down, strange etc.), leptonii (mionul, taionul, neutrino electronic, antielectronul etc.) și lista se completează în mod continuu cu noi descoperiri. Deci, dezvoltarea fizicii statistice (sau nucleare), precum și a multor ramuri ale tehnicii, a impus teoriei probabilității noi probleme, care ieșeau din limitele teoriei clasice. În timp ce fizicianul și tehnicianul erau interesați de cercetarea procesului (fenomenului), care decurge în timp, teoria probabilității nu posedă nici metode generale, nici scheme particulare, elaborate pentru rezolvarea problemelor ce apăreau la cercetarea acestor fenomene. Astfel, apare o nouă teorie – teoria proceselor aleatoare (stocastice) – ramură a teoriei probabilității, care cercetează variabilele aleatoare dependente de unul sau mai mulți parametri (care se schimbă în mod continuu). Teoria proceselor stocastice se dezvoltă pe la începutul anilor '30 ai secolului trecut, datorită renumiților matematicieni, specialiști în domeniul teoriei probabilităților și statisticii matematice, A. Kolmogorov și A. Hincin. În articolul lui A. Kolmogorov „Despre metodele analitice în teoria probabilității”, a fost expusă baza sistematică a teoriei proceselor de tip Markov (procesele markoviene), iar în lucrările lui A. Hincin – bazele teoriei proceselor staționare [3].

Conținutul lucrării

Problema este următoarea: presupunem că avem o rețea de puncte discrete, echi-distante. Din punctul $x=0$ începe mișcarea o particulă cu viteza constantă v . Particula se poate mișca ori în direcția pozitivă, ori în cea negativă. Fiecare pas are durata Δt și mărimea Δx . Deci avem $\Delta x = v\Delta t$. De fiecare dată cînd particula ajunge într-un punct al rețelei, există o anumită probabilitate că direcția de mișcare a particulei se va schimba. Fie că această probabilitate este egală cu $a\Delta t$. Atunci, rezultă că $1 - a\Delta t$ este probabilitatea că direcția mișcării se va păstra. Deci ce se întîmplă de fapt? Pentru o anumită perioadă de timp, particula se mișcă în direcția aleasă în mod aleator. Pe urmă, ea poate să-și schimbe direcția (sub acțiunea unor factori exteriori) și să se miște într-o nouă direcție, pînă cînd iarăși (peste un anumit interval de timp) își va schimba direcția. Ca de obicei, întrebarea principală care se pune în problemele de acest gen este: cu ce probabilitate, peste un oarecare interval de timp t , particula se va afla într-un anumit interval? [6].

Fie că x reprezintă abscisele punctelor discrete ale rețelei pe care o cercetăm. Notăm cu S_n poziția particulei după n pași, $\phi(x)$ - o funcție arbitrară, funcția caracteristică unui interval. Să calculăm valoarea medie $\langle \phi(x + S_n) \rangle$. Această valoare

medie (sau expectanța) reprezintă probabilitatea că particula se va afla în acest interval după n pași, începîndu-și mișcarea în punctul x . Pentru a generaliza problema, vom introduce variabila aleatoare (VA) $\mathcal{E}$:

$$\begin{pmatrix} 1 & -1 \\ 1-a\Delta t & a\Delta t \end{pmatrix}. \quad (1)$$

Variabila $\mathcal{E}$ primește valoarea 1 cu probabilitatea $1-a\Delta t$ și valoarea -1 cu probabilitatea $a\Delta t$. Să considerăm acum un șir de variabile aleatoare independente $\varepsilon_1, \varepsilon_2, \dots, \varepsilon_{n-1}$. Fiecare VA este distribuită după legea (1) și toate VA sînt independente între ele. Situația care se întîlnește, de obicei, în teoria probabilității ar fi: avem o monedă asimetrică și toți $\mathcal{E}$ din șir sînt rezultatul celor $n-1$ aruncări independente ale monedei. Acum, putem să scriem care va fi poziția particulei după n pași. Dacă particula începe să se deplaseze în direcția pozitivă din punctul $x_0 = 0$, atunci avem:

$$S_n = v\Delta t(1 + \varepsilon_1 + \varepsilon_1\varepsilon_2 + \dots + \varepsilon_1\varepsilon_2\dots\varepsilon_{n-1}). \quad (2)$$

Iar dacă particula începe să se miște din punctul $x_0 = 0$ în direcția negativă, atunci poziția particulei este:

$$S_n = -v\Delta t(1 + \varepsilon_1 + \varepsilon_1\varepsilon_2 + \dots + \varepsilon_1\varepsilon_2\dots\varepsilon_{n-1}) = -S_n^+. \quad (3)$$

Să considerăm acum două funcții:

$$F_n^+(x) = \langle \phi(x + S_n) \rangle. \quad (4)$$

$$F_n^-(x) = \langle \phi(x - S_n) \rangle. \quad (5)$$

Să determinăm acum formula de recurență. Înainte de aceasta, vom înscrie:

$$F_n^+(x) = \langle \phi[x + v\Delta t + v\Delta t\varepsilon_1(1 + \varepsilon_2 + \varepsilon_2\varepsilon_3 + \dots + \varepsilon_2\varepsilon_3\dots\varepsilon_{n-1})] \rangle.$$

Obținem:

$$\begin{aligned} F_n^+(x) &= a\Delta t \langle \phi[x + v\Delta t - v\Delta t(1 + \varepsilon_2 + \varepsilon_2\varepsilon_3 + \dots)] \rangle \\ &+ (1 - a\Delta t) \langle \phi[x + v\Delta t + v\Delta t(1 + \varepsilon_2 + \varepsilon_2\varepsilon_3 + \dots)] \rangle \end{aligned} \quad [6].$$

Să privim la ceea ce am obținut: expectanțele au exact aceeași formă ca și mai înainte, cu excepția că x este înlocuit cu $x + v\Delta t$ și n este înlocuit cu $n-1$. Utilizînd notațiile noi, obținem formula:

$$F_n^+(x) = a\Delta t F_{n-1}^-(x + v\Delta t) + (1 - a\Delta t) F_{n-1}^+(x + v\Delta t). \quad (6)$$

La fel, folosind F_n^- , avem:

$$F_n^-(x) = a\Delta t F_{n-1}^+(x - v\Delta t) + (1 - a\Delta t) F_{n-1}^-(x - v\Delta t). \quad (7)$$

Am obținut deci un sistem de relații de recurență.

Să trecem acum de la aceste două ecuații la o ecuație diferențială. Calculăm raportul dintre creșterea funcției $\Delta F_n^+(x)$ și creșterea argumentului Δt :

$$\begin{aligned} \frac{F_n^+(x) - F_{n-1}^+(x)}{\Delta t} &= \frac{F_{n-1}^+(x + v\Delta t) - F_{n-1}^+(x)}{\Delta t}, \text{ cu } \Delta t \rightarrow 0. \\ &- aF_{n-1}^+(x + v\Delta t) + aF_{n-1}^-(x + v\Delta t) \end{aligned}$$

Acum, trecînd la limită, obținem:

$$\frac{\partial F^+}{\partial t} = v \frac{\partial F^+}{\partial x} - aF^+ + aF^-. \quad (8)$$

Aici nu mai există n , deoarece am trecut la limită. Din altă relație, (7), obținem într-un mod asemănător:

$$\frac{\partial F^-}{\partial t} = -v \frac{\partial F^-}{\partial x} + aF^+ - aF^- . \quad (9)$$

Interesant este faptul că aceste două ecuații liniare de ordinul întâi pot fi combinate într-o ecuație de tip hiperbolic. Pentru aceasta trebuie să introducem două funcții noi:

$$F = \frac{1}{2}(F^+ + F^-) \text{ și } G = \frac{1}{2}(F^+ - F^-) .$$

Adunând ecuațiile (8) și (9), obținem:

$$\frac{\partial F}{\partial t} = v \frac{\partial G}{\partial x} . \quad (10)$$

Scăzând (9) din (8), avem:

$$\frac{\partial G}{\partial t} = v \frac{\partial F}{\partial x} - 2aG . \quad (11)$$

Pentru a elimina G , trebuie să diferențiem (10) după t și (11) după x . Atunci, obținem următoarea ecuație:

$$\frac{1}{v} \frac{\partial^2 F}{\partial t^2} = v \frac{\partial^2 F}{\partial x^2} - \frac{2a}{v} \frac{\partial F}{\partial t} , \quad (12)$$

care (în teoria ecuațiilor diferențiale în derivate parțiale) poartă denumirea de ecuație telegrafică [6]. Condițiile inițiale pentru această ecuație sînt următoarele:

$$\begin{cases} F(x,0) = \phi(x), \\ \left(\frac{\partial F}{\partial t} \right)_{t=0} = 0 . \end{cases}$$

La rezolvarea ecuației (12) poate să apară un caz destul de interesant, dacă presupunem că $a = 0$. Atunci, probabilitatea că particula își va schimba direcția este 0 (cu alte cuvinte, dacă particula începe să se miște într-o direcție aleasă la întâmplare, ea nu se mai oprește). Cum va arăta în acest caz funcția $F(x,t)$? După cum am spus, nu mai există schimbări de direcție și deci nici variabile aleatoare. Din relația (4), observăm că $F_n^+(x) = \phi(x + nv\Delta t)$, iar din (5) că $F_n^-(x) = \phi(x - nv\Delta t)$. Or, pentru $F(x,t)$ obținem:

$$F(x,t) = \frac{\phi(x + vt) + \phi(x - vt)}{2} ,$$

care reprezintă, de fapt, ecuația coardei oscilatoare (soluțiile căreia pot fi găsite în manualele de ecuații diferențiale ordinare). Iar dacă vom presupune că $a \rightarrow \infty$ și $v \rightarrow \infty$, atunci ecuația (12), în limită devine ecuația difuziei sau ecuația mișcării browniene:

$$\frac{1}{D} \frac{\partial F}{\partial t} = \frac{\partial^2 F}{\partial x^2} \quad [6].$$

Faptul că legea de distribuție $F(x,t)$ este soluția ecuației procesului telegrafic a fost demonstrat, pentru prima dată, de către Sidney Goldstein în 1951, iar apoi confirmat în articolele lui V. Cane (1975) și E. Orsingher (1985). Forma funcției $F(x,t)$ este:

$$F(x,t) = \frac{\lambda}{v} e^{-\lambda t} I_0 \left(\frac{\lambda}{v} \sqrt{v^2 t^2 - x^2} \right) + \frac{1}{2v} \frac{\partial}{\partial t} \left\{ e^{-\lambda t} I_0 \left(\frac{\lambda}{v} \sqrt{v^2 t^2 - x^2} \right) \right\}, \text{ pentru } |x| < vt \quad (13)$$

unde

$$I_0(x) = \sum_{k=0}^{\infty} \frac{1}{(k!)^2} \left(\frac{x}{2} \right)^{2k} \text{ este funcția lui Bessel de ordinul 0 cu argument imaginar [4].}$$

Modelul legat de procesul telegrafic este:

$$X(t) = V(0) \int_0^t (-1)^{N(s)} ds \quad [1].$$

Acesta ne oferă poziția particulei după un oarecare interval de timp. Cu ajutorul acestui model putem să calculăm varianța sau momentul de ordinul II pentru procesul stocastic al lui Goldstein-Kac pe o dreaptă:

$$\text{Var}X(t) = \frac{1}{2} v^2 \left[\frac{2t}{\lambda} - \frac{(1 - e^{-2\lambda t})}{\lambda^2} \right]. \quad (14)$$

Bazându-ne pe relația (13), avem:

$$\begin{aligned} EX^2(t) &= \int_{-vt}^{vt} x^2 F(x,t) dx + v^2 t^2 e^{-\lambda t} = \\ &= \frac{e^{-\lambda t}}{2v} \left[\lambda \int_{-vt}^{vt} x^2 I_0 \left(\frac{\lambda}{v} \sqrt{v^2 t^2 - x^2} \right) dx + \int_{-vt}^{vt} x^2 \frac{\partial}{\partial t} I_0 \left(\frac{\lambda}{v} \sqrt{v^2 t^2 - x^2} \right) dx \right] \\ &+ v^2 t^2 e^{-\lambda t} = \frac{e^{-\lambda t}}{2v} \left[\lambda \int_{-vt}^{vt} x^2 I_0 \left(\frac{\lambda}{v} \sqrt{v^2 t^2 - x^2} \right) dx \right. \\ &\left. + \frac{\partial}{\partial t} \int_{-vt}^{vt} x^2 I_0 \left(\frac{\lambda}{v} \sqrt{v^2 t^2 - x^2} \right) dx \right] \end{aligned}$$

care după unele calcule se transformă în:

$$\begin{aligned} \int_{-vt}^{vt} x^2 I_0 \left(\frac{\lambda}{v} \sqrt{v^2 t^2 - x^2} \right) dx &= v^3 \left[\frac{t}{\lambda^2} (e^{\lambda t} + e^{-\lambda t}) - \frac{(e^{\lambda t} - e^{-\lambda t})}{\lambda^3} \right], \\ \frac{\partial}{\partial t} \int_{-vt}^{vt} x^2 I_0 \left(\frac{\lambda}{v} \sqrt{v^2 t^2 - x^2} \right) dx &= \frac{v^3 t}{\lambda} (e^{\lambda t} - e^{-\lambda t}) \end{aligned}$$

de unde se obține relația (14) [1].

Concluzii

Procesul stocastic al lui Goldstein-Kac pe o dreaptă, ca un caz particular al procesului Markov și al procesului omogen al lui Poisson, poate fi pe larg utilizat în cercetarea proceselor fizice, pentru a observa corelația dintre practică (procesul fizic care decurge în timp) și teorie (modelul stocastic al procesului cercetat). Acest model al procesului aleator (stocastic) poate fi folosit și în fizica statistică, la studierea particulelor elementare. Modelul poate fi extins de la cel unidimensional, pînă la modelul mișcării aleatoare pe un plan și în spațiul n -dimensional.

Referințe bibliografice:

1. Гмурман, В., *Теория вероятностей и математическая статистика*, Москва, Высшая школа, 1968.
2. Гнеденко, Б., *Курс теории вероятностей*, Москва, Наука, 1963.
3. Розанов, Ю., *Случайные процессы*, Москва, Наука, 1965.

4. Kac, M., *Some Stochastic Problems in Physics and Mathematics // Pure and Applied Science 2 (1956), New-York.*
5. Kolesnik, A., The equations of markovian random evolution on the line // *J. Appl. Prob., 35 (1998), 27-35, Israel.*
6. Orsingher, E., *Probability law, flow function, maximum distribution of wave-governed random motions // Stochastic processes and their applications, 34 (1990), 49-66, North-Holland.*

ANALOGIA ÎN ELECTRICITATE ȘI MAGNETISM ȘI UTILIZAREA EI ÎN PROCESUL STUDIERII ȘI PREDĂRII FIZICII

Oleg Balan, masterand, Facultatea de Tehnică, Fizică, Matematică și Informatică,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

Coordonator științific: Mihai Popa, conf. univ. dr.

Analogy, used in all school subjects, is also applied in studying and teaching physics, as it allows, on the one hand, the acquisition of new knowledge beginning with other analogies already fixed, and on the other hand, it makes the understanding of complex phenomena or abstract notions more accessible. The work presents various analogues in the section Electricity and Magnetism and their use in studying and teaching physics.

Introducere

Analogia este una din metodele științifice de cunoaștere, care este utilizată pe scară largă în studiul fizicii. La baza analogiei stă comparația. În cazul în care este evident că două sau mai multe fenomene, obiecte, se aseamănă, prin comparare, se face asemănarea între alte componente. Compararea prin analogie poate fi atât adevărată, cât și falsă, astfel încât este nevoie de o verificare experimentală. În procesul de predare, valoarea analogiei este mare, deoarece crește nivelul teoretic de prezentare al orelor de fizică din liceu și universitate.

În practică, analogia este folosită, în special, pentru a explica concepte și legi dificile, deja introduse. De exemplu, la studierea undelor electromagnetice, apar mari dificultăți pentru elevi și studenți la înțelegerea acestora. Aici recurgem la analogia dintre unele electromagnetice și unele mecanice (undele de la suprafața apei).

Este cunoscută analogia hidraulică a unui circuit electric, care permite să explice noțiunea de tensiune electromotoare și rolul sursei de curent continuu într-un circuit. Cadrul didactic trebuie să menționeze nu numai asemănările, dar și deosebirile dintre cele două modele analoge, pentru ca la elevilor și studenților să nu le apară reprezentări greșite. Astfel, explicând esența termenului de „sursă de curent”, se indică faptul că la sursa de curent nu se produc electroni (la fel cum în pompa de apă nu se produce apă), că sursa de curent creează în conductorii un câmp electric (la fel cum pompa de apă creează o presiune asupra apei), etc.

O altă analogie este comparația dintre mișcarea electronilor în conductorii metalici și mișcarea apei. Elevii/studenții trebuie să atragă atenția și asupra vitezei mici de deplasare a electronilor, comparativ cu viteza foarte mare a câmpului electric ($c = 300000 \text{ km/s}$) și deci, a curentului electric din circuit. Pentru a sublinia acest aspect, profesorul demonstrează experimental că morișca începe să se învârtă înainte ca la ea să ajungă apa pusă în mișcare de către paletele pompei. Șirul analogiilor poate continua.

Alegerea analogiilor presupune cu atenție și precauție. Se cunosc foarte multe analogii neștiințifice, bazate numai pe asemănarea exterioară și care nu numai că reflectă greșit esența fenomenelor, dar le și deformează. O astfel de analogie o constituie cea a stratului superficial de lichid cu o peliculă elastică din cauciuc.

În acest sens, articolul nostru își propune următoarele obiective:

- a.) analiza concisă a analogiilor, descrise deja în compartimentul *Electricitate și Magnetism*;
- b.) evidențierea și descrierea unor analogii noi din acest compartiment;

c.) sistematizarea materialului respectiv sub forma unei lucrări importante, care ar putea fi de folos studenților, masteranzilor și profesorilor.

Conținutul lucrării

Analogia, utilizată la toate materiile școlare, este folosită și la învățarea fizicii, întrucât permite, pe de o parte, achiziționarea unor noi cunoștințe, plecând de la altele deja fixate, iar pe de altă parte, face mai accesibilă înțelegerea fenomenelor complexe sau a noțiunilor abstracte. Există unele analogii dintre hidrodinamică și electrodinamică. Asemenea curgerii apei prin spațiul liber al unei țevi, electronii liberi pot să se miște prin spațiul liber dintre atomii unui conductor. Deplasarea ordonată a electronilor poartă denumirea de *current electric*. Trebuie să facem aici o observație importantă. Mișcându-se uniform printr-un conductor, fiecare electron îl împinge pe cel de lângă el, astfel încât toți electronii se mișcă împreună precum un grup. O analogie aproximativă este cea a unui tub umplut de la un capăt la celălalt cu mărgelile. (Fig. 1).

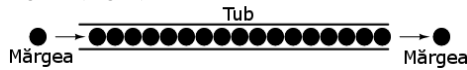

Fig. 1. Tub umplut cu mărgelile

Tubul este plin de mărgelile, precum un conductor este plin de electroni liberi, pregătiți să fie puși în mișcare de o forță externă. Dacă o singură mărgea este introdusă brusc în acest tub prin partea stângă, o alta va ieși instant din partea cealaltă. Mișcarea este posibilă doar dacă tubul este deschis la celălalt capăt pentru a permite ieșirea mărgelilor. Dacă tubul este închis la capătul din dreapta, mărgelile se vor aduna în tub, iar curgerea lor nu va avea loc. Același lucru se poate spune despre curentul electric: curgerea continuă a curentului necesită un drum neîntrerupt pentru a permite deplasarea. În materialul conductor, precum fierul, cuprul, aluminiul, există mulți electroni liberi, ce se pot deplasa cu ușurință prin interiorul conductorului. Dar nu va exista niciodată o deplasare continuă sau uniformă a electronilor prin conductor, dacă nu va exista unde să vină electronii și încotro să se îndrepte. Să presupunem ca avem o **Sursă** și **Destinație** a electronilor (Fig. 2).

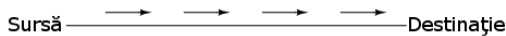

Fig. 2. Sursă și destinație de electroni

Sursa ne servește pentru împingerea electronilor prin partea stângă a firului, curgerea electronilor prin fir este indicată de săgeți. Dar această curgere va fi întreruptă în cazul în care, în calea formată de firul conductor, este făcută o **Întrerupere** (Fig. 3). Electronii nu se pot deplasa de la **Sursă** la **Destinație**. Această situație este asemănătoare tăierii conductei de apă în două și astupării celor două capete: apa nu va putea curge, dacă nu are pe unde să iasă din țevă.

Fig. 3. Conductor întrerupt

Dacă ar fi să luăm un alt fir ce duce spre **Destinație** și, pur și simplu, am face contact fizic cu firul ce duce spre **Sursă**, am avea din nou o cale continuă pentru curgerea electronilor. Cele două puncte din diagramă reprezintă contactul fizic (metal-metal) dintre cele două fire (Fig. 4).

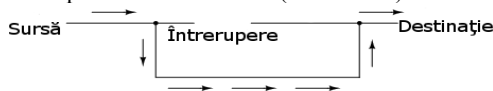

Fig. 4. Conexiunea unui conductor întrerupt

Acum avem în continuitate, de la **Sursă**, prin noua conexiune, în jos, în dreapta, și apoi în sus, spre **Destinație**. Este interesant de observat că la trecerea curentului electric prin

fir, nu apare nici o „îmbătrînire” a firului, în contrast cu țevile de apă care sînt eventual corodate în timp datorită curgerii apei. Electronii împingă, într-adevăr, un anumit grad de rezistență la mișcare, iar această rezistență generează căldură într-un conductor. Precum am menționat, doar un drum continuu nu este suficient pentru a putea deplasa electronii: avem nevoie și de un mijloc de „împingere” a lor prin circuit. La fel ca măgelele dintr-un tub sau apa dintr-o țevă, este nevoie de o forță pentru a începe curgerea. În cazul electronilor, această forță este aceeași, ca și în cazul electricității statice: forța produsă de un dezechilibru de sarcină electrică. De exemplu, parafina frecată cu lîna ne demonstrează că surplusul de electroni de pe parafină (sarcină negativă) și deficitul de electroni de pe lîna (sarcină pozitivă) creează un dezechilibru de sarcină între cele două. Acest dezechilibru se manifestă printr-o forță de atracție între cele două corpuri (Fig. 5).

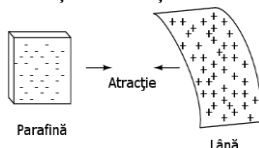

Fig. 5. Parafină și lîna electrizată

Dacă introducem un fir conductor între cele două corpuri, încărcate din punct de vedere electric, vom observa o curgere a electronilor prin acesta, datorită faptului că electronii în exces din parafină trec prin fir înapoi pe lîna, restabilind dezechilibrul creat (Fig. 6).

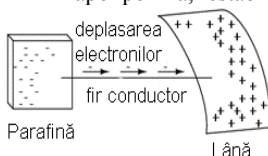

Fig. 6. Descărcarea printr-un conductor

Dezechilibrul dintre numărul electronilor din atomii parafinei și cei ai lînei creează o forță dintre cele două materiale. Neexistînd nici un drum prin care electronii se pot deplasa de pe parafină înapoi pe lîna, tot ce poate face această forță este să atragă cele două corpuri împreună. Cînd conductorul le conectează, atunci forța va face ca electronii să se deplaseze într-o direcție uniformă prin fir, pînă în momentul în care sarcina electrică este neutralizată în această zonă. Sarcina electrică, formată prin frecarea celor două materiale, este analogă cu stocarea unei anumite cantități de energie. Această energie este asemănătoare energiei înmagazinate într-un rezervor de apă aflat la înălțime, umplut cu ajutorul unei pompe dintr-un bazin aflat la un nivel mai scăzut (Fig. 7).

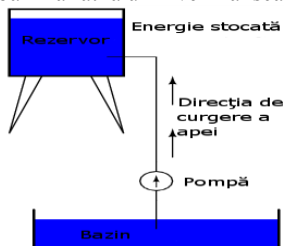

Fig. 7. Rezervor de apă aflat la înălțime

Influența gravitației asupra apei din rezervor dă naștere unei forțe ce tinde să deplaseze apa spre nivelul inferior. Dacă vom construi o țevă de la rezervor spre bazin, atunci apa va

curge sub influența forței gravitaționale înapoi în bazin. Este nevoie de o anumită energie pentru pomparea apei de la un nivel inferior (bazin) la unul superior (rezervor), iar curgerea apei prin țevă înapoi, la nivelul inițial, constituie eliberarea energiei înmagazinate prin pomparea precedentă. Dacă apa este pompată la un nivel și mai ridicat, va fi necesară o energie și mai mare pentru realizarea acestui lucru, prin urmare, va fi înmagazinată o energie și mai mare, și, de asemenea, va fi eliberată o energie mai mare decât în cazul precedent.

Analog, dacă frecăm parafina și lîna împreună, „pompăm” electronii de pe nivelele energetice „normale” ale atomului. Forța de atracție a electronilor spre nivelele „normale” din jurul nucleelor pozitive ale atomilor, este analoagă forței de gravitație, exercitată asupra apei din rezervor, forța ce tinde să aducă apa înapoi în bazin. La fel cum pomparea apei la un nivel mai înalt, „pomparea” electronilor, pentru crearea unui dezechilibru de sarcină electrică, duce la înmagazinare de energie. Asigurarea unui drum prin care electronii să poată curge înapoi spre „nivelurile” lor normale are ca rezultat o eliberare a energiei înmagazinate, asemenea eliberării energiei în cazul rezervorului, atunci cînd este pus la dispoziție un drum pe care apa poate să curgă prin țevă.

Energia înmagazinată datorită unui dezechilibru de sarcină electrică poartă numele de *energie potențială*, pentru că are posibilitatea (potențialul) să fie eliberată pe viitor. Această energie potențială poate fi exprimată printr-un termen, denumit *tensiune electrică*, ceea ce reprezintă energia potențială pe unitate de sarcină electrică. Tensiunea electrică poate fi generată și prin alte mijloace, nu doar datorită frecării diferitor tipuri de materiale. Reacțiile chimice, energia radiantă și influența magnetismului asupra conductorilor sînt cîteva modalități, prin care poate fi produsă tensiunea electrică. Atunci cînd capetele „+” și „-” ale bateriei electrice nu sînt conectate la un circuit, va exista o tensiune electrică între aceste două puncte, dar nu va exista o deplasare a electronilor prin baterie, pentru că nu există un drum continuu, prin care electronii să se poată deplasa (Fig. 8).

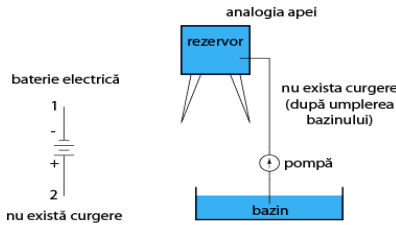

Fig. 8. Analogia dintre un rezervor de apă și o baterie

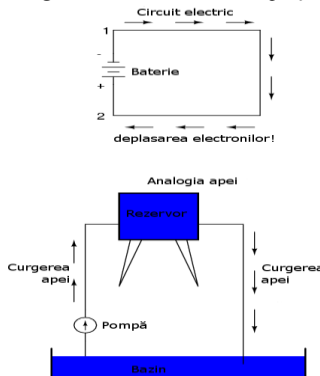

Fig. 9. Analogia dintre un circuit electric și un circuit hidraulic

Același principiu se aplică și în cazul analogiei rezervorului și pompei de apă: fără un drum (țevă) înapoi spre bazin, energia înmagazinată în rezervor nu poate fi eliberată prin curgerea apei. Odată ce rezervorul este umplut complet, nu mai are loc nici o curgere, oricât de multă presiune ar genera pompa. Trebuie să existe un drum complet (circuit) pentru ca apa să curgă continuu dinspre bazin spre rezervor și înapoi în bazin. Putem asigura un astfel de drum pentru baterie prin conectarea unui fir dintr-un capăt al bateriei spre celălalt. Formînd un circuit cu ajutorul unei bucle din material conductor, vom iniția o deplasare continuă a electronilor în direcția acelor ceasornicului (Fig. 9).

Afît timp cît bateria va continua să producă tensiune electrică, iar circuitul electric nu va fi întrerupt, electronii vor continua să se deplaseze în circuit. Analog curgerii apei printr-o țevă, curgerea continuă și uniformă de electroni prin circuit poartă numele de *curent continuu*. Cu același succes se poate utiliza analogia și în studiul circuitului de curent alternativ cu condensator. La *Electrostatică*, elevii au învățat construcția și funcționarea condensatorului. S-a menționat că curentul continuu nu trece prin condensator, pentru că mediul dielectric dintre plăcile condensatorului întrerupe circuitul. Altfel se petrec lucrurile în circuitul de curent alternativ. Pentru a arăta aceasta, se compune o schemă ce va conține o baterie de condensatoare și un bec unit în serie. Dacă becul luminează, atunci în circuit există curent. Odată cu schimbarea capacității electrice (din bateria de condensatoare) se schimbă și iluminarea becului. Acest lucru ne vorbește de faptul că circuitul electric are o anumită rezistență, care depinde, într-un anumit fel, de capacitatea electrică.

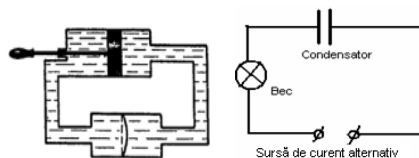

Fig. 10. Analogia dintre un circuit hidrodinamic și un circuit electric de curent alternativ cu condensator

Pentru explicarea acestui fapt, este utilă analogia hidrodinamică (Fig. 10). Mișcarea pompei, într-un sens sau în altul, determină membrana să se deformeze în direcțiile respective. Lichidul nu trece prin membrană, precum nici sarcinile nu trec prin mediul dielectric al condensatorului din circuit.

Putem aplica, cu același succes, analogia la introducerea noțiunii de capacitate electrică. Noțiunea de capacitate ($C = \frac{q}{\varphi}$) se introduce în baza experimentului demon-

strativ și se pare că este accesibilă pentru elevi. Însă pot apărea o serie întrebări ce necesită explicații suplimentare. În primul rînd, elevii asociază termenul de „capacitate” cu „volumul” unui vas. Deseori afirmă: „condensatorul are o anumită capacitate electrică, la fel cum și un vas poate avea un anumit volum”. Trebuie de remarcat însă o diferență și anume explicînd elevilor că prin capacitatea electrică se înțelege cantitatea de sarcină electrică, acumulată pe suprafața a două plăci paralele *ce nu sînt în contact*.

Elevilor nu le este întotdeauna clar de ce capacitatea electrică depinde de sarcină și potențial, atunci cînd aceasta nu este proprietatea potențialului, nici a sarcinii electrice, ci a corpului. Este plauzibilă aici folosirea analogiei dintre capacitatea electrică și capacitatea unei butelii de gaz (Fig. 11). Se știe că o anumită cantitate de gaz introdusă în butelie nu poate determina volumul acestuia, deoarece gazul poate avea presiuni diferite. Dacă vom introduce o cantitate de gaz m , presiunea va fi P (la $T = \text{const}$), dacă vom introduce o cantitate de gaz $2m$, atunci presiunea va fi $2P$, dacă $3m$, atunci presiunea va fi $3P$, etc.

Capacitatea buteliei se caracterizează nu prin m , ci prin raportul $\frac{m}{P} = \text{const}$. Analogic,

putem spune că dacă un corp va primi o cantitate de sarcină q , atunci el va avea potențialul φ , dacă corpul primește o cantitate de sarcină $2q$, potențialul va crește pînă la 2φ , dacă corpul primește $3q$, atunci va avea un potențial de 3φ , etc. Astfel, capacitatea

electrică se caracterizează nu prin q , ci prin raportul $\frac{q}{\varphi} = \text{const}$.

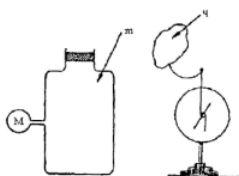

Fig. 11. Analogia dintre capacitatea electrică și capacitatea unui balon de gaz

Întrebările care vizează explicarea dependenței dintre capacitatea electrică și dimensiunile și suprafața corpului, mediu, etc., nu necesită analogii, ba dimpotrivă, ele complică procesul de studiu.

Una din cele mai des utilizate analogii în cursul de fizică este analogia dintre câmpurile electrostatice, magnetice și gravitaționale. Examinînd aceste câmpuri, observăm că între ele există o serie de similitudini. În Tabelul 1 sînt indicate criteriile conform cărora se stabilește analogia dintre aceste câmpuri.

Tabel 1. Analogia câmp gravitațional-câmp electrostatic-câmp magnetic

Criterii, în baza cărora se stabilește analogia	Câmp gravitațional	Câmp electrostatic	Câmp magnetic
Sursa câmpului	Masa- m	Sarcina electrică în echilibru- q	Sarcina electrică în mișcare
Asupra cui acționează	Corpurilor de masă dată	Sarcinilor electrice	Acelor magnetice și conductoarelor parcurse de curent
Forța prin care se evidențiază existența câmpului	Gravitațională $F = K \frac{m_1 m_2}{r^2}$ Forță conservativă	electrică $F_e = k \frac{q_1 q_2}{r^2}$ Forță conservativă	Magnetică $F = I(1 \times B)$ $F = \frac{\mu I_1 I_2 l}{2\pi r}$ Forță neconservativă
Configurația liniilor de câmp	Radiale orientate spre corp	Radiale – pornesc de la sarcina pozitivă spre cea negativă	Închise
Mărimea fizică caracteristică	Intensitatea $\Gamma = F/m$ (N/kg)	Intensitatea $E = F/q$ (V/m)	Inducția magnetică $B = F/Il$ (T)
Orientarea mărimii caracteristice la linia de câmp	Tangentă și în același sens	Tangentă și în același sens	Tangentă și în același sens
Modelul câmpului uniform	Pe porțiuni mici, la suprafața Pămîntului	Între armăturile condensatorului	În interiorul solenoidului
Caracterizarea substanței în câmp	-	ϵ_r	μ_r

Lucrul mecanic efectuat de forțele câmpului	Nu depinde de drum $L=mgh$	Nu depinde de drum $L=kq_1q_2\left(\frac{1}{r_1} - \frac{1}{r_2}\right)$	Depinde de drum
Poziția forței față de intensitate	Aceeași direcție și sens	Aceeași direcție Același sens ($q>0$) Sens opus ($q<0$)	Perpendiculare între ele și pe direcția conductorului (regula mâinii stîngi)
Mărimi fizice scalare	Potențial gravitațional	Potențialul electric $V=L/q$ (V)	Fluxul magnetic $\Phi=BS$ (Wb)
Traectoria sarcinii (corpului) în câmp	Dreaptă $v \parallel \Gamma$ Parabolă $v \perp \Gamma$	Dreaptă $v \parallel E$ Parabolă $v \perp E$	Dreaptă $v \parallel B$ Cerc $v \perp B$ Elicoidă $\alpha = \angle(v, B)$

Concluzii

Învățarea prin analogie reprezintă una din modalitățile de mare eficiență pedagogică, în măsura în care se dispune de materiale necesare și se evită analogiile negative. Folosind analogia, se poate pătrunde mai profund în tainele fizicii, deoarece, cu ajutorul ei, elevii și studenții înțeleg mai bine unele fenomene și legi fizice. Eficacitatea maximă pentru utilizarea analogiei este atunci când avem posibilitatea de a verifica experimental sau matematic unele legități, fenomene, probleme. Aceasta implică o dezvoltare mai complexă a capacităților de gândire și sporește interesul față de studiul fizicii și al științelor, în general.

Referințe bibliografice:

1. Marylin, P., *Predarea și învățarea creativă*, Chișinău, Editura Uniunii Scriitorilor, 1990.
2. Tereja, E., *Metodica predării fizicii*, București, Editura ProDidactica, 1995, 145p.
3. Воробьев, В., *Ознакомление учащихся с методом аналогии* // Физика в школе, 1981, №3, с.40.
4. Дайментов, И., *Сравнения явлений электростатическом и в гравитационном полях* // Физика в школе, 1982, №62, с.56-62.
5. Дроздов, В., *Аналогии при изучении колебательных систем в X классе* // Физика в школе, 1988, №3, с.46.
6. Каменский, С., *Модели и аналогии в курсе физике*, Москва, Просвещение, 1982.
7. Краповцев, В., *Решение изобразительных задач методом аналогии* // Физика в школе, 1983, №5, с.78.
8. Маркин, И., *Использование аналогии при выводе формулы периода колебаний в контуре* // Физика в школе, 1997, №3, с.26.
9. Медведцки, П., *Проблемное обучение физики*, Кишинёв, Штиинца, 1983.
10. Найдин, А., *Механическая аналогия замкнутой цепи* // Физика в школе, 1984, №6, с.71.
11. Плесовский, А., *Ещё раз об аналогии при изучении колебательных систем* // Физика в школе, 2001, №3, с.23.
12. Старченко, А., *Роль аналогии в познании*, Москва, Высшая школа, 1961.

ФОРМИРОВАНИЕ ЛЮБОЗНАТЕЛЬНОСТИ НА УРОКАХ ФИЗИКИ У УЧЕНИКОВ ГИМНАЗИЧЕСКОГО ЦИКЛА

Aliona Șciusi, masterandă, Facultatea de Tehnică, Fizică, Matematică și Informatică, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

In article is spoken about importance of formation of inquisitiveness to subject matter of physics by disciples of a gymnasia cycle. Are considered a role and motivations of disciples to study physics, are offered some experimental problems as an example which have been applied during passage of practice.

Введение

Время не стоит на месте и технологический прогресс в том числе. Сейчас очень много компьютерных разработок, которые могут побудить учеников к изучению

физики (например игра «Заработало!» 2004г). А люди старшего поколения до сих пор помнят такие наборы как «Юный химик», «Юный физик», «Юный биолог», «Сделай сам», которые развивали творческий потенциал, пробуждало образное мышление, интерес к различным наукам и, естественно, побуждали учеников к изучению интересующего их учебного предмета. В последнее время начали выпускать уже развивающие игрушки различных профилей, которые переносят человека в виртуальный компьютерный мир, но ученику, как мне кажется, будет гораздо интересней производить опыты не в виртуальном мире, а в реальном. Учителям стоит на это обратить больше внимание и, начиная с основ изучения физики, предлагать юным «исследователям» такие экспериментальные задачи, которые они с легкостью смогут повторить в домашних условиях и продемонстрировать любому желающему.

Роль экспериментальных задач

Физика является наукой экспериментальной, как и любая другая естественная наука. Эксперимент является критерием истинности той или иной физической теории. Эксперимент – это метод получения информации об окружающем мире. В ходе эксперимента человек активно вмешивается в ход протекающих процессов и контролирует их. Другим способом получения информации является наблюдение. Как правило, наблюдения способствуют накоплению знаний об исследуемом процессе или явлении, после чего можно пробовать ставить эксперимент. Значение физического эксперимента заключается в том, что

I. учащиеся знакомятся с экспериментальным методом познания в физике, с ролью эксперимента в физических исследованиях (в итоге у них формируется научное мировоззрение);

II. у учащихся формируются некоторые экспериментальные умения: наблюдать явления, выдвигать гипотезы, планировать эксперимент, анализировать результаты, устанавливать зависимости между величинами, делать выводы и т.п.

По характеру получаемых данных физические эксперименты подразделяются на *качественные*, *количественные* и *полуколичественные*. Целью качественного эксперимента является установление основных факторов, влияющих на ход физического процесса, при проведении количественного эксперимента исследователь получает более-менее точное значение исследуемых величин. Полуколичественный эксперимент занимает промежуточное положение – при постановке такого эксперимента измеряемая величина получается с ограниченной точностью, зачастую вообще оценивается только по порядку.

Если объектом исследования служит реально существующий процесс или явление, то эксперимент называется *прямым*. Если исследуется модель (реальная или компьютерная), то эксперимент называется *модельным*. Результаты модельного эксперимента менее точно отражают реальный ход событий, чем прямой. Однако, в некоторых случаях модельный эксперимент провести значительно проще чем прямой, например, из-за больших финансовых затрат на проведение прямого эксперимента.

Как правило, результатом эксперимента или наблюдения является таблица значений, которую в дальнейшем, при анализе данных эксперимента обрабатывают с использованием специальных методов. Наиболее простым способом обработки является графическая обработка. Графические методы позволяют наглядно представить взаимную связь между измеряемыми величинами и позволяют непосредственно осуществлять ряд измерительных и вычислительных операций (интерполяция, экстраполяция, дифференцирование и интегрирование).

Формирование мотивации к изучению физики

В большинстве школ решению задач уделяется значительное внимание. Тем не менее многие учащиеся постоянно испытывают затруднения в решении задач, что наглядно обнаруживается на выпускных школьных экзаменах. Это объясняется не только сложностью данного вида занятий для учащихся, но и недостатками в подходе и методике решения задач по школьному курсу физики.

Сознавая важность задач для изучения физики, многие учителя действуют по принципу: чем больше задач, особенно повышенной трудности, тем лучше. В большинстве случаев это приводит к прямо противоположным результатам: создает перегрузку учащихся, порождает неверие в свои силы, отталкивает от предмета.

Для успешного изучения физики на уроках нужно, чтобы была активность со стороны учащихся. Это способствует более глубокому пониманию предмета, лучшему запоминанию основных выводов и положений, сделанных на уроке.

Для активизации познавательной деятельности учащихся необходимо, во-первых, формировать у учащихся мотивы учебной деятельности, нужно привить им интерес к предмету, это достигается не сразу: сначала появляется любопытство, потом может сформироваться любознательность и, наконец, устойчивый интерес; во-вторых, развивать творческое мышление при изучении нового материала.

Устойчивый интерес развивается постепенно. А лучше начинать с 6-х классов, когда ученик открыт для познания наук. Для начала учитель может на уроках физики при объяснении нового материала демонстрировать экспериментальные задачи, которые ученик сможет легко самостоятельно воспроизвести дома, отвечая на вопрос родителей, что интересного было в школе. Постепенно ученик не просто будет воспроизводить показанные на уроке экспериментальные задачи, но будет их и объяснять, тем самым закреплять пройденный материал.

Подбирая экспериментальные задачи, учителю нужно быть очень внимательным, так как следует подбирать задачи интересные и те, которые подходят к данной теме. Так же надо обязательно учитывать и интересы класса. Со временем, когда ученик достигнет высокого уровня любознательности, он сам на урок будет приносить экспериментальные задачи, и тогда учитель предоставит ему возможность продемонстрировать свою экспериментальную задачу и объяснить ее физические свойства всему классу, после чего учитель со всем классом повторит и закрепит пройденный материал. Возможность самостоятельно проводить экспериментальные задачи разовьют у учеников творческий подход к подготовке уроков, ученики будут учиться правильно и логически выражать свои мысли. Ниже я привожу примерные задачи, которые могут быть использованы в качестве экспериментальных задач.

Задача 1. ТАЙНА НЕ ПАДАЮЩЕГО ЛИСТА БУМАГИ

Материалы: лист бумаги; бутылка, наполненная водой.

Эксперимент. Мальчик накрывает листом бумаги бутылку, наполненную водой, и также быстро переворачивает бутылку.

Результаты. Вода из бутылки не выливается, лист бумаги не падает.

Выводы. Давление внутри перевернутой наполненной бутылки меньше, чем внешнее давление, поэтому бумага сразу не падает.

Внимание.

1. Бутылка должна быть наполнена водой доверху.
2. Бутылку нужно переворачивать быстро.
3. Отрывать руку от листа бумаги следует после того, как вода в бутылке «успокоилась».

Задача 2. ДЕМОНСТРАЦИЯ ИНЕРЦИИ

Материалы: стакан с водой, открытка, бумажное колечко и яйцо.

Эксперимент. Для проведения этого эксперимента надо наполнить стакан водой чуть больше половины, сверху на стакан помещаем открытку, на открытку кладем бумажное колечко и в него помещаем яйцо. После этого резким щелчком выбиваем открытку.

Результаты. Яйцо упало в стакан

Выводы. Яйцо обладает большей массой, чем открытка, следовательно, яйцо не успевает набрать необходимую скорость для изменения своего положения, и поэтому оно падает в стакан с водой.

Задача 3. ВЫРАЩИВАНИЕ КРИСТАЛЛОВ ИЗ ПОВАРЕННОЙ СОЛИ

Материалы: проволока (можно использовать медную 1мм в диаметре), нитки (главное, что бы не были гладкие), около 1кг поваренной соли, банка (желательно 2-х литровая), ложка и кастрюля.

Эксперимент. Для проведения этого эксперимента надо взять необходимой длины проволоку и обмотать ее ниткой. Для придания формы, полученную заготовку накрутить на шарик спиралькой, вынуть шарик из заготовки. Берем кастрюлю, наливаем около 2л воды и нагревали почти до кипения. Затем, не убирая с плитки кастрюлю, сыпем туда соль, перемешиваем ложкой, до тех пор, пока она не перестанет растворяться. После этого горячий раствор влили в банку (осторожно! банку предварительно нужно ополоснуть горячей водой, чтобы она не лопнула) и заготовку при помощи нитки подвешиваем на палочке, так чтобы она висела примерно посередине банки.

Результаты. На заготовке вырастают кристаллы.

Выводы. При остывании раствора растворимость соли падает, и она активно выпадает из раствора, образуя многочисленные кристаллы на ворсинках ниток.

Задача 4. КАКОЙ ИЗ СТАКАНОВ НАГРЕЕТСЯ БЫСТРЕЕ

Материалы: набор стаканов из различных материалов (металлический, пластмассовый, эмалированный, бамбуковый, фарфоровый).

Эксперимент. Девочка последовательно наполняет все стаканы водой 70° С. Дотрагиваясь рукой до наружной поверхности стаканов, девочка определяет, какой из них нагревается быстрее.

Результаты. Стакан из металла нагревается быстрее.

Вывод. У металлов хорошая теплопроводность. Тела, не содержащие металл, обладают плохой теплопроводностью, поэтому нагреваются медленнее.

Задача 5. ЛЕД, НЕ ТАЮЩИЙ В КИПЯТКЕ

Материал: пробирка, вода, лед, медный грузик, спиртовая лампа.

Эксперимент:

1. Возьмите пробирку, наполните водой, погрузите в нее кусочек льда, а чтобы он не всплыл вверх (лед легче воды), придавите его медным грузиком и т. п.; при этом, однако, вода должна иметь свободный доступ ко льду.

2. Приблизьте пробирку к спиртовой лампочке так, чтобы пламя лизало лишь верхнюю часть пробирки (рис. 2). Вскоре вода начинает кипеть, выделяя клубы пара. Но странная вещь: лед на дне пробирки не тает! Перед нами словно маленькое чудо: лед, не тающий в кипящей воде...

Рис. 2. Вода в верхней части кипит, между тем лед внизу не тает.

Вывод. Разгадка кроется в том, что на дне пробирки вода вовсе не кипит, а остается *холодной*; она кипит только сверху. У нас не “лед в кипятке”, а “лед под кипятком”. Расширяясь от тепла, вода становится легче и не опускается на дно, а остается в верхней части пробирки. Течения теплой воды и перемешивание слоев будут происходить лишь в верхней части пробирки и не захватят нижних более плотных слоев. Нагревание может передаваться вниз лишь путем теплопроводности, но теплопроводность воды чрезвычайно мала.

Задача 6. ДОСТАНЕМ МОНЕТКУ ИЗ ВОДЫ ГОЛЫМИ РУКАМИ, НЕ ЗАМОЧИВ ПАЛЬЦЫ

Материалы: монетка, тарелка, стакан, спички, бумага и кувшинчик с водой.

Эксперимент. Положите монету на большую плоскую тарелку, налейте столько воды, чтобы она покрыла монету и предложите ученикам взять ее прямо руками, не замочив пальцев.

Эта, казалось бы, невозможная задача довольно просто решается с помощью стакана и горящей бумажки.

1. Зажгите бумажку, положите ее горячей внутрь стакана и быстро поставьте стакан на тарелку близ монеты, дном вверх.
2. Бумажка погаснет, стакан наполнится белым дымом, а затем под ним сама собой соберется вся вода с тарелки.
3. Монета же, конечно, останется на месте, и через минуту, когда она обсохнет, вы сможете взять ее, не замочив пальцев.

Результаты. Достанем монетку и при этом не намочим пальцы.

Выводы. Горящая бумажка нагрела в стакане воздух, давление его от этого возросло, и часть газа вышла наружу. Когда бумажка погасла, воздух снова остыл, но при охлаждении его давление ослабело и под стакан вошла вода, вгоняемая туда давлением наружного воздуха.

Задача 7. ЗАГАДОЧНЫЕ СВОЙСТВА МАГНИТА.

Материалы: два магнетика, 2 листа бумаги А4, железная стружка.

Эксперимент. Для проведения этого эксперимента берем два листа бумаги, между ними вставляем наши два магнита на расстоянии 10см, а на лист бумаги аккуратно насыпаем железную стружку и наблюдаем.

Результаты. Видим рисунок из магнитной стружки.

Выводы. Этот эксперимент демонстрирует нам магнитные полюса.

Задача 8. СТАТИЧЕСКОЕ ЭЛЕКТРИЧЕСТВО.

Материалы: воздушный шарик, шерстяная ткань, газета.

Эксперимент. Для проведения этого эксперимента берем газету и рвем ее на маленькие кусочки. Берем воздушный шарик и натираем его шерстяной тканью, а теперь ту сторону, которую мы натирали, аккуратно переворачиваем и подносим к кусочкам газеты.

Результаты. К воздушному шару притягиваются кусочки газеты.

Выводы. При трении двух диэлектриков разной природы, поверхность одного из них принимает положительный заряд, а второго отрицательный.

Заключение

Как известно, в процессе изучения физики школьники часто сталкиваются с различными познавательными трудностями. Однако в обучении, построенном на демонстрационных опытах и экспериментальных задачах, эти трудности часто становятся своеобразным стимулом для изучения. Так, например, если у школьни-

ков обнаруживается недостаточный запас знаний для решения какой-либо задачи, то они сами стремятся восполнить этот пробел, самостоятельно „открывая” то или иное свойство и тем самым сразу обнаруживая полезность его изучения. В этом случае роль учителя сводится к тому, чтобы организовать и направить работу ученика, чтобы трудности, которые ученик преодолевает, были ему по силам и у него появляется уверенность в своих способностях.

Ценность экспериментальных задач на уроке по физике заключается в том, что учащиеся самостоятельно добывают новые знания, учатся их применять исходя из уже имеющегося опыта, учитель лишь подводит их к правильному решению. Экспериментальная задача в обучении на уроке физики способствует формированию своей точки зрения, своей позиции, своего миропонимания.

Библиография:

1. Бординская, Л.А., Серебрянкова, С.С., *Учебники и учебные пособия по физике, издаваемые в Китае* // Физика в школе, 2009, N.4.
2. Варламов, С.Д., Зильберман А.Р., Зинковский В.И., *Экспериментальные задачи на уроках физики и физических олимпиадах*, Москва, «МЦНМО», 2009, 184с.
3. Градовцева, А.М., *Плотность вещества* // Физика Первое сентября, 2010, N.4
4. Ланге, В.Н., *Экспериментальные физические задачи на смекалку*, Москва, изд. Наука, 1985, 128 с.
5. Перельман, Я. И., *Занимательная физика*, Книга 1, Москва, «Наука», 1979, 150с.
6. <http://ya-uznayu-mir.ru/fotokonkurs.html?page=1>

GOOGLE APP ENGINE

Serghei Culeșov, masterand, Facultatea de Tehnică, Fizică, Matematică și Informatică, Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți

Облачные вычисления

Облачные вычисления – вычисления проводимые в готовой инфраструктуре к которой есть доступ через сеть. Инфраструктура может состоять из тысяч, сотен тысяч вычислительных узлов, дисковых массивов. Все это соединено в единую сеть и функционирует как одна большая вычислительная машина. Все настроено и доступно из «коробки». Вся информация хранится на серверах в интернете и лишь временно хранится на стороне клиента и на персональных компьютерах. Это выражение используется как метафора, которая основана на изображении Интернета в диаграмме компьютерной сети в виде облака, за которым скрываются все технические детали. Облачные вычисления делятся на три направления:

1. инфраструктура как услуга;
2. платформа как услуга;
3. программное обеспечение как услуга.

Итак, «Инфраструктура как услуга», в английском языке «Infrastructure as a Service (IaaS)» — это предоставление компьютерной инфраструктуры, т. е. вычислительных ресурсов и систем хранения (как правило в форме виртуализации) как услуги. К этим ресурсам относятся не только виртуальные серверы с гарантированной вычислительной мощностью, но и каналы связи для доступа к Интернету.

«Программное обеспечение как услуга» в английском языке Software as a service (SaaS) — бизнес-модель продажи программного обеспечения, при которой поставщик разрабатывает веб-приложение и самостоятельно управляет им, предоставляя заказчикам доступ к программному обеспечению через Интернет. Основное преимущество модели SaaS для потребителя состоит в отсутствии затрат, связанных с

установкой, обновлением и поддержанием работоспособности оборудования и работающего на нём программного обеспечения. И, наконец, «Платформа как услуга», от английского Platform as a Service (PaaS) — это предоставление интегрированной платформы для разработки, тестирования, развертывания и поддержания веб-приложений как услуги. Создавать масштабируемые веб-приложения сложно, особенно для небольших групп разработчиков. Типичный LAMP-стек требует необычной конфигурации и последующего администрирования. LAMP-приложения требуют дополнительную инфраструктуру для решения таких проблем как балансировка, репликация данных и мониторинг. Такие приложения сложно масштабировать: нередко приходится менять архитектуру приложения с ростом нагрузки.

Google App Engine

Одним из интересных примеров PaaS является Google App Engine. Платформа Google App Engine дает возможность развертывать Web-приложения на основе хорошо масштабируемой архитектуры Google. Делается это следующим образом: Python или Java -приложение помещается в изолированную программную среду (sandbox), которая обеспечивает доступ к нему через Интернет (в будущем планируется поддержание других языков программирования).

Важно, что sandbox-среда ограничивает доступ выполняющегося Web-приложения к операционной системе. С одной стороны, платформа App Engine имеет ограниченную функциональность, с другой – с помощью нее можно создавать готовые Web-сервисы.

Платформа отвечает за автоматическую масштабируемость и балансировку нагрузки: разработчикам нет необходимости беспокоиться из внезапной нагрузки на сайт сервера упадет и они потеряют клиентов. Платформа предоставляет динамический веб-сервер с поддержкой многих распространенных веб-технологий, простую интеграцию с аккаунтами Google через API. Google создала API, содержащий функции для хранения и управления данными, хранящимися на сервере (с помощью специального языка запросов Google – Google Query Language, GQL), для аутентификации пользователей, а также работы с изображениями и отправки электронной почты.

App Engine SDK

Инструментарий разработки App Engine (SDK) для Java и Python включает приложение на веб-сервере, которое имитирует службы App Engine на локальном компьютере. Каждый SDK включает все API и библиотеки, доступные в App Engine. Кроме того, веб-сервер имитирует безопасную тестовую среду, включающую проверку доступа к системным ресурсам, запрещенную в App Engine.

Каждый SDK включает и инструмент для добавления приложения в App Engine. После создания кода приложения, статических файлов и файлов конфигурации есть возможность использовать этот инструмент, чтобы загрузить данные. Инструмент запрашивает адрес электронной почты и пароль аккаунта Google.

При использовании среды разработки Eclipse, чтобы создать, проверить и добавить приложения App Engine, можно применить плагин Google для Eclipse. SDK также содержит инструменты, работающие из командной строки и позволяющие запускать сервер разработки и добавлять приложения.

Пример приложения на AppEngine:

```
//-----  
from google.appengine.ext import webapp  
from google.appengine.ext.webapp.util import run_wsgi_app
```

```

class MainPage(webapp.RequestHandler):
    def get(self):
        self.response.headers['Content-Type'] = 'text/plain'
        self.response.out.write('Hello, webapp World!')

application = webapp.WSGIApplication(
    [('/', MainPage)],
    debug=True)
def main():
    run_wsgi_app(application)
if __name__ == "__main__":
    main()
//-----//

```

Приложение webapp состоит из следующих частей:

- одного или нескольких классов RequestHandler (Обработчики запросов);
- объекта WSGIApplication, которые задает соответствие URL-адресов и классов RequestHandler; основной процедуры, которая выполняет WSGIApplication с помощью адаптера CGI. В классе WSGIApplication реализован интерфейс WSGI, стандартный интерфейс между инфраструктурами веб-приложения и веб-серверами. Функция run_wsgi_app() получает экземпляр приложения и выполняет его.

Хранилище данных на основе Big Table.

BigTable — масштабируемая система базы данных, базирующаяся на Google File System (GFS), спроектированная для хранения и управления огромным массивом структурированных данных с учетом внутреннего использования в Google. В хранилище данных хранятся сущности (Entities).

У каждой сущности есть набор свойств, заданного типа (например User, IM, Link, Rating, PhoneNumber и тд). Сущности могут ссылаться на другие сущности (many to one relationship). У каждой сущности (Entity) есть ключ, являющийся ее уникальным идентификатором. Ключ состоит из трех частей (1) типа сущности, (2) пути, определяющего его положение относительно предка и (3) уникального имени или числового идентификатора.

Каждый объект входит в набор из одного или нескольких объектов, которыми можно управлять в одной транзакции. Отношения групп объектов указывают на App Engine, и на то, что необходимо хранить несколько объектов в одной части распределенной сети. Все операции применяются ко всей группе или не применяются вообще, если выполнение транзакции не удалось.

Когда приложение создает объект, оно может указать на то, что другой объект является родителем нового объекта, используя аргумент parent в конструкторе класса Model. Указание родителя для нового объекта включает новый объект в группу объектов, в которую входит родительский объект. Все объекты с данным корневым объектом в качестве родителя находятся в одной группе объектов, которые хранятся в одном узле хранилища данных. Одна транзакция может изменить несколько объектов в одной группе или добавить новые объекты в группу, включив родителя нового объекта в группу.

В приложении гостевой книги необходимо сохранять приветствия, размещенные пользователями. Каждое из них содержит имя автора, содержание сообщения, а также дату и время его размещения, чтобы сообщения можно было отображать в хронологическом порядке. Например, helloworld/helloworld.ru, сохраняющая приветствия в хранилище данных:

```

//-----//
import cgi
from google.appengine.api import users
from google.appengine.ext import webapp
from google.appengine.ext.webapp.util import run_wsgi_app
from google.appengine.ext import db

class Greeting(db.Model):
    author = db.UserProperty()
    content = db.StringProperty(multiline=True)
    date = db.DateTimeProperty(auto_now_add=True)

class MainPage(webapp.RequestHandler):
    def get(self):
        self.response.out.write('<html><body>')
        greetings = db.GqlQuery("SELECT * FROM Greeting ORDER BY date DESC LIMIT 10")
        for greeting in greetings:
            if greeting.author:
                self.response.out.write('<b>%s</b> wrote:' % greeting.author.nickname())
            else:
                self.response.out.write('An anonymous person wrote:')
            self.response.out.write('<blockquote>%s</blockquote>' %
                cgi.escape(greeting.content))
            # Write the submission form and the footer of the page
            self.response.out.write("""
<form action="/sign" method="post">
<div><textarea name="content" rows="3" cols="60"></textarea></div>
<div><input type="submit" value="Sign Guestbook"></div>
</form>
</body>
</html>""")

class Guestbook(webapp.RequestHandler):
    def post(self):
        greeting = Greeting()

        if users.get_current_user():
            greeting.author = users.get_current_user()
        greeting.content = self.request.get('content')
        greeting.put()
        self.redirect('/')

application = webapp.WSGIApplication(
    [('/', MainPage),
    ('/sign', Guestbook)],
    debug=True)

def main():
    run_wsgi_app(application)

if __name__ == "__main__":
    main()
//-----//

```

Для тестирования приложения локально используется предоставляемый сервер dev_appserver.py

SERVICIILE FISCALE ELECTRONICE– UN PAS SPRE MODERNIZARE

Diana Grîu, studentă, Facultatea de Economie, Universitatea de Stat „Alecru Russo” din Bălți

La tendance de se moderniser par l'utilisation de la nouvelle technologie a pénétré dans toutes les sphères d'activité quotidienne du gens. Dans cet contexte, le Service Fiscal d' Etat offer a tous ces contribuables, les personnes physiques et juridiques, un spectre vaste et varié des services électroniques, parmi lesquelles: „Declarație rapidă”, „Descarcă formulare”, „Despre contribuabil”, „Facturi fiscale”, „Serviciul de certificare și eliberare a semnăturilor digitale(MoldSign), „Declarație electronică” etc. Ces services sont lancés pour faciliter l'échange de documents entre les contribuables et le Service Fiscal.

Introducere. Gînditorul român Tudor Mușatescu, reflectînd asupra celei mai epuizabile resurse de care dispune omul-timpul, asupra modului de utilizare cît mai eficient a acestuia, precum și asupra procesului galopant de dezvoltare a noilor tehnologii a exclamat: „Cu vremea să mergi în pas, nu la pas!” Afirmatie care ulterior a devenit fraza de căpățîi a tuturor celor care prețuiesc orice minut. La momentul actual, în lume, tehnologiile informaționale și de comunicații devin verigi tot mai importante și mai des utilizate în procesul de eficientizare a activităților de gestionare a informațiilor. Serviciile electronice își fac apariția în toate sferile de activitate cotidiană a oamenilor – de la simple servicii de asigurare a confortului individual, pînă la sisteme complexe de deservire în masă a cetățenilor. Crearea mecanismelor eficiente de interacțiune electronică între cetățeni și autoritățile publice reprezintă un factor determinant în asigurarea procesului de dezvoltare durabilă a societății moderne.

Deservirea fiscală electronică. Deservirea fiscală a cetățenilor este un obiectiv major în procesul dezvoltării noilor tehnologii informaționale. Pentru a optimiza procesul de raportare și acces la serviciile fiscale pentru contribuabili, a fost lansat un spectru de servicii informaționale. Principalul scop a fost de a sprijini un spațiu virtual, modern și ușor accesibil de colaborare între cetățeni, sectorul privat și autoritățile administrației publice, în cadrul activităților de realizare a concepției de servicii electronice. Întreprinderea de stat „Fiscservinform” este parte componentă a Serviciului Fiscal de Stat și este specializată în dezvoltarea și implementarea tehnologiilor informaționale avansate de gestiune a datelor cu caracter fiscal. Activitatea ei este orientată spre facilitarea schimbului de documente între contribuabili și serviciul fiscal. Facilitarea deservirii fiscale a contribuabililor este obiectivul principal în procesul dezvoltării buneii gestionări informaționale în Republica Moldova. Pentru accesarea rapidă a serviciilor electronice fiscale a fost lansat un site nou www.servicii.fisc.md. Acest proiect are scopul de a optimiza procesul depunerii declarațiilor fiscale și accesul la servicii electronice fiscale, care este orientat spre modernizarea și diversificarea procedurii de raportare fiscală a contribuabililor prin intermediul internetului și optimizarea accesului la informații utile. Pe lîngă cele sus-menționate, ea oferă servicii de acces la informații, privind înregistrarea agenților economici, descărcarea formularelor fiscale tipizate, verificarea facturilor fiscale și serviciilor de consultanță în domeniul integrării sistemelor de contabilizare cu serviciile electronice fiscale. Ca serviciu adițional se oferă certificarea și eliberarea semnăturilor electronice de autentificare pentru persoane fizice și semnăturilor digitale (MoldSign). Site-ul este conceput ca un ghișeu electronic unic pentru interacțiunea între contribuabili și serviciul fiscal. Pentru a beneficia de orice serviciu oferit pe site, este obligatorie procedura de înregistrare în cali-

tate de persoană fizică sau juridică. Datele introduse la etapa de înregistrare trebuie să corespundă celor din documentele de identitate.

Spectrul de servicii informaționale oferite de Serviciul Fiscal de Stat

Serviciul „Declarație rapidă” este o metodă automatizată, ce implică completarea formularelor fiscale în formă electronică și imprimarea lor pe hîrtie cu aplicarea codului de bare ce conține toate datele introduse la etapa depunerii formularului respectiv la oficiul fiscal. Această metodă de raportare este oferită gratis și e destinată persoanelor fizice și juridice, fără semnarea unor acorduri suplimentare. Contribuabilii vor avea posibilitatea să aleagă între serviciul gratuit de raportare „Declarație rapidă” și serviciile contractate contra plată pentru abonament „Declarație electronică”. În cadrul întreprinderii a fost instituit „Centrul de Asistență și Contact”, care asigură prestarea serviciilor necesare de consultanță, instruire, întreținere, suport de integrare cu sistemele de contabilizare, cu serviciile electronice fiscale și alte servicii de consultanță.

Serviciul de acces la informații „Descarcă formulare” – aici pot fi descărcate formulare fiscale apărute recent, precum TVA06, TVAFACT, BIJ-1, FUNJ-2, IRV08, CET08 și altele. Conținutul formularelor este permanent actualizat, conform modificărilor sau redactărilor operate de Inspectoratul Fiscal de Stat. Pe lângă descărcarea formularelor, există posibilitatea vizualizării instrucțiunilor pentru completarea formularelor fiscale. Toate formularele sînt în formă PDF și pot fi ușor accesate și imprimate.

Serviciul de acces la informații „Despre contribuabil” – toți agenții economici înregistrați pe teritoriul Republicii Moldova dețin informații despre identitatea întreprinderii, care este codul fiscal al acesteia, denumirea ei, forma juridică, etc. Serviciul „Despre contribuabil” oferă posibilitatea să verificați informația despre contribuabil, introducînd codul fiscal al întreprinderii, în urma căroră solicitantul va afla denumirea întreprinderii, abreviatura, forma de organizare juridică, perioadele înregistrării în calitate de plătitor TVA.

Serviciul informații despre „Facturi fiscale” – orice agent economic, înregistrat ca plătitor de Taxă pe Valoarea Adăugată, are obligația să emită către fiecare beneficiar factura fiscală pentru livrările de bunuri sau prestări de servicii efectuate. Serviciul „Facturi fiscale” permite verificarea apartenenței facturii fiscale prin introducerea codului fiscal al întreprinderii, seriei și numărului facturii. Ca rezultat, solicitantul obține informația dacă factura fiscală controlată aparține întreprinderii emitente.

Serviciul de certificare și eliberare a semnăturilor digitale (MoldSign) oferă eliberarea către persoanele fizice și juridice a certificatelor de chei publice, destinate asigurării aplicării semnăturii digitale în documentele electronice. Semnătură digitală este un atribut indispensabil al documentului electronic, obținut în urma transformării criptografice (codificate) a acestuia cu utilizarea cheii private, destinat să confirme autenticitatea documentului electronic. Semnătura digitală, pentru documentele electronice, este echivalentă cu semnătura olografă, pentru documentele imprimate pe hîrtie. De obicei, ea se folosește la magazinele virtuale, transferurile electronice bancare, poșta electronică, acces la web site-uri și alte servicii electronice care devin, pe zi ce trece, instrumente practice și convenabile pentru toți doritorii de a le utiliza, care au acces la internet.

Serviciul „Declarație electronică” reprezintă o metodă de raportare în formă electronică cu aplicarea semnăturii digitale. Persoanelor fizice acest serviciu le este oferit gratis, iar pentru persoanele juridice contra plată, în baza unui abonament lunar. Toate datele înscrise sau importate din sistemele de contabilizare, utilizînd serviciul „Declarație electronică”, se verifică automat. Datorită acestui fapt, posibilitatea apariției greșelilor în procesul perfectării raportării fiscale este exclusă. Serviciul este implementat în scopul de a facilita contactul între contribuabil și Serviciul Fiscal. Acesta este disponibil 24/24 de ore,

7 zile în săptămână. Utilizând acest serviciu, contribuabilul nu va fi nevoit să se deplaseze la organul fiscal, pentru a depune rapoartele fiscale. Totodată, se exclude utilizarea hîrtiei. Serviciul „Declarație electronică” este lansat în scopul optimizării procesului de raportare și acces la serviciile electronice fiscale. Prin intermediul acestui serviciu pot fi prezentate următoarele acte: impozitul pe venit, taxa pe valoarea adăugată (TVA), accizele, impozitul privat, taxele rutiere, dividendele, impozitul pe bunuri imobiliare, taxele locale, taxele pentru resursele naturale, taxa pentru revitalizarea viticulturii, profitul net al întreprinderilor de stat. Serviciile electronice fiscale reprezintă un ghișeu electronic unic, care este bine securizat și protejat, ceea ce asigură o confidențialitatea datelor corespondente. „Declarația electronică” este orientată spre mediul de afaceri și se prestează contra plată în bază unui contract. Contribuabilii au posibilitatea să aleagă între serviciul de raportare gratis și serviciu cu abonament contra plată. Alternativa pe care o vor alege ei și reprezintă suportul pentru extinderea serviciilor oferite.

Declarația electronică pentru persoanele fizice presupune că toate persoanele fizice din Republica Moldova pot beneficia, de la 1 martie 2010, gratis, pe un termen de cinci ani, de posibilitatea de raportare fiscală, prin intermediul serviciului electronic „Declarație electronică”, utilizând o nouă metodă de criptare a datelor, analogică semnăturii digitale. Astfel, persoanele fizice pot deveni, pe o perioadă de cinci ani, utilizatorii celui mai performant serviciu de raportare fiscală, utilizat pe larg în țările Uniunii Europene. Serviciul „Declarație electronică” a fost conceput ca un instrument ce vine în ajutor contribuabilului, în momentul întocmirii declarației cu privire la impozitul pe venit (CET08). Prin intermediul acestui serviciu, declarația fiscală se completează rapid, este verificată automat cu ajutorul soft-ului specializat, fiind astfel exclusă posibilitatea comiterii greșelilor și se transmite la Serviciul Fiscal prin intermediul Internetului. Acest serviciu permite persoanelor fizice să economisească timpul, evitînd deplasarea la oficiul fiscal și cozile la depunerea rapoartelor fiscale. Eliberarea de facto a semnăturilor digitale persoanelor fizice a început la data de 22 februarie 2010, însă lansarea oficială a serviciului la care ne referim a avut loc, cum am mai menționat, la 1 martie 2010. În intervalul de timp dat, „Centrul de certificare” al Î.S. „Fiscservinform” a eliberat peste 100 de semnături digitale. În cadrul acestei întreprinderi de stat este instituit „Centrul de Asistență și Contact” care asigură procedurile necesare de consultanță, instruire, întreținere și suport de eliberare a certificatelor semnăturii digitale și altele. La momentul actual, numărul utilizatorilor serviciilor electronice fiscale este în permanentă creștere, întrucît noua modalitate de depunere a declarațiilor fiscale se dovedește a fi o metodă simplă, comodă în utilizare și are un grad avansat de securitate.

Prognoze pentru viitor. Prognozele și planurile de viitor sînt, pentru acest domeniu foarte mari, dat fiind faptul că dezvoltarea sistemelor și tehnologiilor informaționale sînt în permanentă creștere. Se preconizează integrarea a două servicii noi: serviciul de certificare a cheilor publice, semnăturii digitale și serviciul de Cont Curent. Contul curent automatizat și sistemul de Certificare a Contribuabilului va oferi accesul la Contul Curent al plătitorilor de impozite. Centrul de înregistrare, certificare și eliberare a semnăturilor digitale va oferi posibilitatea eliberării către persoanele fizice și juridice a certificatelor de chei publice. Scopul acestora este de a asigura aplicarea semnăturii digitale în documentele electronice, simplificînd astfel procedura de eliberare a certificatelor. Totodată, sistemul dat va oferi colaboratorilor Serviciului Fiscal de Stat și altor organe ale administrației publice un suport pentru generarea informațiilor și rapoartelor asupra obligațiilor fiscale.

Concluzii. Dacă e să analizăm minuțios oportunitățile oferite contribuabililor prin implementarea serviciilor fiscale electronice, ajungem la concluzia că acest sistem are mai

multe avantaje. În primul rând, la momentul completării declarațiilor fiscale se evită erorile aritmetice. Totodată, avem posibilitatea să dispunem de o arhivă electronică a tuturor declarațiilor prezentate. Automatizarea și simplificarea procesului de întocmire a documentelor fiscale de către contribuabil se numără printre avantajele acestui serviciu. Datorită acestui sistem, taxa pe valoarea adăugată (TVA) este restituită în termeni mai restrînși. De asemenea, este asigurat un schimb de informații foarte comod, rapid și protejat. Și nu în ultimul rând, sînt optimizate și resursele umane. Contribuabilul nu mai trebuie să irosească timpul pentru a sta în rînduri aglomerate atunci cînd depune varianta clasică a declarației pe venit. Totodată, „Declarația electronică” oferă nivelul necesar de securitate a datelor transmise, fiind în concordanță cu normele Regulamentului privind ordinea de aplicare a semnăturii digitale în documentele electronice ale autorităților publice. În calitate de contribuabili, ținînd cont de realizările deja obținute și de eforturile depuse de către organele autorităților publice în simplificarea declarațiilor fiscale, putem spera să ajungem cîndva la o declarație unică, în format electronic, la un portal național, precum în alte țări ale lumii contemporane.

Referințe bibliografice:

1. *Contabilitate și audit*, Nr.2, 2010.
2. [mr00.jurnal.md // declaratie-electronica-pentru-persoane-fizice-inspectoratul-fiscal-179712](http://mr00.jurnal.md//declaratie-electronica-pentru-persoane-fizice-inspectoratul-fiscal-179712).
3. www.contabilitate.md
4. www.eco.md
5. www.fiscservinform.fisc.md
6. www.servicii.fisc.md
7. www.unimedia.md

IMPACTUL E-COMERȚULUI ASUPRA ECONOMIEI

Marcela Demian, masterandă, Facultatea de Economie,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
Coordonator științific: Nelly Amarfii-Răilean, dr. conf. univ.

E-commerce is one of the most growing phenomena of our days. Electronic commerce offers the possibility to create new models in organising production and transacting business. It has a deep impact on society. Now people can purchase on-line without leaving their houses. This can force larger brick and mortar retailers to open an on-line division. The benefits for consumers would be: a short-term receipt of products, participation in virtual auctions, virtual communities, electronic meetings, where they exchange ideas, experiences, they are able to search large catalogs. Besides, you can see the qualities of the products from other consumers' opinions. The economic impact of e-commerce is mainly reflected in the following effects: e-commerce market turns; e-commerce is a catalyst; e-commerce reduces the importance of time. The growth of E-commerce is increasing worldwide as more and more consumers and many businesses are connecting to the web.

În ultimul deceniu, Internetul a evoluat într-un ritm ascendent, avînd un impact major în toate domeniile vieții. La fiecare jumătate de an, apar schimbări importante, încît este imposibil de prevăzut unde se va ajunge în următorii ani. Tot mai multă lume se folosește de serviciile e-comerțului, pentru că le este mult mai simplu să facă 3 click-uri decît să meargă la un magazin, să caute produsul pe care îl vor și, pe deasupra, să aibă surpriza de a nu fi în stoc sau de a nu exista produsul în oferta magazinului respectiv. E-comerțul a devenit o parte integrantă din viața curentă a multor occidentali datorită comodității, eficienței și dezvoltării unor soluții sigure de plată online. Cu mai mult de 30 milioane de utilizatori din toată lumea și o rată de creștere a numărului de utilizatori de 10-15% pe lună, activitatea de marketing pe Internet devine mult mai ușoară decît cea prin metodele clasice.

E-comerțul este numit drept cea mai mare binecuvîntare pentru consumatori din două motive: este convenabil, iar prețurile sînt mici. Convenabilitatea și confortul sînt prilejuite de faptul că magazinele nu sînt niciodată aglomerate, că nu există ambuteiaje, sau există cozi la case! Magazinele sînt deschise 24 de ore din 24, 7 zile din 7, 365 de zile pe an. Pe plan mondial, e-comerțul nu mai este o simplă activitate care concentrează doar eforturile întreprinderilor aflate în competiția de a cîștiga noi clienți și de a răspunde cît mai bine exigențelor acestora, ci o componentă principală a politicilor de dezvoltare economică ale guvernelor, precum în SUA, Comunitatea Europeană, Japonia și altele. Impactul e-comerțului asupra firmelor și asupra societății este deosebit, atît ca întindere, cît și ca intensitate. Impactul asupra firmelor constă în faptul că e-comerțul oferă ocazii unice de reorganizare a afacerilor, redefinire a piețelor sau crearea unor piețe noi. Inițiativele de e-comerț pot genera scăderi ale costurilor, creșteri ale veniturilor și eficiență operațională pentru companiile care urmăresc să dobîndească un avantaj în mediul economic competitiv din zilele noastre. Cele mai răspîndite modele pentru e-comerț implementate sînt business to business (B2B), business to consumer (B2C) și business to government (B2G).

Tranzacțiile B2B se caracterizează prin faptul că ambele părți participante la tranzacția comercială, atît vînzătorul, cît și cumpărătorul sînt reprezentate de firme. Tranzacțiile B2C se realizează între cumpărători individuali și vînzători-companii. În acest caz, factorul uman este mai important, interactivitatea fiind caracteristica de bază în decizia de cumpărare. Un rol aparte în dezvoltarea e-comerțului îl au relațiile business to government (B2G) și, respectiv, government to business (G2B), care, prin realizarea unui mediu de informare interactiv, rapid și eficient, pot contribui la conștientizarea de către agenții economice a avantajelor acestui nou domeniu comercial. Alte relații stabilite prin intermediul rețelei Internet, adiacente e-comerțului, sînt: government to government (G2G), government to business (G2B), government to consumer (G2C), consumer to government (C2G), consumer to business (C2B) și consumer to consumer (C2C).

Impactul economic al e-comerțului se concretizează în principal prin următoarele efecte:

- e-comerțul transformă piața. Acesta va schimba radical și modul de a conduce o afacere: funcțiile tradiționale intermediare vor fi înlocuite, se dezvoltă noi produse și piețe, apar noi tipuri de relații între furnizori și consumatori. Se va schimba organizarea muncii: se vor deschide noi canale de diseminare a cunoștințelor și de comunicare inter-umană interactivă la locul de muncă, va fi necesară o mai mare flexibilitate și adaptabilitate, iar funcțiile și competențele angajaților vor trebui redefinite.
- E-comerțul reduce distanța dintre vînzător și cumpărător, permițînd cunoașterea profilului individual al clientului și efectuarea marketing-ului pe baze noi (relații unu-la-unu).
- E-comerțul este un catalizator. E-commerce va accelera și va dispersa mai rapid schimbările din economie, respectiv reformele și reglementările, realizarea legăturilor electronice între companii, globalizarea activității economice și cererea de personal de înaltă calificare. Se vor accelera tendințele de dezvoltare a e-banking-ului, rezervarea de bilete în transporturi și marketingul „unu-la-unu”.
- E-comerțul crește interactivitatea economică. Acest mod nou de a face comerț se extinde treptat și către întreprinderile mici și mijlocii și gospodăriile individuale. Computerele relativ scumpe și greu de utilizat vor fi înlocuite cu televizoare, telefoane și alte tipuri de dispozitive din ce în ce mai ieftine și mai ușor de folosit. Acest fenomen va produce un impact profund, cel puțin prin erodarea barierelor economice și geografice.
- Însușirea de „sistem deschis” a Internetului este un principiu pe care se bazează extinderea e-comerțului. Dezvoltarea Internetului devine o strategie ce asigură succesul e-commerce și parteneriatul dintre business și consumatori, care sînt tot mai direct implicați în proiectarea și crearea de noi produse și servicii.

- E-comerțul reduce importanța timpului. Pînă nu demult economia și societatea erau determinate de timp: de exemplu, producția de masă era considerată cea mai rapidă cale de a produce la prețuri scăzute, iar comunicațiile erau limitate geografic datorită faptului că timpul condiționa distanțele. E-commerce reduce importanța timpului prin scurtarea ciclurilor de producție, permițînd firmelor să opereze mai eficient și consumatorilor să participe la tranzacții în orice moment. Schimbarea importanței timpului în derularea afacerilor și a activităților sociale are un profund potențial de impact.
- E-comerțul conduce la globalizare. Vechile bariere ale comerțului internațional sînt depășite de e-comerț. Se naște o nouă piață, bazată pe Internet, eliberată de restricțiile formelor tradiționale de comerț. Absența unor tarife internaționale sau a altor constrîngerii încurajează tot mai mulți întreprinzători să se lanseze pe această piață, obținînd beneficii importante pentru ei și pentru clienții lor.

În ultimii ani este evidentă o evoluție puternică în favoarea e-comerțului. Ultimele date ce ne stau la dispoziție arată că în anul 2003 e-comerțul global a constituit 3,9 trln USD, iar în 2006 – 12,8 trln USD (aproximativ 18% din volumul comerțului mondial) (fig.1). Economia anuală globală de la folosirea e-comerțului a constituit 17 bln USD în 1998 și peste 1,25 trln USD în anul 2002, ceea ce constituia 4,4% din PIB global.

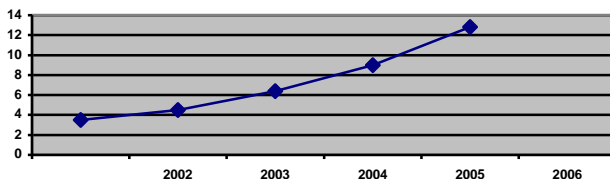

Fig. 1. Volumul e-comerțului global, trln. USD (Sursa: Forrester Research)

În Republica Moldova, în pofida faptului că dinamica utilizării Internetului este îmbucurătoare, (conform datelor oferite de către International Telecommunication Union, din 2000 pînă în 2006 s-a observat o creștere de la 0,6% utilizatori din numărul total al populației la 10,6%, iar cu un an mai tîrziu acest procent a atins cota de 19,5), la moment, e-comerțul este încă la etapa inițială. Cauza principală de neinteres ar fi lipsa site-urilor web ce s-ar referi la comerțul electronic. Cele existente sînt sau pagini web de prezentare a unei companii, sau proiecte care aduc profituri mici și multe dispar, astfel încît nu putem, deocamdată, vorbi despre un comerț electronic dezvoltat. O asemenea dezvoltare ar fi o modalitate eficientă de expunere a produselor autohtone pe piața internă și internațională și căutări de parteneri. Considerăm că foarte importantă ar fi aplicarea experienței internaționale în acest domeniu. Pentru a adera la e-comerțul din lumea întreagă sînt necesare norme comune în materie de operabilitate: accesul facil și liber la infrastructura informațională, protecția consumatorului, promovarea unor politici în domeniul financiar și politici de impozitare adaptate la comerțul electronic.

Potrivit statisticilor RomCard, în România, anul 2008 s-a încheiat cu aproximativ 60 milioane de euro procesate online cu ajutorul cardului, iar pentru perioada 2009 – 2011 se programa o creștere de cel puțin 50% anual, mai exact anul 2009 trebuia să aducă 90 milioane de euro, anul 2010 – 135 milioane de euro, iar 2011 – 202,5 milioane de euro, rezultate din piața online. De cealaltă parte, potrivit chestionarului Link 2 e-commerce, reprezentanții magazinelor online sînt de părerea că piața de comerț electronic ar trebui să atingă pînă în 2011 pragul de 1 mldr euro.

În general, e-comerțul are impactul cel mai puternic asupra sectoarelor implicate în transmiterea primară de informații (servicii poștale, de comunicații, radio și TV) și asupra sectoarelor care furnizează informațiile (finanțe, cultură, agenții de turism sau oameni de afaceri). Ca urmare, oferta electronică de produse, cum ar fi aplicațiile soft, serviciile de turism, activitățile recreative și financiare deține supremația atât pe piața B-2-B, cât și pe cea B-2-C. Cu toate acestea, la etapa actuală se bucură de succes și oferta de mărfuri adecvate promovării pe Internet, cum ar fi: cărțile, CD-uri cu muzică, articole mici care pot fi livrate cu ușurință. Mărfurile care necesită o informare mai minuțioasă, spre exemplu produsele sofisticate din punct de vedere tehnic, pot fi și ele promovate pe Internet.

De asemenea, este importantă și opțiunea de estimare a impactului asupra utilizatorilor. E-comerțul oferă soluții noi și inteligente pentru o cuantificare de calitate și realistă a impactului asupra clienților actuali și potențialilor clienți: opțiuni multiple de răspuns online, opțiuni legate de participarea la concursuri sau înscrieri în rândul membrilor pot declanșa mult mai ușor decizia clienților de a comunica informații despre ei înșiși, păstrându-și însă statutul anonim (ceea ce nu este posibil în cazul magazinelor clasice). Multe pagini comerciale de Internet au inserat și modalități interactive de măsurare a impactului asupra clienților. Profilul clienților importanți, obținut interactiv pe aceste căi, poate fi utilizat ulterior în activități de marketing cum ar fi: informări periodice, studii de piață, marketingul produsului etc. Alte avantaje pentru consumatori ar mai fi: primirea într-un termen scurt al produselor; participarea la licitații virtuale, la reuniuni electronice din comunitățile virtuale, unde au loc schimb de idei, de experiență, au posibilitatea de a căuta ușor în cataloage mari (o companie poate construi pe rețea un catalog mult mai mare decât ar încăpea într-o cutie poștală). Pe lângă toate acestea, pot fi văzute comentariile la produse, aflându-se părerile altor posesori în legătură cu produsul, se poate afla anumite aspecte care în fotografii se observă, fiecare având astfel posibilitatea de a alege ceea ce este potrivit pentru sine. Consumatorii pot să primească informații relevante în decursul citorva secunde, și nu zile sau săptămâni, se familiarizează cu tehnologia și țin pasul cu ultimele noutăți. Alte manifestări ale e-comerțului ce influențează asupra societății sînt:

- Permite mai multor persoane să lucreze și să facă cumpărături de acasă, reducîndu-se astfel traficul și poluarea;
- Permite ca unele mărfuri să fie vîndute la prețuri mai mici, astfel încît și oamenii cu venituri modeste să poată cumpăra mai mult, ridicîndu-se standardul de viață;
- Permite oamenilor din lumea a treia și celor din zonele rurale să aibă acces la produse și servicii, care altfel nu le-ar fi accesibile la prețurile comerțului clasic;
- Facilitează furnizarea serviciilor publice, cum ar fi sănătate, educație, distribuirea serviciilor sociale ale guvernului la un cost redus, dar de o calitate bună.

E-comerțul facilitează și cooperarea între firme: reduce costurile de marketing și de livrare, susține strategia de marketing a firmei și oferă acces pe noi piețe. Avantaje pentru comercianți se reflectă prin atragerea clienților prin intermediul unui nou canal de distribuție, vînzările sporite către clienții existenți, cheltuielile reduse de inventariere și de operare, sporirea vitezei de comunicare cu clienții, creșterea valorii tranzacțiilor prin stimularea cumpărătorilor, de exemplu, cînd procură o carte, cumpărătorul poate afla „ce alte cărți au mai cumpărat cei ce au ales și ei această carte?”. Sub astfel de influențe, oamenii cumpără mai multe cărți decît într-o librărie obișnuită.

Internetul reprezintă o cale rapidă și modernă de furnizare a informațiilor despre companie (prin paginile de Web). În același timp, fiind o pagină de internet, vizitatorii nu pot atinge produsele, asta înseamnă că nu e necesar ca respectiva companie să țină produse pe raft. E posibilă deschiderea unui magazin electronic chiar și fără marfă în stoc,

comandând marfa la furnizor abia după ce apare comanda. Plus la aceasta, magazinele virtuale nu plătesc chirii, astfel nu există cheltuieli de acest gen.

Un efect „secundar” observat este și acela de „punct de referință”. Tot multe persoane profită de internet pentru a căuta informații și prețuri despre produsele dorite. Vizitând mai multe site-uri, fac un mic „studiu de piață” pentru a decide ce produs ar fi mai bun, cam la ce preț este posibil de găsit, ce garanție are, etc. Atunci când găsesc un site cu informații complete și bine prezentate îl folosesc ca punct de referință pentru viitor. Și chiar dacă nu cumpără de acolo, atunci e posibil ca data viitoare să o facă, sau dacă prețul e bun, dar persoana respectivă se grăbește și nu vrea să o comande online, e posibil să se ducă la sediul magazinului real al firmei respective pentru a cumpăra.

Foarte curînd e-comerțul va avea un impact puternic asupra competitivității firmelor. Mai mult, e-comerțul nu este restricționat de frontierele statelor, dar depinde de existența sau inexistența rețelelor de calculatoare, de existența sau inexistența infrastructurii bancare care să permită efectuarea plăților prin Internet. E-comerțul permite chiar și celor mai mici furnizori, indiferent de proveniența lor geografică, să fie omniprezenți și să facă afaceri în întreaga lume. Totuși, acest tip de comerț comportă o mulțime de aspecte mai puțin avantajoase, le putem numi chiar dezavantaje sau limitări ale e-comerțului, care pot fi grupate în două categorii: tehnice și non tehnice. Printre dezavantajele tehnice, enumerăm lipsa sistemelor de securitate, de încredere a standardelor și a unor protocoale de comunicație, faptul că instrumentele de dezvoltare sînt în transformare și se schimbă rapid, dificultatea de integrare a internetului și a softurilor de comerț electronic cu unele aplicații și baze de date, ș.a. Dintre cele non-tehnice, ținem să amintim costul și justificarea (costul dezvoltării unui sistem propriu este destul de ridicat și nu e lipsit de probleme datorită lipsei de experiență. Este greu de justificat și de cuantificat unele servicii îmbunătățite aduse clienților sau valoarea reclamelor; securitatea și anonimatul - se adresează în special segmentului B2C, unde anonimatul este foarte important, securitatea este mai ridicată datorită criptărilor folosite, dar este foarte greu de convins utilizatorii că tranzacțiile lor sînt complet sigure), lipsa încrederii și mentalitatea utilizatorului (clienții nu au încredere în vînzători dacă nu îi văd la față, fapt care duce la o încetinire a trecerii de la magazinele obișnuite la cele virtuale), imposibilitatea de a cunoaște cu ajutorul tuturor simțurilor obiectele expuse în vînzare, lipsa unui cadru legal, a unor regulamente și standarde, accesul la internet este încă limitat pentru unii potențiali clienți, e-comerțul se află încă în faza incipientă. Clienții manifestă temeri în ceea ce privește furtul cardurilor de credit, a confidențialității datelor personale. Un alt risc ar fi ca să ajungă la cumpărător alt produs decît cel comandat, sau să nu ajungă, în genere, asta după ce se achită o sumă cu ajutorul cardului în avans. Totul depinde, însă, de seriozitatea firmelor, iar incidentele de genul celor menționate anterior nu reprezintă o amenințare pentru toate cazurile de comerț online. Cu toate cele expuse mai sus, este o certitudine faptul că numărul clienților magazinelor electronice și a firmelor care adoptă soluțiile e-comerțului e în continuă creștere. Pentru a porni o afacere online succesul căreia nu va întârzia să apară, ar trebui să se țină cont de unele principii fundamentale, printre care: a.) construirea propriei imagini și reputații, să se știe ceea ce este de făcut și să se dea dovadă de încredere. Realizîndu-se corespunzător toate acestea, afacerea va începe să crească; b.) planificarea și organizarea propriului timp, stabilirea unui plan de lucru. În acest fel, va fi mult mai ușor și rapid de realizat propunerile, iar satisfacția lucrului bine făcut va „da aripi”; c.) pasiunea și sufletul depus în afacere vor fi simțite de clienți; d.) stabilirea legăturilor online cu clienții și cu partenerii de afaceri; schimbarea opiniilor cu alte persoane care au afaceri online; participarea la discuții, astfel devenind cunoscuți și respectați; e.) învățarea continuu a lucrurilor ce sînt într-o continuă mișcare și schimbare, pentru a fi mereu în top.

E-comerțul mondial are o dinamică crescătoare pe măsură ce tot mai mulți consumatori și tot mai multe afaceri se conectează la fibra optică. Statele Unite se delimitează de restul regiunilor lumii prin valoarea tranzacțiilor electronice. Țările din Europa de Vest se înrolează pentru o creștere sporită, începând cu anul 2001. Comerțul european de tip B2C crește rapid, dar, în prezent, doar o mică proporție din europeni cumpără on-line. Ei preferă activități comerciale on-line pasive: căutare de produse, compararea produselor, înregistrarea pe site-uri comerciale sau plata facturilor. Principalele bariere în dezvoltarea e-comerțului rămân problemele legate de securitate și încredere. Și totuși, în opinia noastră, o securitate excesivă poate fi la fel de dăunătoare, precum lipsa acesteia, presupunând implementarea unor măsuri adecvate, dar mai ales ajustarea acelor măsuri la condițiile impuse de atacuri constituite de hackerii și angajații proprii. Cu alte cuvinte, trebuie să evităm atacurile din exteriorul firmei, dar și de atacurile din interior. Pe măsura creșterii utilizatorilor casnici de Internet, procedurile legate de autentificare și criptare a datelor personale primesc o importanță din ce în ce mai mare și de succesul implementării lor depinde succesul comercianților de pe web.

Referințe bibliografice:

1. Malone, T., Yates, R. B., *Electronic Markets and Electronic Hierarchies*, Communications ACM, 2006.
2. Onete, B., *Designul, estetica și promovarea paginilor Web*, ediția a III-a, București, ed. A.S.E., 2005.
3. Quain, B., *Comerț. Avantajele vânzării în rețea*, București, ed. Curtea Veche, 2002.
4. Roșca, I., G., *Comerțul electronic*, București, ed. Economică, 2004.
5. <http://www.underclick.ro/E-commerce/E-commerce-vs-uzabilitate-scazuta.html>

FISCALITATEA COMERȚULUI ELECTRONIC ÎN CONTEXTUL DEZVOLTĂRII TEHNOLOGIILOR INFORMAȚIONALE

Aliona Cazacu, studentă, Facultatea de Economie
Universitatea de Stat „Alecru Russo” din Bălți
Coordonator științific: Nichitcin Corina, asis. univ.

SIMON WOODSIDE: „Everyone likes to argue about tax. And the tax treatment of e-commerce is no exception. Some of the controversy stems from such notions as the idea that e-commerce is somehow so special that governments shouldn't tax it at all. There's no rational case for granting e-commerce more favourable tax treatment than conventional trade. That would only distort the market and if, as expected, e-commerce continues to grow, it could lead to an expanding hole in the revenue base. E-commerce gets more of the headlines, probably because it's recognised as such an important new feature of the global economy. It does beg fundamental questions about the way our taxation systems work – whether it's taxation of company profits or taxation of private consumption. E-commerce makes international trade in particular so much easier, and so the debate about taxation moves up the international level, too”. (www.oecdobserver.org: E-commerce and taxation: a virtual reality).

Secolul XXI promite să fie o eră a informației. În a doua jumătate a secolului trecut, o tendință importantă în majoritatea țărilor dezvoltate a fost o creștere radicală a ponderii serviciilor în economie, comparativ cu producția industrială și agricolă, care a dat naștere „economiei post-industriale” pe termen lung. Și în viitor, economia se va desprinde și mai mult de la baza materială și, în mare măsură, va deveni „digitală”. O proporție semnificativă a PIB-ului va fi exact produsele și serviciile cu caracter informativ, iar procesul de comerț se va muta de la magazine și birouri într-un ciber spațiu virtual, în care produsul potrivit poate fi cumpărat din orice colț al lumii, fără a ne ridica de pe scaun. Starea embrională a viitorului „cibermarket” mondial și este un modern comerț electronic. Până în prezent, chiar și în America, locul de naștere al Internetului, mai puțin de 1% din vânzările cu amănuntul au loc prin intermediul unei rețele de calculatoare. Scurta istorie a businessului electronic a cunoscut nu numai maximele dezvoltării, dar și decline catastrofale, cu toate acestea, potențialul pieței este impresionant.

Conform cercetărilor întreprinse de Boston Consulting Group și Forrester Research, valoarea cumpărăturilor online în 2001 a crescut cu 21% și a constituit 51,3 miliarde de dolari. Cu toate acestea, trebuie remarcat faptul că doar 56% din proiectele de comerț electronic în 2001 au fost profitabile.

Noile perspective nu au scăpat atenției nu doar oamenilor de afaceri, dar și autorităților fiscale din majoritatea țărilor dezvoltate și organizațiilor internaționale. Reieșind din specificitatea virtuală a comerțului electronic, uneori, este departe de a fi clar ce impozite sînt datorate de „corporațiile electronice”, și chiar cărui stat trebuie să le plătească. Există însă și alte probleme de ordin general, precum ar fi clarificarea conceptului de sediu permanent.

Ce este comerțul electronic?

Comerțul electronic este un termen cu sens larg. Astfel, Legea Republicii Moldova privind comerțul electronic nr.284-XV din 22.07.2004, articolul 4, definește comerțul electronic ca „activitate de întreprinzător a persoanelor fizice și juridice de vânzare a bunurilor, executare a lucrărilor sau prestare a serviciilor, efectuată cu utilizarea comunicărilor electronice și/sau a contractelor electronice”. Unele forme ale acestor tranzacții sînt asemănătoare cu tipurile de afaceri de mai înainte sau sînt niște versiuni modernizate. Deci comandarea bunurilor pe site-ul vânzătorului cu livrarea ulterioară prin poștă, în afară de aspectele tehnologice, nu prea diferă de comandarea produsului dintr-un catalog. În consecință, aceeași societate poate desfășura simultan atât comerț ordinar, cît și electronic. De exemplu, o bancă poate efectua ordine de plată primite atât pe suport de hîrtie, cît și prin intermediul internetului, în al doilea caz, acest lucru constituind un comerț electronic. Pe de altă parte, în prezent (mai ales în SUA) se răspîndesc tot mai mult băncile online, în forma sa pură, ce presupun efectuarea tranzacțiilor cu clienți exclusiv prin intermediul unei rețele.

Poate cele mai caracteristice operațiuni ale „economiei digitale” pot fi considerate operațiunile care sînt pe deplin puse în aplicare în timpul „comunicării” efectuate între computerul cumpărătorului și cel al furnizorului. Aceasta este atunci cînd se efectuează nu numai plata pentru produsul sau serviciul potrivit, dar, de asemenea, și livrarea de bunuri sau servicii. Este vorba despre livrarea produselor „digitale”, cum ar fi programele de calculator, muzică și video în format electronic, precum și oferirea unor informații. În acest caz, informațiile livrate pot fi de natură foarte diversă - de la consultanță juridică pînă la traducere dintr-o limbă în alta.

Vom enumera numai unele tipuri de business electronic:

- Vânzări de produse fizice cu comandarea și achitarea prin site-ul vânzătorului;
- Comercializarea produselor electronice (software, muzică etc.);
- Servicii financiare în timp real (de brokeraj, bancare etc.);
- Servicii de informare (de exemplu, texte legislative);
- Servicii de telecomunicații (de exemplu, videoconferințe);
- Depozitare și prelucrare a informațiilor (de exemplu, gestionarea bazelor de date);
- Închiriere de software (efectuarea calculului bazate pe date furnizate de către client).

Dacă preferați, puteți (cu puțină exagerare) să introduceți în categoria comerțului electronic și servicii, precum ar fi accesul la Internet sau web hosting.

Ar mai trebui să adăugăm, de asemenea, că, în comerțul electronic, există în mod semnificativ două sectoare mari: tranzacțiile între întreprinderi și vânzări către consumatorul final. Conform nomenclurii americane, prima categorie este numită pe scurt B2B (Business to Business), iar a doua - B2C (Business to Consumer). Conform datelor din SUA, 80% din totalul sectorului de vânzări electronice (e-Sales) aparține sectorului B2B.

Taxe în lumea virtuală

Unii comercianți electronici începători pot fi naivi crezînd că, atîta timp cît afacerile lor au loc în spațiul virtual, în lumea reală, ei nu datorează nimic nimănui. Cu toate acestea,

cu asemenea abordare, nu sînt de acord cu fermitate autoritățile fiscale din întreaga lume. Din punctul lor de vedere, Internetul este singurul mod de comunicare între vînzător și cumpărător, nu de abrogare a obligațiilor fiscale care decurg din tranzacțiile dintre ele. Cu toate acestea, nu începe nicio îndoială că impozitarea comerțului electronic are specificul său.

Mai întîi de toate, există probleme de natură pur tehnică. Să luăm exemplul unui magazin online de vînzare a florilor din Moscova. În acest caz, florile sînt livrate prin curier și sînt acceptate pentru plata în numerar la livrare. Fără îndoială, astfel de activități sînt impozabile, dar autorităților fiscale nu le este atît de ușor să le controleze. „Magazinul” poate fi lipsit nu doar de spații comerciale, dar și de birou, depozit, personal (cu excepția curierilor). Flori pot fi, de asemenea, achiziționate direct de la depozitul furnizorului. Prin urmare, Inspectoratul Fiscal nu are, de fapt, nici chiar unde veni cu controlul. În ceea ce privește site-ul web al magazinului online, serverul pe care este găzduit acesta, în general, poate fi aproape oriunde în lume.

Dar toate acestea sînt, într-adevăr, probleme tehnice. În final totuși dacă „dorința este insuportabilă”, autoritățile ar putea ajunge cu ușurință la adevăratul proprietar al cauzei și, în cazul în care se pare că el nu plătește impozitele, să-l tragă la răspundere. De asemenea, sîntem interesați de mai multe întrebări teoretice, apărute în legătură cu impozitarea businessului electronic.

În prezent, abordarea general acceptată în rîndul legislatorilor diferitor țări include următoarea concepție: nu este nevoie să se introducă noi tipuri de taxe de impozitare a comerțului electronic. Posibil să ne mulțumim cu tipurile tradiționale de impozite, care, după necesitate, pot fi adaptate la noile condiții. Taxele despre care se va discuta în continuare se vor împărți în două categorii: directe și indirecte. Impozitele directe includ impozitele pe profit și impozitul pe venit al persoanelor fizice, iar cele indirecte - TVA și impozitul pe vînzări.

Impozitele directe

Impozitele directe pe profit și venituri sînt colectate de la companii și oameni în aproape toate țările din lume. Vom analiza, în primul rînd, impozitele pe profit (de la organizații). De obicei, țara în care compania e înregistrată (cu excepția cazului în care teritoriul acesteia este o zonă offshore) percepe impozitul din venitul primit din toate țările. Dar în afară de aceasta, țara de teritoriul căreia sînt obținute veniturile, de asemenea, poate percepe taxe. Mai mult decît atît, în cazul în care activitatea companiei în această țară este efectuată prin intermediul unui sediu permanent, veniturile condiționate sînt impozate ca și în cazul unei companii locale. În cazul în care nu există o astfel de reprezentanță, venitul rezultat poate, în unele cazuri, să fie supus impozitelor la sursa de plată. Acest lucru înseamnă că această taxă este reținută de la compania locală, care este sursa de venit. Pentru a evita o situație în care același venit este impozitat de două ori în diferite țări, sînt semnate tratate internaționale fiscale. În principiu, impozitarea profitului nu face diferențe mari între diverse tipuri de activități desfășurate, fie prin căi obișnuite, fie pe cea electronică. Cu toate acestea, unele specifice în al doilea caz, încă mai sînt.

Problema cea mai delicată în ceea ce privește comerțul electronic este aceea legată de prezența sau absența unui sediu permanent. Conceptul de sediu permanent a fost format în practica internațională în anii '60, atunci cînd nu doar nu era comerțul electronic, dar, în general, afacerile erau mult mai puternic legate de o locație fizică a activităților lor. În condiții moderne de mobilitate și distribuție a proceselor de afaceri, conceptul de sediu permanent într-o oarecare măsură dispăre sau cel puțin trebuie să fie revăzut.

Cazul cel mai evident este atunci cînd activitatea de bază a magazinului online se desfășoară într-o țară (de exemplu, SUA), iar comanda de pe teritoriul altui stat (de exemplu, din Rusia), plata, respectiv, se face prin card, bunurile fiind livrate prin poștă. Evident, nu

există nici o reprezentanță, și, prin urmare, întrebarea privind impozitul pe profit în Rusia de la compania americană nu se ridică. Dar cumpărătorul va trebui să plătească nu numai pentru cumpărarea de bunuri și de livrarea maritimă, dar, de asemenea, taxele vamale statului natal (la momentul recepției mărfurilor). Să luăm și un exemplu mai puțin evident. Să presupunem că afacerea online mai sus descrisă privind vânzarea florilor, afacere aflată în Moscova, nu este administrată de un cetățean rus, dar de o societate străină. Aduce efectuarea unei astfel de activități la formarea unui sediu permanent în Rusia, în sensul fiscal? Destul de ciudat, această întrebare însă nu are un răspuns acceptat de întregul grup de specialiști fiscali. Răspunsul depinde, în mod crucial, de detalii referitoare la înregistrarea raporturilor juridice dintre părți. În cazul în care în Rusia se află biroul companie sau cel puțin o persoană care conduce întreaga activitate prin procură (reprezentant), desigur, trebuie să fie plătite toate impozitele Rusiei. Dacă activitatea întreprinderii are loc prin agenți independenți (exemplu: firme de curier), atunci nu există nici un sediu permanent, ceea ce înseamnă că companiei nu i se impune achitarea impozitului pe venit, prevăzut în Rusia. Dacă presupunem că această companie străină este înregistrată într-o jurisdicție duty-free, impozitul pe profiturile lor, de asemenea, nu se plătește nici acolo. Astfel, în multe cazuri, este de preferat pentru a deschide un magazin on-line pe numele unei companii off-shore, deoarece elaborarea competentă a părții juridice a activității desfășurate poate ajuta la economisirea considerabilă, pe baza impozitelor într-un mod legitim.

Un alt caz mai puțin evident, în sensul fiscal, este atunci când este vorba despre vânzarea nu a produselor „fizice”, ci „digitale” și livrarea lor nu este în forma unui CD prin poștă, ci ca un fișier prin rețea. Să presupunem că, în țara a cărei locuitori fac achiziții de la un magazin online, nu există nici un birou și nici personal al companiei-vânzător. Atunci, probabil, unica posibilitate pentru a determina prezența sau absența de sediu este locația magazinului online pe server. Prezența unui astfel de server într-o țară suficientă pentru formarea de reprezentanță continuă să fie o problemă în practica juridică internațională ce urmează a fi rezolvată.

Impozitele indirecte

Ne întorcem acum la problema impozitelor indirecte. Acestea includ impozitul pe vânzări și taxa pe valoarea adăugată (TVA). În sens economic, acestea sînt impozitele pe consum. Sînt numite „indirecte”, deoarece acestea nu sînt sesizate de la consumator în mod direct, ci prin intermediul vânzătorului, care include taxele în prețul bunurilor vîndute sau serviciilor prestate și apoi ele sînt transferate la stat. În acest caz, taxa se calculează nu numai asupra rezultatelor perioadei de raportare, ca și în cazul impozitelor directe, ci pentru fiecare operațiune separat. De mai mare interes pentru noi din punct de vedere al impozitării comerțului electronic sînt țările mai dezvoltate, în primul rînd Europa și America de Nord. În Europa este răspîndită folosirea TVA-ului și legislația este în mare parte standardizată, în conformitate cu directivele Uniunii Europene. În Statele Unite și Canada se aplică impozitul pe vânzări, taxa aceasta neavînd statut federal, ci se plătește la nivel de stat (în Canada - de provincie) sau municipal. În consecință, ratele de impozitare și normele pentru calcularea bazei impozabile variază foarte mult.

Deoarece acestea sînt impozite pe consum, rolul crucial în impozitare a anumitor operațiuni îl menține nu locația vânzătorului, ca și în cazul impozitelor directe, dar locul de vânzare a bunurilor sau prestării serviciilor. Prin urmare, utilizarea companiilor offshore, de obicei, nu permite economisirea pe acest tip de taxe. Cu toate acestea, în determinarea locului de vânzare, în cazul comerțului electronic, există probleme teoretice serioase. În același timp, la perceperea taxelor, autoritățile fiscale întîmpină probleme practice.

Impozitul pe vânzări - Statele Unite ale Americii

Problemele care decurg din impozitarea comerțului electronic nu sînt atît de noi. Dificultăți similare apar și pentru alte forme, mai tradiționale, a vânzărilor de „la distanță”, cum

ar fi comerțul prin cataloage, broșuri. Principala problemă constă în următoarele. Dacă o firmă are un magazin, să zicem, în California, atunci vânzările în acest magazin sînt supuse impozitării conform normelor fiscale ale statului dat. În cazul în care un rezident al statului California se duce în statul vecin și cumpără aceleași produse într-un magazin local, atunci bineînțeles că magazinul nu percepe impozitul specific Californiei (dar impozitul statului său). Astfel, în acest caz, magazinul, nu are nicio obligație față de statul California. Dar ce se întîmplă dacă bunurile sînt trimise prin poștă dintr-un stat în altul?

Conceptul central în colectarea impozitului pe vânzări este „legătura” vânzătorului cu statul în care se află cumpărătorul. Acest concept este oarecum similar cu conceptul de sediu permanent utilizat în colectarea impozitelor directe, deși nu este identic cu acesta. Dacă o companie are o prezență fizică (de birou, personal, sau, în unele cazuri, chiar și numai o proprietate) în stat, o astfel de relație există. Acest lucru înseamnă că vânzările efectuate în stat sînt supuse impozitării. Cu toate acestea, în unele cazuri, impozitul este perceput și fără o prezență fizică, pur și simplu în baza existenței clienților firmei în acest stat. O opinie comună cu privire la acest aspect deocamdată nu există. Totuși, putem spune că în majoritatea cazurilor, vânzările la distanță nu intră sub incidența taxei, în sensul că nu trebuie să fie plătite de vânzător. Cu toate acestea, pentru restabilirea echilibrului este introdus și așa-numitul impozit de folosință. Aceasta înseamnă că o sumă similară este plătită statului nu de vânzător, ci de cumpărător. În procesul colectării acestei taxe întotdeauna au existat mari dificultăți, ceea ce nu este de mirare. Deci companiile ce practică vânzări „de la distanță” au un anumit avantaj competitiv față de comercianții locali cu amănuntul, deși poate că aceasta nu este în întregime corect.

Pe principii similare sînt impozitate și magazinele online. Aceasta presupune că dacă, să zicem, vânzătorul are o prezență fizică în California (care este unul dintre cele mai mari centre a comerțului electronic) și New Mexico, atunci taxa se include în prețul produsului numai în cazul în care cumpărătorul se află într-unul din aceste două state. În cazul în care cumpărătorul se află în afara acestora, impozitul pe vânzări nu este perceput. Complexitatea suplimentară apare și-n cazul în care compania vinde nu produsele „fizice” care urmează să fie livrate prin poștă, dar, de exemplu, un produs software. După cum s-a menționat deja, aceste vânzări sînt impozitate în New Mexico, nu și în California. Astfel, compania noastră trebuie să determine unde se află cumpărătorul, și dacă el se află în New Mexico, să includă taxa în preț. Dar dacă programul nu este livrat prin poștă, ci prin intermediul rețelei, cum putem determina locul din care cumpărătorul efectuează achiziția? Datorită naturii internetului, singura opțiune este de a-l întreba. Și care este garanția că el va spune adevărul? Această problemă nu are nici o soluție satisfăcătoare.

După cum vedem, în principiile de impozitare aplicate în diferite state, există o lipsă serioasă de coordonare. Prin urmare, mulți din SUA cred că întregul sistem al impozitului pe vânzări necesită o reformă serioasă. Una din propuneri, dintre cele mai radicale, includea eliminarea completă a acestei taxe și înlocuirea acesteia cu TVA-ul pe modelul european, care va avea statut federal și va fi distribuit statelor proporțional cu populația lor. Evoluția acestei probleme însă o vom putea vedea doar în următorii 10 ani, odată cu desfășurarea reformei fiscale declanșate de Barack Obama.

Taxa pe valoare adăugată – Europa

Vom aminti mai întîi principiile de bază ale impozitării cu TVA:

- În cazul comerțului în interiorul unei țări, taxa este plătită de către vânzător, în baza valorii vânzărilor sale. În acest caz, taxa plătită furnizorilor pentru achiziții se deduce. Utilizatorul final nu are dreptul de deducere.
- În cazul importurilor de bunuri, importatorul plătește impozitul în țara lui, în baza valorii la vamă. Cu toate acestea, el are dreptul la o deducere fiscală în același cuantum.

- Exporturile de bunuri sînt impozitate la cota zero. Exportatorul are dreptul de a deduce taxa plătită la achiziția (producția) mărfurilor exportate.

Vom analiza acum situațiile care sînt relevante pentru comerțul electronic. În acest caz, referindu-se la prestarea de servicii, vom avea în vedere serviciile informaționale și de o natură asemănătoare, cele mai tipice pentru comerțul electronic. Cel mai important lucru este faptul că pentru astfel de servicii, locul de realizare a comerțului îl constituie locul de amplasare nu al vînzătorului, ci al cumpărătorului, respectiv, acolo și trebuie să fie perceput TVA-ul.

Situația în sectorul B2B este mai mult sau mai puțin clară. Indiferent dacă perceperea bunurilor și serviciilor are loc în rețea sau prin orice alte mijloace, normele de impozitare rămîn aceleași.

- La importul mărfurilor din afara UE: exportatorul, desigur, prezintă factură fără TVA, importatorul aduce însă în visterie TVA-ul la vamă. Această taxă apoi este dedusă.
- La cumpărarea bunurilor dintr-o altă țară a UE (nu sînt considerate importuri în absența frontierelor vamale): furnizorul prezintă factura fără TVA, cumpărătorul trebuie să achite TVA-ul la trezoreria statului său, dar, de obicei, în aceeași declarație, el îl prezintă pentru deducere.
- La achiziționarea serviciilor informaționale din străinătate: vînzătorul prezintă factură fără TVA, cumpărătorul prezintă un raport cu privire la așa-numitul principiu de taxare inversă. Acest lucru înseamnă că, la fel ca în cazul precedent, ar trebui să plătească TVA la trezoreria statului, dar imediat îl prezintă pentru deducere.

Complexitatea începe în sectorul B2C. În acest caz, problema este că cumpărătorul nu este un plătitor de TVA, astfel că este imposibil folosirea principiului de taxare inversă.

- În cazul vînzării la distanță de bunuri din afara UE: vînzătorul - factură fără TVA, cumpărătorul achită taxa la livrare. Cu toate acestea, în cazul în care vînzătorul are o cifră de afaceri destul de mare din țară (stabilit de legislația țării, de obicei, circa 100 de mii de euro pe an), el trebuie să înregistreze TVA-ul și să ofere ordinul de plată ce include TVA.
- În cazul vînzării la distanță de bunuri dintr-o țară UE în alta: vînzătorul - factură cu TVA la cota țării sale și îl achită acesteia. Cu toate acestea, în cazul în care vînzătorul are o cifră de afaceri destul de mare în țara cumpărătorului, el este obligat să înregistreze TVA-ul în această țară, include în preț cota TVA a acestei țări și se achită cu trezoreria de stat dată.
- La prestarea serviciilor informaționale dintr-o țară UE în alta: la fel ca în cazul precedent.
- La prestarea serviciilor informaționale din afara UE: în cazul în care vînzătorul are o cifră de afaceri destul de mare în țară, el este obligat să înregistreze TVA-ul, atunci cumpărătorul achită prețul cu TVA. Cu toate acestea, o cifră de afaceri mică asigură eliberarea de achitare a TVA-ului european.
- La prestarea serviciilor informaționale, rezidenților ce se află în afara UE nu se aplică TVA-ul european.

O altă problemă: Există o incertitudine în ceea ce privește definirea locației cumpărătorului (similar cu ceea ce avem deja discutat în legătură cu impozitul pe vînzări). Pentru calculul corect al obligațiilor fiscale, trebuie să știm unde are clientul reședința la moment. Cum se face acest lucru, fără să se bazeze pe cuvîntul cumpărătorului? În principiu, dacă el plătește prin card, după numărul său se poate afla cu exactitate unde a fost lansat. Dar ce se întîmplă dacă un client nu locuiește în țara în care are contul deschis? Dacă el se achită nu prin card, ci cu ajutorul unor sisteme specializate de plată pe Internet, determinarea locației sale, de regulă, este absolut imposibil. În acest caz, vînzătorul trebuie să se bazeze pe buna conștiință a cumpărătorului, ceea ce ridică, de asemenea, unele îndoieli.

O altă problemă - statutul de cumpărător european. În cazul în care cumpărătorul este plătitor de TVA (în mod normal - firma), nu este necesară perceperea TVA-ului de la ea, deoarece achitarea are loc în baza principiului de taxare inversă. Însă în cazul unui simplu consumator, aceasta este necesară. Cum de verificat informațiile furnizate de către cumpărător? Se planifică crearea unei baze de date cu plătitorii europeni de TVA, accesibile pentru vânzătorii pentru verificarea numărului de înregistrare TVA, dar aceasta, cu siguranță, nu va rezolva complet problema.

Alternative – India

Abordările cu privire la impozitarea comerțului electronic oferite de către UE și SUA nu sînt singurele posibile. În acest domeniu, o propunere foarte îndrăzneată presupunea crearea unei „taxe-biți” care ar fi plătită pentru fiecare bit de informații transmise. Cu toate acestea, această idee nu a fost utilizată pe scară largă.

Un alt exemplu de o abordare alternativă: În septembrie 2001, în India, o Comisie, la care au participat unii oficiali guvernamentali, oameni de afaceri și avocați, a pregătit un raport cu privire la principiile de impozitare a businessului electronic. Raportul nu este un document de reglementare, ci doar o încercare de a oferi noi abordări problemei, dar avînd în vedere componența Comisiei, precum și faptul că India este una dintre cele mai populare țări din lume, raportul ar trebui să fie luat în serios.

Ideile incluse în raport diferă radical de cele existente pînă acum. În primul rînd, se propune ca la calcularea impozitelor directe să se renunțe la conceptul de sediu permanent. Motivarea este: conceptul este depășit și nu reflectă realitățile moderne. Într-adevăr, în trecut, pentru efectuarea comerțului pe scară largă într-o țară străină, vânzătorul era obligat să aibă reprezentanță fizică în ea: birouri, depozite, magazine etc. În cazul în care vânzătorul efectua vânzări la distanță, aceasta purta un caracter episodic. Dar acum, trăind în era tehnologiilor informaționale, totul s-a schimbat. Putem spori vânzările pe termen nelimitat într-o țară, fără a avea în ea un reprezentant. Ca urmare, după opinia Comisiei, aplicarea principiilor tradiționale a comerțului electronic poate perturba echilibrul existent dintre țările-generatoare de venituri și țările în care se află vânzătorii.

În al doilea rînd, analizînd tranzacțiile prin Internet de vânzare de software, produse digitale, servicii on-line etc. Comisia propune să fie revizuite plățile efectuate și să fie privite nu ca plată pentru bunuri sau servicii, ci ca taxe de licență sau drepturi de autor. S-ar părea că diferența este pur tehnică. Cu toate acestea, o asemenea interpretare permite țării sursă de venit, chiar și rămînd în cadrul normelor internaționale existente, să rețină impozitul pe venit la sursa de plată, indiferent de existența unei reprezentanțe permanente a vânzătorului în țară. Potrivit Comisiei, în cazul unui program care este protejat prin drepturi de autor, fiind descărcat din rețea contra plată, această sumă achitată reprezintă, de fapt, redevențe. Cu toate acestea, aceste plăți au caracter de redevențe numai în cazul în care cumpărătorul primește dreptul de a utiliza nu doar produsul în sine, ci și dreptul de autor, de exemplu, dreptul de a vinde sau închiria copii ale produsului, să-l utilizeze pentru a crea produse derivate, a face o demonstrație publică etc. Astfel, simpla copie a produsului nu este suficientă pentru determinarea naturii tranzacției. Lărgirea conceptului de „redevență” este, nu în ultimul rînd, motivată de dorința de a lărgi baza de impozitare a țării ce este sursă de venit și în cazul Indiei.

În această dispută există și un fundal teoretic. În mod tradițional, se crede că valoarea este creată în cazul în care produsul este fabricat sau se prestează servicii. Prin urmare, aici se generează veniturile, deci, aici și ar trebui să fie impozitate. Cu toate acestea, conform Comisiei, valoarea este creată nu numai în rezultatul procesului de producție în țara vânzătorului, dar și ca urmare a cererii în țara cumpărătorului. „Fără cerere, nu există nici valoare” concluzionează autorii raportului.

Desigur, dispozițiile teoretice ale prezentului raport nu sînt ideale, dar prefigurează conflictul de interese între „exportatorii online” și „importatorii online” în lupta pentru baza de impozitare.

Concluzie

Există o contradicție ireconciliabilă între globalitate imanentă și indivizibilitatea rețelei Internet și un guvern național îngust de competență limitată, ce introduce impozite în acest spațiu virtual. Într-o anumită măsură, această contradicție este rezolvată de către agenții economici din centrele financiare off-shore care au abandonat, în mod deliberat, impozitarea tranzacțiilor comerciale internaționale. Autoritățile din multe zone off-shore au realizat deja importanța creării unui mediu propice pentru comerțul electronic pe insulele lor.

Cu toate acestea, acest lucru este valabil pentru toate impozitele directe, dar în cazul impozitelor indirecte, care sînt impozite pe consum, acestea nu sînt legate de vânzătorii virtuali, ci de cumpărătorul real, astfel încît împotriva lor, o companie offshore nu întotdeauna ajută. Astfel, pentru a asigura colectarea eficientă a impozitelor de pe resursele Internet, autoritățile din diferite țări trebuie să efectueze mari schimbări, atît legislative, cît și tehnologice.

Bibliografie:

1. www.roche-duffay.ru, *Электронная коммерция и ее налогообложение.*
2. codfiscal.money.ro, *TVA în Uniunea Europeană or VAT in European Community.*
3. ec.europa.eu, *Council Directive 2006/112/EC on the common system of WATT.*
4. www.forexpf.ru, *В США начата налоговая реформа.*
5. *Legea Republicii Moldova privind comerțul electronic nr.284-XV din 22.07.2004.*

STUDIUL EXPERIMENTAL AL TENSIUNII SUPERFICIALE A METALELOR LICHIDE

Irina Morogai, masterandă, Facultatea de Tehnică, Fizică, Matematică și Informatică,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți

Introducere

Proprietățile termice ale metalelor lichide permit utilizarea lor în calitate de agent termic în reactoarele nucleare și în alte domenii ale științei și tehnicii contemporane. În același timp, informația cu privire la proprietățile fizice ale acestor medii, inclusiv în literatura de specialitate, informația despre tensiunea superficială este prezentată destul de modest. Pe de altă parte, cunoașterea caracteristicilor fizice a metalelor lichide ar permite evidențierea mecanismelor de transport în aceste medii.

Conținutul lucrării noastre este prezentat în cinci capitole:

1. Metode contemporane de determinare a coeficientului de tensiune superficială;
2. Metode de determinare a coeficientului de tensiune superficială în metalele lichide;
3. Studiarea tensiunii superficiale în cursul preuniversitar de fizică;
4. Sistematizarea rezultatelor privind tensiunea superficială.

Prezintă interes argumentarea mecanismului tensiunii superficiale, precum și baza teoretică a metodelor de determinare a coeficientului de tensiune superficială a lichidelor, inclusiv a metalelor lichide.

Metode contemporane de determinare a coeficientului de tensiune superficială

Între moleculele unui fluid, în intervalul dintre două ciocniri, se exercită forțe de atracție. Aceste forțe se echilibrează reciproc pentru fiecare moleculă ce se află în interiorul lichidului, la o distanță de suprafața liberă mai mare decît raza de acțiune a acestor forțe (egală aproximativ cu cîteva distanțe intermoleculare, adică $10^{-9} m$). Pentru moleculele de la suprafața fluidului (mai precis dintr-un strat superficial de grosime $10^{-9} m$),

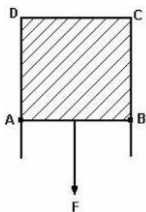

Fig. 1

forțele de atracție nu se mai echilibrează reciproc, și, prin urmare, va apărea tendința micșorării suprafeței acestuia. Din acest punct de vedere, suprafața lichidului se aseamănă cu o membrană elastică întinsă. O astfel de membrană elastică întinsă pe un cadru metalic $ABCD$ (Fig. 1), ce are o latură mobilă AB , rămâne în echilibru dacă se aplică o forță F , tangență la suprafața $ABCD$ și perpendiculară pe latura AB . Dacă se notează cu σ forța aplicată normal pe unitatea de lungime a lui AB , atunci:

$$\sigma = F / l \quad (1.1)$$

unde l este lungimea lui AB .

În cazul membranelor de lichid, raportul dintre forța superficială F și lungimea l , asupra căreia acționează se numește *tensiune superficială* și se măsoară în sistemul S.I. în N/m .

Pentru măsurarea tensiunii superficiale a lichidelor, care este o mărime fizică de mare importanță pentru știință și tehnică, s-au imaginat o serie întreagă de metode. Alegerea uneia sau alteia dintre acestea depinde de natura lichidului, temperatura și presiunea la care se efectuează măsurătorile, de precizia necesară măsurătorilor, dar și de alți factori, precum: simplitatea metodei, accesibilitatea *aparaturii* și durata determinării. Măsurătorile de tensiune superficială se împart în două categorii distincte: *măsurători dinamice*, unde straturile superficiale, asupra cărora se fac determinările, se reîmprospătează continuu și *măsurători statice*, în care se determină tensiunea superficială a unui lichid în stare de echilibru. Pe lângă acestea, există un număr suficient de mare de metode care nu sînt nici pur statice și nici pur dinamice. În aceste metode, la fiecare măsurătoare are loc o reîmprospătare a suprafeței, urmată de atingerea unei stări de echilibru aproximativ. Din această cauză, metodele de acest tip se înglobează într-o categorie aparte: metode *cvasistatice*.

Măsurătorile din prima categorie se realizează cu ajutorul unor metode ca: metoda undelor capilare, a picăturilor pulsatorii, a jeturilor oscilante ș.a. Măsurătorile statice de tensiune superficială și cele cvasistatice se realizează, în principal, prin 5 categorii de metode. Acestea sînt:

1. Metode bazate pe măsurarea înălțimii de ascensiune în tuburi capilare. Acestea se numără printre metodele rigurose statice și cele mai exacte în măsură, cu condițiile ca lichidul să umețeze perfect pereții capilarului. Ele sînt indicate numai pentru măsurători asupra unor lichide cu vîscozitate mică.
2. Metode bazate pe măsurarea dimensiunilor unei picături așezate pe o suprafață sau atîrnate. Avantajele acestui grup de metode constau în faptul că măsurătorile nu depind de unghiul limită a lichidului, în raport cu suportul, ca și faptul că se adaptează ușor pentru măsurători ale tensiunii superficiale, la diverse presiuni ale gazelor în contact cu lichidul, pentru lichide volatile, etc. Acestea sînt, de asemenea, metode rigurose statice.
3. Metode bazate pe măsurarea presiunii necesare pentru formarea sau ruperea unei bule de gaz în lichidul de studiat sau a unei picături dintr-un lichid în alt lichid. Acestea se numără printre metodele relative de măsură ale tensiunii superficiale și cvasistatice. Ele au avantajul că sînt simple și precise. În plus, măsurătorile nu depind de condițiile de umețare ale capilarului de către lichidul studiat.
4. Metode bazate pe compararea forțelor superficiale cu forțele gravitaționale (cîntărirea picăturilor). Acestea se bazează pe determinarea greutatei unei picături, căreia i se dă drumul dintr-un capilar vertical. Ele sînt metode relative și cvasistatice și nu depind de unghiul limită al lichidului, în raport cu materialul capilarului și pot fi folosite și pentru lichide vîscoase, ducînd la rezultate precise.
5. Metode bazate pe determinarea forței necesare smulgerii de pe suprafața lichidului a unui corp de formă geometrică cunoscută (inel, cilindru, placă etc.). Aceste metode

fac parte din categoria celor cvasistatice absolute și pot atinge o precizie foarte mare, avînd în vedere că au la bază o măsurătoare de forță, însă cu condiția ca lichidul să aibă o vîscozitate mică și să umecteze perfect corpul geometric[1].

Metode de determinare a coeficientului de tensiunii superficiale în metalele lichide

Metoda ruperii picăturii. Se încălzește un capăt al sîrmei, cu diametrul cunoscut, astfel ca la capătul ei să se formeze o picătură care să atîrnie datorită forței de tensiune superficială. Atunci cînd ele se vor egala cu masa picăturii, ea se va rupe de sîrmă sau electrod.

Un alt experiment ar fi cînd topitura

va curge dintr-un tub. Se știe că masa picăturii este:

$$(2.1)$$

unde r - raza sîrmei sau tubului;

σ - tensiunea superficială

Neajunsul metodei constă în aceea că masa picăturii smulse este mai mare decît masa picăturii atîrnate, de aceea este nevoie de o corectitudine. Acest neajuns poate fi omis dacă stabilim raza gîtului picăturii în momentul ruperii, cînd forțele tensiunii superficiale sînt egale cu masa picăturii.

Un alt neajuns constă în faptul că topitura trebuie să umecteze pereții tubului. Dacă lichidul umectează pereții tubului, atunci picătura are o masă mai mare, iar dacă topitura nu umectează pereții, atunci picătura e mai mică. În ambele cazuri este greu de luat rază corespunzătoare.

Această metodă însă este unica ce se folosește pentru studierea metalelor greu de topit, cu temperatura de topire mai mare de 2000°C.

Metoda capilară. Dacă am cufunda capilarul în topitură, atunci topitura în capilar se ridică la o înălțime anumită, care se determină după formula:

$$h = \frac{2\sigma \cos \theta}{gr(\rho_1 - \rho_2)} \quad (2.2)$$

unde ρ_1 - densitatea topiturii

ρ_2 - densitatea gazului

θ - unghiul limită de aderență a lichidului cu vasul

r - raza capilarului

g - constanta gravitațională

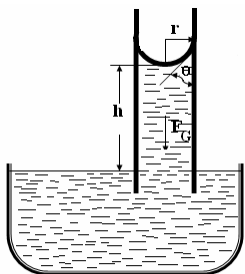

Fig. 2. Schema de principiu la determinarea tensiunii superficiale prin metoda capilară

Neajunsul principal al acestei metode constă în aceea că trebuie aflat unghiul limită de aderență. Această metodă este rar întrebuințată în experiențele metalurgice.

gice.

Metoda desprinderii inelului sau discului. Dacă pe suprafața topiturii se așază un disc sau un inel, atunci puterea de rupere a acestor corpuri de pe suprafața topiturii va fi proporțională cu forțele de tensiune superficială și raza inelului sau discului.

$$\sigma = \frac{P}{2\pi R} \quad (2.3)$$

unde P - puterea ruperii

R - raza inelului

Pentru inelul cu raza mare și de o grosime variată în secțiune transversală, dacă lichidul nu umectează inelul, este nevoie de relația lui I.I. Tihanovschii, care ia în considerație unghiurile limită de aderență.

De exemplu:

$$\sigma = \frac{P}{(1 + \cos \theta)^n [2\pi R + 2\pi(R + 4\pi)]} \quad (2.4)$$

unde $4n$ - diametrul sârmei
 R - raza inelului.

Este greu de demonstrat că unghiurile limită de aderență, obținute în alte condiții, vor coincide cu unghiurile limită de aderență, aflate prin metoda desprinderii inelului. Această metodă este greu de întrebuițat pentru experiențe la temperaturi înalte. Cu ajutorul ei au fost determinate mărimile tensiunii superficiale a topiturilor ca: magneziu - aluminiu, aluminiu - cupru, mercur.

Fig. 3. Fotografia picăturii metalului lichid (ce stă pe un suport) [8]

Metoda de măsurare a tensiunii superficiale pe un suport. La contactul a două faze lichide, tensiunea este determinată de diferența de tensiuni superficiale pentru topituri fără aderență la solidul, lichidul se împrăștie pe suprafața solidului și

Pentru aflarea tensiunii superficiale se măsoară conturul picăturii metalului lichid, care acoperă suportul din metal rezistent la temperatură, sau poziția picăturii zgurei pe topitură. Metodica executării experimentului constă în topirea picăturii metalului pe suportul orizontal, în cuptorul tubular de rezistență sau de inducție în vid sau în atmosfera argonului la o temperatură stabilită. Se fotografiază picătura sau se face roentgen. Cu ajutorul diaproectorului, imaginea picăturii fotografiate se mărește pe ecran. Cu o precizie mare se măsoară parametrii geometrici ai picăturii, se stabilește tensiunea superficială, unghiul limită de aderență, energia interfațială ș.a. Știind masa și volumul picăturii, se poate calcula densitatea topiturii. În Fig.4 este reprezentată fotografia picăturii cu masa de 2,5g. Unghiul limită de aderență se determină prin formula lui Laplace (Fig.5):

$$\cos \theta = \frac{\sigma_{s-g} - \sigma_{s-l}}{\sigma_{l-g}} \quad (2.5)$$

unde σ_{s-g} - tensiunea superficială la granița dintre solid-gaz
 σ_{s-l} - tensiunea superficială la granița dintre solid-lichid
 σ_{l-g} - tensiunea superficială la granița dintre lichid-gaz.

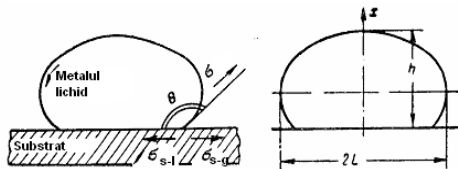

Fig.4 Schema picăturii de metal Fig.5 Geometria picăturii pe suport date

Dacă σ_{s-l} este mai mare decât σ_{s-g} , atunci unghiul limită de aderență este mai mare de 90° , dacă invers, atunci unghiul limită e mai mic de 90° . Dacă $\sigma_{s-g} = \sigma_{s-l} + \sigma_{l-g}$, atunci metalul va umecta suprafața suportului. Energia interfazică poate fi aflată știind

unghiul limită de aderență și energia superficială a corpului solid. Dacă ea nu se cunoaște, dar rămâne constantă, atunci variația energiei interfațice poate fi primită din relația:

$$\sigma_{s-l} = \sigma_{s-g} - \sigma_{l-g} \cos \theta \quad (2.6)$$

Tensiunea superficială se determină din relația:

$$\sigma \left(\frac{1}{R_1} + \frac{1}{R_2} \right) = (\rho_1 - \rho_2)gx + \frac{2\sigma}{R_0}, \quad (2.7)$$

unde σ – tensiunea superficială sau interfațică la granița dintre 2 faze

R_1, R_2 – principalele raze de curbură a elementului de suprafață din secțiunea cercetată

R_0 – raza de curbură în punctul de sus a picăturii

ρ_2 – densitatea mediului în care se află picătura

ρ_1 – densitatea picăturii – metal

g – constanta gravitațională

x – coordonata punctului de pe suprafața picăturii pe axa verticală

S.I. Popeli a propus integrarea ecuației (2.7) prin metoda integrării grafice. Dacă am considera picătura un corp simetric ce se rotește în jurul axei X (Fig.6), atunci putem afla doar coordonatele punctelor conturului picăturii. Dacă după coordonatele punctelor este compusă egalitatea axei X, atunci pentru orice punct al ei raza curbei se exprimă printr-o diferențială complicată. Metoda de calcul constă în apropierea integrării grafice a egalității date mai sus. Mai întâi pentru relația $\frac{\Delta d}{\sigma}$ și $\Delta d = (\rho_1 - \rho_2)g$ se construiește o curbă

meridiană aproximativă a picăturilor la înălțimi diferite și se află pentru ele relația dintre h și L . Mai apoi se stabilește o relație analoagă pentru $\frac{\Delta d}{\sigma}$, pentru al treilea ș.a. Știind

aceste relații, putem afla și relația inversă, adică pentru datele h și L se află $\frac{\Delta d}{\sigma}$ și,

corespunzător, știind Δd , aflăm σ .

Au fost construite grafice, cu ajutorul cărora se poate afla tensiunea superficială, dacă sînt cunoscute h și L , adică sînt calculați parametrii picăturii. Tensiunea superficială se calculează după formula:

$$\sigma_l = \frac{b\rho g}{\beta} \quad (2.8)$$

unde ρ și g – densitatea metalului și constanta gravitațională

b și β – constante, care se determină din grafice sau tabele.

Această metodă oferă posibilitatea aflării lui σ cu precizia de 1,5–2,5%. Unicul neajuns este provocat de nesimetria picăturii, abaterea ei de la corpul rotitor, cu cît forma picăturii e mai aproape de forma corpului rotit, cu atît ea trebuie să fie mai mică, dar atunci e mai greu de aflat dimensiunile acesteia.

Bashfort și Adams au propus pentru calculul tensiunii superficiale relația metodei picăturii ce se află pe un suport:

$$\sigma = \left(\frac{1}{R_1} + \frac{\sin \varphi}{x} \right) = \frac{2\sigma}{b} + g(\rho_l - \rho_g)Z \quad (2.9)$$

unde b – raza dusă la punctul de sus a picăturii

Z – coordonata verticală

x – coordonata orizontală

φ – unghiul dintre axa de rotație și raza de curbură în punctul dat.

Împărțind componentele relației $\frac{\sigma}{b}$, notînd cu $\beta = \frac{g(\rho_l - \rho_g)b^2}{\sigma}$ și presupunînd că

$b = 1$, obținem:

$$\frac{1}{R_1/b} + \frac{\sin \varphi}{x/b} = 2 + \beta \frac{Z}{b} \quad (2.10)$$

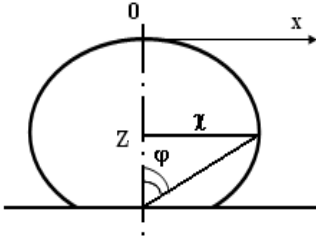

Fig. 6 Geometria picăturii pentru calcul după metoda lui Bashfort și Adams [8]

În tabelele lui Bashfort și Adams sînt date valorile lui x/b și Z/b pentru diferiți β și φ , la fel β și x/Z pentru $\varphi = 90^\circ$. Cu ajutorul tabelor se poate găsi valoarea lui σ .

Aflînd tensiunea interfațială a zgurii lichide și metalului picătura de zgură se amestecă cu picătura de metal lichid sau invers. În primele lucrări, se presupunea că stratul de separare dintre metal – zgură în poziția de picătură de zgură, peste metal este plat.

Este evident că picătura de zgură lichidă se formează pe metal în formă de lentilă (Fig.7), partea de jos a căreia este cufundată în metal. Pentru aceasta, S.I. Popeli a folosit următorul sistem de ecuații, considerînd că unghiul α este egal cu zero:

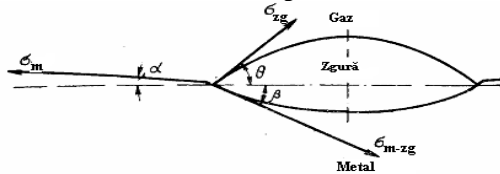

Fig. 7 Schema picăturii de zgură ce stă pe metal [8]

$$\sigma_{zg-g} \sin \theta - \sigma_{m-zg} \sin \beta = 0; \quad (2.11)$$

$$\sigma_{zg-g} \cos \theta + \sigma_{m/zg} \cos \beta - \sigma_m = 0.$$

Rezultatul acestor egalități dă posibilitatea de a afla:

$$\sigma_{m-zg} = \frac{\sigma_m \sin \theta}{\sin \beta}; \quad (2.12)$$

$$\sigma_{m-zg} = (\sigma_m - \sigma_{zg} \cos \theta) \sqrt{1 + \left(\frac{\sigma_{zg} \sin \theta}{\sigma_m - \sigma_{zg} \cos \theta} \right)^2}.$$

Greutatea experimentală a acestei metode constă în faptul că picătura trebuie să stea orizontal și axele optice ale aparatului foto trebuie să coincidă cu cele ale obiectului. Ultima se obține fixînd aparatul de fotografiat și soba pe o axă optică (Fig.8). Răcitorul cuptorului, împreună cu încălzitorul se îndepărtează pe șine, deschizînd astfel accesul

către substrat, care este instalat pe suport de molibden sau de niobiu, fixat în țeava de corund, care este fixată în țeava de oțel. Prin interiorul țevilor circulă termocuplul. Filmarea picăturii se poate înscrie pe peliculă sau pe disc. Imaginea de pe disc e mai clară. Mărirea ei se află după imaginea corpului etalon, cu mărimile cunoscute.

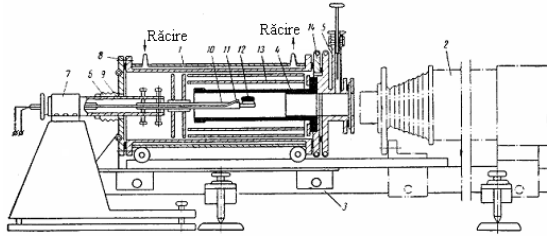

Fig.8 Schema instalației pentru măsurarea densității și tensiunii superficiale a topiturilor
1- cuptor de rezistență, 2- camera foto, 3- bancă optică, 4- încălzitor, 5- vană de securitate, 6- comprimarea wilson, 7- sprijin, 8- flanță, 9- sprijin pentru elice, 10- țeava de corund, 11- sudură fierbinte a termocuplului, 12- picătura, 13- ecran, 14- conducător de curent[8]

În Fig.9 este reprezentată schema instalației pentru aflarea tensiunii superficiale prin metoda picăturii ce stă pe un suport [3]. Instalația dată se deosebește prin aceea că cuptorul are un dispozitiv de debitare a unei probe, fără deermetizarea cuptorului.

Și poziția plăcilor de reazem se regulează fără a deschide cuptorul. Înăuntrul încălzitorului mobil se află o țeavă din corund cu diametrul 35 mm, care este fixat pe sprijinii inelari. Cu ajutorul fileturilor micrometrice și cu legăturile de silfon o putem roti atât în jurul axei orizontale, cât și în jurul axei verticale [4].

Mai dificilă este metoda măsurării tensiunii superficiale a metalului, care se află în contact cu zgura lichidă prin metoda roentgenografiei. Pentru aceasta, în cuptorul de rezistență cu cărbune se așază o oală, în care s-au amestecat 10 g metal și 30 g zgură. Pentru luminare, cuptorul are un canal orizontal, acoperit cu mică din ambele părți. Tubul roentgen este alimentat cu o diafragmă de plumb pentru a limita un fascicol de raze. În capătul celălalt al cuptorului se fixează vertical caseta cu pelicula roentgen și ecranul de plumb.

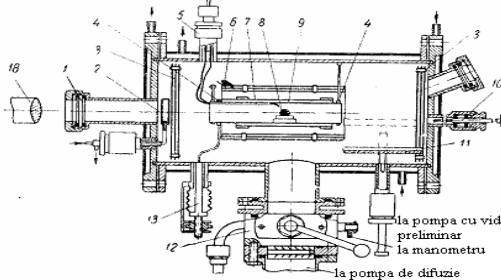

Fig.9 Schema instalației pentru aflarea tensiunii superficiale prin metoda picăturii ce se află pe un suport
1- sticla de molibden pentru observații, 2- perdea de protecție, 3- ecrane de molibden, 4- sprijini inelari, 5- introducerea termoparului, 6- ecrane, 7- încălzitor de molibden, 8- proba, 9- țeava de corund, 10- tija pentru aducerea probei, 11- masa ce se ridică pentru aducerea probei, 12- clapetă, 13- elice micrometrică[8]

Pentru măsurarea tensiunii interfaciale la granița zgură – metal cu amplasarea picăturii de fier lichid, în cuptorul tubular orizontal cu încălzitor de grafit, se va amesteca în tigla de corund fierul fără impurități. Din țeava de grafit, pe suprafața fierului lichid se

Fig. 10 Picătura de zgură pe suprafața metalului lichid

picură o picătură a zgurei cercetate. Picătura se fotografiază (Fig.10), după proiectarea ei cu ajutorul diaproectorului cu mărirea de 50 ori, i se determină unghiul limită de contact și volumul.

Diametrul mare al „oglinzii” de metal oferă posibilitatea să neglijăm la calcule curbura oglinzii metalice – se admite că suprafața de contact a zgurei cu metalul este plană. Introducerea corecției în formă de lentilă a picăturii dă rezultate mai exacte, deosebindu-se cu 4–10%.

Picătura poate fi fotografiată prin capacul de prelucrare (Fig.11). Metalul se topește într-o farfurie de corund. Ca după topire metalul lichid să aibă un menisc plan, ce se ridică pe marginile farfuriei, se iau 150g metal cu 0,6 – 0,8g zgură.

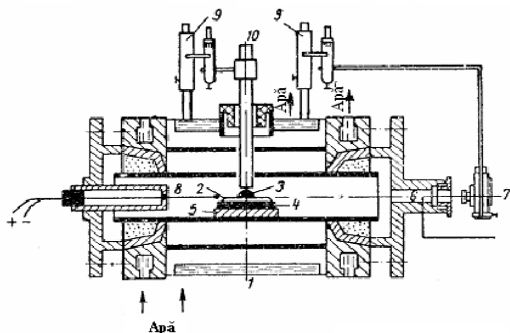

Fig. 11 Schema instalației pentru măsurarea tensiunii interfațice:

1- cuptorul lui Tamman, 2- metalul, 3- picătura de zgură, 4- farfuria de corund, 5- suport, 6- sticla de molibden, 7- fotoapar, 8- termopar, 9- stativ universal, 10- țeava pentru aducerea zgurii

Pentru formarea zgurii, pe metal se coboară deasupra o țeavă, prin care cad bucățele de zgură. Țeava este atât de aproape de metal, încât bucățelele de zgură ce cad se mențin puțin de pereții țevei și zgura topită nu se strecoară de pe metal. Astfel, pe metal se formează o picătură de o mărime destul de mare. Țeava se ridică repede și se fotografiază picătura, care se menține deasupra metalului câteva secunde.

Avantajul acestei metode constă în întrebuițarea pe larg a ei, comparativ cu celelalte metode. În egalitățile de calcul a tensiunii superficiale nu intră mărirea unghiului limită de umectare, care poate fi aflat în acest experiment paralel cu tensiunea superficială. Experiența poate fi efectuată atât în vid, cât și în atmosferă. Metoda dată oferă posibilitatea să obținem rezultate destul de exacte pentru metale și aliaje.

Neajunsul constă în calcularea grea, însă dacă dispunem de o mașină de calcul modernă, aceste calcule nu pot fi serioase. Cu ajutorul acestei metode este greu de cercetat aliajele cu o elasticitate mare a aburilor.

Pentru a obține rezultate exacte, este nevoie de a schimba profilul picăturii, să obținem o poziție exactă orizontală a picăturii, care dă posibilitatea obținerii a corpului rotitor corect. Este nevoie de luat măsuri împotriva impurificării picăturii metalice, deoarece tensiunea superficială este sensibilă la prezența impurităților.

Pentru întrebuințarea acestei metode avem nevoie de o picătură de mărime destul de mare. V.N. Eremenco și V.I. Nijenco au propus metoda picăturii mari, pentru aflarea exactă a tensiunii superficiale a topiturilor, care umectează sau nu materialul substratului.

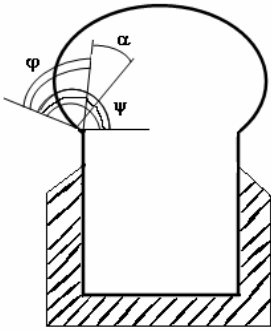

Fig.12 Schema picăturii mari

În Figura 12 este arătată schema picăturii mari. Comparativ cu metodele anterioare, când picătura metalului lichid este în repaos pe substratul plan, în cazul metodei date picătura se află într-o cupă rezistentă la temperatură. La măsurarea proprietăților și a densității metalului prin metoda picăturii ce se află pe un suport, o mare importanță o are simetria picăturii: cu cât suprafața picăturii e mai aproape de suprafața corpului rotitor, cu atât rezultatele sînt mai exacte. De o simetrie mai exactă dispun picăturile de mărimi mai mici, în cazul lor sînt posibile erori în măsurările parametrilor geometrii. Determinatorul factorului de simetrie este forma perimetrului picăturii ce se atinge de substratul (suportul) orizontal. Problema creării rotunzimii corecte, a picăturii a fost soluționată prin punerea picăturii în ceașca cu margini netede și ascuțite [8]. Porțiunea picăturii ce nu intră în ceașcă este ușor de fotografiat și de luat măsurări ale parametrilor ei geometrii. Unghiul limită θ depinde de starea de umectare a ceștii de topitură, α – unghiul de tăiere a muchiilor ceștii. Picătura se formează în diapazonul unghiului φ , aflat din relația $\alpha < \varphi < \theta$. Deoarece unghiul α ușor poate fi adus la $10-20^\circ$, atunci această metodă poate fi folosită și pentru topiturile ce nu prea umectează materialul ceștii. Metoda picăturii mari oferă posibilitatea obținerii picăturii de dimensiuni mari, destul de apropiată după formă de corpul rotitor, de aceea exactitatea măsurărilor e destul de mare – pînă la $0,5\%$, mai mare decît în celelalte metode.

Metoda presiunii maxime în bula de gaz. În cadrul acestei metode, capilarul confecționat din materialul inert în reacție cu topitura se cufundă în zgură sau metalul lichid. Prin capilar se suflă gazul inert și se măsoară cu manometrul presiunea maximă, necesară pentru desprinderea bulei de capătul capilarului (Fig.13).

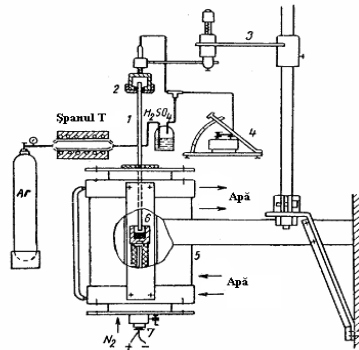

Fig.13 Schema instalației pentru aflarea tensiunii superficiale a zgurei

- 1- capilar, 2- fixările capilarului, 3- micrometru, 4- monometru înclinat, 5- cuptorul Tamman, 6- zgura, 7- introducerea termoparului

Presiunea la care se formează bula este egală cu presiunea hidrostatică și forța tensiunii superficiale.

$$p = \frac{2\sigma}{r} + gh(\rho_l - \rho_g)g / cm^2 \quad (2.13)$$

unde h – adîncimea de pătrundere a capilarului

ρ_l, ρ_g – densitatea topiturii și gazului

r – raza capilarului, ce răspunde de mărimea bulei, în corespundere cu gradientul presiunii

σ – tensiunea superficială

Presiunea p este egală cu presiunea citită de pe manometru:

$$p = gH\rho_m \quad (2.14)$$

unde H – înălțimea ce o atinge lichidul din monometru

ρ_m – densitatea ei

g – constanta gravitațională

Neglijînd ρ_g , obținem:

$$\frac{2\sigma}{r} + gh\rho = gh\rho_m; \sigma = \frac{rg}{2}(H\rho_m - h\rho) \quad (2.15)$$

Destul de importantă este luarea corectă a razei capilarului pentru formula de calcul. Dacă topitura umectează materialul capilarului, atunci pentru calcule se ia raza internă, dacă nu umectează – cea externă. Această problemă este soluționată, într-un fel, prin folosirea capilarelor ascuțite, cînd grosimea pereților capilarului este minimă. Necătînd la faptul că metoda dată este migăloasă, ea se folosește cu capilarele de ceramică.

Deoarece forma bulei nu este perfect sferică, trebuie de introdus niște corectări în măsurarea razei capilarului. L.L. Cunin [6] a propus să aflăm raza corectă a capilarului cu ajutorul constantei capilare. Dacă a – constanta capilară, r – raza presupusă a capilarului, x – corecția la raza capilarului, h – presiunea maximă a gazului în bulă, atunci:

$$a^2 = rh_1 \quad (2.16)$$

$$a_1^2 = x_1 h_1$$

Mai întîi se calculează a după prima egalitate și pentru r/a , cu ajutorul tabelelor [7] se află x_1/r și se deduce x_1 , care se introduce în a doua egalitate și se află a în a doua apropiere ș.a.m.d. De obicei, după a doua sau a treia apropiere, valoarea lui x rămîne constantă și x ia locul lui r în formulă:

$$\sigma = \frac{rg}{2}(H\rho_m - h\rho) \quad (2.17)$$

În Figura 14 este prezentată schema instalației pentru aflarea tensiunii superficiale a metalelor prin metoda presiunii maxime în bulă [7]. Aici se folosește cuptorul TBB-4, care permit încălzirea a 500 g metal pînă la 2000°C. Cuptorul este conectat la postul vid, care creează o presiune în cuptor de $5 \cdot 10^{-6} mm$ col de Hg ($10^{-3} N/m^2$). Pe capacul cuptorului este montat mecanismul de deplasare a capilarului, ecluza pentru alegerea probelor și adăugarea unor componente, canalul termoparului și fereastra de observare. Gazul se suflă prin capilarul de corund cu diametrul exterior de 6 mm. Capilarul este unit cu țeava de oțel, care, printr-o piesă intermediară, se prinde de țeava de aramă ce trece

prin comprimarea wilson. Deplasarea capilarului se măsoară cu indicatorul de tip ceas cu exactitatea de 0,01mm. Momentul cînd capilarul se atinge de suprafața metalului se află prin reflecția imaginii capilarului în oglinda metalică, deoarece se schimbă curba stratului reflectant. Fixarea exactă a acestui moment este 0,05 mm. Gazul în țevă se dă prin capilarul în formă de ac, care ne permite să reglăm exact viteza de creare a bulelor de gaz pe vîrfurile capilarului. Mai important este de a instala sisteme de înregistrare a presiunii. De obicei, presiunea se măsoară cu ajutorul manometrului cu lichid, momentul cînd capilarul se atinge de metal se fixează după saltul presiunii în manometru. Pe vîrfurile superioare ale țevii de aramă este fixat un indicator, care este compus din 4 tensori de rezistență din foițe de metal. Doi tensori de rezistență sînt lipiți de discul măsurător, legat cu o membrană sensibilă, celelalte două rezistențe formează cu primele două o punte electrică, de pe care semnalul este primit de potențiometrul. Exactitatea măsurării cu acest aparat este de $1,5N/m^2$. Tensiunea superficială a metalului pur, aflată prin această metodă, este de $1,9 \cdot 10^{-2} N/cm$.

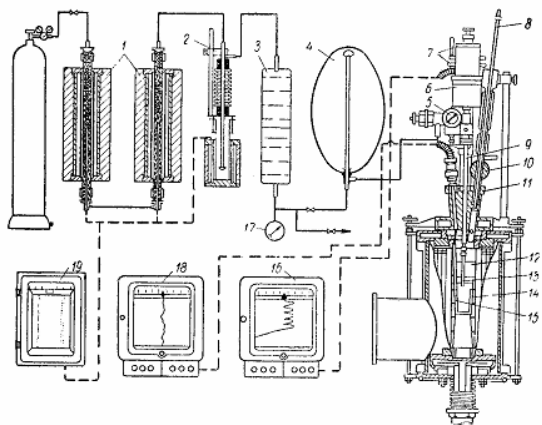

Fig. 14 Schema instalației pentru măsurarea tensiunii superficiale a metalelor lichide

- 1- cuptorul tubular din strușcă de aramă și burete de titan, 2- absorbant cu litiu lichid, 3- balon,
- 4- cameră de cauciuc, 5- indicator în formă de ceas, 6- captor tensometric al presiunii,
- 7- mecanismul de deplasare a capilarului, 8- suport cu probă, 9- gură de vînt, 10- cran, 11- capac,
- 12- încălzitor, 13- capilar, 14- oală, 15- termopar, 16- potențiometrul pentru înregistrarea presiunii în balon, 17- monovidimetru, 18- potențiometrul pentru înregistrarea temperaturii,
- 19- potențiometrul înregistrării temperaturii în cuptorul de curățire a gazului [8].

Neajunsul metodei constă în alegerea capilarelor neutre la topitură. Este mai greu de luat măsurările zgurilor mai agresive sau a tensiunii superficiale la temperaturi mari. Distrugerea capilarului nu oferă posibilitatea de a lua raza corectă a acestuia și astfel scade exactitatea măsurărilor.

Avantajul metodei constă într-o prelucrare teoretică destul de aprofundată și motivată, în posibilitatea cercetării, cu o mare exactitate, a diferitor sisteme metalice și zgurice.

Studierea tensiunii superficiale în cursul preuniversitar de fizică

În curriculumul liceal, pentru tema „Fenomene superficiale” sînt rezervate 3 ore: o oră pentru demonstrarea existenței forței de tensiune superficială, o oră dedicată rezolvării exercițiilor și a problemelor la studiul fenomenelor superficiale și a treia pentru lucrarea de laborator „Studiul unui fenomen superficial”.

Particularitățile principale ale lichidului constituie proprietatea lui de a-și păstra volumul (spre deosebire de gaze, volumul lichidului nu este determinat de volumul vasului) și existența suprafeței libere la frontiera cu gazul sau vaporii.

Pentru ca elevii să poată însuși aceasta, trebuie să le explicăm o serie de fapte. Cercetarea proprietăților stratului superficial al lichidului o începem cu demonstrarea fenomenului de tensiune superficială. Sînt cunoscute multe experiențe, care ilustrează acest fenomen. Aici e necesar să atragem atenția asupra faptelor reducerii spontane a suprafeței lichidului și deosebirii proprietăților lichidului din stratul de suprafață (cu grosimea de aproximativ cîteva diametre moleculare) și din interiorul lui. Apoi explicăm rezultatele experiențelor. Deseori, în procesul explicării, se menționează faptul că forțele de atracție dintre moleculele stratului superficial nu se compensează. Această cale necesită explicații, ce anume trebuie să înțelegem prin forțe moleculare necompensate în cazul echilibrului dintre ele. Pentru elevi, este complicată și chestiunea referitoare la structura stratului superficial al lichidului.

O explicație accesibilă este următoarea: numărul de vecini ai moleculei din interiorul lichidului este mai mare decît moleculele din stratul superficial. Distanțele medii dintre moleculele stratului superficial sînt ceva mai mari decît distanțele dintre moleculele în interiorul lichidului. Deci, energia potențială a moleculelor în interiorul lichidului va fi mai mică, decît pentru același număr de molecule ale stratului superficial. Existența energiei excesive (energiei superficiale) explică fenomenul de tensiune superficială. Dacă stratul de suprafață posedă energia superficială W_c , iar aria suprafeței lui este S , la o unitate de

arie revine energia superficială $\sigma = \frac{W_c}{S}$. Mărima σ a fost numită coeficient de tensiune

superficială. Însă din ce cauză?

Experiența arată că orice sistem tinde să treacă în starea cu energia potențială minimă. Pentru lichid, aceasta se reduce la faptul că în lipsa forțelor exterioare, el ia o astfel de formă, încît la volumul dat, suprafața lui să fie minimă. Prin aceasta se explică faptul că și în stare de imponderabilitate, picătura de lichid ia forma sferică.

Tendința lichidului de a-și micșora suprafața duce la faptul că la frontiera lichidului ia naștere forța de tensiune superficială, orientată de-a lungul suprafeței. Pentru a afla valoarea ei, demonstrăm experiența cu pelicula de săpun pe un cadru dreptunghiular, o latură a căruia este mobilă. Experiența arată că pelicula tinde să se contracte. Admitem că, pentru a mări aria peliculei cu ΔS , forțele exterioare efectuează lucrul A , atunci $\sigma = \frac{A}{\Delta S}$,

dacă lucrul a fost efectuat în condiții izoterme, cînd energia cinetică a moleculelor este invariabilă. Prin urmare, la mărirea suprafeței lichidului se efectuează lucrul A , legat cu mărirea energiei potențiale a stratului superficial sau a energiei superficiale, deoarece energia potențială a moleculelor, în interiorul lichidului, rămîne invariabilă. Dar $A = |\vec{F}| \Delta l$.

unde $\vec{F}$ – forța de tensiune superficială

Δl – variația lungimii frontierei stratului superficial

dacă $\Delta S = l \Delta l$

unde l – lungimea frontierei stratului superficial

atunci $\sigma = \frac{|\vec{F}|}{l}$. Astfel, pelicula se află mereu în stare lichidă, iar coeficientul de tensiune

superficială caracterizează valoarea forței de tensiune superficială, raportată la o unitate de lungime a frontierei suprafeței lichidului. Subliniem că σ este interpretată din punct de

vedere al forțelor și al energiei. Lucrul de mărire a suprafeței lichidului cu o unitate de arie, volumul fiind constant, este anume coeficientul de tensiune superficială.

Atragem atenția asupra deosebirii dintre întinderea peliculei de cauciuc și tensiunea superficială a lichidului, la mărirea ariei suprafeței sale. La întinderea peliculei de cauciuc, crește distanța dintre moleculele ce constituie suprafața ei. La mărirea suprafeței lichidului, lucrul A este determinat de deplasarea din straturile interioare ale lichidului în stratul superficial, dar volumul lichidului se păstrează (sau variază neînsemnat). Demonstrăm experimental mărirea suprafeței lichidului și măsurăm forța de tensiune superficială. După care, elevii efectuează lucrarea de laborator, în care determină coeficientul de tensiune superficială a lichidului.

Menționăm că la ridicarea temperaturii, tensiunea superficială a tuturor substanțelor se micșorează, deoarece densitatea vaporilor saturați se mărește, iar densitatea lichidului se micșorează. Ca rezultat, energia superficială a lichidului scade, ceea ce duce la micșorarea tensiunii superficiale. Variația energiei superficiale poate fi obținută și schimbând componența chimică a stratului superficial. Astfel, micșorarea energiei superficiale a lichidului poate fi obținută prin adăugarea altor substanțe în stratul de suprafață al moleculelor [10].

1. Sistematizarea rezultatelor privind tensiunea superficială

Substanța[2]	Temperatura (°C)	$\sigma * 10^{-3}, N / m$
<i>Acestonă</i> [2]	18	23,3
<i>Acid acetic</i> [2]	18	26,0
<i>Alcool etilic</i> [2]	0	24,9
	18	22,0
	30[16]	21,9
	60	19,2
	90	16,4
	120	13,4
	150	10,1
	180	6,7
	210	3,3
	240	0,1
	243	0
<i>Alcool metilic</i> [2]	18	22,8
<i>Alcool propilic</i> [2]	18	23,6
<i>Anilină</i> [2]	18	43,0
<i>Apa</i> [2]	0	75,49
	5	74,75
	10	74,01
	15	73,26
	18	72,8
	20	72,53
	25	71,78
	30	71,03
	35	70,29
	37	70,0
	40	69,54
	45	68,6

	50	67,8
	55	66,9
	60	66,0
	65	65,1
	70	64,2
	75	63,3
	90[16]	60,8
	120	54,9
	150	48,6
	180	42,3
	210	35,4
	240	28,6
	300	14,4
	370	0,05
	374	0
Benzen [2]	18	29,0
Eter etilic [2]	20	17
Glicerină [2]	18	66,0
	20	63,0
Gaz lampant [9]	20	24
Etanol [2]	20	22,0
Mercur [2]	18	500
	20	436
Plasmă sanguină [2]	37	73,0
Soluție de săpun [9]	20	40
Sulfură de carbon [2]	18	32,0
Țilei [2]	18	26,0
Toluen [2]	18	28,6
O₂ [2]	-203,1	18,3
	-193,1	15,7
	-183,1	13,2
Ar [2]	-188,1	13,2
	-183,1	11,9
N₂ [2]	-203,1	10,53
	-193,1	8,27
	-183,1	6,16
He [2]	-271,6	0,354
	-270,1	0,224
	-260,9	0,098
Ne [2]	-248,4	5,61
	-244,9	4,44
H₂ [2]	-258,1	2,83
	-255,1	2,32
	-253,1	1,98

Concluzii

Tensiunea superficială constituie, pe lângă densitate și vâscozitate, a treia proprietate importantă a lichidelor. Tensiunea superficială este o mărime hotărâtoare pentru fenomene de umectare, adeziune și absorbție ce au loc la limita dintre straturi. Existența tensiunii

superficiale are o importanță deosebită, nu numai în activitățile curente, casnice sau industriale, dar este extrem de importantă și în desfășurarea unor procese biologice, atât din lumea vegetală, cât și din cea animală.

Metalele lichide se utilizează, în caz particular, ca agent termic în reactoarele nucleare și în alte domenii ale științei și tehnicii contemporane. În acest context, determinarea experimentală a parametrilor fizici, inclusiv a tensiunii superficiale a acestor medii, se referă la categoria problemelor actuale.

Referințe bibliografice:

1. Blizniucov, S.L., Vișcareov, A.F., Eavonschii, V.I., *Metalurgia neagră*, 1964, nr.7, p. 227.
2. Cunin, L.L., *Tensiunea superficială în metale*, 1955.
3. Eremenco, V.N., Naidici, I.V., *Fizica metalelor și metalografelor*, 1961.
4. Eremenco, V.N., Naidici, I.V., *Metalurgia și topiturile*, 1960, N-2, p.5.
5. Lincevschii, B.V., *Tehnica experimentului metalurgic*.
6. Orehov, V.P., Usova, A.V. ș. a., *Metodica predării fizicii în clasele VIII-IX, Partea II*, Chișinău, Editura Lumina, 1983.
7. Țarevschii, B.V., Popeli, S.I., *Metalurgia neagră*, 1963, N-12, pag.9.
8. <http://www.ebooks.unibuc.ro/Fizica/Sabina/lucr19.pdf>
9. <http://www.didactic.ro/lectii-fizica-4-determinarea-coeficientului-de-tensiune-superficiala>

UTILIZAREA PRODUSELOR SOFT ÎN STUDIAREA LIMBII ENGLEZE

Lina Moroșan, studentă, Facultatea de Limbi și Literaturi Străine,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
Coordonator științific: Lidia Popov, lect. sup.

Information Technologies are an efficient means for the assimilation of those four language skills that are indispensable in the learning of the English language. These language skills are: listening, speaking, reading and writing. The sets of activities and techniques furnished by the different software are used on different purposes, as each of them is aimed at the improvement of a certain language skill and its choice depends on the students' needs, interests, gaps, taking into account, at the same time, their level of foreign language acquisition.

Key-words: software, language skills, site.

„Stop writing papers, take advantage of the new information technology.”
(Sauli Laitinen)

Introducere

Studierea unei limbi presupune atât posedarea abilităților în domeniul respectiv, cât și asigurarea cu un suport inovativ în ceea ce privește tehnicile și metodele de predare a acestora. În cadrul procesului instructiv-educativ, un rol important îl joacă softurile educaționale – mijloc eficient și modern în asimilarea unei limbi, așa cum acestea pot fi utilizate în învățarea diverselor aspecte ale limbii, precum fonetica, gramatica, ortografia, punctuația etc.

Eficacitatea utilizării tehnologiilor informaționale la studierea limbii străine constă în diversitatea de mijloace și forme (secvențe video și înregistrări audio), interactivitatea bazată pe comunicare de care acestea dau dovadă. Vorbind de limba engleză, e de remarcat faptul că ea poate fi studiată atât ca un tot întreg, trăindu-se concomitent cele patru competențe lingvistice ale sale (ascultarea, vorbirea, citirea, scrierea), cât și în mod dispersat – fiecare parte componentă aparte, prin setul de tehnici, menite să o dezvolte.

Inițial, aceste tehnologii informaționale erau utilizate în scopul verificării nivelului de cunoștințe, limitându-se doar la etapa „date introduse-verificare-răspuns” (*input-control-feedback*). Ulterior, așa cum lucrurile tind spre o continuă perfecționare, acestea au evoluat, devenind mult mai complexe/variate, facilitând rolul profesorului și făcându-l pe student să devină mult mai responsabil de propria instruire.

Softurile educaționale încep să motiveze și să implice activ studentul în cadrul procesului instructiv-educativ, promovînd, mai întîi de toate, metoda de predare-învățare centralizată pe student; astfel, acesta nu rămîne a fi obiectul lecției (ca în cadrul metodelor tradiționale), ci subiectul ei, oferindu-i-se libertatea gîndirii, exprimării și alegerii timpului potrivit pentru învățarea limbii.

Deci scopul lucrării noastre constă în prezentarea facilității utilizării produselor soft în studierea limbii engleze.

Tehnologiile informaționale utilizate în studierea limbii engleze

Tehnologiile informaționale folosite în studierea limbii engleze contribuie la diminuarea *monotoniei* învățării de tip tradițional, așa cum diversitatea activităților furnizate de către acestea captează atenția și implică curiozitatea studentului. Posibilitățile tehnice pun accentul pe înțelegere, care stă la baza învățării, memorării și fixării cunoștințelor.

În asimilarea limbii engleze, remarcăm, din ce în ce mai mult, indispensabilitatea tehnologiilor informaționale, așa cum ar fi softurile educaționale, programele informatice create în scopuri didactice. Un veritabil exemplu este *Internetul*– sursă de informare, de schimburi interne și internaționale, de comunicare– capacitatea de a interacționa lingvistic într-un mod adecvat, într-o diversitate de contexte sociale și culturale– aspecte absolut necesare în asimilarea unei limbi străine.

Ca parte integrantă a procesului de învățare, acesta oferă o gamă largă de activități, fiecare din ele avînd propriul obiectiv bine-formulat, în scopul îmbunătățirii calității limbii studiate. Dintre acestea, pot fi menționate două categorii de bază:

- *Comunicarea interpersonală* – mijloc de interacțiune și schimb interpersonal între studenți prin intermediul rețelei electronice (poșta electronică – *email*, comunicarea directă – *chat*), în cadrul diverselor contexte social-culturale, în baza abilităților de înțelegere interculturală, expresie culturală și mediere. Dintre acestea, pot fi menționate: *Skype, Messenger, Teamspeak* etc. Acestea sînt optime pentru îmbunătățirea afit a fluenței vorbirii, ascultării, cit și a scrierii în limba engleză;
- *Auto-învățarea* – mijloc de continuă învățare/perfecționare și verificare a bagajului de cunoștințe acumulat. Ținînd cont de scopurile propuse, seturile de activități pentru auto-învățare variază. Spre exemplu, vorbind de îmbunătățirea *scrisului* limbii engleze, e de atestat recurgerea la exerciții de tipuri diferite, care permit exersarea și antrenarea continuă întru obținerea unor rezultate de succes. Unele dintre cele mai des utilizate exerciții furnizate de către soft-urile educaționale sînt:

a. Exerciții cu alegele multiplă (*multiple choice*) – una sau cîteva variante corecte de răspuns din mai multe opțiuni (<http://www.nonstopenglish.com/allercises/multiplechoice.asp>, <http://www.waylinkenglish.co.uk/?page=11110>, http://www.englishhilfen.de/en/exercises_list/multiple_choice.htm etc.);

b. Exerciții de completare (*tip close tests, fill-in the blank exercises*)– completarea propozițiilor, cuvintelor, răspunsurilor etc., fie cu variante sugerate, fie cu variante proprii (<http://www.pdictionary.com/english/fill-in-the-blank.php>, <http://grammar.ccc.commnet.edu/GRAMMAR/cgi-shl/quiz.pl/blanks1.htm> etc.);

c. Exerciții de ordonare liberă (*matching exercises*) – potrivirea părților de propoziție mobile pentru formarea propozițiilor; potrivirea cuvintelor pentru formarea îmbinărilor de cuvinte; potrivirea cuvîntului cu imaginea care denotă sensul lui; potrivirea întrebărilor cu răspunsuri; potrivirea sinonimelor și antonimelor cuvîntului dat etc.

(<http://hotpot.uvic.ca/wintutor6/jmatch2.htm>,

<http://www.englishgrammarsecrets.com/pastcontinuous/exercise4.swf>,

<http://www.finchpark.com/courses/hotpot/garage-sale.htm>,
<http://www.englischhilfen.de/en/exercises/structures/synonyms3.htm> etc.;
d. Rebusurile (*crosswords*) – găsirea cuvintelor contribuie la îmbunătățirea ortografiei studentului. Fiind axate pe vocabularul deja asimilat, rebusul e o bună metodă de verificare a corectitudinii scrierii cuvintelor (<http://iteslj.org/cw/>, http://abcteach.com/directory/fun_activities/crossword_puzzles/ etc.).

Programul *English Trainer 4000.5* e un bun exemplu pentru îmbogățirea vocabularului cu expresii, frazeologisme, proverbe și zicători pur engleze și a echivalentelor acestora în limba maternă. Programele destinate auto-învățării contribuie la salvarea timpului prin setul de exercițiu gata creat, prin acordarea timpului rezervat pentru realizarea sarcinii, prin explicațiile date la itemii care au fost completați greșit.

E de remarcat faptul că complexitatea acestora depinde de nivelul de achiziționare a limbii de către studenți. De obicei, după nivelul de competență, aceștia se clasifică în începători (*beginners*), intermediari (*intermediates*) și avansați (*advanced learners*). În ceea ce privește începătorii, accentul se pune pe exerciții de ortografie, ascultare și citire – principiul „imitării”, așa cum fluenta vorbirii studenților vine cu timpul. Studenții considerați intermediari se inițiază prin înțelegerea regulilor de gramatică, de citire, de punctuație etc. și aplicarea acestora în propriile exemple, prin intermediul a celor patru competențe lingvistice. Avansații sînt cei ce tind deja spre o perfecționare a propriului stil de scriere și exprimare, încercînd să perceapă limba în „*maniera*” țărilor anglofone.

Toate tipurile de activități și tehnici propuse de soft-urile educaționale sînt alese în funcție de interesele studenților, lacunele care urmează a fi completate, nivelul de competență a studenților, vîrsta și particularitățile lor de vîrstă, fiind adaptate nevoilor lor individuale.

Posibilitatea învățării autonome reprezintă, de fapt, un stimul motivațional pentru obținerea noilor succese, bazată atît pe lucrul individual, cît și pe cooperarea prin interactivitate, ce implică gîndirea intelectuală. E un mijloc de a lăsa studentul să experimenteze de unul singur, contribuind astfel la diminuarea barierelor sale psihologice și lingvistice: învățarea devine mult mai eficientă cînd studentul se simte confortabil, liber în ceea ce face, iar tehnologiile informaționale ce dețin animații, colorit, efecte speciale, îi permit acestuia să beneficieze de noi metode, diverse forme multimedia de învățare.

E îmbucurător faptul că *Internet*-ul oferă posibilitatea utilizării dicționarilor, enciclopediilor și cărților în variantă electronică. Astfel, studenții au acces la o bibliotecă virtuală ce poate fi consultată direct, interactiv și care permite depășirea barierelor regionale pentru activitatea de achiziționare a materialelor necesare. Dintre cele mai des utilizate dicționare ale limbii engleze menționez următoarele:

1. Dicționarele explicative – *Webster's Online Dictionary* (<http://www.websters-online-dictionary.org/>), *Oxford Language Dictionaries Online* (<http://www.oxfordlanguagedictionaries.com/Public/PublicHome.html?url=%2Fapp%3Fservice%3Dexternal%26page%3DHome&failReason=>);
2. Dicționarele bilingve – *Larousse* (<http://www.larousse.fr/dictionnaires/francais>), *Dicționarele Englez-Român/Român-Englez* (<http://dictionar-englez-roman.ro/>, <http://www.dictionarenglezroman.ro/> etc.);
3. Dicționarele de sinonime/antonyme, care pot fi găsite pe următoarele site-uri: <http://www.synonym.com/synonyms/love/>, <http://www.hyperdic.net/en/love>, <http://www.babylon.com/define/92/Synonym-Antonyms.html> etc..

Pentru cizelarea pronunțării limbii engleze, Dicționarul *Oxford Advanced Genie* este un bun exemplu:

- Dicționarul *Oxford Advanced Genie* (în formă electronică) e unul din cele mai complexe dicționare, fiecare cuvânt conține sensurile sale denotative și conotative, sinonimele și antonimele, expresiile în care acesta se utilizează. Totodată, acesta prezintă cele două tipuri de pronunțare (în caz că ea diferă) – americană și britanică, distinse prin următoarele abrevieri: *BrE*, *AmE*. Acest program este destinat utilizatorilor avansați. Interfața programului e arătată în figura 1.

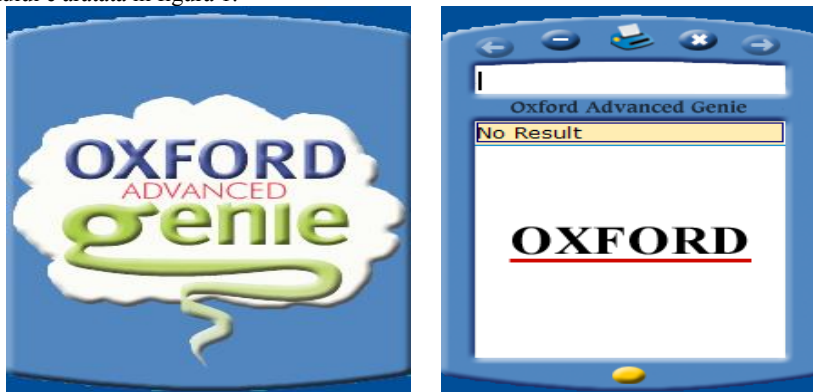

Fig. 1. Interfața programului OXFORD

În continuare se descrie felul în care se utilizează acest produs soft:

Fie că căutăm explicația cuvântului *information*:

Se introduce cuvântul căutat și se acționează tasta *Enter* – la ecran apare imaginea din figura 2, în care avem posibilitatea să ne deplasăm în fereastra respectivă pentru a viziona toată informația afișată referitor la cuvântul dat. Butonul *Options* plasat în partea de jos a ferestrei, dă posibilitate de a selecta parametrii necesari referitori la aspectul textului din fereastră (fig.3):

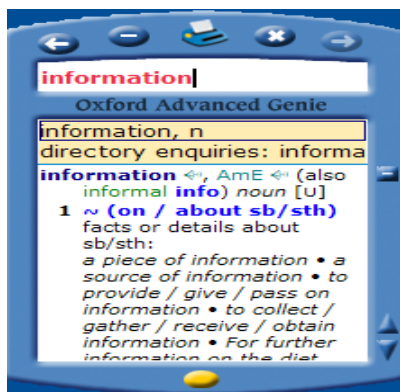

Fig. 2. Informația referitoare la cuvântul *information*

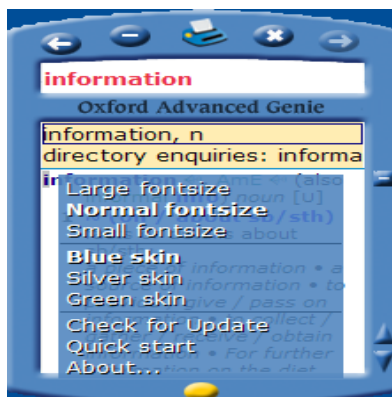

Fig. 3. Lista parametrilor

Programul *TALK IT* este un alt soft care oferă posibilitatea ascultării și „imitării” pronunțării prin diverse tipuri de voci. Acest program, destinat începătorilor, poate fi configurat în așa mod, ca viteza vorbirii să permită înțelegerea și distingerea sunetelor limbii

engleze atât de către începători, intermediari, cât și de către avansați. Interfața programului este prezentată în figurile 4 și 5.

E de menționat faptul că acest program permite studierea a două limbi: engleza și spaniola. În câmpul din imaginea figurii 5 se introduce cuvântul sau propoziția care urmează a fi pronunțată după activarea butonului Talk it! Butonul Stop Talking întrerupe procesul de pronunțare, fapt ce permite repetarea instantanee a cuvintelor introduse.

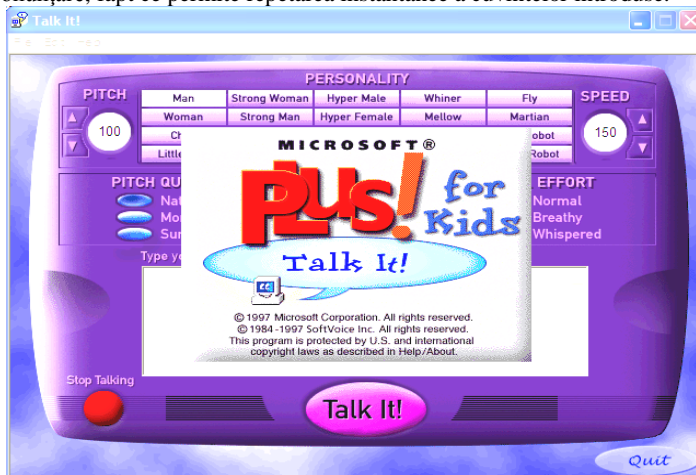

Fig. 4. Interfața programului TALK IT

Fig. 5. Interfața programului TALK IT finalizată

Deosebit de important în învățarea limbii engleze e ascultarea ca competență lingvistică (*English Listening Skill*) – factor decisiv în înțelegerea interlocutorului. Și acest aspect al limbii poate fi îmbunătățit prin intermediul tehnologiilor informaționale – mijloacele audio și video. De obicei, după ascultarea materialului prezentat de un vorbitor nativ, studentul este supus unui test-grilă, efectuat în baza materialului propus, pentru a verifica înțelegerea textului expus oral. În fine, softul informațional prezintă atât răspunsurile corecte, cât și

cele incorecte, cu afișarea variantelor veridice. Asemenea tehnici pot fi găsite pe următoarele site-uri: <http://www.ello.org/english/STeP.htm>, <http://www.dailystep.com/>, etc.

Concluzii

Soft-urile educaționale sînt destinate antrenării diferitor aspecte ale limbii engleze. Complexitatea acestora și gradul de dificultate variază în funcție de nivelul de achiziționare a limbii, fiind mult mai simple pentru începători și mult mai complexe pentru avansați. Aceste programe sînt utilizate atît de către profesori, cît și de către studenți, menite să optimizeze procesul instructiv-educativ și cel de predare-învățare printr-o „delectare a aflării noului”.

Utilizarea tehnologiilor informaționale în procesul studierii limbii engleze prezintă un factor de progres, ținînd de autenticitate, actualitate, motivația extrinsecă și intrinsecă, flexibilitate și multiintegrabilitate. Acestea contribuie la stimularea interesului față de nou, a imaginației, a gîndirii logice, a creativității studentului, tratînd limba ca un instrument multilateral, mizînd pe autonomia studentului și ritmul său propriu de învățare.

Referințe bibliografice:

1. <http://dictionar-englez-roman.ro/>;
2. <http://grammar.ccc.commnet.edu/GRAMMAR/cgi-shl/quiz.pl/blanks1.htm>;
3. <http://hotpot.uvic.ca/wintutor6/jmatch2.htm>;
4. <http://iteslj.org/cw/>, http://abcteach.com/directory/fun_activities/crossword_puzzles/;
5. <http://www.babylon.com/define/92/Synonym-Antonyms.html>;
6. <http://www.dailystep.com/>;
7. <http://www.dictionarenglezroman.ro/>;
8. <http://www.ello.org/english/STeP.htm>;
9. <http://www.englisch-hilfen.de/en/exercises/structures/synonyms3.htm>;
10. http://www.englischhilfen.de/en/exercises_list/multiple_choice.htm etc.);
11. <http://www.englishgrammarsecrets.com/pastcontinuous/exercise4.swf>;
12. <http://www.finchpark.com/courses/hotpot/garage-sale.htm>;
13. <http://www.hyperdic.net/en/love>;
14. <http://www.larousse.fr/dictionnaires/francais>;
15. <http://www.nonstopenglish.com/allercises/multiplechoice.asp>;
16. <http://www.oxfordlanguagedictionaries.com/Public/PublicHome.html?url=%2Fapp%3Fservice%3Dexternal%26page%3DHome&failReason=>;
17. <http://www.pdictionary.com/english/fill-in-the-blank.php>;
18. <http://www.synonym.com/synonyms/love/>;
19. <http://www.waylinkenglish.co.uk/?page=11110>;
20. <http://www.websters-online-dictionary.org/>.

UTILIZAREA TEHNOLOGIILOR INFORMAȚIONALE ÎN DOMENIUL JURIDIC

Inna Proca, studentă, Facultatea de Drept,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți,
Coordonator științific: Lidia Popov, lect. sup.

We live in the era of speed, when all information can lead to appropriation, only in a few moments, which facilitates the work to be done quickly. This is due exclusively to scientific progress, which has developed very intense in this contemporary period, which allowed some of classical actions to pass in cyberspace, through new information technologies. On the basis of these technologies it was people's desire to communicate and be informed. In a contemporary society, information plays an important role, and information resources are one of the most important state assets, along with natural resources, human, financial, etc.. and it defines its potential. In terms of computing the last decades of the twentieth century marked the emergence, improvement and then the spread of personal computers. The last decade of the century is characterized by the key word connectivity; fusion occurred between information and communications technology, thus being born a new term: ICT (Information and Communication Technologies).

Keywords: *information resources, information technology, legal system, computerization, technological advances, legal field, legal activity.*

Introducere

Progresul tehnologic fără precedent, la care asistăm în ultimele decenii a condus la dezvoltarea tehnologiilor de prelucrare a informațiilor, dând naștere unei noi modalități de comunicare, numită Internet și unei noi realități virtuale. Dezvoltarea vertiginosă a tehnologiilor informaționale conduce, în mod inevitabil, la facilitarea informatizării în sferile de activitate umană, pentru că informația și comunicarea își atestă prezența în oricare din dimensiunile activității umane. Utilizarea tehnologiilor informaționale duce la obținerea unor avantaje, precum reducerea duratelor de așteptare și întârziere, simplificarea procedurii de utilizare, standardizarea procedurilor și echipamentelor¹.

Comunicarea s-a transformat într-un factor indispensabil al vieții umane, care iese de sub incidența limitelor de timp și spațiu. În aceste condiții, crește rolul informației. Lucrarea noastră tratează o problemă de mare actualitate și anume cea a dezvoltării perspectivelor tehnologiilor informaționale, aplicabilitatea și importanța acestora în muncă, în cadrul domeniului juridic, scopul prezentei lucrări fiind identificarea tehnologiilor informaționale care facilitează munca în acest domeniu. Actualitatea problemei ține și de aspectele practice, legate de implementarea tehnologiilor informaționale, de avantajele majore, pe care le prezintă viteza și flexibilitatea informației juridice, precum și accesibilitatea ei.

În urma cercetării utilității tehnologiilor informaționale în domeniul juridic, rezultatele au relevat că, de fapt, la etapa actuală de informatizare a societății din RM, în cele mai diverse domenii ale activității umane, inclusiv a domeniului juridic, se implementează tot mai activ tehnologiile informaționale avansate, menite să ridice la un nivel calitativ nou informatizarea juridică. În aceste condiții, identificarea, nivelul de dezvoltare, precum și aplicabilitatea tehnologiilor informaționale, toate acestea, raportate la realitatea zilelor noastre, au constituit elemente principale ce-au determinat alegerea și analiza temei în cauză.

Tehnologiile informaționale utilizate în domeniul juridic

Odată cu perfecționarea calculatoarelor electronice și definitivarea teoriei informației, tehnologiile informaționale cunosc o dezvoltare vertiginosă, cuprinzând treptat toate domeniile activității umane, pentru că orice domeniu cere perceperea, prelucrarea și prezentarea informațiilor. Sînt elaborate bazele teoretice ale construirii calculatoarelor și alcătuirii produselor program, diverse tehnologii informaționale. Este implementată o gamă largă de mijloace și servicii informaționale. Deși reprezintă o parte componentă a informaticii, tehnologia informațională este un domeniu foarte vast, iar soluțiile implementate de aceasta măresc esențial eficiența prelucrării informațiilor². În condițiile exploziei informației și a revoluției tehnico-științifice caracteristice zilelor noastre, calculatoarele sînt de neînlocuit în știință, tehnologie, drept și oriunde este necesară prelucrarea unei imense cantități de informații. Datorită informatizării rapide ce ne-o oferă calculatorul, el rămîne a fi considerat ca una dintre cele mai perfecționate mașini construite de om, și poate servi acestuia drept „creier artificial” în activitatea intelectuală³.

Prin informatizarea societății se creează premise pentru un nou suprasistem. El ar putea schimba radical concepția metafizică, psihicul, modul de viață în ansamblu. În loc de comunicarea vie între oameni, omul modern preferă comunicarea informațională, prin

---

¹Aura Bălănel, *Tehnologii informaționale moderne*// Literatura și Arta, V, 2007, 26 aprilie, Nr. 18, pag.8.

²Dinu Țurcanu, *Tehnologii informaționale, ciclul de prelegeri*, partea I, Chișinău, U.T.M, 2007, p.26

³www.ccr.ro

telefon, Internet. În locul vieții reale, el alege lumea virtuală. În loc de personalitate și individualitate, omul devine o unealtă⁴.

Informatizarea este procesul dezvoltării și implementării mijloacelor și tehnologiilor informatice în practică. În țările economice, aceasta a cuprins, practic, toate domeniile activității umane. Dacă e să ne referim la țara noastră, indicii de bază ai informatizării sînt de 25- 60 ori mai scăzuți decît în țările avansate. De exemplu, în SUA un calculator revine la 2 locuitori, pe cînd în Moldova – la 60⁵.

Unul din domeniile în care lucrul cu informațiile este o activitate de bază este domeniul juridic, facilitîndu-i activitatea acestuia. Informatizarea lui este favorizată, în prezent, de fuziunea dintre domeniile informaticii și ale cercetării juridice. În societatea informațională, factorul catalizator pentru realizarea obiectivelor propuse într-un timp cît mai scurt constă în implementarea unor tehnologii menite să deservească sistemul juridic actual. Pentru derularea activității juridice într-un mod eficient, tehnologia informațională prezentă oferă soluții referitoare la accesul prompt la informații interne și externe, remodelarea fluxului informațional juridic, automatizarea proceselor existente, găsirea unor noi soluții pentru satisfacerea cerințelor utilizatorilor. În desfășurarea activității juridice, sistemele informatice juridice constituie elemente esențiale⁶.

În perioada actuală, în condițiile în care schimbările legislative sînt atît de frecvente, viteza de propagare și prelucrare a informației constituie factori semnificativi în redactarea actelor normative. Intervenția sistemului informatic juridic produce, în elaborarea regulii de drept, unele efecte importante, și anume:

- permite elaborarea de texte adaptate mediului social și economic pe care domeniul juridic îl guvernează;
- contribuie la o mai bună armonizare a textelor (depistînd greșelile și incoerențele logice și sugerînd, de exemplu, clauzele de abrogare sau derogare);
- favorizează o cunoaștere mai aprofundată a arsenalului legislativ prin contribuții semnificative la inventarul analitic al textelor, la codificarea, distribuirea și publicarea lor;
- participă la stabilitatea dreptului (prin calitatea normelor elaborate) și la adaptarea sa (prin luarea în considerare mai rapidă a evoluțiilor depistate de modele ce recompun realitatea).

În ultimii 10 ani au fost adoptate un șir de acte legislative și normative, care reglementează sfera informatizării, ordinea formării și utilizării resurselor informaționale de stat, precum și informația ce se conține în acestea. În condițiile actuale, legislația informațională continuă să fie perfecționată în contextul evoluției relațiilor social-economice în societate⁷. Fie că avem nevoie de unele informații privind un Minister, conducerea sau structura acestuia, precum și unele comunicate de presă, planuri și rapoarte (bugetare, naționale, internaționale ale Ministerului, informație statistică din registrul de stat, achiziții publice, servicii etc. De exemplu, avem necesitatea de a dispune de unele informații referitoare la Ministerul Tehnologiilor Informaționale și Comunicațiilor al RM. Astfel, lansînd site-ul www.mtic.gov.md/legislation/ se afișează următoarea imagine:

---

⁴Virgil Mîndicanu, *Tehnologii informaționale comunicaționale (TIC) și tehnologii educaționale moderne (TEM)*// Făclia, V.2010, 16 ianuarie (Nr.1-2), pag. 13.

⁵Dinu Țurcanu, *Tehnologii informaționale, ciclul de prelegeri*, partea I, Chișinău, U.T.M, 2007, p. 5-6.

⁶www.ccr.ro

⁷www.mtic.gov.md

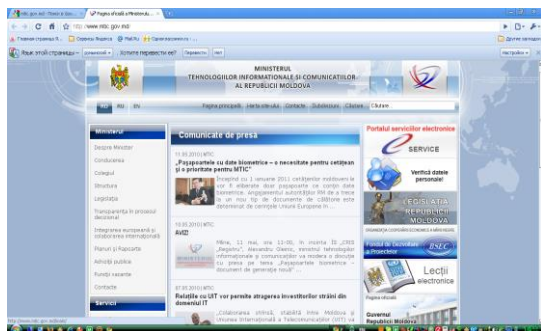

Fig.1. Site-ul Ministerului Tehnologiilor informaționale și comunicațiilor a RM

Dacă vom lansa una din diviziunile acestui site, care sînt amplasate în partea sîngă a interfeței, la ecran apar diverse informații juridice în funcție de diviziunea aleasă. Dacă am solicitat diviziunea legislație, apare următoarea fereastră:

Fig.2. Diviziunea Legislație a site-ului MTIC

În această diviziune este adunată legislația informațională, actele legislative și normative, care reglementează relațiile sociale în sfera informațională, proiectele de lege, baza normativă și de drept a activității Ministerului Tehnologiilor Informaționale și Comunicațiilor. Mutînd cursorul în cîmpurile de jos ale ferestrei site-ului, se va afișa baza juridico-normativă a structurilor subordonate MTIC:

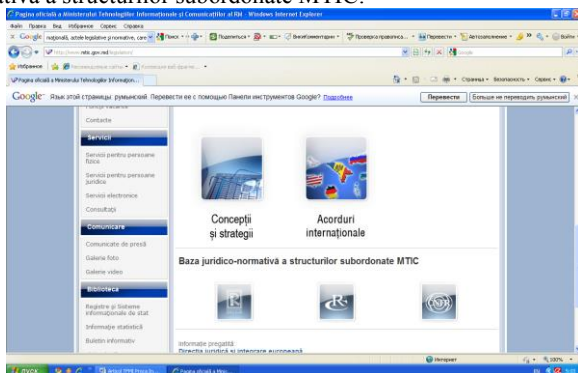

Fig.3. Baza juridico-normativă a diviziunii Legislație

Aici putem găsi numeroase legi, cum ar fi: Legea privind azilul în RM, Legea comunicațiilor electronice, Legea cu privire la registre, Legea privind accesul la informație, Legea taxei de stat și alte acte juridico-normative sau legi și hotărâri ale Guvernului. Prin intermediul tehnologiilor informaționale, actele legislative și normative (care reglementează relațiile sociale în sfera informațională), precum și proiectele de lege, baza normativă și de drept sînt expuse în legislația informațională și poate fi accesată prin intermediul site-urilor oficiale. Astfel, lansînd site-ul oficial al Republicii Moldova www.lex.justice.md, la ecran se afișează interfața acestui site:

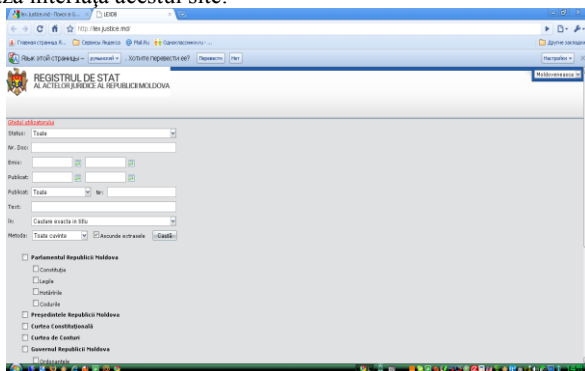

Fig. 4. Fereastra Registrul de Stat al actelor juridice al RM

Completînd, în funcție de anumite criterii și aplicînd comanda Enter, cîmpurile din partea stîngă a ferestrei, în partea dreaptă ne va apărea lista actelor juridice a RM, pe care le-am indicat la căutare (desigur, dacă au fost corecte criteriile de căutare). Acest mod de găsim a actelor din legislația RM permite o accesibilitate a informației la nivel înalt, întrucît dacă avem nevoie de vreun act juridic, acesta nefiînd găsit pe suporturile materiale, cu siguranță va fi plasat în site. Accesînd adresa www.Lex.md, se afișează următoarea fereastră:

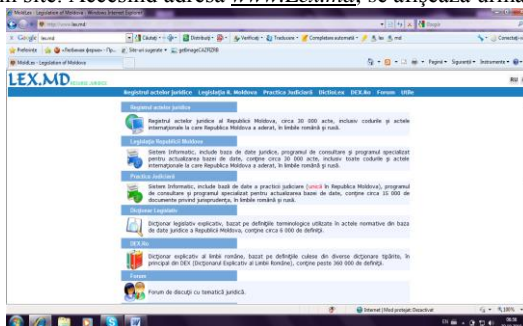

Fig. 5. Interfața Legislației Moldovei

În această pagină sînt plasate diverse resurse juridice: legile cu ultimele modificări, legile nemodificate, legile abrogate, actele juridice, hotărârile Parlamentului, decretul Președintelui, hotărârile, dispozițiile și ordonanțele Guvernului RM, acte internaționale, legile în baza căror funcționează ministerele RM și alte organe centrale ale statului.

Acest proces de disponibilitate a informației aduce la cunoștința utilizatorilor interesați de viața și activitatea juridică a statului, și nu numai, schimbările de ordin legislativ. În astfel de cazuri, tehnologiile informaționale sînt benefice, în ceea ce privește informa-

cuvîntul, de a cărei explicație avem nevoie și comanda Enter. În urma efectuării acestei comenzi, apare explicația cuvîntului căutat.

Pentru a fi mai aproape de persoanele fizice și cele juridice, care nu au timp pentru a răsfoi un dicționar juridic, în înfîmpinarea rezolvării acestor probleme, vine dicționarul juridic online. Gama largă de cuvinte permite oricui să verifice și să afle în cel mai scurt timp definiția juridică a unui cuvînt înflnit, într-o speță proprie sau cunoscută⁸.

Societatea informațională cîștigă teren tot mai mult, datorită progreselor tehnologice înregistrate. Printre informațiile ce ne sînt oferite online, se numără și informația juridică. În acest sens, se poate vorbi despre baza juridică online.

În acest context, se remarcă site-ul oficial al Bibliotecii Universității de Stat „Alec Russo” din Bălți. În baza de date a Bibliotecii, care este cel mai important program Soft ce conține o diversitate de informații juridice, putem accesa baza de date juridică a Moldovei, aici fiind incluse legile Republicii Moldova, acte juridice cu caracter normativ-public, începînd cu anul 1989, inclusiv toate codurile, actele internaționale la care Moldova este parte și alte acte în vigoare adoptate pînă la 1989. Biblioteca Științifică a Universității de Stat „Alec Russo” din Bălți este membru al celui mai mare consorțiu informațional din lume, este un proiect de cooperare între Institutul pentru o Societate Deschisă și EBSCO Publishing – una dintre cele mai vestite agenții de abonare la reviste în format tradițional și electronic. eIFL Direct ne oferă circa 18000 reviste, ziare și buletine de știri cu text complet. Bazele de date pot fi accesate on-line prin Internet sau în format CD-Rom, DVD-Rom.⁹ În imaginea ce urmează, este prezentată interfața site-ului bazelor de date EBSCO, în urma lansării <http://search.ebscohost.com/>:

Fig. 8. Site-ul bazelor de date EBSCO

Deși accesul este autorizat, cadrele didactice, masteranzii, doctoranzii pot beneficia de parola de accesare, adresîndu-se la coordonatorul bazelor de date EBSCO la Biblioteca Științifică. Bazele de date EBSCO pot fi accesate gratis în Mediatecă, serviciul Referințe Bibliografice, sălile de lectură nr. 1, 2, 3, 4, CD al ONU și de la calculatoarele din rețeaua Universității.

Concluzii

În urma studiului realizat, am încercat să oferim o imagine asupra modalităților de integrare a sistemelor informatice juridice, utilizînd tehnologia componentelor, fapt demonstrat prin aplicația realizată. Am perceput care este locul și rolul tehnologiilor

⁸ www.advocate.ro

⁹ www.usb.md

informaționale în domeniul juridic și că acestea devin elemente indispensabile în procesul activității juridice. Datorită informatizării online, informația juridică este mai accesibilă, iar prin intermediul serviciilor de care dispunem în urma transmiterii informației, aceasta ne răpește mai puțin timp și e comodă în procesul de utilizare.

Prin intermediul tehnologiilor informaționale moderne, poți fi mereu la curent cu ultimele noutăți, atât cele de pe piața mondială, cât și cele din cadrul domeniului legislativ. Am abordat această tematică și o considerăm actuală, întrucât tehnologiile au pătruns adânc în sistemul uzual al fiecărui om. În ceea ce privește aplicabilitatea tehnologiilor informaționale în domeniul juridic, aceasta facilitează munca, oferind o înaltă pregătire a utilizatorilor – viitorilor specialiști în domeniul juridic.

Referințe bibliografice:

1. Bălănel, Aura, *Tehnologii informaționale moderne*// Literatura și Arta, V.2007, 26 aprilie, Nr. 18.
2. Țurcanu, Dinu, *Tehnologii informaționale, ciclul de prelegeri*, partea I, Chișinău, U.T.M, 2007.
3. Mîndîcanu, Virgil, *Tehnologii informaționale comunicaționale (TIC) și tehnologii educaționale moderne (TEM)*// Făclia, V.2010, 16 ianuarie (Nr.1-2).
4. www.advocate.ro
5. www.ccr.ro
6. www.euroavocatura.ro
7. www.lex.md
8. www.lex.justice.md
9. www.mtic.gov.md
10. www.usb.md

SECȚIUNEA CERCETĂRI ÎN DOMENIUL ȘTIINȚELOR NATURII

AMELIORAREA NIVELULUI DE PRODUCȚIE ÎN DOMENIUL SILVICULTURII

Olesea Samson, masterandă, Facultatea de Economie,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
Coordonator științific: Nelly Amarfii-Răilean, conf. univ. dr.

This article is dedicated to the research of the concept of forest products as an important component in the long-term development of the Republic of Moldova. The concept of forest products in the contemporary economy was presented, forest resources and world trends concerning the development of forest management were described. Theoretical approaches and practical recommendations, presented in the article, can be used in the forest sector from the Republic of Moldova that will contribute to the improvement of its performances and durable development of the country.

Producția în domeniul silviculturii este o resursă primară atât la nivel individual, cât și la nivelul diferitor ramuri ale economiei naționale. Această necesitate constă în faptul că satisface unele cerințe socio-economice, față de care, din câte se cunoaște, nivelul produselor silvice crește continuu. În afara faptului că aceasta este o producție regenerabilă, care necesită un oarecare efort nu numai pentru a o consuma, dar și de a regenera cantitatea planificată pentru recuperarea celei consumate.

În legislația Republicii Moldova se prezintă drepturile omului la un mediu sănătos și folosirea rațională a produselor oferite de natură. „Fiecare om are dreptul la un mediu înconjurător nepriemnic, din punct de vedere ecologic, pentru viață și sănătate, precum și la produse alimentare și obiecte de uz casnic inofensive”, cum este stipulat în *Codul fiscal* al Republicii Moldova.

Pentru caracteristica nivelului de producție în silvicultură, este necesară o fundamentală cunoaștere a specificului și importanței acestui sector. Silvicultura se ocupă de cultura pădurii, fiind definită, actualmente, drept știința aplicativă ce se ocupă cu îndrumarea ecosistemelor forestiere în scopul satisfacerii nevoilor societății (produse și servicii), într-un mod ecologic durabil. Pentru realizarea acestui obiectiv, silvicultura utilizează și integrează principii, metode ale ecologiei, biologiei și economiei, așa cum acestea rezultă din pădurile naturale sau spontane. Această ramură acoperă activitățile legate de obținerea producției de lemn, precum și cele privind extragerea și colectarea materialelor care cresc spontan în pădure. În afară de prelucrarea lemnului, silvicultura furnizează produse care sînt supuse unei fabricări minime, precum lemnul pentru foc sau cel pentru utilizare industrială (de exemplu, stâlpi de susținere pentru mine, lemn pentru celuloză etc.).

„Legislația silvică are ca scop reglementarea gestionării durabile a fondului forestier prin folosirea rațională, regenerarea, paza și protecția pădurilor, menținerea, conservarea și ameliorarea diversității biologice forestiere, asigurarea cu resurse forestiere a necesităților actuale și de viitor ale societății în baza multifuncționalității acestora”, se menționează în paginile aceluiași *Cod fiscal*. Prin urmare, potrivit legislației, administrarea pădurilor reprezintă totalitatea serviciilor cu caracter tehnic, economic și de reprezentare a proprietarului, desfășurate în scopul asigurării gestionării durabile a pădurilor. Obligatorietatea respectării acestor norme revine tuturor posesorilor unor suprafețe împădurite, de altfel, fondul forestier național este supus regimului silvic, indiferent de forma de proprietate.

O bună parte din necesitățile primordiale în viața fiecărui individ au fost și este producția oferită de fondul forestier. La momentul actual, necesitatea produselor silvice pentru exploatarea a crescut considerabil, din cauza majorării necesităților umane. Și întrucît producția în domeniul silvic este nucleul fondului forestier, ameliorarea calitativă a resurselor obținute contribuie la sporirea calității vieții umane. „Fondul forestier este format din pădu-

riile, terenurile destinate împăduririi, terenurile afectate ale gospodăriei silvice, precum și terenurile neproductive, incluse în amenajamentele silvice sau în Cadastrul funciar ca păduri și/sau plantații forestiere”, precum mai este stipulat în legislația actuală a statului nostru.

Resursele forestiere au o însemnătate sporită, ce reiese din cele două mari și importante funcții ale ei:

- funcția economică, care are la bază furnizarea materialului lemnos și produse derivate, cât și protecția unor obiective de interes economic;
- funcția geo-ecologică, fiind cunoscută ca influența pădurii asupra mediului înconjurător.

În plan definițional, producția în silvicultură semnifică, în principal, preocuparea pentru asigurarea și menținerea necesităților dorite de societate. Produsele silvice au evoluat în rezultatul activității umane, destinată să satisfacă trebuințele primare. Semnificația produselor silvice care sînt generate de natură, alcătuiește o relație cu mediul natural și cel creat de om prin civilizația modernă. Aceste produse reprezintă elemente de neînlocuit pentru existența și bunăstarea oamenilor.

Sensul propriu al conceptului de produs silvic este înțeles ca un bun care este rezultat dintr-un proces de muncă în gospodăriile silvice. Aceste produse, pe piață, se caracterizează printr-o anumită valoare, dată de costurile necesare pentru prelucrarea lor.

„Pădurea este element al lanșaftului geografic, unitate funcțională a biosferei, compusă din comunitatea vegetației forestiere (în care domină arborii și arbuștii), păturii vii, animalelor și microorganismelor, care, în dezvoltarea lor biologică, sînt interdependente și acționează asupra habitatului lor” [2]. Ameliorarea nivelului producției silvice contribuie și la stabilizarea problemelor globale, cu care omenirea se confruntă de ceva vreme. Reducerea produselor silvice duce nu numai la nesatisfacerea vieții umane, dar și la creșterea pe scară largă a problemelor globale, cum ar fi, de exemplu, ridicarea nivelului de poluare a mediului, creșterea numărului de indivizi ce rămîn fără încălzire etc.

Produsul principal al pădurii îl constituie lemnul, cu o uriașă bogăție, la fel de căutată și de necesară ca și alte surse de materii prime. Tulpinile și coroanele arborilor constituie veritabili acumulatori ai energiei solare și magazii de prețioase substanțe organice. Începînd cu celuloza și alcoolul și sfîrșind cu rășinile și catranul, pădurile ne dăruiesc, prin lemn, produs actual și, prin cărbune produs fosil al țesuturilor lor - materii prime de o deosebită importanță. Pe lîngă acestea mai amintim și cantitățile de vînat, pește, fructe, ciuperci comestibile, plante medicinale, rășină, substanțe tanante etc. Pădurea reprezintă o sursă importantă de materii prime, care sînt utilizate în toate ramurile economice. Exploatarea forestieră este un proces de producție și este definită ca un ansamblu de activități cu caracter tehnic și economic, care au ca scop punerea în circuitul economic al masei lemnoase obținute din terenuri împădurite. În special, silvicultura alături de exploatarea pădurilor și prelucrarea lemnului, mai reprezintă și unul din cele trei subsisteme ale economiei forestiere, care au un caracter economic specific și care sînt diferențiate între ele prin natura proceselor de prelucrare, dar și a produselor finale rezultate. Este foarte importantă eficiența utilizării produselor forestiere, care corespunde nu doar pentru satisfacerea necesităților societății, ce cresc continuu, dar și includerea în acest scop a unor rezerve, creșterea potențialului de regenerare, respectînd principiile dezvoltării durabile. Nu este exclus faptul că utilizarea în scopuri termice, care reprezintă una din nevoile primordiale ale omului, ar trebui să fie moderată și eficientizată, cu utilizarea minimă de resurse.

Producția silvică este principala componentă de viață a comunității, în care omul obține cele mai mari foloase atît din prelucrarea materialului lemnos și a altor produse, cît și principalele elemente care determină calitatea vieții. Produsele pădurii pot fi atît cele lemnoase sau nelempoase, serviciile legate de folosirea pădurilor, precum și rezultatele activității de realizare a funcțiilor de protecție a pădurilor. Produsele lemnoase au ponderea cea mai mare în

economia forestieră, fenomen firesc, dacă avem în vedere că una din funcțiile pădurilor este „producerea de masă lemnoasă”, or, prelucrarea lemnului reprezintă, alături de agricultură, una din principalele ocupații. Produsele lemnoase ale pădurii sînt considerate următoarele:

- produsele principale, rezultate din tăieri de regenerare și de conservare a pădurilor;
- produsele secundare, rezultate din tăieri de îngrijire a arboreturilor (degajări, curățiri, rărituri) și tăieri de reconstrucție;
- produsele rezultate din tăieri de igienă, necesitatea efectuării cărora este cauzată de uscarea totală sau parțială a arborilor;
- produsele rezultate din alte tăieri;
- produsele auxiliare (cioturi, coji);
- produsele rezultate din lichidarea efectelor calamităților naturale.

Produsele nelemnoase obțin o pondere mai mică în economia forestieră, dar aceasta nu înseamnă că pot fi neglijate. Importanța acestora rezultă din valoarea lor alimentară și farmaceutică, întrucît reprezintă materia primă pentru mulți agenți economici specializați în industrializarea acestor produse. Produsele nelemnoase sînt:

- vînatul, peștele, melcii de viță-de-vie etc.;
- produsele accesorii ale pădurii: fructe și pomușoare sălbatice, nuci, ciuperci, plante medicinale;
- rezultatele folosinței pădurii în scopuri de cercetare științifică, de recreare, turistice, sportive etc. [3]

Legislația în vigoare prevede anumite condiții, inclusiv pentru cei care prelucrează și valorifică lemnul prin comerț ambulant, asigurîndu-și mijloacele de subzistență din practicarea meseriei de prelucrare a acestuia în scîndură, șindrilă, grinzi fasonate, bîrne, butoaie, donițe, araci de vie, furci de lemn, cozi de unelte, oiști de căruță și alte asemenea produse, fiindu-le eliberate o legitimație de la primăriile de la locul de trai.

Recoltarea produselor nelemnoase se face în anumite perioade ale anului și posedă unele caracteristici specifice, ceea ce impune o anumită restricționare și respectarea unor acte normative în domeniul forestier. Astfel, vînatul și pescuitul se poate practica numai cu autorizație, iar fructele de pădure reprezintă o sursă alimentară și în același timp venituri importante pentru sectorul silvic. Producția acestora a cunoscut o scădere dramatică în ultimul deceniu. Astfel, de la 20-25 mii tone realizate la nivelul anilor '80, s-a ajuns ca în prezent să reprezinte doar 4-6 mii tone, cu toate că piața internă și externă a rămas aceeași, cunoscînd și o anumită tendință de creștere. Plantele medicinale, rășinele, mugurii unor specii de copaci sînt materii prime pentru industria forestieră, care se află într-o ascensiune puternică. Medicamentele obținute din aceste produse încep să devină tot mai căutate.

Este necesar de menționat că recoltarea cantităților respective n-a afectat starea fondului forestier național, deoarece suprafețele parcurse cu tăieri de produse principale au fost cuprinse în întregime cu lucrări de regenerare a pădurilor, precum putem observa mai jos:

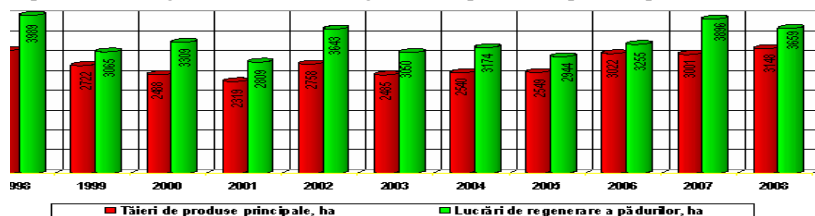

Diagrama 1. Corelația dintre suprafața tăierilor de produse principale și regenerărilor (ajutorarea regenerării naturale, plantarea culturilor silvice, regenerare naturală) (Sursa: Agenția pentru Silvicultură „Moldsilva”)

Gradul actual de folosire a creșterii medii curente a pădurilor constituie circa 40%, fiind un indice cu mult sub limita recoltelor practicate în alte țări, iar gradul actual de folosire a creșterii medii curente a pădurilor constituie circa 40%, constituind un indice cu mult sub limita recoltelor practicate în alte țări:

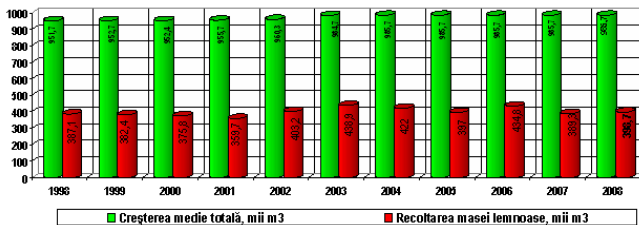

Diagrama 2. Corelația dintre volumul creșterii medii anuale totale în pădurile gestionate de Agenția „Moldsilva” și recoltarea masei lemnoase în procesul tăierilor silvice (Sursa: Agenția pentru Silvicultură „Moldsilva”)

Deficitul resurselor energetice pe teritoriul Republicii Moldova este un factor limitativ în diversificarea activităților economice și de consum ale gospodăriilor casnice. Totodată, consumul și utilizarea surselor energetice pe gospodării individuale constituie un indicator elocvent al nivelului de trai al populației.

Datele unor studii relevă că în calitate de combustibil în gospodăriile casnice se utilizează cel mai mult gazul (inclusiv în butelii) și lemnul de foc, mai puțin alte surse energetice. Astfel, potrivit datelor studiilor respective, circa 85% din populație cel mai des pentru pregătirea hranei utilizează gazul, 38% – lemnul de foc și 21,5% – resturi vegetale (floarea-soarelui, porumb etc.).

La încălzirea locuințelor cel mai des este utilizat lemnul de foc – 72%, urmînd cărbunele – 31% și gazul – 26%. Pentru încălzirea apei, circa 52% utilizează lemnul în acest scop, 49% – gazul și 19,7% – resturile vegetale, fiecare a zecea gospodărie (11%) – cărbune, iar 14% – electricitate.

Printre principalele probleme la nivel de stat menționăm lipsa unui concept unic pe țară privind rolul resurselor naturale și a problemelor ecologice la nivel de Guvern și Parlament.

Producerea energiei electrice și termice din masă lemnoasă este o direcție strategică foarte importantă pentru dezvoltarea durabilă a țării, crearea unui mediu de viață confortabil în localitățile rurale și asigurarea echilibrului ecologic.

Estimarea economică a resurselor forestiere este necesară pentru: optimizarea utilizării, consumului și regenerării resurselor forestiere; determinarea importanței resurselor forestiere pentru economia și ecologia țării.

Comparativ cu alte țări, Republica Moldova denotă indici foarte mici specifici resurselor forestiere. Pentru ameliorarea nivelului de producție în domeniul silvic este necesar de a se urmări următoarele aspecte:

- gradul scăzut de împădurire a teritoriilor insuficiente pentru menținerea unui fond forestier stabilit conform *Codului silvic*;
- inventarierea și evaluarea masei lemnoase destinate exploatații la tăieri de produse principale și evaluarea unei asemenea mase, destinată exploatații la tăierile de produse secundare, care este consecința creșterii posibilității de recoltare a acestora și, ca urmare, a creșterii volumelor tăierilor de conservare și de reconstrucție ecologică;
- verificarea utilajelor existente la întreprindere pentru prelucrarea lemnului din ramura silvică, deoarece calitatea redusă a utilajelor nu permite majorarea sortimentului produselor fabricate în legătură cu uzura fizică și morală;

- dezvoltarea sistemului național de pregătire și perfecționare a resurselor umane din domeniu;
- menținerea și stimularea funcțiilor producătoare ale pădurilor (produse lemnoase și nelemnoase);
- planificarea lucrărilor în baza materialelor de amenajare, coordonarea finanțării lucrărilor stabilite și planificate de importanță deosebită pentru starea fondului forestier precum și servicii de consultanță;
- analiza veniturilor și cheltuielilor este necesară deoarece, creșterea cheltuielilor este o urmare a creșterii prețurilor la mijloacele de producție, combustibil și a creșterii salariilor din perioada dată;
- reducerea diversității biologice a ecosistemelor forestiere și speciilor din biocenoză;
- conservarea și dezvoltarea pădurilor prin armonizarea cadrului legislativ și normativ;
- firmele, care vor îndeplini lucrările de gospodărire și utilizare a resurselor forestiere, la etapa inițială, vor fi create în baza divizării actualelor întreprinderi silvice, care vor fi structuri comerciale sau de afaceri cu capital de stat și care se vor conduce în activitatea lor de norme și criteriile businessului;
- argumentarea calculului (prognozabile, de planificare, de proiectare) indicatorilor de exploatare a acestor resurse și compararea variantelor de decizii;
- cumulara de funcții de administrare de stat și de gestionare a resurselor forestiere la nivel macroeconomic și microeconomic.

În concluzie, putem menționa că fondul forestier este un domeniu care vine să concretizeze modalitățile de planificare, organizare și implementare a măsurilor de gospodărire și utilizare rațională a produselor și serviciilor forestiere diverse, pornind de la particularitățile procesului de producție din silvicultură, condițiile ecologice, sociale și economice concrete ale țării pentru asigurarea continuității pădurilor și a eficienței economice a întreprinderilor silvice.

Obiectivele ameliorării producției în domeniul silviculturii forestiere pentru Republica Moldova sînt foarte necesare. Ar fi de dorit ca statul să formeze mijloacele din taxele plătite de către firmele silvice pentru dreptul de a valorifica produsele lemnoase și nelemnoase, precum și din alte plăți din diverse domenii, activitatea cărora influențează direct sau indirect starea resurselor forestiere. E în egală măsură de necesară elaborarea unui cadru instituțional, care să realizeze implementarea în mod unitar și susținut a strategiei de dezvoltare a sectorului forestier. Pe lângă acestea și gestionarea durabilă a pădurilor și vegetației forestiere a devenit o preocupare prioritară a fiecărui stat și comunității mondiale, în ansamblu.

Grupa de experți de la F.A.O. a evidențiat următoarele tendințe mondiale în dezvoltarea managementului forestier pînă în anul 2050:

- pădurile naturale se vor utiliza în creștere pentru recrearea, păstrarea bio-diversității, conservarea regimului solului;
- prelucrarea lemnului în pădurile naturale va avea tendințe de reducere, în timp ce tot mai mult lemn va fi obținut de pe plantații;
- finanțarea de către stat a complexului forestier va fi redusă; managementul forestier, amenajarea pădurilor, precum și investițiile în industria forestieră se vor concentra tot mai mult în sectorul privat.

Pădurile Republicii Moldova sînt o parte componentă a patrimoniului natural național, reprezentînd importante resurse naturale și strategice. Una din activitățile importante a întreprinderilor pentru silvicultură este exploatarea și prelucrarea primară a masei lemnoase recoltate. Silvicultura Republicii Moldova nu este o ramură profitabilă a economiei naționale și, în acest context, trebuie identificate rezervele de sporire a eficienței sale. Deja pe parcursul a mai multor ani Republica Moldova se caracterizează printr-o balanță comercială negativă la nivelul întregii economii naționale, dar inclusiv și la capitolul *silvicultură*.

Referințe bibliografice:

1. *Codul silvic al Republicii Moldova*, nr. 887-XIII din 21.06.1996 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 4-5/36 din 16.01.1997 (cu completări și modificări prin Legea nr.327-XV din 18.07.03, în vigoare 19.09.03).
2. *Constituția Republicii Moldova* din 29 iulie 1994 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 1 din 12 august 1994 (cu completări și modificări prin Legea nr. 351-XV din 12.07.2001).
3. *Codul fiscal al Republicii Moldova*, nr.1163-XIII din 24 aprilie // Revista „Contabilitate și audit”, 2010, nr.1.
4. Hotărârea Parlamentului pentru aprobarea Strategiei dezvoltării durabile a sectorului forestier din Republica Moldova nr. 350 din 12 iulie 2001 // Monitorul Oficial al RM din 8 noiembrie 2001, nr.133-135.
5. Galupa, D., Talmaci I., Șpitoc. L., *Studiul pentru Republica Moldova „Asigurarea durabilității pădurilor și mijloacelor de trai prin perfecționarea guvernării și controlului asupra tăierilor ilicite”*, Chișinău, UASM, 2005, p. 25.
6. Sverdluc, V., *Problemele și perspectivele sectorului forestier autohton*, Meridian Ingineresc, U.T.M., nr.2, 2007, Chișinău, p. 116.
7. Macheon, I., *Funcțiile de protecție ale pădurilor: evaluarea economică*, București, Editura CERES, 1996, p. 172.

AZOTUL BIOLOGIC PENTRU AGRICULTURA REPUBLICII MOLDOVA

Marina Ilușca, studentă, Facultatea de Științe ale naturii și Agroecologie,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
Coordonator științific: Boris Boincean, prof. cercet. dr. habil.

Nitrogen from mineral fertilizers allowed to increase the yields for majority of crops. Production of nitrogen mineral fertilizers requires huge expenditures of nonrenewable sources of energy at the industrial factories. Utilization of nitrogen from mineral fertilizers has many negative consequences on the environment (volatilization, with increased effect on global warming, leaching of nitrates which are polluting the groundwater, reduction of the content of soils organic matter and decreased biodiversity of soil flora and fauna, etc.). Biological nitrogen has many advantages relatively to the nitrogen from mineral fertilizers. Republic of Moldova has real possibilities for increasing the share of biological nitrogen in the total nitrogen consumption.

Introducere

Azotul este unul din macroelementele de bază în nutriția plantelor. În ecosistemele naturale, necesitățile în azot a plantelor sunt asigurate din surse biologice (resturi vegetale, gunoi de grajd, fixarea azotului prin nodozitățile culturilor leguminoase etc.). Odată cu dezvoltarea industriei chimice și prețurile relativ mici la sursele energetice nerenovabile (gaz natural, petrol, cărbune), a crescut considerabil consumul de azot mineral, sintetizat la întreprinderile industriale. Acest proces este foarte costisitor, deoarece cheltuie cantități enorme de energie. La rândul său, aceasta contribuie la scumpirea produselor agricole, cescute cu aplicarea îngrășămintelor minerale [1,4,5].

Conform calculelor mai multor cercetători, ponderea cheltuielilor la aplicarea îngrășămintelor minerale de azot, în suma totală de cheltuieli la creșterea diferitor produse agricole, constituie 25 - 40 % [6]. În condițiile când prețurile la sursele energetice nerenovabile continuă să crească permanent, iar prețul la produsele agricole sunt relativ mici, devine problematică răscumpărarea cheltuielilor legate de folosirea îngrășămintelor minerale de azot. Concomitent, azotul din îngrășămintele minerale are o influență negativă asupra mediului ambiant, atât din cauza volatilizării (în rezultatul denitrificării), cât și în rezultatul levigării nitraților și pătrunderii lor în apele subterane. La fel, este stabilit că îngrășămintele minerale de azot, (în proporții considerabile), ce acoperă pe deplin cantitatea de azot extrasă din sol pentru formarea roadei, nu asigură restabilirea rezervelor de substanță organică în sol în lipsa folosirii îngrășămintelor organice. De aceea reînnoirea și restabilirea

rea azotului biologic în agricultură, inclusiv în Republica Moldova, este o problemă foarte actuală și este determinată de situația economică, ecologică, energetică și socială.

Analiza rezultatelor cercetărilor

Experiențele de lungă durată a Institutului de Cercetări pentru Culturile de Câmp „Selecția”, cu studierea diferitor sisteme de fertilizare a culturilor de câmp în asolament, au demonstrat o eficacitate relativ scăzută de folosire a azotului mineral din îngrășămintele minerale. [2]

Coefficientul de folosire a azotului din îngrășămintele minerale pentru diferite culturi, în medie pentru perioada 1996 – 2009 este indicat în tabelul de mai jos:

Indicatori	Culturi			
	Grâu de toamnă	Sfeclă de zahăr	Porumb la boabe	Floarea soarelui
Extrasul de N pe martor absolut, kg/ha	123,1	144	130,0	100,3
Extrasul de N pe varianta fertilizată, kg/ha	155,8	177	133,4	101,8
Diferența în extrasul de N, kg/ha	32,7	33	3,4	1,5
N introdus cu îngrășămintele minerale, kg/ha	90	60	90	60
Coefficientul de folosire a N din îngrășămintele minerale, %	36,3	55,0	3,8	2,5

Tabelul 1. Coeficientul de folosire a azotului din îngrășămintele minerale pentru diferite culturi în experiența de lungă durată a ICCC „Selecția” cu diferite sisteme de fertilizare în asolament, media pentru 1996-2009 (după Boincean B.P., Nica L.T., Stadnic S.S., 2010)

Astfel, coeficientul de folosire a azotului din îngrășămintele minerale este cel mai înalt la sfecla de zahăr – 55,0 %, urmat de grâul de toamnă – 36,3 %. Cel mai mic coeficient de folosire a azotului mineral din îngrășămintele minerale a fost constatat pentru culturile de porumb la boabe și floarea soarelui - 2,5 – 3,8 %. Aceasta mărturisește despre o pondere înaltă a fertilității solului în formarea nivelului de producție. Este important să conștientizăm că coeficientul redus de folosire a azotului din îngrășămintele minerale duce la pierderi considerabile de azot, atât prin intermediul volatilizării, cât și levigării nitraților.

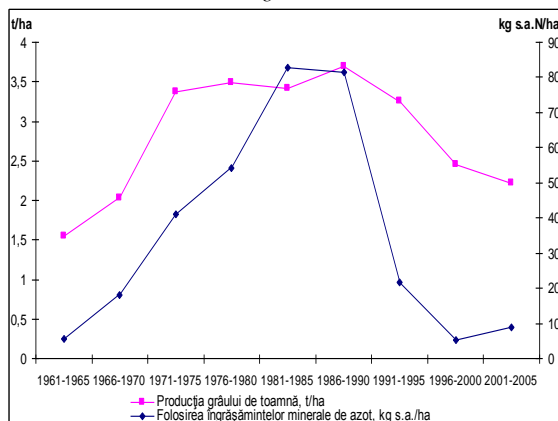
Volatilizarea oxizilor de azot amplifică procesele de încălzire globală, iar levigarea nitraților contribuie la poluarea apelor subterane cu nitrați. Cercetările cu aplicarea azotului marcat (N^{15}) au demonstrat că o parte de azot din îngrășămintele minerale este fixat în substanța organică a solului, dar această cantitate este neconsiderabilă.

Despre rolul preponderent al azotului din substanța organică a solului în formarea nivelului de producție la cultura grâului de toamnă în Republica Moldova ne demonstrează datele prezentate în diagrama Nr.1. [3]. Pe lângă acestea, putem observa și alte detalii, precum cantitatea de îngrășămintele minerale de azot în agricultura Republicii Moldova a fost în continuă creștere, începând cu anii 1961 – 1965 și până la 1981 – 1985, constituind 0,2 – 80 kg s.a. N/ha. După anii '90 ai secolului trecut, cantitatea de azot a scăzut brusc.

Nivelul de producție la cultura grâului de toamnă a crescut inițial în perioada anilor 1961 – 1975, odată cu majorarea dozelor de îngrășămintele minerale, iar apoi s-a stabilizat până în anii 1991 – 1995. Ulterior, nivelul de producție a scăzut, dar ritmul de scădere a fost cu mult mai mic decât ritmul de reducere a dozelor de îngrășămintele minerale. Aceasta

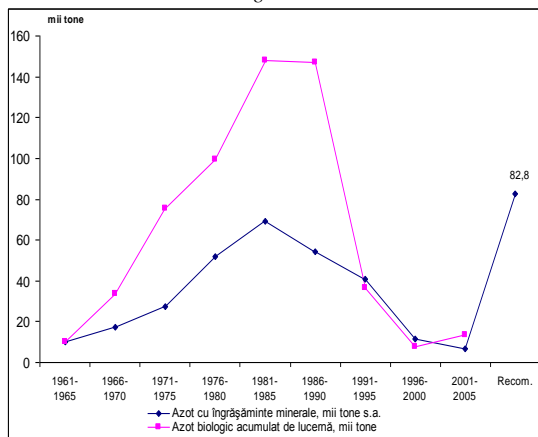
confirmă foarte convingător rolul fertilității solului în formarea nivelului de producție, în condițiile reducerii dozelor de îngrășăminte minerale de azot.

Diagrama 1.

În următoarea diagramă este prezentată dinamica folosirii îngrășămintelor minerale de azot și acumulării azotului biologic de la cultivarea lucernei pe terenurile arabile din Republica Moldova pentru perioada 1961 – 2005 și în perspectivă:

Diagrama 2.

În perioada 1961–1985, odată cu majorarea cantității de azot, folosită cu îngrășămintele minerale, creștea și cantitatea de azot biologic acumulată în sol datorită extinderii suprafețelor de lucernă. Ulterior, atât dozele de îngrășăminte minerale, cât și suprafețele ocupate cu lucernă s-au redus brusc. Aceasta contribuie, în mare măsură, la epuizarea fertilității solului, degradării structurii solului, care neapărat va duce pe viitor la reducerea nivelului de producție. Potențialul de acumulare a azotului biologic în Republica Moldova este destul de înalt, dar el poate fi realizat doar prin modificarea structurii suprafețelor de însămânțare. De rând cu majorarea cantității de azot biologic de la majorarea suprafețelor ocupate cu lucernă (până la 82,8 mii tone) va spori cantitatea de azot reîntoarsă în sol cu

îngrășămintele organice. Ameliorarea raportului dintre azotul biologic și tehnic (din îngrășămintele minerale) va permite reducerea cheltuielilor economice și energetice, legate de aplicarea îngrășămintelor minerale. Concomitent, va scădea pericolul volatilizării azotului tehnic și levigării nitrăților în apele subterane. Bineînțeles că doar schimbarea structurii suprafețelor de însămânțare, fără respectarea întregului sistem de agricultură, adaptat la condițiile mediului ambiant, nu va soluționa pe deplin problema folosirii raționale a azotului tehnic și biologic. De aceea, doar respectarea și implementarea unei viziuni sistemice în agricultură va asigura o dezvoltare durabilă.

Concluzii

1. Agricultura Republicii Moldova necesită surse alternative de asigurare a plantelor cu azot. Replasarea sau reducerea considerabilă a folosirii azotului din îngrășămintele minerale permite reducerea cheltuielilor economice și energetice concomitent cu ameliorarea mediului ambiant;
2. Perfecționarea structurii suprafețelor de însămânțare de rând cu restabilirea ramurii vităritului în Republica Moldova deschid perspective reale de majorare a azotului biologic și folosirea rațională a resurselor naturale.

Referințe bibliografice:

1. Boincean, B., Nica, L., Stadnic, S., *Levigarea nitrăților la culturile de câmp în stepa Bălțiului*. // Akademos, Revista de Știință, Inovare, Cultură și Artă, Nr.1 (16), 2010, p. 91-98.
2. Boincean, B., *Soil fertility and nitrogen fertilization in the modern sustainable farming systems of Moldova* (unpublished).
3. Drinkwater, L.E., and Snap S.S., *Nutrients in Agroecosystems: Rethinking the management paradigm*. // Advance in Agronomy, Nr. 52, 2007, p.163-179.
4. Erik Steen Jensen, Henrik Hauggaard-Nielsen, „How can increased use of biological N₂ fixation in agriculture benefit the environment?” // Plant and soil, 252, 2003, p.177-186.
5. Pimentel D., Dazhong W., Jiampietro M., *Tehnological changes in energy use in US Agricultural production* // Agroecology. Researching the ecological basic for sustainable agriculture, 2007, Ecological studies, 78, p.305-321.
6. Timothy E. Crews and Mark B. Peoples, *Can the synchrony of nitrogen supply and crop demand be improved in legume and fertilizer – based agroecosystems? A review*.// Nutrient Cycling in Agroecosystems, 2005, 72, p.101-120.

CERCETAREA SOIURILOR DE GRÎU DE TOAMNĂ CREATE LA CENTRUL ȘTIINȚIFICO-PRACTIC „SELECȚIA”

Nicolae Bețivu, student, Facultatea de Științe ale naturii și Agroecologie,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
Coordonator științific: Serghei Titu, doctorand

This article contains a study of two groups of winter wheat: intensive and semi intensive varieties. The intensive varieties are designated to cultivate on high soil fertility and after early predecessor. The semi intensive varieties are designated to cultivate on low soil fertility and after later predecessor. The intensive varieties have a high genetic potential of productivity but at the same time they have more request to grown conditions. The semi intensive varieties have a more adaptability to local grown conditions. The bread making quality is not specified of insensitivity of group but it depends basically from genotype and grown conditions. As an example, the varieties with high bread making quality are: Avînt, Accent and Select - intensive varieties; Aluniș, Baștina and Căpriana - semi intensive varieties.

Introducere

Grîul este una dintre cele mai importante cereale, care ocupă cele mai mari suprafețe pe glob. El și variatele produse care se obțin din făina de grîu constituie hrana de bază pentru o mare parte a populației globului (35-40%). Important este și faptul că boabele sale pot fi păstrate timp îndelungat. Grîul este considerat cultura agricolă cu cea mai mare

suprafață cultivată pe plan mondial, aceasta fiind de peste 220 milioane hectare. În țara noastră suprafața cultivată cu grâu este de cca 30% din suprafața arabilă și 40% din suprafața semănată cu cereale. Majorarea recoltei globale de boabe de grâu din contul extinderii suprafețelor ocupate de această cultură este imposibilă. Deci, intensificarea cultivării acestei culturi și obținerea unor producții înalte și de calitate superioară a boabelor este o problemă destul de actuală și foarte importantă.

Unul din elementele principale ale intensificării culturii grâului reprezintă crearea și implementarea rapidă a noilor soiuri performante, care posedă o plasticitate și stabilitate sporită la condițiile locale de cultivare. Astfel, scopul principal al amelioratorilor constă în crearea, prin diferite metode contemporane, a unor soiuri noi de grâu de toamnă cu capacități de adaptare la condiții pedoclimaterice locale, care să dea producții mari și de calitate superioară, la un preț de cost mai redus [2].

La baza realizării cu succes a acestui scop stă alegerea corectă a obiectivelor de ameliorare, care depind de un complex de factori:

- factorii naturali locali (condiții diverse de climă și sol);
- nivelul existent sau potențial al agrotehnicii în producere;
- exigențele actuale sau de perspectivă ale economiei naționale etc.

De factorii climatici locali se ține cont, în primul rând, în alegerea obiectivelor de ameliorare, fiindcă soiurile noi create urmează a fi cultivate în aceste condiții la care trebuie să fie bine adaptate, pentru a realiza la maxim potențialul genetic [1].

Republica Moldova se încadrează în zona temperată, în care se resimt influențe ale cliimei continentale. În cadrul acestei mari zone există importante varietăți locale. Pe teritoriul republicii pot fi delimitate diferite regiuni climatice naturale: zona de silvostepă, zona centrală cu păduri, zona sudică de stepă. Regimul termic al acestora, pluviometric și eolian variază foarte mult de la an la an și influențează considerabil formarea producției agricole [4].

Astfel, se impune necesitatea creării de soiuri rezistenți la secetă pentru zonele cu regim pluviometric deficitar și la ger, pentru regiunile cu ierni aspre. Însă, în ultimul timp, pentru condițiile noastre, soiurile contemporane trebuie să posedă la un nivel înalt ambele însușiri.

În rezultatul analizei întregului complex de factori enumerați mai sus, în laboratorul de ameliorare a culturilor cerealiere spicoase a Centrului Științifico-Practic „Selecția” (CȘP „Selecția”), se efectuează pentru două ecotipuri morfo-biologice:

- *semiintensiv* – ecotip de stepă cu o plasticitate și stabilitate înaltă, destinat pentru cultivare după predecesori târzii, pe pante, soluri erodate și pe agrofonduri mai slabe;
- *intensiv* (semipitic) – ecotip de stepă destinat pentru cultivare după predecesori timpurii (semioigor, mazăre, lucernă), pe agrofonduri mai bogate și în condiții de irigare [1].

Aceste două ecotipuri se deosebesc, în primul rând, după capacitatea și însușirile fiziologice ale genotipului de a forma producții de boabe înalte și stabile în diferite condiții pedoclimaterice și agrotehnice de cultivare. Astfel, soiurile semiintensive posedă capacitatea de a forma producții medii de boabe la aplicarea unei tehnologii mai inferioare, pe când soiurile intensive au un potențial genetic mai înalt, dar și necesită aplicarea unei tehnologii avansate științific argumentată. Ambele sînt orientate pentru cultivare în gospodării cu diferit nivel al agrotehnicii.

Condiții, material de studiu și metode

În calitate de obiect de studiu au servit 14 soiuri de grâu de toamnă create la CȘP „Selecția” omologate pe teritoriul Republicii Moldova, care fac parte din două ecotipuri morfo-biologice, care, în perioada anilor 2001–2009, au fost supuse unui studiu comparativ din punct de vedere al productivității (t/ha), conținutului procentual al glutenului și calității glutenului (un. ИДК). Acest studiu a fost realizat în cadrul Culturii Comparative de

Concurs de gradul II (CCC-II) a secției: „Ameliorarea, producerea preliminară de semințe și tehnologie de cultivare a culturilor cerealiere spicoase”. Experiența a fost amplasată în asolamentul specializat de ameliorare, fiecare soi a fost semănat în parcele cu suprafața de 5m² în 5 repetiții, premărgător ogor negru sau lucernă (anul II de viață).

Analizele biochimice au fost executate în Laboratorul de Apreciere a Calității Producției Agricole a CȘP „Selecția”. Aceste soiuri sînt, precum urmează:

Soiuri semiintensive:

- Izvoraș – mr. național
- Aluniș
- Căpriana
- Columna
- Podoima
- Vatra
- Baștina

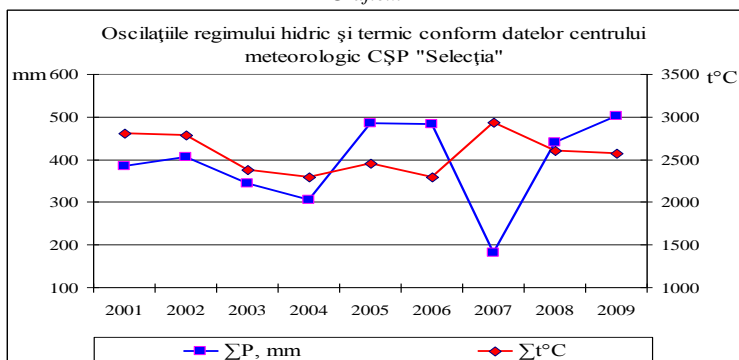
Soiuri intensive:

- Dumbrăvița – mr. național
- Select
- Avînt
- Accent
- Avantaj
- Balada
- Plai

Condițiile climaterice din perioada de vegetație a grîului de toamnă în anii luați în studiu au fost foarte diverse. Un factor limitativ caracteristic condițiilor din stepa Bălțiului sînt depunerile atmosferice și temperaturile foarte înalte (> 30°C), în special în faza formării - coacerii bobului. Perioada de studiu se caracterizează cu 4 ani (2005, 2006, 2008 și 2009), care, la capitolul precipitații, sînt la nivelul sau depășesc media multianuală (450 mm) și 5 ani (2001-2004, 2007), care sînt sub nivelul mediei multianuale (graficul 1). Din acest punct de vedere, este importantă și distribuția uniformă a depunerilor atmosferice pe întreaga perioadă de vegetație, în special în timpul fazelor critice de creștere și dezvoltare a grîului de toamnă.

Din punct de vedere al regimului termic din perioada de vegetație a grîului de toamnă, practic în toți anii luați în studiu, suma de temperaturi active este mai mare decît norma de 2250°C. Cu sume cele mai mari se evidențiază anii: 2007, 2001 și 2002, precum se poate vedea:

Grafiicul 1

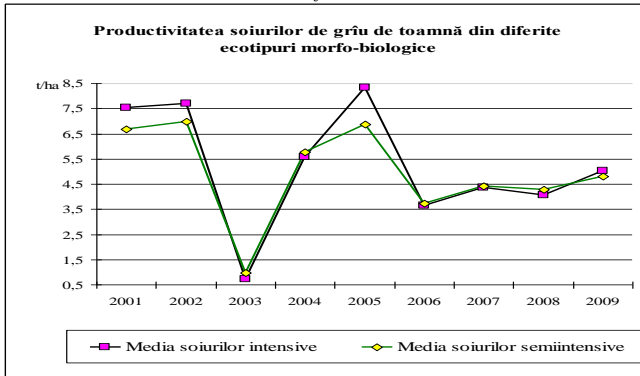
Conform graficului dat, ani favorabili pentru creșterea și dezvoltarea grîului de toamnă pot fi considerați toți anii, cu excepția anului 2007, cînd regimul hidric a fost foarte jos (180,7 mm) și suma de temperaturi active cea mai mare - 2934,3°C. Însă aceasta deloc nu reflectă realitatea, deoarece distribuția precipitațiilor și a temperaturilor active este foarte neuniformă și cu fluctuații foarte mari. Deseori aceste neechilibrări parvin în fazele critice de creștere și dezvoltare a grîului de toamnă, care provoacă dereglări în creștere și dezvoltare.

Rezultate și discuții

Productivitatea soiului este unul din indicii principali, ce reprezintă capacitatea lui de a forma o producție de boabe la o unitate de suprafață și se măsoară în t/ha sau kg/ha. Acest indice este important, fiindcă cu cât soiul este mai productiv, cu atât va fi mai mare recolta globală colectată.

În perioada studiată se observă o amplitudă foarte mare în timp a mediei productivității soiurilor din ambele grupe (graficul 2). Nivelul mediu al productivității practice este același, pentru ambele grupe de soiuri. Însă excepție fac anii 2005, 2002 și 2001, când nivelul productivității este cel mai înalt (graficul 2). În acești ani condițiile climaterice au fost foarte favorabile pentru creșterea și dezvoltarea grâului de toamnă și anume în acest caz se evidențiază diferența capacităților celor două grupe de soiuri. Astfel superioritatea soiurilor intensive se explică prin faptul că ele reacționează mai bine la condițiile favorabile pentru creștere și dezvoltare. În anii mai puțin favorabili diferența dintre aceste două grupe de soiuri practic lipsește, însă se observă tendința soiurilor semiintensive de a forma o producție mai înaltă comparativ cu cele intensive.

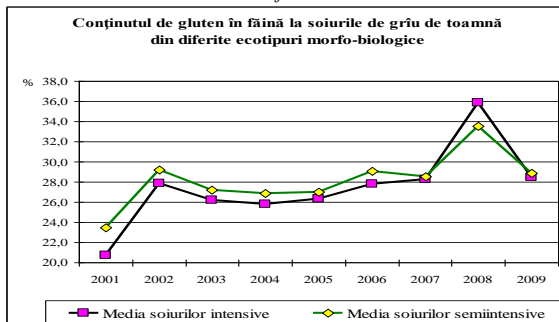
Graficul 2

Obținerea unor recolte înalte, desigur, este foarte important, dar și mai important este ca această producție de boabe să fie și de calitate înaltă. Acest moment joacă un rol decisiv la asigurarea alimentară a țării. Indicii principali de calitate a boabelor de grâu, care se folosesc la noi în țară, sînt conținutul procentual de gluten și calitatea lui. Aceștia, în primul rînd, sînt utilizați la clasificarea grâului alimentară sau furajer.

Conținutul de gluten reprezintă cota proteinelor glutenice, care, nemijlocit, participă la coacerea pîinii. În cazul în care conținutul de gluten este înalt, atunci această producție va servi o materie primă pentru a coace pîine de calitate superioară. În anii de studiu conținutul de gluten a variat de la 20,7% pînă la 35,9%, pentru soiurile intensive și de la 23,5% pînă la 33,5%, pentru soiurile semiintensive (graficul 3). Din datele prezentate se poate observa că soiurile intensive au o amplitudă mai mare a conținutului de gluten, comparativ cu cele semiintensive. Aceasta ne vorbește despre faptul, că soiurile semiintensive sînt mai stabile în timp din punct de vedere al acumulării glutenului. În graficul 3 se observă destul de clar superioritatea soiurilor semiintensive după conținutul de gluten, în majoritatea anilor de studiu. E cazul să menționăm, de asemenea, că soiurile semiintensive, deși n-au un potențial înalt de productivitate, dar în schimb au capacitatea de a forma o producție stabilă și cu un conținut înalt de gluten.

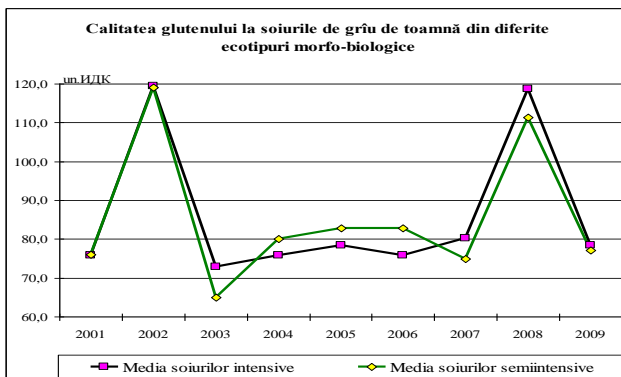
Graficul 3

Conținutul de gluten este permanent însoțit de Indicele de Deformare a Glutenului (IDG), care reflectă calitatea acestuia. Acest conținut reprezintă doar cantitatea, deoarece însușirile lui panificative sînt reprezentate de IDG. Pentru grîul comun, destinat pentru coacerea pîinii, IDG are valoarea cuprinsă între 45 și 120 unități. Cu cît valoarea IDG este mai mică, cu atît calitatea glutenului este mai superioară și invers. În funcție de calitatea glutenului sînt create trei grupe de calitate:

- *grîu puternic* - 45 - 75 un.ИДК - făina din acest grîu poate fi utilizată pentru ameliorarea unei făini slabe și în rezultat obținerea unei pîini de calitate bună;
- *grîu mediu* - 80 - 100 un.ИДК - făina obținută din acest grîu poate fi utilizată în stare pură la coacerea pîinii de calitate bună;
- *grîu slab* - 105 - 120 un.ИДК- făina din acest grîu nu poate fi utilizată în stare pură la coacerea pîinii de calitate bună [3].

În anii la care se referă studiul, valoarea IDG a variat de la 73 un.ИДК pînă la 120 un.ИДК, pentru soiurile intensive și de la 65 un.ИДК pînă la 118 un.ИДК, pentru soiurile semiintensive:

Și, în cazul IDG soiurile semiintensive au o amplitudă mai mică și valoarea cea mai minimă. În general, în anii de studiu s-a obținut grîu de grupa II, pentru ambele ecotipuri. Excepție fac anii 2002 și 2008, cînd s-a obținut grîu de calitate foarte proastă. Practic toate soiurile au format producție cu calitate de grupa III. Aceasta se explică prin faptul că în acești ani, în timpul recoltării, au căzut precipitații abundente și în cîmpurile nerecoltate s-a început încolțirea bobului în spic. Acest proces descompune, practic, complexul pro-

teic al glutenului (substanțele compuse se transformă în substanțe simple) și astfel de boabe nu sînt bune de utilizat la coacerea pîinii.

În cazul IDG nu se urmărește o superioritate evidentă a uneia din grupe. Aici e cazul de vorbit într-un mod concret despre soiuri individuale, deoarece calitatea glutenului, în mare măsură, este determinată de genotip. Ca exemplu putem menționa soiurile care formează producții de calitate înaltă, stabilă în timp și spațiu:

- grupa soiurilor intensive - Avînt, Accent și Select;
- grupa soiurilor semi-intensive - Aluniș, Baștina și Căpriană.

Concluzii și propuneri

1. Succesul în ameliorarea grîului de toamnă constă în crearea soiurilor adaptate la condițiile pedoclimaterice locale, care să dea producții mari și de calitate superioară la un preț de cost mai redus.
2. Crearea soiurilor din diferite ecotipuri morfo-biologice dă posibilitate de a asigura obținerea unei producții stabile și de calitate înaltă a boabelor în condițiile pedoclimaterice diverse pe teritoriul Republicii Moldova.
3. Pentru producători se recomandă de avut în asortiment cîteva soiuri din diferite ecotipuri morfo-biologice pentru a asigura obținerea unei producții stabile de boabe din contul soiurilor a unuia sau altuia ecotip.

Referințe bibliografice:

1. Postolati A., Găină, L., Serghei T., *Unele aspecte privind crearea soiurilor înalt calitative și productive de grîu de toamnă în condițiile Republicii Moldova*// Lucrările conferinței internaționale științifico-practice „Cultura plantelor de cîmp – rezultatele și perspectivele”, Republica Moldova, mun. Bălți, SRL „Tipografia din Bălți”, 2004, p. 164-165.
2. Postolati A., Găină, L., Serghei T., *Genofond evaluation of winter wheat by using the complex of useful characters for future utilization breeding process* // Materialele Conferinței Naționale cu participare Internațională „Probleme actuale ale geneticii, fiziologiei și ameliorării plantelor” 9-10 octombrie 2008, Chișinău, 2008, p.582-587.
3. Serghei, T., Postolati, A., Taran M., *Influența condițiilor climaterice asupra manifestării indicilor principali de panificație a grîului de toamnă cultivat în Stepa Bălțului* // Materialele Conferinței Internaționale Științifico-Practice „Agricultura durabilă, inclusiv ecologică - realizări, probleme, perspective” 21-22 iunie 2007, Bălți, Presa universitară bălțeană, 2007, p. 279-282.
4. Siminel, V., *Ameliorarea generală a plantelor de cîmp*, Chișinău, Firma Editorial-Poligrafică „Tipografia Centrală”, 1998, p. 7-10.

CARACTERISTICA MICROBIOLOGICĂ A APEI

Inga Căpățână, absolventă a Facultății de Științe ale naturii și Agroecologie, Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți
Coordonator științific: Maria Nicorici, conf. univ. dr.

These foresee the identification in water the two types of contaminants: the pathogenic microorganisms which cause different diseases and the chemical toxins to proceed to different industrial waste which contain the heavy metals, pesticides, detergents, petroleum etc..

În Republica Moldova problema apei potabile a devenit una de importanță majoră. Starea deplorabilă a calității ei e condiționată de mai mulți factori. Unul din impedimentele principale este lipsa unei metodologii adecvate de control. Necătând la gravitatea și necesitatea sa stringentă, până în prezent nu există un sistem unic de monitorizare a calității apei, iar administrarea și controlul calității ei necesită o schimbare de rigoare. Totodată, lipsa unui control, bazat pe principii severe, stagnează implementarea tehnologiilor noi de purificare a apei. Până în prezent, documentul normativ principal ce reglementează calitatea apei este ГОСТ-ul 2874-82 „Вода питьевая”, adoptat în anii '60 ai secolului tre-

cut în fosta URSS, precum și ГОСТ-ul actual al Rusiei 51232-98 „Вода питьевая”. Ele prevăd identificarea în apă a două tipuri de poluanți: microorganismelor patogene, ce provoacă diferite boli și toxinele chimice, provenite din diferite deșeuri industriale cu conținut de metale grele, pesticide, detergenți, petrol ș.a.

Problema apei potabile pentru Republica Moldova a devenit una națională. În Republica Moldova populația are o durată medie a vieții de 62-65 ani. Fiind identic cu cel din țările ce alcătuiesc spațiul CSI, acest indice rămâne cu 5,5 ani mai mic decât în țările Europei Centrale și de Est și cu 11,4 ani mai scăzut decât în țările Uniunii Europene. Locuitorii cu vârsta de peste 60 ani constituie doar 13%, ceea ce e cu mult mai puțin decât în majoritatea țărilor Europene (cu excepția Albaniei). De asemenea, indicii mortalității depășesc cu circa 45% indicii din țările Europei Centrale și sunt de 3,5 ori mai înalți decât media pe Uniunea Europeană: nivelul mortalității postnatale în Moldova e cu 83% mai ridicat decât în țările Europei Centrale și de Est și de 4 ori mai mare decât în Uniunea Europeană.

În prezent, cantitatea totală de apă potabilă, ce se consumă zilnic în republică e de circa 850 mii m³, principalele surse de aprovizionare fiind râurile Nistru și Prut, circa 600 izvoare, 6600 fântâni arteziene și circa 123.000 fântâni obișnuite. Aprovizionarea centralizată cu apă potabilă este o problemă dificilă mai ales la sudul republicii, unde apa conține în cantități mari fluor, nitrați, hidrogen sulfurat și alte substanțe toxice. Conform investigațiilor Centrului Național de Medicină Preventivă, standardele sanitare și cele chimice sunt depășite în 96% surse (din cele studiate) ale raionului Ceadâr-Lunga, 78% - Călărași, 75% – Fălești, 71% - Slobozia ș.a. Numărul testărilor negative ale apei din sistemul descentralizat este de 2 ori mai înalt decât în cel centralizat. S-a constatat că în localitățile rurale, în mai mult de 50% din fântâni apa este poluată cu substanțe chimice sau cu produse ale descompunerii acestora. Aceeași situație se înregistrează și în cazul fântânilor arteziene. Având în vedere că doar 56% din populația republicii e conectată la sistemul centralizat de aprovizionare cu apă, ne dăm bine seama de starea deplorabilă a apei potabile folosite de circa 44% din populația republicii. Apele freactice sunt supuse și ele unei poluări antropogene, în special, cu nitrați. Conținutul lor ajunge până la 1000-2000 mg/l (concentrația maxim admisibilă) – CMA – fiind de 45 mg/l). Conform indicilor microbiologici, apa râului Nistru e poluată moderat, dar la confluența lui cu râurile Bâc și Răut gradul de poluare sporește. Și apa râului Prut este poluată moderat, dar spre deosebire de râul Nistru, aici persistă poluanții de natură organică, numărul bacteriilor fecale depășind de sute și chiar mii de ori numărul celor din râul Nistru. Apele râurilor mai mici sunt și ele foarte poluate. Investigațiile epidemiologice au depistat că morbiditatea întâlnită în zonele unde concentrația nitraților depășește 170 mg/l a crescut de 3 ori în comparație cu zonele unde concentrația nitraților e de până la 45 mg/l, iar în raioanele Nisporeni, Călărași, Ungheni, Fălești, concentrația fluorurilor în apa potabilă se mărește de 5-10 ori față de concentrațiile admisibile. Circa 25% din populație suferă de fluoroză. Conform aceleiași surse, circa 20% din cazurile îmbolnăvirilor de boli intestinale sunt cauzate de contaminarea surselor de apă potabilă, înregistrând anual circa 4000 îmbolnăviri de boli intestinale acute. Contactul cu apele de suprafață contaminate sporește riscul morbidității. Numărul îmbolnăvirilor e de 2-5 ori mai mare în rândul persoanelor ce au acces la sursele de apă de suprafață decât cele ce se află mai departe de râuri. Cel mai frecvent în sursele acvatice de suprafață se depistează agenții hepatitei, holerei și salmonellei. În probele ce conțineau agenți patogeni, vibrionul holerei se depista în majoritatea cazurilor, agenții hepatitei – în 90% cazuri, iar cei de salmonela – în circa 30% cazuri. Mulți consumatori de apă potabilă din sistemul centralizat de asigurare sunt alarmați de faptul că apele de canalizare, după o prelucrare corespunzătoare, se colectează în rezervoare situate în vecinătatea apeductului. Menționând că apele de canalizare nu pot fi curățate perfect din punct

de vedere chimic, accentuăm că apa potabilă devine dăunătoare sănătății omului și că acest proces a cuprins întregul glob.

În Republica Moldova nu există un sistem unic de monitorizare a calității apei potabile, de aceea administrarea și controlul calității ei sunt incerte. Conform tehnologiei existente de purificare a apei de băut, cel puțin în sistemul centralizat de aprovizionare, apa potabilă se tratează cu clor. Tehnologia prevede mai multe etape complicate și costisitoare, ce sunt direcționate spre lichidarea a două tipuri de poluanți: microorganismelor patogene și toxinele chimice. Și dacă clorul omoară „viața din apă”, deși mulți microbi sunt rezistenți față de el, iar virusii de tipul celui hepatic pot trece cu ușurință toate etapele de dezinfectare a apei și să se mențină în ea, apoi acțiunea clorului poate avea acțiuni mult mai grave decât microbii omorâți cu clor. În al doilea rând, clorul nu poate neutraliza substanțele toxice din apă, dar poate forma mulți compuși printre care și cancerigeni cu unele substanțe din ea. Concentrația și așa mare de substanțe chimice la interacțiunea cu clorul poate conduce la formarea unor compuși cu consecințe imprevizibile. Acești compuși pot rămâne în apă timp îndelungat, chiar și după nenumărate filtrări. De aceea, o anumită cantitate de compuși chimici, rămânând în apa supusă purificării, zi de zi contribuie la subminarea sănătății noastre. Adică, tratarea apei cu clor permite înlăturarea posibilității de apariție a bolilor epidemice, dar amenință acutizarea suferințelor gastro-intestinale. Clorul, ca cel mai ușor halogen, posedă capacitatea de a dizolva elementele mai grele din această grupă, care, la rândul său, pot provoca un șir de perturbări fiziologice organismului uman. Experții independenți au luat un pahar obișnuit cu apă clorurată de robinet și au determinat, că pH-ul ei e 7, pe când potențialul oxido-reducător + 270 mV. Indicii obținuți n-au surprins, deoarece clorul din apă se manifestă ca oxidant sau ca radical liber (la care în stratul exterior lipsește un electron). Oxidantul, în cazul dat clorul, adăunând electronii de la alte molecule, nimicește microorganismele, în ce și constă, de fapt, sensul prelucrării apei cu clor. Însă un asemenea mod de tratare a apei e însoțit și de vătămarea moleculelor folosite, ceea ce, în egală măsură, condiționează formarea radicalilor liberi, principalul motiv pentru care oamenilor și animalelor le este contraindicată utilizarea apei clorurate.

Guvernul Republicii Moldova întreprinde unele măsuri de ameliorare a situației: se finalizează adoptarea unui nou document normativ al apei potabile, iar prin Hotărârea Nr. 970 în anul 2007 a fost înființat sistemul Automatizat de informare *Registrul de Stat al apelor minerale naturale îmbuteliate, apei potabile și băuturilor nealcoolice*. Aceste măsuri au la bază principii unilaterale, depășite de timp, de aceea rezultatele obținute lasă mult de dorit și, în timpul apropiat, societatea nu poate beneficia de niște schimbări favorabile. Întrebarea constă nu numai în atingerea și menținerea purității microbiologice și chimice a apei pe care o bem, dar și în compatibilitatea ei compozițională cu organismul uman. Actualmente sunt utilizate mai multe metode de determinare a calității apei. Una din ele este metoda filtrelor membranice. Această metodă se bazează pe concentrarea microorganismelor din lichide, suspensii cu volum relativ mare pe suprafața filtrelor membranice și cultivarea microorganismelor pe medii nutritive agarizate sau pe cartonașe de substrat, cu medii nutritive agarizate. Filtrul membranic, cu diametrul porilor convenabil, se așază pe instalația de purificare și se filtrează proba de apă de studiat. Microorganismele ce se găsesc în apă sunt reținute pe suprafața filtrelor membranice. Inhibitorii de creștere, ce se pot conține în probă, se înlătură prin spălarea membranei cu soluție fiziologică sau apă distilată sterilă. Filtrul membranic se așază pe mediul nutritiv sau pe cartonaș de substrat cu mediu nutritiv în cutii Petri și se incubează. Schimbul substanțelor nutritive și al metaboliților are loc prin sistemul porilor din filtrele membranice. La expirarea timpului de cultivare se stabilește morfologia și numărul coloniilor crescute, în baza cărora se determină apartenența specifică și concentrația relativă a bacteriilor în proba de cercetare.

Cartonașele nutritive de substrat se folosesc cu succes la metoda de filtrare membranică și facilitează realizarea multor metode microbiologice de cercetare. Ele reprezintă discuri sterile de carton uscat, ce conțin componentele mediilor nutritive. După umectarea cu apă distilată sterilă în volum de 3,5 ml, aceste cartonașe pot fi utilizate. Toate tipurile de cartonașe cu medii nutritive se livrează cu filtre membranice sterile, ambalate individual. Elaborate special pentru studierea microorganismelor, filtrele membranice au un diametru de 47-50 mm. Un ambalaj standard conține în set 100 cartonașe de substrat cu medii nutritive sterile, așezate în cutii Petri corespunzătoare. Fiecare 10 cutii Petri sunt ambalate separate în pungi de aluminiu. Destinația lor este de a proteja mediile nutritive în timpul păstrării și transportării de abaterile de temperatură și umiditate posibile. Datorită acestui fapt, calitatea cartonașelor rămâne neschimbată timp de 18-24 luni, ceea ce este unic în felul său. Niciun alt mediu nu poate fi utilizat timp de 2 ani.

Înșușirile microbiologice ale apelor

Rețeaua hidrografică a Republicii Moldova este folosită, ca și în alte țări, pentru evacuarea apelor reziduale menajere, industriale și a apelor pluviale. Deși o parte din apele reziduale sunt trecute prin sistemele de epurare, ele aduc în rețeaua hidrografică diferite impurități. Astfel, toate ecosistemele acvatice din Republica Moldova continuă să fie poluate. Apa râurilor Nistru și Prut este clasificată pe diferite sectoare, conform indicilor microbiologici ca poluată și foarte poluată. Apa râurilor mici, în majoritatea cazurilor, e considerată ca foarte poluată și chiar degradată pe tot cursul acestora.

Apele subterane din pânza freatică conțin numeroase impurități, îndeosebi, microorganisme, în special cele localizate în văile râurilor mici. În unele localități, apele freactice sunt intens poluate cu substanțe petroliere, provenite din scurgerile rezervoarelor de combustibil și de pe teritoriile urbane împreună cu apele pluviale. Apele subterane de profunzime (arteziene) nu sunt poluate antropic, datorită izolării lor de la suprafață cu straturi de protecție argiloase și calcaroase sigure, însă, pentru unele dintre ele este caracteristică prezența în cantități sporite a fluorului, amoniacului, hidrogenului sulfurat, fierului, metanului etc., fapt ce condiționează și apariția microorganismelor.

Concluzii

1. În apa potabilă a fântânilor din localitățile rurale studiate, numărul total de germeni depășește de mai multe ori normativele existente și în majoritatea cazurilor, nu corespunde standardelor naționale, după indicii microbiologici studiați: numărul total de germeni și numărul bacteriilor coliforme.
2. Sondele arteziene, dat fiind faptul, că sunt mai protejate, cedează semnificativ fântânilor, după numărul total de germeni, însă nici apa lor nu corespunde normativelor și, în majoritatea cazurilor, conține bacterii coliforme.
3. Apa potabilă din sursele acvatice studiate conține un număr impunător de microorganisme, inclusiv bacterii coliforme, fapt ce o caracterizează ca dăunătoare pentru sănătatea omului și ca necorespunzătoare indicilor naționali de calitate.
4. Rezultatele obținute mărturisesc despre o situație ecologică alarmantă a surselor de apă și despre o necesitate stringentă de ameliorare a calității lor.

Referințe bibliografice:

1. *Hotărârea guvernului nr.934// Monitorul oficial din 24.08.07.*
2. *ГОСТ 2874-82 «Вода питьевая». Качество и контроль*, Москва, 974 г., 186 с.
3. *ГОСТ Р 51232-98 «Вода питьевая». Общие требования к организации и методам контроля качества*. Госстандарт России, Москва, 15 с.
4. *Родина, А. Г., Методы водной микробиологии*. Практическое руководство, Москва, 1975.

UNELE LEGITĂȚI ALE CREȘTERII BIOMASEI ȘI LUNGIMII CORPULUI LA NUTRII ÎN CONDIȚII DOMESTICE

Adrian Frunză, absolvent al Facultății de Științe ale naturii și Agroecologie,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
Coordonator științific: Vasile Buzdugan, conf. univ. dr.

The material is the result of dynamic growth in nutritional research. Issues are highlighted seasonal growth dynamics of length-weight of these animals in domestic conditions during the first 10 months after birth.

**„Să ne întrebăm ce reprezintă animalul pentru om:
Un prădător, un parazit, un exploator, o ființă domestică,
Un dar al lui Dumnezeu sau însuși Dumnezeu”**

Animalul îmblânzit de om devine, pentru el, o ființă supusă, însă, de fapt, ne lovim de extrem de marea dificultate de a da o definiție în ce privește domesticirea animalelor, căci criteriile unui asemenea proces sînt departe de a fi evidente [1]. Odată cu dezvoltarea civilizației umane omul a încercat și a realizat domesticirea prin izolarea genetică, schimbările morfologice și fiziologice, crearea raselor noi datorate intervenției, conștiinței sau incoștientului pe de o parte, și, pe de altă parte, ținerii animalelor în spații închise (care sînt diferite de ale rudelor lor sălbatice) și din ce în ce mai dependente de om. Motivele pentru care se realizează acest lucru pentru produsele corpului lor (în alimentație, industrie etc.) și pentru munca pe care o efectuează, pentru complimentul lor (de la activitățile de curățare, pînă la lupta biologică). Așadar, criteriile de domesticire sînt foarte nesigure. Totodată animalele sînt foarte diferite din punct de vedere zoologic o trăsătura comună a cărora îl constituie raportul lor deosebit cu omul și importanța pe care o au în civilizațiile umane. Astfel, domesticirea implică, pe de o parte, folosirea animalului viu, pentru ca omul să-i controleze reproducerea, să-i ia puiul, să-și procure blana, lîna și laptele, sau să se bucure de prezența iubitoare ori de protecția sa. Pe de altă parte, domesticirea presupune o anume apropiere a animalului față de om, dar, mai ales, a omului față de animal. Această apropiere se manifestă prin lipsa fricii față de el, prin cunoașterea comportamentului animalului, prin îngrijirea și a hrana adecvată.

Problema trecerii animalelor din patrimoniul sălbatic natural în cel domestic e deosebit de actuală și în prezent, în epoca progresului tehnico-științific, precum și a sporirii ritmicității creșterii populației globale, ca o cale de soluționare a necesității satisfacerii cerințelor crescînde în produse alimentare ale populației sporinde, inclusiv ale celor de origine animală. O altă cale de soluționare a problemei enunțate o constituie cercetarea și elaborarea unor tehnologii de îngrijire și întreținere întru sporirea productivității raselor de animale deja domestice.

Acest fenomen se realizează și continuă să se realizeze la nivelul speciei prin îmblînzire (dresajul sau supunerea), la nivel individual, iar creșterea animalului nu presupune în mod obligator această familiaritate.

Selecția genetică a fost o cauză a domesticirii mai ales la începutul sec. XX. Speciile care au fost supuse laboratorului genetic au fost porcii, gîștele, rațele, porumbeii și mai tîrziu pisicile, iepurii chiar și altele. Unul din aceste animale care a fost aclimatizat în sec. al XX-lea în multe țări din Europa, precum și în America de Nord și domesticit relativ nu demult este nutria, animal tot mai răspîndit în ferme și în gospodării individuale pentru produsele sale importante – carnea comestibilă și dietetică și blana prețioasă.

Specia dată (*Myocastor coypus*) este un rozător de talie mare cu incisivi de proporții mai mari, de culoare roșie și coadă lungă. Arealul natural al nutriilor constituie zona temperată și cea subtropicală din America de Sud. Habitatul natural al acestei specii este

limitat, ea trăind doar în jumătatea sudică a Americii de Sud începând cu Bolivia și sudul Braziliei și până la Tierra de Fuego [2]. Hrana de bază a nutriilor o constituie rizomia, tulpinile și frunzele de stuț și papură, iar cea suplimentară nucile de apă și nuferii. Hrana animală o constituie lipitorile, moluștele, alimente pe care e în stare să și le dobândească, având capacitatea de a rezista sub apă, mai ales în acest scop, timp de circa 10 minute. Fiecare femelă de nutrie în condiții naturale naște în mediu până la 8 pui (în condiții domestice și crescătorii – circa 6 pui).

Cercetarea noastră vizează studierea unor legități de creștere a lungimii corpului și biomasei, indici ai productivității nutriei, ca o bază pentru eventuale elaborări de căi de sporire a cantității și calității produselor oferite de acest rozător domestic. Pentru realizarea acestui scop, au fost trasate următoarele obiective:

- studierea dinamicii sporului în greutate a nutriilor;
- studierea dinamicii sporului creșterii lungimii corpului nutriilor.

Rezultatele investigațiilor completează cunoștințele despre biologia nutriilor și pot servi pentru amatorii crescători de nutrie în optimizarea îngrijirii și a relațiilor omului cu ele.

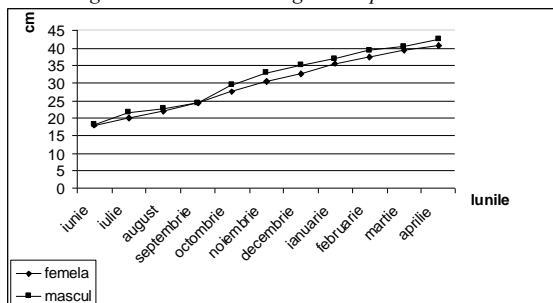
Cercetările au fost efectuate în satul Pîrlîța, r-nul Fălești, în condiții de casă, asupra unor indivizi tineri de nutrie de la naștere, pe parcursul maturizării sexuale și până la atingerea vârstei de 10 luni. Drept criterii de determinare a ritmicității de creștere au fost folosite lungimea și greutatea corpului. Greutatea a fost determinată folosind cântarul electronic și ruleta pentru aflarea lungimii corpului în cm fără a include și lungimea cozii. Măsurările au fost efectuate o dată în lună, în aceeași zi – ultima sîmbătă din lună.

În acest scop, animalul prins era localizat într-un spațiu izolat, ca să nu fie în prezența altor animale domestice și determinarea lungimii se făcea prin plasarea ruletei de la vârful botului și până la începutul cozii.

Determinarea greutății animalelor se efectua cu ajutorul cântarului electronic, iar pentru imobilizarea animalului – nutriile se introduceau separat câte una în parte într-o sacoșă.

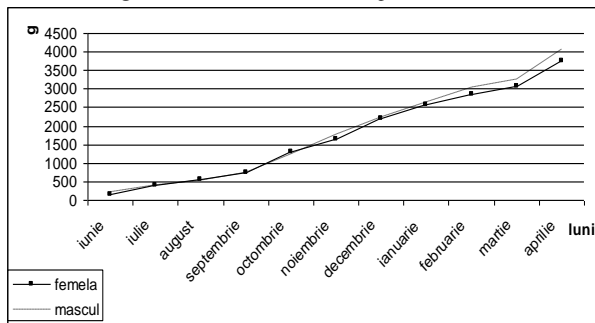
Datele despre valoarea medie lunară a lungimii corpului pentru perioada iunie (2009) - aprilie (2010) sînt prezentate în figura 1. Analizînd expresia grafică a datelor ce exprimă media lunară a lungimii corpului nutriei se observă o creștere a lungimii de la 18,25cm (masculii) și, respectiv, 18cm (femelele) la naștere în luna iunie pînă la 42,5cm (masculii) și 40,75cm (femelele) în luna aprilie. Altfel zis, s-a produs o creștere a mărimii mediei lunare a corpului mai mult de două ori.

Fig.1. Media lunară a lungimii corpului nutriilor

În general însă, pe parcursul lunilor, diferența dintre lungimea medie a corpului masculilor și femelelor oscilează între 0 cm (mărimea egală în septembrie) fiind cea mai ridicată (2-2,5 cm în favoarea primilor) în lunile octombrie-decembrie (perioadă ce coincide cu maturizarea sexuală la aceste animale).

Fig.2. Media lunară a masei corpului nutriilor

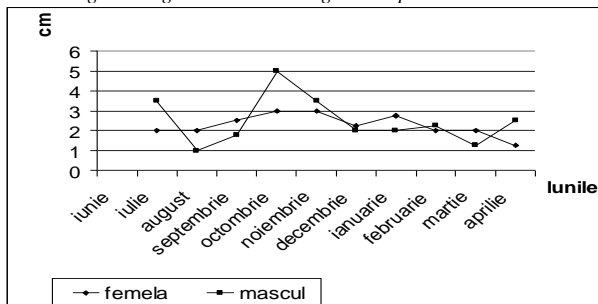
Analizînd media lunară a greutatei corpului nutriilor, se observă, de asemenea, creșterea biomasei lor de la 159 g (femelele) și, respectiv, 213 g (masculii) în iunie pînă la 3740g, și, respectiv, 4060g în luna aprilie. Altfel zis, biomasa femelelor a crescut timp de 10 luni de circa 19 ori în cazul femelelor și de 23 ori în cazul masculilor. Cu privire la diferența dintre masa corpului masculilor și femelelor constatăm că la naștere ea e egală cu 54 g, iar peste 10 luni ea crește de aproape 6 ori în favoarea masculilor.

Totodată, constatăm și faptul că în perioada iulie – octombrie, femelele depun în greutate mai mult decît masculii (în iulie -397g, august -555g și octombrie -1292,5g și, respectiv, la masculi 392g în luna iulie, 525g în august și 1255g în octombrie). În continuare, masculii se detașează simțitor ajungînd la 4060g în aprilie, față de 3740 g la femele (diferență de 320 g). Perioada acestei detașări coincide într-o măsură cu vârsta maturizării sexuale la nutrii și anume: către atingerea ei la femele masa medie lunară a lor o întrece pe cea a masculilor (luna octombrie) și dimpotrivă – la atingerea maturizării sexuale de către masculii (luna noiembrie).

Comparînd configurația curbei mediei lunare a masei corpului nutriilor (fig.2) cu cea a valorilor medii lunare ale lungimii corpului (fig.1), constatăm un mers asemănător al acestora exprimat printr-o creștere continuă a masei și lungimii corpului pe parcursul celor 10 luni.

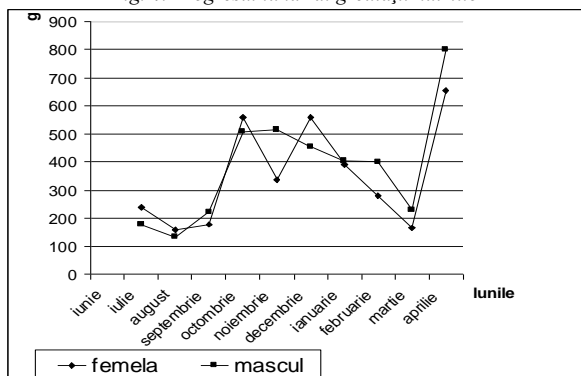
Altele sînt legitățile progresului lunar al lungimii și masei corpului, cum ni se prezintă datele în figurile următoare. Analizînd datele din figura 3, constatăm prezența unor oscilații ale mărimii progresului lunar al lungimii corpului mai pronunțate la masculii față de cele mai puțin semnificative la femele. Cota maximală a acestui progres pentru masculii e caracteristică ca și pentru femele pentru luna octombrie (pentru masculii atîngînd 5cm, iar pentru femele – 3cm), fiind destul de ridicat la masculii și în lunile iulie și noiembrie (3,5cm).

Fig. 3. Progresul lunar al lungimii corpului al nutriilor

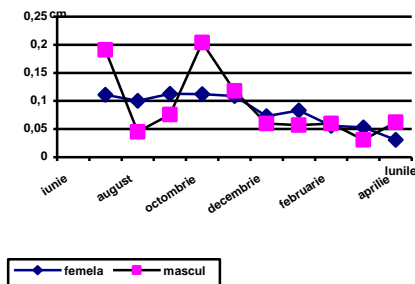
În ceea ce privește însă progresul lunar al greutateii animalelor timp de 10 luni, se observă că masculii în comparație cu femelele nu înregistrează variații mari al acestui indice cu excepția lunilor septembrie-octombrie. Creșterea mărimii progresului este deosebit de exprimată în perioada martie-aprilie de aproape 3,5 ori. În ceea ce privește oscilațiile progresului lunar al masei corpului femelelor, ele încep să se manifeste începând cu luna septembrie, iar cota maximală medie a progresului e atinsă în aceeași perioadă – martie-aprilie, progresul fiind puțin mai coborât ca cel al masculilor.

Fig. 4. Progresul lunar al greutateii nutrilor

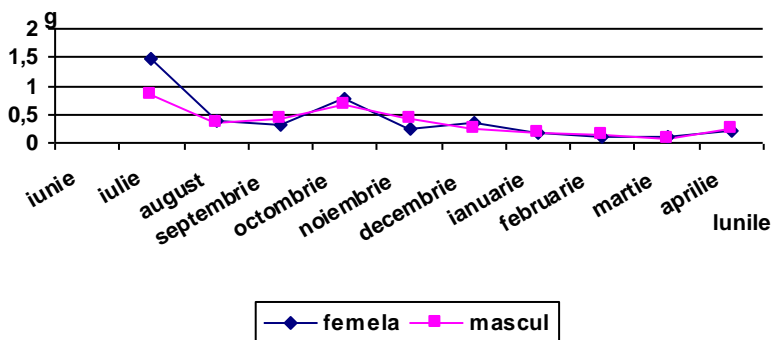
Progresul mediu lunar al greutateii înregistrează oscilații puțin mai mari decât progresul mediu lunar al lungimii (diferența dintre minimal și maximal în primul caz e de 5 ori, iar în al doilea – de peste șase ori). În ceea ce privește un alt indiciu al dinamicii creșterii nutrilor și anume sporul creșterii în lungime a corpului (fig.5) observăm că cele mai mari oscilații sînt caracteristic masculilor și anume în luna octombrie (0,204cm), iar cele mai mici – în martie (0,031cm), însă în general pentru femelele ele, de asemenea, sînt relativ mai mici, atingînd cota maximă în octombrie 0,122cm, pe cînd cea minimală se înregistrează în aprilie 0,031.

O prezentare mai clară a acestor indici avem în Fig.5. Sporul în lungime a corpului nutrilor

Datele următoare, ce se referă la sporul biomasei corpului demonstrează că cele mai ridicate valori se înregistrează în lunile iulie (0,840g) și octombrie (0,678g): la masculi – 9, iar pentru femele - respectiv 1,49g în luna iulie și 0,764g în octombrie. Cea mai scăzută valoare a acestui indiciu se constată în perioada lunilor februarie-martie (0,108g; 0,096g) pentru femele și respectiv - 0,152g; 0,075g pentru masculi.

Fig.6. Sporul în greutate a corpului nutriilor

Prin urmare, sporul mediu lunar al lungimi și greutateii corpului nutriilor se caracterizează prin oscilații destul de semnificative, mai ales în perioada lunilor iulie-octombrie, după care urmează o ușoară scădere a mărimii acestui indicu.

Concluzii

1. Progresul lunar al biomasei corpului nutriilor variază la ambele sexe pe întreaga perioadă de 10 luni după naștere.
2. Sporul în greutate în prima lună după naștere la femele este de 15 ori mai mare în comparație cu sporul din luna a noua, pe când la masculi acest indice este de 11 ori mai mare.
3. Progresul lunar al lungimii corpului pentru masculi în perioada lunilor (iulie-octombrie) cunoaște oscilații mult mai mari în comparație cu cel al femelelor, iar în lunile noiembrie-aprilie se constată o descreștere semnificativă pentru ambele sexe.
4. Sporul în lungime a corpului este mai exprimat la masculi în perioada iulie-octombrie, iar în lunile ce urmează el cunoaște o descreștere semnificativă indiferent de sexul animalelor.

Referințe bibliografice:

1. Delort, R., *Animale și istoria lor*, București, 1993, 511 p.
2. Negruțiu, E., *Manualul inginerului agronom*, Editura Tehnică, 1954, 425 p.
3. D.T.N. Brehm, *Lumea animală*, Editura Științifică, București, 1964, 910 p.
4. Mesropov, G.R., Bodur, I.D., Krivceavski, I.E., *Creșterea iepurilor de casă și a nutriilor*, Chișinău, Editura Cartea moldovenească, 1988, 195 p.
5. Bucătaru, N., Maciuc, V., *Afaceri în creșterea iepurilor de casă și a animalelor de blană*, Chișinău, 2005, 95 p.
6. Naumov, S.P., *Zoologia*, Chișinău, Editura Lumina, 1989, 489 p.
7. <http://www.en.wikipedia.media>
8. <http://www.zooland.ro>

ИССЛЕДОВАНИЕ ХИМИЧЕСКОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ТАРНОГО ОБЕСЦВЕЧЕННОГО СТЕКЛА С ДИФТОРДИХЛОРМЕТАНОМ

Galina Crișmaru, Anastasia Țap, masterande, Facultatea de Științe ale naturii și Agroecologie, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți.
Coordonator științific: Vasile Șaragov, conf. univ. dr. habil.

The results with thermochemical treatment of container colorless glass by difluorodichloromethane are analyzed and integrated. Regimes of treatment of glass samples by difluorodichloromethane are given here. Factors effecting on chemical interaction of glass with difluorodichloromethane were determined. Mechanism of dealcalization of surface layers of glass by difluorodichloromethane is discussed.

Введение

Природа выщелачивания стекла оксидами серы и углерода исследуется с начала прошлого столетия [1]. Механизм взаимодействия промышленных стекол с кислыми газами сводится к выщелачиванию их поверхностных слоев на глубину примерно 1 мкм. Термохимическая обработка промышленных стеклоизделий кислыми газами способствует повышению их химической стойкости в несколько раз, при этом также возрастает их механическая прочность на 20-30 %, микротвердость и термостойкость – на 10-20%. Значительное повышение химической стойкости стеклянной тары происходит при ее обработке фторсодержащими соединениями [2, 3]. Механизм такого взаимодействия не выяснен.

Цель проведенных экспериментов заключалась в исследовании природы химического взаимодействия тарного обесцвеченного стекла с дифтордихлорметаном.

Методика эксперимента

В качестве объектов исследования использовались тарное обесцвеченное стекло и дифтордихлорметан.

Образцы тарного стекла вырезались из банок и бутылок разного ассортимента. Банки вместимостью от 0,2 до 1,0 л выработывались на машинах секционного типа IS-8-2. Бутылки вместимостью 0,5 л формовались на роторных машинах типа ВВ-12-2. Химический состав тарного стекла (массовые доли, %): 72,02 SiO₂, 1,97 Al₂O₃, 0,07 Fe₂O₃, 7,07 CaO, 4,79 MgO, 13,68 Na₂O, 0,32 SO₃.

Дифтордихлорметан является химически инертным соединением, устойчивым к действию кислот и концентрированных растворов щелочей. Дифтордихлорметан не горит и не образует взрывоопасных смесей с воздухом, но при температуре выше 400 °С разлагается с образованием хлорида и фторида водорода [4].

Лабораторная установка для термохимической обработки стекла дифтордихлорметаном представлена на рисунке.

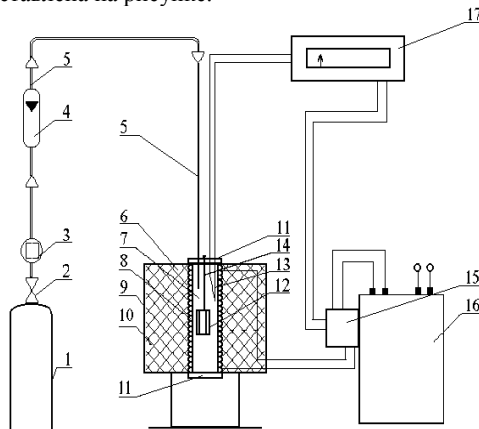

Схема лабораторной установки для обработки стекла газами

- 1 – баллон с газом; 2 – вентиль; 3 – редуктор; 4 – ротаметр; 5 – резиновый шланг;
6 – электрическая трубчатая печь; 7 – труба; 8 – обмотка; 9 – корпус печи; 10 – асбест;
11 – крышка; 12 – кассета с образцами стекла; 13 – термомпара; 14 – крючок;
15 – магнитный пускатель; 16 – регулятор напряжения; 17 – потенциометр.

Экспериментальная установка включает следующие основные части: реакционную камеру, нагревательную печь, резервуар с газом, аппаратуру для измерения

расхода газового реагента и подачи его в реакционную камеру, аппаратуру для измерения и регулирования заданной температуры в реакционной камере, вентиляционную систему.

Образцы стекла в виде кусочков разной формы помещались в вертикальную электрическую трубчатую печь 6 при комнатной температуре. Печь представляет собой фарфоровую трубу 7, на которую намотана спираль из нихромовой проволоки 8. Пространство между корпусом 9 и трубой 7 изолировано асбестом 10. Фарфоровая труба 7 с обеих сторон закрывается крышками 11. К верхней крышке 11 прикреплен крючок 14, на который подвешивались образцы стекла 12.

Нагревание печи осуществлялось регулятором напряжения 16. Температура газового пространства печи измерялась термопарой 13. Потенциометр 17 типа КСП-4 при помощи магнитного пускателя 15 регулировал заданную температуру с погрешностью $\pm 10^\circ\text{C}$. Скорость нагревания образцов составляла $5-10^\circ\text{C}/\text{мин}$. При достижении заданной температуры в печь подавался газ из баллона 1 через вентиль 2, редуктор 3 и ротаметр 4 по резиновому шлангу 5 и через верхнюю крышку 11. Расход газового реагента контролировался и регулировался ротаметром типа РС - 3А. Максимальная относительная погрешность измерения не превышала $\pm 3\%$.

После окончания обработки стекло охлаждалось в отключенной печи со скоростью $2-5^\circ\text{C}/\text{мин}$. Образцы из печи вынимались при температуре не выше 100°C .

При проведении эксперимента (исследования) из физических свойств стекла измерялась только его микротвердость. Для определения микротвердости применялся микротвердомер ПМТ-3М.

Методика эксперимента следующая. Перед испытанием новой серии образцов проводилась проверка чувствительности механизма нагружения на кристаллах хлорида натрия. На каждый образец стекла наносилось 10-20 уколов алмазной пирамидой. Для получения достоверных данных уколы делались равномерно по всей поверхности стекла. Нагрузка на индентор составляла 0,2 Н.

Длина диагонали отпечатка замерялась дважды. Для расчета микротвердости применяли формулу:

$$H = \frac{1,854 \cdot P}{c^2} \cdot 10^{-6},$$

где H – микротвердость, МПа;

P – нагрузка, Н;

c – длина диагонали отпечатка алмазной пирамиды на стекле, м.

Наибольшая возможная относительная ошибка измерения микротвердости составляла $\pm 4\%$.

Полученные результаты и их обсуждение

По сведениям, полученным из специальной литературы по исследуемому вопросу, известен факт, что при температуре выше 300°C кислые газы реагируют со щелочными компонентами стекла с образованием на его поверхности продуктов реакции в виде тонкой пленки или так называемого налета [5]. Нами выбраны следующие режимы обработки стекла дифтордихлорметаном: температура – $20-600^\circ\text{C}$, объем дифтордихлорметана на одну обработку – 1-30 л, продолжительность обработки – 1-30 мин. В экспериментах определение влияния отдельного фактора на взаимодействие тарного обесцвеченного стекла с дифтордихлорметаном устанавливалось следующим образом. Только один фактор изменялся, а все остальные факторы, в том числе условия обработки (число и размеры образцов, скорость нагрева и охлаждения образцов и т. д.), оставались неизменными.

При обработке образцов стекла дифтордихлорметаном от комнатной температуры до 250^oC визуально образцы не претерпевали изменений. При температуре 300^oC отмечалось очень слабое образование налета. Интенсивность налета возросла при температуре обработки 500^oC. Наиболее интенсивно реакция стекла с дифтордихлорметаном отмечалась при температуре обработки 600^oC. Следовательно, химическое взаимодействие обесцвеченного тарного стекла с дифтордихлорметаном происходит при температуре 300 ^oC и выше.

используя аналогичную методику, пришли к выводу, что с увеличением объема дифтордихлорметана на одну обработку от 1 до 15 л (при температуре 600^oC) интенсивность налета возрастает. Дальнейшее увеличение объема дифтордихлорметана до 30 л заметно не изменило интенсивность налета на поверхности образцов. Было установлено, что подобная зависимость характерна для продолжительности одной обработки. Увеличение времени обработки от 1 до 15 мин способствует ускорению реакции стекла с дифтордихлорметаном.

На основе проведенных экспериментов установлено, что оптимальным режимом термохимической обработки обесцвеченного тарного стекла дифтордихлорметаном являются следующие условия: температура – 600^oC, объем дифтордихлорметана на одну обработку – 15 л, продолжительность обработки – 15 мин.

Для выяснения механизма химического взаимодействия тарного обесцвеченного стекла с дифтордихлорметаном необходимо установить состав продуктов реакции. Анализ состава налета проводился следующим образом. Продукты реакции смывались дистиллированной водой, а затем полученный раствор проверялся на наличие определенных ионов. Исходя из химического состава стекла и продуктов распада дифтордихлорметана, с помощью классического химического микроанализа идентифицировались следующие ионы: Na⁺, Ca²⁺, Mg²⁺, Al³⁺, Fe³⁺, Fe²⁺, Cl⁻ и F⁻ [1]. В результате получены следующие данные: в составе продуктов реакции обнаружены только Na⁺ и Cl⁻, то есть налет содержит только хлорид натрия. Следовательно, можно утверждать, что при термохимической обработке обесцвеченного тарного стекла дифтордихлорметаном происходит выщелачивание его поверхностных слоев.

Интересные результаты выявлены и по измерению микротвердости стекла, обработанного дифтордихлорметаном. Влияние температуры обработки дифтордихлорметаном на микротвердость тарного стекла представлено в таблице.

Микротвердость тарного стекла, обработанного дифтордихлорметаном

Температура, ^o C	Микротвердость, МПа	Прирост микротвердости, %
20	3540	0
300	3570	0
400	3680	4
500	3820	8
600	4030	14

Табличные данные свидетельствуют о том, что с повышением температуры обработки микротвердость тарного стекла возрастает. В исследовании выявлена тесная взаимосвязь между интенсивностью налета на поверхности образцов и микротвердость тарного стекла, суть которого в том, что чем интенсивнее стекло выщелачивается дифтордихлорметаном, тем сильнее возрастает микротвердость.

Заключение

1. Эксперименты показали, что обработка обесцвеченного тарного стекла дифтордихлорметаном сопровождается выщелачиванием его поверхностных слоев.

2. При термохимической обработке тарного стекла дифтордихлорметаном на его поверхности образуются продукты реакции, в состав которых входит хлорид натрия.
3. С повышением температуры, увеличением объема дифтордихлорметана на одну обработку и продолжительности обработки интенсивность налета возрастает.
4. С повышением температуры обработки микротвердость тарного стекла возрастает. Чем интенсивнее стекло выщелачивается дифтордихлорметаном, тем сильнее возрастает его микротвердость.

Библиография:

1. Безбородов, М.А., *Химическая устойчивость силикатных стекол*, Минск, Наука и техника, 1972, 304 с.
2. Anderson, P.R., Bacon, F.R., Byrum, B. W., *Effect of surface treatments on the chemical durability and surface composition of soda-lime glass bottles*, J. Non-Cryst. Solids, 1975, V. 19, p. 251-262.
3. Hubert, F., *Improving the chemical durability of hollow glass containers by a combined fluoride - SO₂ treatment*. Riv. star. sper. vetro, 1986, V. 16, № 6, с. 29-35.
4. Томаповская В.Ф., Колотова Т.Е., *Фреоны. Свойства и применение*. Справочник, Л.: Химия, Ленингр. отд-ние, 1970, 182 с.
5. Gaar, H., *Untersuchung über den Alkalientzug an Kristall- und Bleikristallglas durch Bildung von "Huttenrauch" und die dadurch bewirkten Oberflächenveränderungen*, Glastechn, Berlin, 1974, J. 47, № 4, S. 63-69.

TRANSFORMAREA SUBSTANȚEI ORGANICE A SOLULUI PE TERENURILE ARABILE DIN STEPĂ BĂLȚIULUI

Oxana Noroc, masterandă, Facultatea de Biologie,
Universitatea Academiei de Științe a Moldovei

Coordonator științific: Boris Boincean, prof. cercet. dr. habil.

The article describes the transformation of soil organic matter on the arable soils from the Balti steppe.

Purpose: to evaluate the role and transformation of soil organic matter as an integral index of soil fertility under the influence of modern agriculture processes.

To achieve this purpose, we set ahead the following objectives:

- *Analysis of bibliographic sources in the Republic of Moldova and abroad on the role and importance of soil organic matter for soil fertility and crop productivity assurance.*
- *Using indicators to assess soil organic matter changes under the influence of agro-technical methods in the same type of soil.*

Scientific novelty of the work: is that the first changes were outlined in the quantity and quality of soil organic matter under the influence of different agro-technical methods in the same type of soil.

Study methods: The proposed method of C. Cambardella for fractionating stable and labile organic matter, a set of indicators for determining the agro-physical, agrochemical and biological properties of soils. A qualitative (healthy) soil is able to: acquire, hold and release nutrients and water, promote root growth, maintain a favourable habitat for soil biota, respond to used agro-technical methods and resist degradation.

Actualitatea temei. Agricultura, în majoritatea țărilor din lume, inclusiv în Republica Moldova, se află la o răscruce de drum. Intensificarea tehnologică, bazată pe creșterea dependenței gospodăriilor agricole de folosirea surselor energetice nerenovabile și derivatelor lor (îngrășăminte minerale și pesticide) din exteriorul gospodăriilor, a contribuit la agravarea problemelor de ordin economic, ecologic și social în localitățile rurale. Devine tot mai evident că agricultura nu a asigurat o dezvoltare durabilă. Cu regret, solul a fost precăutat ca un substrat pentru creșterea plantelor, fără a ține cont de faptul că doar și el este un organism viu. Atribuind atenție primordială solului ca factor de producere în agricultură au fost neglijate funcțiile ecologice a solului. Doar în ultimii ani devine tot mai evident rolul polifuncțional al solului în biosferă, cum opinează autorul rus Dobrovolschi.

Rezultatele numeroaselor cercetări au demonstrat că reproducerea fertilității solului numai din conținutul resturilor vegetale în agricultură este, practic, imposibilă, iar folosirea intensivă a îngrășămintelor minerale în agricultură, de rînd cu sporirea productivității culturilor, exercită o serie de fenomene negative: *înrăutățirea proprietăților solului, poluarea mediului înconjurător și a producției agricole, impactul negativ asupra sănătății oamenilor și animalelor etc.*

Nu este întîmplător că atenția tot mai multor savanți, specialiști în agricultură, fermieri etc. este orientată spre agricultura durabilă, inclusiv ecologică. Crearea condițiilor pentru activitatea miraculoasă și pe departe necunoscută a biotei solului este una din sarcinile primordiale a unui nou model de agricultură, care va pune accent pe ecologizare și biologizare ca alternativă a industrializării agriculturii.

Scopul și obiectivele lucrării: constă în evaluarea rolului și a transformărilor substanței organice a solului ca indice integral al fertilității solului, sub influența procedeelelor agrotehnice contemporane. Pentru realizarea scopului propus au fost realizate următoarele **obiective:**

- Analiza surselor bibliografice din Republica Moldova și de peste hotarele ei referitor la rolul și importanța substanței organice a solului pentru fertilitatea solului și asigurarea productivității culturilor.
- Folosirea unor indicatori pentru evaluarea transformărilor substanței organice a solului sub influența procedeelelor agrotehnice în cadrul aceluiași tip de sol.

Noutatea științifică a lucrării: constă în faptul că pentru prima dată au fost evidențiate schimbări în cantitatea și calitatea substanței organice a solului sub influența diferitor procedee agrotehnice în cadrul unuia și aceluiași tip de sol.

Valoarea practică a lucrării: constă în aprecierea calității solului sub influența diferitor procedee agrotehnice pe cernoziomurile din stepa Bălțiului. Indicatorii folosiți pot servi drept instrument de evaluare a proceselor de transformare a materiei organice în sol sub influența procedeelelor agrotehnice, fiind cu mult mai receptivi și sensibili comparativ cu conținutul total de materie organică în sol. Ei pot fi aplicați de producătorii agricoli de rînd cu alți indicatori la evaluarea schimbării calității solului sub influența diferitor procedee agrotehnice.

Substanța organică a solului și fertilitatea solului (în aspectul ecologizării agriculturii)

Stabilizarea și chiar tendința de reducere a productivității culturilor în experiențele de lungă durată și în producere, de rînd cu influența intensificării tehnologice asupra mediului ambiant în condițiile resurselor limitate și costisitoare de energie neregenerabilă, pe de altă parte, au forțat omenirea să-și schimbe atitudinea față de intensificarea producției agricole. În primul rînd, însăși solul poate fi considerat ca o resursă naturală neregenerabilă, deoarece fertilitatea lui este restabilă cu greu timp de o perioadă istorică scurtă (viața omului), fiind supus permanent unui pericol de degradare sub influența factorilor naturali și antropici.

Problemele în agricultura modernă în majoritatea țărilor lumii sînt rezultatul subestimării rolului indispensabil al materiei organice din sol, ca o condiție de formare a solului și de menținere a fertilității lui.

Cu alte cuvinte, esența inferioară a solului ca un organism viu și dinamic a fost neglijată. Este suficient să spunem că numărul de organisme care populează într-o linguriță de sol fertil (10 g) este de 9 miliarde organisme, ceea ce este de 1,5 ori mai mult decît populația globului. Conform lui V.R. Williams, fertilitatea solului este procesul lung și continuu de sinteză – descompunere a materiei organice a solului. Echilibrul dintre sinteza și descompunerea substanței organice din sol este o condiție de bază pentru existența tuturor formelor de viață din biosferă. Materia organică a solului, potrivit lui A.P. Kostychev și V.R. Williams, este produsul de sinteză microbiană, care influențează toate proprietățile și regimurile din sol.

Conform opiniei lui V.A. Kovda, „coaşa humică de pe pământ” este, la nivel mondial, şi distribuitorul de energie, un depozit de cea mai mare parte a biomasei şi a animalelor, ecran care deţine cheia elementelor de viaţă în purificarea aerului. Actualmente se discută din ce în ce mai larg rolul solurilor în reducerea riscurilor „efectului de seră” (creşterea concentraţiei de dioxid de carbon şi alte gaze în atmosferă), pentru îmbunătăţirea calităţii apelor subterane, etc. V.V. Dokuchaev, V.I. Vernadschi considerau solul ca parte indispensabilă a sistemelor complexe – biocenozelor, lanşafurilor, biosferei. Ei au avertizat despre pericolul pur utilitar de abordare şi utilizare a solului [7]. Solurile trebuie analizate în contextul condiţiilor naturale ale formării lor. Din păcate, supraaprecierea factorului antropic, fără atenţia cuvenită a efectelor sale negative şi neglijarea legilor generale ale procesului de formare a solului, a condus şi conduce la o multitudine de consecinţe negative asupra mediului ambiant.

Materia organică din sol este alcătuită din două componente principale:

- Partea vie (microorganisme - bacterii, virusi, ciuperci, alge, macro-organisme - viermi, acarieni, insecte, animale cu sânge cald etc.), împreună cu rădăcinile vii ale plantelor;
- Partea inertă, care, la rândul său, este reprezentată de:
  - a) reziduurile de origine vegetală şi animală la diferite stadii de descompunere;
  - b) produse intermediare de transformare de origine vegetală şi animală sub formă de substanţe stabile, rezistente la descompunerea microbiană.

Majoritatea cercetătorilor recunosc caracterul eterogen al structurii şi compoziţiei materiei organice a solului, deşi diferă în înţelegerea mecanismelor de formare a substanţei organice a solului [5].

În condiţii de laborator, după separarea reziduurilor organice vizibile, se folosesc diferite metode de fracţionare a materiei organice a solului:

- Fizice (după dimensiuni diferite a fracţiilor, densitate, culoare etc.);
- Chimice (după solubilitatea în diverşi solvenţi);
- Biologice (după rezistenţa lor la descompunere).

Fiecare dintre aceste metode aparte, precum şi asocierea lor cu toată abundenţa şi valoarea informaţiilor primite, fixează starea statică a obiectului de cercetare la momentul prelevării probelor de sol. Procesele de sinteză-descompunere a substanţei organice a solului au loc simultan, deoarece prin utilizarea substanţei organice evidenţiată cu ajutorul unor atomi marcaţi este posibil de a urmări mişcarea şi transformarea lor în sol.

Substanţa organică a solului şi productivitatea culturilor

Materia organică din sol afectează în mod direct sau indirect asupra productivităţii culturilor. În forma sa cea mai pronunţată, o legătură directă între productivitatea culturilor şi conţinutul de materie organică din sol se găseşte pe fond nefertilizat. În timp ce o corelaţie directă între conţinutul de humus al solului şi productivitatea culturilor se menţine doar pînă la un anumit nivel (optim) al solului, conţinutul de materie organică este în concordanţă cu legitatea minimă, optimă şi maximă. Nivelul optim al conţinutului de humus variază pentru soluri diferite iar determinarea acestuia experimental este una dintre cele mai dificile sarcini.

Pe fond fertilizat, de regulă, nu există nici o legătură directă între conţinutul de materie organică a solului şi productivitatea culturilor. Acest lucru este confirmat în experienţele de lungă durată cu îngrăşăminte din Halle (Germania), Rothamsted (UK), Moscova (Rusia) etc. Astfel, randamentul celor mai multe culturi pe parcele cu îngrăşămintă organice nu a depăşit, ci, dimpotrivă, a cedat randamentului culturilor pe parcelele cu îngrăşămintă minerale, deşi conţinutul de materie organică din sol cu gunoi de grajd este cu mult mai superioară comparativ cu introducerea unui singur îngrăşămintă mineral. În acest sens, mulţi cercetători au subliniat rolul indirect al materiei organice a solului în agricultura

intensivă – sporirea eficacității dozelor mai mari de îngrășăminte chimice, îmbunătățirea proprietăților agrofizice a solului, reducerea cheltuielilor la prelucrarea terenului, stabilizarea productivității culturilor, în special în anii cu condiții nefavorabile de mediu, îmbunătățirea calității producției etc.

Dificultăți în găsirea unei relații directe între materia organică și randamentul culturilor este, de asemenea, legată de faptul că productivitatea este nu numai funcția fertilității solului, dar, în egală măsură, și a unei serii de alți factori (climaterici, a soiurilor de plante, hibridi, tehnologiilor de cultivare a plantelor; duratei impactului antropogen asupra solului etc. [8].

Subestimarea rolului și a importanței de restabilire a fertilității sau a substanței organice a solului, ca indicator de bază al fertilității terenurilor, duce la agravarea proprietăților agrofizice, agrochimice și biologice a pământului, cu stabilizarea ulterioară și reducerea productivității culturilor. În consecință, se reduce eficiența fondurilor investite în producția agricolă. Importanța practică a menținerii fertilității solului a contribuit la dezvoltarea metodelor de evaluare a bilanțului humusului. În fosta URSS au fost utilizate pe scară largă metode de calcul pentru prezicerea bilanțului de humus, cu folosirea atât a azotului, cât și a carbonului. Lucrări similare au fost efectuate în Germania, Franța, Canada etc. În același timp, în Europa și SUA cele mai utilizate pe scară largă au fost modele computerizate care prognozează modificările în sol a materiei organice. În ambele cazuri metodele propuse necesită verificarea lor cu datele experiențelor de lungă durată referitor la schimbarea conținutului și rezervelor materiei organice din sol. În această privință, A.D. Fokin observă, pe bună dreptate, confuzia în literatura științifică și propune să folosească termenul de „solul net” în loc de „bilanțul” materiei organice a solului. Determinarea bilanțului materiei organice implică efectuarea studiilor speciale cu evaluarea pe scară largă a tuturor articolelor de intrări și pierderi ale materiei respective. Efectuarea acestor cercetări are legătură cu tranziția la un nivel calitativ nou de cercetare științifică în domeniul materiei organice a solului.

Este cunoscut faptul că stocurile, întregul conținut de materie organică din solul virgin sînt relativ stabile, ca urmare a echilibrului în sinteza și descompunerea materiei organice. În același timp, odată cu implicarea omului în cultivarea solului virgin și înstrăinarea unei părți considerabile ale produselor de mare valoare comercială, conținutul de materie organică a început să scadă, datorită aportului insuficient de reziduuri organice înapoi în sol. Cu toate acestea, rata de reducere a stocurilor inițiale de materie organică pe parcurs se atenuază, tinzînd spre un echilibru dinamic dintre procesele de sinteză - degradare a materiei organice, adecvat sistemului de agricultură adoptat (rotația culturilor, sistemul de lucrare și fertilizare a solului, etc.), dar cu un conținut mult mai mic a rezervelor de materie organică în sol. Acestea din urmă sînt determinate de compoziția mecanică a pământului, plantele cultivate, condițiile climaterice. Adevărul la care ne referim este confirmat de studii și experiențe de termen lung în diferite regiuni ale globului. Astfel, A. E. Johnston descrie rezultatele experimentului efectuat la Rothamsted (UK), începînd cu 1948. Fiecare dintre cele două terenuri - unul virgin (3,1% C) și altul aflîndu-se o perioadă lungă de timp în circuitul arabil (1,7% C) au fost împărțite în două părți. O parte au continuat să o are, iar cealaltă a rămas neatinsă. În mod similar, au procedat cu solul arat – pe o parte s-a continuat să se introducă îngrășăminte, și o altă parte a rămas neatinsă. S-a constatat că, astfel, conținutul de carbon în solul arabil care a fost virgin, a scăzut brusc, iar a fost mai mare decît în solul cultivat, care a continuat să fie fertilizat. Conținutul de carbon din solul virgin a crescut ușor, deși a fost semnificativ mai mare decît pe partea lucrată. Prin compararea conținutului de humus (azot) pe solul cultivat, din 1856 început în timpul experienței de fondatorii lor JB Lewis și J.H. Gilbert, cu sol neatins de peste 300 de ani, s-a constatat că numai în 1959, adică după 100 de ani, conținutul de azot în ele s-a

egalat. A fost nevoie de 25 de ani pentru ca pe solul arabil, să se acumuleze 50% din stocurile de azot în stare intactă, inițial (mai mult de 300 de ani) a solului. Autorul își exprimă nedumerirea cu privire la mici modificări în conținutul de humus sub influența cultivării periodice (3 ani la 5 ani) lucernă și amestecuri de leguminoase perene rămase pe jumătatea din terenul arabil. Tendințe similare au fost observate în alte studii similare, în anul 1937 la Voburn (Marea Britanie) pe soluri cu textură ușoară, dar cu un conținutul de humus de 2-3 ori mai mic decât pe solurile cu textură grea din Rothamsted. Mag-L Korschens, de asemenea, a fost nedumerit de micile diferențe între variantele de lungă durată în Bad Lauhshtedte (Germania) cu o perioadă de 25 de ani cu sol negru și cultivarea neconținută a amestecului de trifoi, (diferențe în conținutul total C și N au fost de 0.87 și 0.77%, respectiv). Pe această bază, autorul exclude că direcția și impactul modificărilor cantitative a materiei organice este determinat de conținutul de bază a humusului din sol. La un nivel ridicat de humus inițial, ne putem aștepta la o reducere a conținutului acestei substanțe, în timp ce la concentrații mici ne putem aștepta la creșterea unui sistem adecvat de agricultură. E. Welte și Timerman F. (1976), pe bază de generalizare a rezultatelor experiențelor pe termen lung în Halle, Germania), de asemenea, au ajuns la concluzia că trebuie de găsit un echilibru a materiei organice a solului. Timp de 75 de ani pe parcela cu introducerea bălegarului de grajd în sol s-a acumulat 112,5 t / ha de carbon. În sol s-a acumulat 13,4 tone de carbon, adică 12% din cantitatea introdusă. În ultimii 30 de ani solul a acumulat numai 1,5 t / ha, adică 4,2% din cantitatea introdusă. În absența unor plante de cultură și în special cu lucrarea continuă a solului procesele de descompunere a substanțelor organice se petrec cu o mai mare intensitate.

În opinia prof. B.A. Dospehov, pierderile anuale a materiei organice din sol în experiența de lungă durată a Academiei Agricole „Timirișev” din Moscova au constituit 3,2% din rezervele totale în stratul de 0-20 cm, pentru primul deceniu 1,0%, pentru al treilea 0,8%, pentru al patrulea 0,5-0,7%, iar pentru al cincilea - șaselea 0,2-0,3%. În conformitate cu experiența de lungă durată în Franța, în timpul primilor 20 de ani, mineralizarea anuală a substanței organice a solului a scăzut cu 1,8% din rezervele inițiale, iar în următorii 30 de ani - doar 0,6%. Durata perioadei de echilibru dinamic dintre procesele de sinteză și descompunerea materiei organice este mai mare pe variantele pe care lipsesc plante de cultură și introducerea surselor suplimentare de energie. La cultivarea plantelor, starea de echilibru este atinsă mai rapid și depinde de componența semănărilor în sistemele de rotație, îngrășăminte, intensitatea și adâncimea lucrării solului, prezența eroziunii și alți factori.

Astfel, pe măsură ce ne apropiem de echilibrul dinamic al materiei organice, crește fracțiunea de mineralizare a reziduurilor introduse și scade proporția de fixare a acestora (humificarea). Mecanismul de transformare a substanțelor humice este pe cale de „reînnoire” cu eliberarea tot mai sporită a numărului de produse finite de mineralizare a materiei organice a solului. Suma produsului final eliberat în timpul acestei mineralizări va fi mai mare pe variantele, caracterizate prin cantități mari de reziduuri de materie organică (îngrășămint organic) și invers Welte, și F.E. Timmerman au determinat valorile coeficienților de mineralizare a materiei organice a solului, după stabilizarea echilibrului humusului în experiențe cu termen lung cu secară de toamnă din Halle (Germania).

Este ușor de observat că, pentru același bilanț al materiei organice din sol, cantitatea substanțelor organice mineralizate sînt de 4,4 ori mai mare pe parcela pe care s-a introdus gunoi de grajd decât în martor. Prin urmare, ar fi vorba de un mediu mai favorabil pentru nutriția minerală a plantelor. Acest lucru a fost confirmat de un randament mai mare la culturi, pe fondul cu gunoi de grajd atunci cînd se introduc aceleași doze de îngrășămint minerale.

La o scădere constantă în timp a humificării resturilor de plante pe soluri podzolice și turbo-podzolice pe durată de 4 ani, mineralizarea a constituit 14 și respectiv 12 %. Mineralizarea se stabilizează peste 8-9 ani, care este o confirmare a includerii compușilor creați în rezultatul mineralizării în substanțe humice. Coeficientul humificării este de 10-12 și, respectiv, 7-9%.

Aplicarea izotopilor marcați pentru determinarea coeficienților de humificare ne permit să urmărim procesele de transformare a resturilor organice în condiții naturale, pe tot profilul de sol. R. Dahlman, în baza studiilor experimentale în preriile comunităților centrale a SUA, a determinat coeficienții de humificare a substanțelor organice proaspete și a humusului mai stabil fiind egali cu 2 și, respectiv, 0,4%. M.M. Kononova, în primele lucrări, prezintă valorile coeficienților de humificare a resturilor vegetale după cum urmează: 0,25-0,30 [6], iar în ulterioarele lucrări aduce valori cu mult mai mici. Potrivit lui N.E. Oberlander și K. Roth, care au studiat humificarea masei verzi la porumb, acest parametru s-a egalat cu 6% din greutatea inițială. Pentru reziduurile de recoltă coeficientul de humificare nu depășește 10%. Ideea este că, în absența unor forme disponibile în sol de materie organică, se dezvoltă grupuri de microorganisme care utilizează în calitate de material energetic în formă de carbon materia organică. Acumularea humusului în sol este posibilă doar atunci când se introduce o cantitate relativ înaltă de îngrășămintă organice. În același timp cu creșterea dozelor de îngrășămintă organice se petrece o încetinire în sporirea conținutului de materie organică a solului. Astfel, doze mai mici de reziduuri vegetale asigură un „randament” mai mare de substanțe humice, în comparație cu doze mai mari.

Acest lucru este confirmat în experiențele de lungă durată ale ICCC „SELECȚIA” în asolamente și culturi permanente. Variantelor cu introducerea dozelor mari de reziduuri de plante și îngrășămintă organice le corespund pierderi mai ridicate în ceea ce privește procesele anuale de mineralizare a materiei organice. Pe variantele cu introducerea dozelor mai mari de reziduuri de plante și de îngrășămintă organice, ponderea lor în pierderile de ordinul celor enunțate mai sus ajunge la 86-89%. Eliberarea nutrienților, în special de azot, sînt de mare importanță în nutriția plantelor. Cantitatea de azot eliberat va depinde de calitatea reziduurilor de plante, conform raportului C/ N.

Concluzii

1. Solul este un sistem dinamic, de importanță polifuncțională, ce asigură supraviețuirea ecosistemelor. Datorită capacității sale de a întreține viața, solul constituie principala mijloc de producție în agricultură. Funcțiile ecologice ale solului, inclusiv cele de transformare, purificare, acumulare și reducere a consecințelor activității umane în ecosistem, pe lângă consecințele încălzirii globale abia acum încep a fi conștientizate pe deplin.
2. Proprietatea de bază a solului este fertilitatea lui. Solurile fertile au capacitatea de a aproviziona permanent și simultan plantele cu apă și substanțe nutritive în cadrul unor condiții de mediu favorabile.
3. Un sol calitativ (sănătos) este capabil:
  - de a acumula, reține și elibera elementele nutritive și apa,
  - de a promova creșterea rădăcinilor,
  - de a menține habitatul favorabil pentru biota solului,
  - de a răspunde la procedeele agrotehnice utilizate și rezista la degradare.
4. Materia organică a solului constituie suportul energetic de asigurare cu substanțe nutritive. Cu cît cantitatea de substanță organică este mai mare, cu atît și fertilitatea este mai mare. Substanța organică a solului este indicele integral al fertilității acestuia, care determină proprietățile agrofizice, agrochimice și biologice ale pămîntului, productivitatea culturilor.

5. În cadrul proprietăților agrofizice, agrochimice și biologice sînt un șir de indicatori, care permit, în ansamblu, determinarea funcționalității și calității solului.
6. Pentru aprecierea transformării calitative a substanței organice a solului sub influența diferitor procedee agrotehnice, în cadrul unui tip de teren, metodele clasice de funcționare a substanței organice după M.M. Kononova, I.V. Tiurin, Ponomarev și Plotnicova nu sînt efective. Se propune folosirea unui set de indicatori, care permit de a diferenția rolul și importanța a două fracții de bază a materiei organice în sol – fracția labilă și fracția stabilă.
7. Buna gestionare a resurselor din sol nu este posibilă fără cunoașterea caracteristicilor acestuia. Cunoașterea detaliată a caracteristicilor respective ajută la păstrarea calității factorilor de mediu și la schimbul permanent de materie necesară vieții.

Propuneri

1. În scopul menținerii echilibrului ecologic și energetic în agricultură se recomandă producătorilor agricoli de a ține cont de eficacitatea diferitor sisteme de fertilizare nu numai după nivelul de producție, dar și după capacitatea lor de reproducere a fertilității solului, pericolul poluării mediului ambiant.
2. Pentru evitarea activităților distructive și în vederea conservării și ameliorării solului se propune o politică ecologică de perspectivă, unitară și concentrată, care să se sprijine pe cunoașterea prealabilă a sistemelor biologice, ce asigură funcționarea în condiții optime a ecosistemului. Extinderea bunelor practici agricole va permite preîntîmpinarea multor consecințe ecologice negative.

Referințe bibliografice:

1. STADNIC, S., *Fertilitatea solului în funcție de asolament și sistemele de fertilizare pe cernoziomul tipic din stepa Bălților*, Autoreferatul tezei de doctor în agricultură, Chișinău, 2006, 30 p.
2. ANDERSON, JP., DOMSCH, KH., *Quantities of plant nutrients in the microbial biomass of selected soil* // Soil Sci, 1980, v. 130, p. 211-216.
3. АКУЛОВ, А.А., *Севооборот – как биологический фактор системы земледелия*.// Достижения науки и техники АПК, 2005, № 5, с. 21-24.
4. БОАГИЙ, И., БУЛАТ, Л., *Обработка почвы как мощный фактор, влияющий на содержание органического вещества почвы* // Lucr. conf. int. 50 de ani ai Institutului de Cercetări pentru Pedologie și Agrochimie „Nicolae Dimo”, Solul – una din problemele principale ale secolului XXI, Chișinău, 7 august 2003, Chișinău, Editura Pontos, 2003, p. 173-175.
5. ВОЗНЯКОВСКАЯ, Ю.М., *Микрофлора растений и урожай*, 1969, 267 с.
6. БИТЮЦКИЙ, Н.П. и др., *Экскреты дождевых червей – стимулятор минерализации соединений азота в почве* // Почвоведение, 2007, № 4, с. 468-479.
7. БОИНЧАН, Б.П., *Экологическое земледелие в Республике Молдова (Севооборот и органическое вещество почвы)*, Кишинёв, Штинца, 1999, 269 с.
8. ГИЛЯРОВ, М.С. *Биоценология и агроценология*. Пушино, 1980, 16 с.
9. ЗВЯГИНЦЕВ, Д.Г. *Биологическая активность почв и шкалы для оценки некоторых её показателей* // Почвоведение, 1978, № 6, с. 48-54.
10. ЗВЯГИНЦЕВ, Д.Г. *Перспективы развития биологии почв* // Труды Всероссийской конф. „Перспективы развития почвенной биологии”, 2001, с.10-21.
11. КРАСИЛЬНИКОВ, НА, *Микроорганизмы почвы и высшие растения*, Москва, 1958, с. 461
12. РАССЕЛ, Э.Д., *Почвенные условия и рост растений*, Москва, ИЛ, 1955, 623 с.
13. САНДРАК, Н.А., *Микробиологические процессы в почве под озимой пшеницы и кукурузой высеваемых под ранними предшественниками* // Некоторые вопросы селекции и возделывания полевых культур, Кишинев, 1974, с. 75-82.
14. ХАЗИЕВ, Ф.Х., *Системно-экологический анализ ферментативной активности почв*, Москва, Наука, 1982, 202 с.

CREATIVITATEA ÎN CADRUL ORELOR DE BIOLOGIE

Viorica Țilea, absolventă a Facultății de Științe ale Naturii și Agroecologie,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
Coordonator științific: Maria Nicorici, conf. univ. dr.

This report assert the importance of creativity between of teacher and pupil at the lesson of biology. This theme is very important because our society has four criterions: study, preparation exploration, investigation. Today is necessary to solve the problem: to have a lot of confidence in ourself to be very attentive with everybody and give them the possibility to create something new. The presence of imagination is liberty and they have a possibility expressing, thinking individuality.

Exigențele sociale și umane contemporane au adus problemele creativității în rîndul cercetărilor disciplinare. Însăși gîndirea filozofică este puternic angajată în rezolvarea aspectelor axiologice, sociale și culturale pe care le implică orientările și performanțele univoce ale creativității. Sensibilitate, problematizare, inteligență constructivă, dispoziție fecundă, acțiune, originalitate și toate în penetrație reciprocă, actul creativității se înscrie la nivelul celei mai înalte forme de inventivitate și realizare a omului ca individ și membru al colectivității. Creativitatea localizează confruntările umanității cu natura și cu viața oamenilor. Această metodă constituie o importantă resursă socială, o adevărată avuție în posesiunea irevocabilă, dar perfectabilă a oamenilor, adevăr pe care societatea noastră îl afirmă atît în planul vieții interne, cît și în planul celei internaționale.

Problemele potențialului uman și social, ale criteriilor de evaluare, precum și ale metodelor de stimulare și animare a creativității sînt abordate din ce în ce mai întemeiat. Semnificația reală a creativității se află în trăirea culturii și valorilor umane, pentru că responsabilitatea demersului creator devine, pe zi ce trece, o responsabilitate a societății întregi, mai ales a învățămîntului, pentru că societatea trăiește și se construiește tot mai mult prin cultură, știință și valori spirituale. Ținînd seama de aspectele axiologice ale creativității ca pedagogie a societății în totalitatea ei și, deci, a fiecărei persoane în parte, punînd în valoare rolul personalității, concepem creativitatea ca o cale caracteristic-umană, prin care personalitatea este scoasă din anonim, se eliberează și participă în mod unic și irepetabil la nașterea și înflorirea valorilor materiale, artistice, morale și științifice.

Preocupările numeroase pentru studii creativității, pentru găsirea și utilizarea unor metode de antrenare și dezvoltare a ei la nivel individual și de grup, sînt justificate de cerințele sociale actuale și de viitor. Atît în prezent, cît și în viitor, oamenii, indiferent unde trăiesc, se confruntă cu schimbări socio-politice, ecologice, științifice, tehnologice, iar căile de depășire presupun un grad de creativitate. Receptivitatea societății actuale față de ideile originale este incompatibilă cu cea a epocilor trecute, cînd o noutate șocantă era sancționată cu indiferență sau cu reacții agresive. Perioada contemporană, frămîntată de afdinci prefaceri rapide în direcția unui progres, aduce ceva nou, și anume conștientizarea necesității dezvoltării creativității și întreprinderea unor acțiuni concrete în acest sens. Problema dezvoltării creativității a devenit una politico-economică și la nivel de strategii în domeniul educației. Această deschidere pentru creativitate și spiritele creative o anunțase, cu mult timp în urmă, psihologul M. Stein, care afirma că: „O societate care stimulează creativitatea asigură cetățenilor săi patru libertăți de bază: libertatea de studiu și pregătire, libertatea de explorare și investigare, libertatea de autoexprimare și libertatea de a fi ei însuși”. Această libertate de „a fi tu însuși” este vizată de formarea creativă și învățămîntul democratic. Introducerea creativității la scara socială trebuie să înceapă cu învățămîntul, cu școala, la toate nivelele ei, iar în cadrul acesteia – cu pregătirea formatorilor.

Un obiectiv prioritar al profesorilor este de a dezvolta la fiecare tînr capacitatea de:

- a fi creativ, plin de imaginație și resurse pentru a prevedea și a influența schimbările;

- a avea o gândire critică, a fi capabil să definească și să rezolve o problemă;
- a fi autonom, independent, încrezător în sine.

Dezvoltarea însușirilor de mai sus semnifică, de fapt, dezvoltarea creativității, ca însușire complexă a ceea ce numim personalitate, care presupune calități ale proceselor cognitive, afective, volitive, atitudinale. Creația, ca activitate psihică în structura fenomenelor psihice, nu apare doar pe treptele înalte ale ontogenezei, ci în forme specifice ce se manifestă în copilărie. La vârsta foarte prematură se poate vorbi de inventivitatea potențială, care face posibilă creația, ca activitate psihică, dar desfășurarea ei depinde de acțiunea experimentală ce caracterizează respectiva etapă a vieții copiilor, având în vedere receptivitatea maximă a vârstei, care obligă la un proces formativ timpuriu. Sîntem de părerea că în cadrul procesului educativ, stimularea creativității trebuie să dețină un loc deosebit. În acest context, considerăm actuală și utilă promovarea unor modalități concrete de antrenare și dezvoltare a creativității la toate vârstele. Factorii care stimulează creativitatea pot fi:

1. recompensele materiale pentru copiii creativi;
2. încrederea în forțele proprii;
3. sentimentul de a fi util clasei, școlii;
4. recompensele morale, diplome, evidențieri;
5. șansele promovării profesionale pentru profesor;
6. cultura, aspirația către perfecțiune atât a elevului cît și a profesorului, imaginea publică, familia, prietenii etc.

Factorii individuali sînt grupați mai ales în jurul ideilor de satisfacție, de împlinire spirituală, de plăcere și de bucuria de a crea idei semnificative pentru acea trăire unică, determinată prin expresia „stare de grație”. La interferența sentimentului de satisfacție cu cel al unității și valorii sociale stimulează și sensul vieții, sensul creației însăși. Sentimentul împlinirii de bine patentează pasiunea creatorilor, starea lor de cunoaștere, puterea de muncă, dorința de a găsi răspunsuri credibile la întrebări, capacitatea de a depăși eșecurile și de a face față competiției de idei. Competiția nu se reduce numai la confruntarea cu ceilalți, ci presupune și confruntarea cu sine, după cum încrederea în sine este determinată de încrederea celorlalți. Activitatea creatoare este îndreptată către un scop, ca un indice care determină sensul și dimensiunile acțiunii sau ca o valoare general-directoare și călăuzitoare, iar idealul este un instrument de construcție în orice creație umană și un instrument structural al sistemului de valori al unei societăți. Viața nu are valoare în sine, ea dobîndește valoarea prin creație și cultură. Fiecare etapă trebuie modelată și dirijată în vederea unei destinații finale. Idealul este definit ca model de a gândi și simți, dar și ca un mod de a acționa, de a înfăptui, de a crea. Idealul oferă întemeiere valorică oricărui act de creație culturală. Realitatea social-culturală prezintă, cu fiecare nouă generație școlară, fenomene complexe și inedite, pentru exploatarea cărora este nevoie de angajarea tuturor capacităților inovative.

Capacitatea educativ-instructivă realizată în școală nu poate fi autentică și eficientă în absența efortului permanent de creație. În acest sens, sînt identificate tipuri de activități în care investesc profesorii mai multă creativitate:

- a. activitatea metodologică de grup;
- b. procesul didactic însuși – prin valorificarea valențelor comunicative în predarea noilor cunoștințe;
- c. activitățile științifice și culturale – extracurriculare – destinate elevilor, cu participarea lor;
- d. activitățile culturale destinate adulților, realizate de către profesori, care apreciază că implicarea în programele de educație permanentă favorizează implicit propria desăvîrșire;
- e. creații ale profesorilor în diverse domenii ale științei, didacticii, artei, literaturii etc.

Majoritatea elevilor și profesorilor manifestă interes de a fi creativi în diferite domenii ale spiritualității. Unii reușesc, alții nu. Dar, pentru mediul educativ, însăși aspirația de a con-

feri, prin creație, un sens vieții și profesiei, are un rol stimulatv și exemplar. Idealul cultural al comunităților de profesori-educatori se definește cu ajutorul indicatorilor de referință și al indicatorilor auxiliari. Acești indicatori includ sistemul alcătuit din reprezentări ale profesiilor referitoare la știință, creație, cultură, instrucție, modele educative etc., ca și conduitele sau practicile determinate de reprezentările lor sociale, deoarece ele exprimă ceea ce gîndesc oamenii și grupurile despre o problemă socialmente semnificativă, ca de exemplu creația.

Indicatorii auxiliari ai idealului includ proiecte, inițiative finalizate cu succes în planul creativității epistemice – prin care înțelegem materializarea creativității – sau realizării parțiale, menite să întrețină nealterate interesele și dorințele. După unii cercetători, prin actul creației, cel care-l săvîrșește este mai puțin favorizat decît potențialii beneficiari ai rezultatului acestui act, ceea ce denotă predominarea viziunii consumatoare asupra culturii. Dacă ne referim la elementele care aduc satisfacție mai mare indivizilor inspirați, aceștia situează procesul de creație înaintea recunoașterii publice, a rezultatelor și a aprecierii de către familie, prieteni, colegi, etc. Activitatea de creație susținută are o influență complexă, ireversibilă asupra autorilor, asupra destinului lor profesional, asupra sensului vieții. Prin creație, competența profesională se consolidează, crește eficiența actului educativ, indivizii devin conștienți de anumite limite, dar, totodată, siguri de propriile capacități, devine mult mai posibilă șansa de a colabora cu alți specialiști, prestigiul profesional dobîndit aduce mulțumire de sine și satisfacții, care le poate asigura acestor persoane un nivel ridicat al calității vieții.

O mare influență asupra creativității o are biblioteca, care este un loc sacru, un spațiu pentru meditație, cultură, modelare a personalității umane, cultivare a intelectului și formare a cercetătorilor. Din bibliotecă începe cercetarea și se încheie tot într-un soft de bibliotecă.

Desigur, asupra creativității influențează și climatul, ca stare de spirit, deoarece nu poți fi un mare creator, dacă nu ai un mare public, adică cei care te înconjoară. Există mai multe forme de influență asupra personalității:

1. expunerea la comportamente și stiluri de viață noi;
2. influența atitudinilor și a imaginii de sine din dorința de a fi acceptați în grup;
3. presiunea exercitată de lideri și membri asupra celor care înregistrează și se conformează, a normelor și valorilor ce-i reprezintă.

Și familia poate avea un aport considerabil, în această privință, deoarece sînt stabilite relații puternice între mediul familial și performanțele copiilor. Un exemplu concludent ar fi biografia savantului George Emil Palade. Familia l-a influențat pe acest om de știință în formarea sa intelectuală. El, avînd ambii părinți profesori, viitorul laureat al Premiului Nobel pentru Filozofie și Medicină, a însușit de timpuriu deprinderile de studiu, spiritul analitic, disciplina muncii și, nu în ultimul rînd, distincția intelectuală. Un alt factor care influențează asupra creativității este grupul de muncă, care se dovedește foarte eficient, deoarece experimentele comune și abilitățile care facilitează soluțiile creatoare, duc la apariția produselor noi și valoroase. El acționează ca un amplificator al capacităților creative, datorită, mai ales, schimbului de idei pe care îl prilejuiește. Acesta este unul din atuu-rile grupului, rol enorm, colosal, datorită contribuției lui la schimbul de informații și idei, oportunității de cercetare, identificarea noilor teme, abordare complexă, multidisciplinară a problemelor, la interacțiunea competențelor care permit formarea tinerilor cercetători și compensarea atitudinilor umane. La nivelul grupului, se acumulează mai multe informații și cunoștințe decît posedă fiecare membru în parte. Cu toate acestea, contribuția colectivelor la stimularea creației se diferențiază în funcție de mai mulți indicatori: natura problemelor, mărirea grupului, gradul de coerență / compatibilitate între membri, calitatea managementului și profilul psihologic al liderilor, elementele ce determină relațiile interpersonale. Invidia, vanitatea, agresivitatea reduc potențialul creator, iar armonia, încurajarea și spiritul reciproc, respectul sînt stimulativele acestui potențial.

Un profesor trebuie să fie foarte atent, pentru ca acele contribuții creative ale unor indivizi să nu fie subevaluate, prevenind astfel consecințe multiple pe plan profesional și motivarea opțiunii celorlalți. Rezultatele deosebite și lucrările de excepție nu trebuie să fie ignorate, iar evaluarea lor trebuie să se facă după criterii deosebite, astfel încât celor cu aptitudini să li se dea prioritate și să fie motivați. Trebuie să existe sau să fie create și condiții pentru asigurarea unor recompense materiale rezonabile, sau, cel puțin, satisfacții morale și șanse de a fi promovați, să le dăm sentimentul că prin tot ceea ce fac sînt utili domeniului lor de exprimare.

Trebuie să menționăm că nu se poate obține randament maxim într-un mediu în care se cultivă mediocritățile. E necesar să se cultive creativitatea din rațiuni atît spirituale, cît și economice și sociale. Dacă școala va opta pentru acest model, se vor da mari șanse creativității.

Metode care contribuie la creativitatea elevilor în cadrul orelor

Creativitate ghidată prin întrebări. Se prezintă elevilor o situație, însă nu neapărat actuală sau pe fundal contemporan, pentru ca ei să aibă posibilitatea de a-și imagina elemente necunoscute pe deplin. Se cere elevilor să descrie situația prezentată, răspunzînd la niște întrebări formulate de către profesor. Întrebările-ghid pot fi scrise pe tablă sau pe coli de hîrtie, alături de sarcina de lucru. După activitatea individuală, elevii citesc în fața colegilor texte scrise. În aplicarea tehnicii parcurge mai multe etape:

1. *Prezentarea situației*

- Sînteți în excursie la Rezervația de Stat Pădurea Domnească.
- 2. *Sarcina de lucru:* Imaginați-vă că ați plecat cu clasa la o rezervație. Scrieți ce senzații aveți, fiind în inima acestui monument al naturii. Încercați să răspundeți la următoarele întrebări:
  - În ce localitate se află această Rezervație? Ați mai auzit de ea?
  - Care sînt primele impresii?
  - Ce specii de plante intuiești că ai putea vedea?
  - Știi că în rezervație există și o populație de zimbri?
  - Poți caracteriza un zimbru?
  - Îți place să scrii o informație despre aceste animale?
  - Ce ți-a plăcut mai mult în pădure?

3. *Activitate individuală de scriere a textelor.*

4. *Activitate frontală: citirea lucrărilor:*

- Cine dorește să citească ce a scris?

Profesorul poate citi ce a scris el, pornind de la întrebările-ghid. Se discută cu elevii despre dificultățile și sentimentele pe care le-au avut în timpul creării textului.

Creativitate ghidată prin desenul alt cuiva. Se distribuie elevilor foi și li se cere să deseneze ceva anume. Ei marchează foile cu simboluri, dar fără a-și nota numele pe ele. După prima secvență desenată, elevii schimbă foile între ei și completează desenele făcute de colegii lor, dar fără a se consulta. Desenarea va fi ghidată de schița realizată de altcineva, care a început desenul. Prin această tehnică nu se urmărește tehnica desenului. După activitatea individuală, elevii prezintă lucrările în fața colegilor și explică procesul pe care l-au parcurs în timpul în care au desenat, pornind de la desenul colegului lor (meta-cogniție). În aplicarea tehnicii, se parcurg mai multe etape [4]:

1. *Sarcina de lucru:* Pe foile pe care le-ați primit desenați astfel: cei din rîndul I desenați linii, cei din rîndul II desenați figuri geometrice simple, cei din rîndul III desenați frunze. Desenați un simbol mic, pentru a ști că este desenul vostru, dar nu vă scrieți numele. Aveți la dispoziție două minute.

2. *Activitate individuală*

3. *Sarcina de lucru:* Acum veți schimba foile desenate între voi astfel: cine a desenat linii, va primi un desen cu frunze sau figuri geometrice, cine a desenat figuri geometrice,

va primi un desen cu frunze sau cu linii, cine a desenat frunze, va primi un desen cu linii sau cu figuri geometrice (profesorul intervine în schimbarea desenelor pentru a asigura varietatea). Veți continua desenul început de colegul vostru, fără să discutați cu el. Aveți la dispoziție 25 de minute.

4. *Activitate individuală*

5. *Activitate frontală: prezentarea lucrărilor și discutarea pe baza lor*

- Cine dorește să-și prezinte desenul?
- La ce te-ai gândit când ai văzut desenul primit de la colegul tău?
- Ce crezi că a dorit colegul tău să deseneze?
- Ce ai vrut tu să desenezi, pornind de la desenul colegului tău?
- Ce ți s-a părut cel mai dificil în timpul desenării?
- Ce ți-a plăcut cel mai mult în timpul desenării? etc.

Profesorul poate desena și el, pornind de la schița unui elev, iar la prezentarea desenelor va descrie ce a simțit și la ce s-a gândit în timpul desenării, pentru a face transparent procesul de creație pe care l-a parcurs.

Încurajarea întrebărilor. Aproape toți profesorii consideră că încurajarea copiilor în a pune întrebări reprezintă un aspect esențial al dezvoltării creativității. De exemplu, studiind încrengătura *Algele* (Caracteristica generală, diversitatea lor, mediile de trai, reprezentanții tipici, reproducerea, importanța lor etc.), apar o serie de întrebări: în ce medii trăiesc, ce fel de organisme sînt, ce se extrage din ele, la ce folosesc, mediul de trai, preferă apele sărate sau dulci, reci sau calde, ce culoare au, cum se numesc pigmentii care le oferă culoarea? etc. Toate întrebările necesită răspuns, elevii trebuie încurajați să răspundă corect și deplin, ei nu vor fi respinși și ignorați. Profesorul va încuraja activismul elevilor și va corecta răspunsurile.

Creativitate ghidată printr-o imagine. Se afișează o imagine (planșă cu reprezentări moluștele) și se analizează detaliile cu elevii. Li se cere elevilor să se transpună în locul profesorului și să descrie în caiete caracteristica animalelor de pe planșă, să detalieze acțiunea pe care crede că o desfășoară persoana respectivă în reprezentarea pe care o conține imaginea, etc. Nu acceptați ca elevii să scrie schematic, superficial. După activitatea individuală, elevii citesc în fața colegilor textele scrise. Se parcurg mai multe etape [4]:

1. *Analizarea imaginii:* observați imaginea.

2. *Sarcina de lucru:* Imaginați-vă că sînteți profesor. Ce simțiți fiind în postura lui? Aveți la dispoziție cinci minute.

3. *Activitate individuală de elaborare a textelor.*

4. *Activitate frontală: citirea lucrărilor.*

- Cine dorește să citească ce a scris?

Chestionarea în grup. Este o varietate specifică a activității în grup, care are loc în scopul repetării și consolidării materialului la finele unui compartiment. Se poate organiza atît în cadrul orelor, cît și după ore. Se propun întrebări membrilor grupului, iar răspunsurile sînt comentate și evaluate în comun. Lista întrebărilor este alcătuită de profesor. De exemplu, în cazul temei *Celula ca unitate structurată și fundamentală a organismului*, pot fi formulate întrebări de genul: compoziția chimică, structura și funcțiile organelor celulare, caracterizarea organelor bimembranare, sau a celor monomembranare și amembranare, schimbul de substanțe la nivel celular, nivelul de organizare structurală la organisme vii și altele.

Discuția ghidată. Se poate realiza pe marginile unei informații. Profesorul este doar facilitator și nu persoana care interoghează. Sarcina lui este de a ghida discuția, renunțînd la ideea de a-și impune întrebările și de a cere răspuns. Această tehnică este oportună pentru etapa reflecției.

Profesorul formulează probleme certe rezultate din afirmațiile elevilor, bunăoară:

1. Tu ai afirmat că coloana vertebrală are regiuni, amintește-ți care sînt ele?

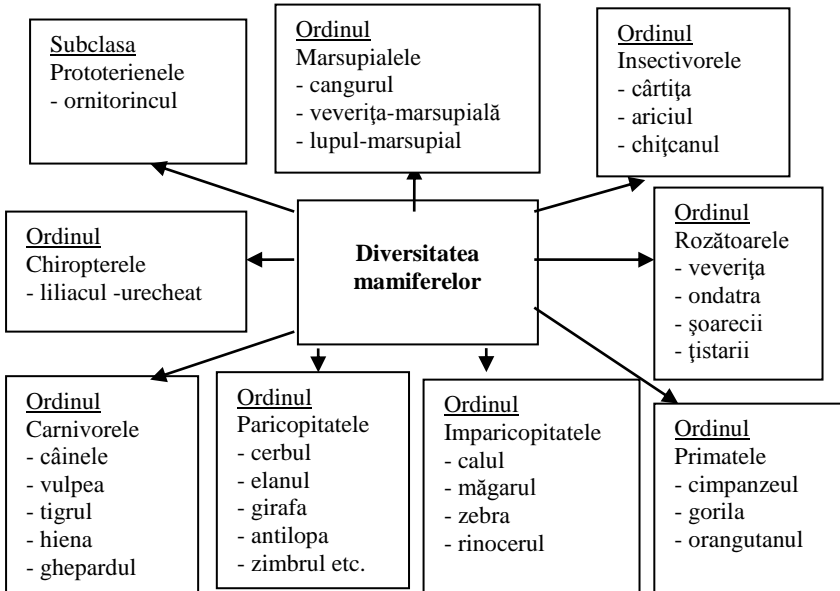
2. Pe desen este reprezentat craniul, spune care sînt oasele ce îl alcătuiesc?
3. Compară oasele feței și ale cutiei craniene.

Cubul. Este una din tehnicile de examinare, de organizare a cunoștințelor, privind subiectul sau problema pusă în discuție. Cubul are 6 fețe pe care sînt scrise verbe ce numesc operații de gîndire. De exemplu, la tema: *Analizatorii*, profesorul solicită elevilor să răspundă la următoarele întrebări de pe fațetele cubului:

1. Definește noțiunea de analizator.
2. Compară urechea internă și urechea medie.
3. Asociază analizatorul auditiv cu cel vizual.
4. Analizează transmiterea impulsului nervos la receptor.
5. Aplică exerciții de verificare a cunoștințelor la tema dată.
6. Argumentează importanța analizatorilor în viața omului.

Dacă tehnica respectivă este folosită la realizarea sensului, fețele cubului vor fi completate cu informații extrase din manual, fotografii, planșe etc.

La tema *Diversitatea mamiferelor* se poate utiliza cu succes metoda **Clustering-ul**, care este o modalitate de organizare grafică a imaginației ce presupune acumularea de informații prin formarea de asociații care stimulează procesul de gîndire. Elevii se informează asupra unor cunoștințe și conexiuni ce există între relații și concepte.

Prin *Imaginația ghidată*, are loc descrierea verbală, efectuată în urma unei deplasări în spațiu și timp sau într-un subiect. Se formulează o sarcină însoțită de întrebări de precizare. Ele se vor scrie pe tablă sau pe poster.

De exemplu, tema: *Disfuncții și maladii ale sistemului digestiv*:

- obezitatea
- gastrita
- ulcerul
- apendicita

Elevii își expun părerile în fața grupului mare

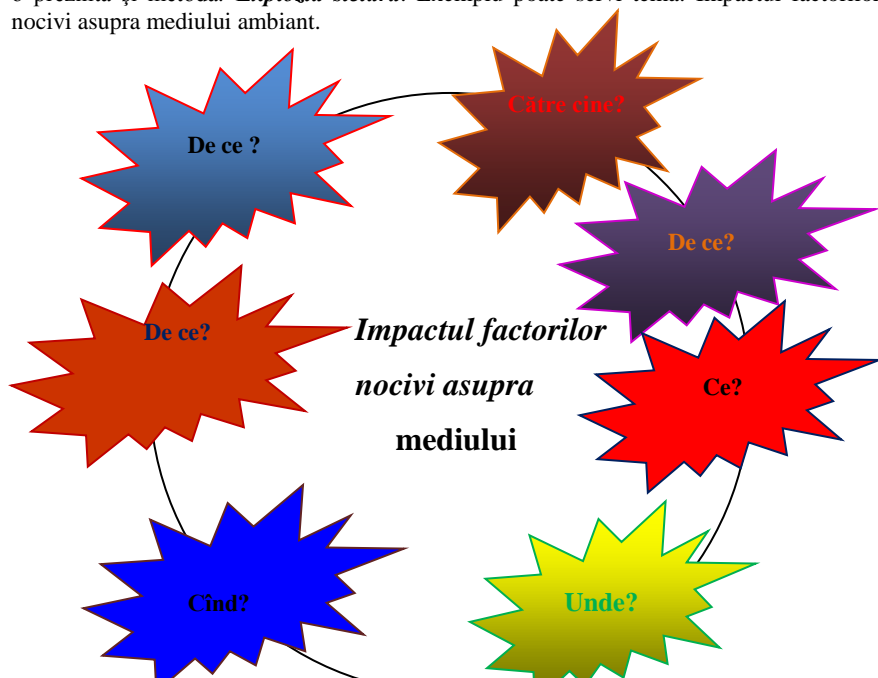
- hepatita

Pentru a face față cerințelor, elevii trebuie să gândească rapid, să fie flexibili, inventivi, să găsească soluții în diverse situații. Astfel, creăm în acest scop ambiția necesară învățării. Îi provocăm, le alimentăm în permanență interesul, le punem la dispoziție materiale moderne, utilizăm modalități de lucru ce contribuie la dezvoltarea creativității. Această metodă este recomandabilă atât la etapa evocării, cât și la asigurarea retenției și a transferului.

Tehnica - *De ce?* se poate propune la subiectele: *Problema fumatului / sau și Combaterea fumatului.*

- De ce companiile de tutun îșiucid clienții cei mai buni?
- Pentru că fumatul e un mod elegant de sinucidere.
- De ce fumatul e un mod elegant de sinucidere?
- Fiindcă se creează impresia că e un semn al libertății, al relaxării, al eleganței.
- De ce se creează impresia că e un semn al libertății, al relaxării, al eleganței?
- Întrucât publicitatea mizează pe mintea neocoaptă și dorința de a epata.
- De ce publicitatea mizează pe mintea neocoaptă și dorința de a epata?
- Deoarece producătorii plătesc pentru publicitatea care vinde țigările.
- Pentru că doar astfel atrag tot mai mulți consumatori și își sporesc vânzările.

Un exemplu elocvent de dezvoltare a creativității la elevi în cadrul orelor de biologie o prezintă și metoda: *Explozia stelară*. Exemplu poate servi tema: Impactul factorilor nocivi asupra mediului ambiant.

Tehnica exploziei stelare este o modalitate de investigare a unui subiect din mai multe perspective, o modalitate de dezvoltare a gândirii productive și a celei creatoare prin activități individuale și în grup. Elevii sînt puși în situații să producă întrebări despre un subiect, dar și să construiască răspunsurile la propriile întrebări.

Concluzii

Creativitatea reprezintă un fenomen complex, o însușire specifică omului, prin care se obțin produse noi și valoroase pentru societate sau se rezolvă o problemă într-o manieră inedită. Ea este expresia organizării și a interacțiunii dintre factorii cognitivi (inteligența, gândirea, imaginația, memoria) și non-cognitivi (motivaționali, atitudinali, emoționali, volitivi) ai psihicului, dovedindu-se a fi o trăsătură general-umană, existând în formă latentă (potențial creativ) la toți oamenii, într-o măsură mai mare ori mai mică. Creativitatea nu se realizează de la sine, ci este nevoie de acțiuni continue și organizate, de stimularea și activarea potențialului creativ.

Identificarea potențialului creativ al copilului constituie o primă etapă în dezvoltarea creativității sale. Stimularea potențialului inventiv la elevi impune cunoașterea specificului și nivelul său de dezvoltare, a particularităților de vîrstă și individuale ale copilului și a relațiilor determinative în care este implicată creativitatea.

Optimizarea demersului pedagogic de stimulare a creativității copilului presupune elaborarea și parcurgerea unor metode pedagogice concrete, ca instrumente ce permit conturarea bazelor teoretice și operaționale ale problematicei formulate.

Referințe bibliografice:

1. Cerghit, Ioan, *Metode de învățămînt*, Iași, Editura Polirom, 2006, 315 p.
2. Cojocariu, Venera-Mihaela, *Educație pentru schimbare și creativitate. Idei pedagogice contemporane*, 2003, 312 p.
3. Fryer, Marilyn, *Predarea și învățarea creativă*, Chișinău, Editura Uniunii Scriitorilor, 1996.
4. Steele, Temple C., Merediht, J., *Lectura, redactarea și scrierea pentru dezvoltarea gândirii critice*, Ghidul III, Cluj-Napoca, 1998.

CARACTERUL INTUITIVITĂȚII AL MANUALELOR DE BIOLOGIE DIN CICLUL GIMNAZIAL

Sabina Sprinceană, masterandă, Facultatea de Științe ale naturii și Agroecologie,
Universitatea de Stat „Alecru Russo” din Bălți

Coordonator științific: Veaceslav Pulbere, conf. univ. dr.

This paper work speaks about a difficult problem which is met frequently in biology pupil's books, when we speak about the visual aids and the content of the books correspondences. As a result of our examination we found a lot of inadequacies which are repeated from theme to theme. I think this factor influence on educational process.

Una din căile de îmbunătățire a calității procesului instructiv-educational în școală este aplicarea optimală a surselor de învățămînt, a mijloacelor tehnice de instruire, perfecționarea tehnologiilor și utilizarea lor în procesul de învățare. În legătură cu acest fapt, apare necesitatea de a concorda cerințele social-economice, tehnico-științifice, cu particularitățile de vîrstă ale elevilor, cu curriculum-urile și manualele școlare, precum și cu mijloacele intuitive de instruire.

Didactica contemporană rezultă din necesitatea înzestrării largi cu materiale necesare școlilor, reieșind din codul învățămîntului, elaborat de către Ministerul Educației al Republicii Moldova. În acest cod, sînt reflectate un set integral de mijloace intuitive și utilaje de învățămînt, orientate asupra diversității perceptive a copilului, asupra modului de prezentare a materialului și diverselor modalități de lucru cu el.

Se cunoaște că utilizarea cu pricepere a acestor mijloace de către profesori ne vorbește despre nivelul înalt al culturii pedagogice. La implementarea largă a mijloacelor intuitive în procesul de învățămînt a contribuit mult, la timpul său, L. Zankov.

Interesul față de problema intuitivității continuă să crească. În ultimii ani, au apărut un șir de lucrări, în care se reflectă problema metodicii utilizării intuitivității în cadrul

diferitor discipline școlare [4], [5]. Interesul crescut față de intuitivitate este legat și de faptul că manualele de biologie deseori nu reflectă caracterul adecvat al conținutului temelor cu ilustrare imagistică a materialului intuitiv. De rînd cu cele spuse, constatăm că mai rămîn nerezolvate un șir întreg de probleme principale, legate de problema intuitivității, mai cu seamă pe plan generalo-didactic, psihologic și fiziologic.

În organizarea procesului de învățămînt, profesorii utilizează mijloacele intuitive, avînd ca reper de bază experiența proprie. Un sistem științific argumentat, care ar eficiențiza această activitate, în general, lipsește. Publicațiile din literatura metodică-științifică reflectă numai unele laturi ale problemei, după cum arată investigațiile, astfel încît unii profesori nu au o închipuire clară despre faptul cum și cînd trebuie de utilizat materialul intuitiv, în ce cazuri aplicarea intuitivității este necesară și utilă sau inutilă și nefastă. Însă neajunsul principal al publicațiilor contemporane în problema utilizării mijloacelor intuitive constă, în primul rînd, în faptul că ele se bazează pe închipuirile teoretice învechite, care și-au epuizat posibilitățile progresive. Mai mult ca atît, multe elemente intuitive (imagini, grafice, diagrame etc.) pur și simplu nu-și găsesc interpretarea lor adecvată în conținutul temei. Se pare că intuitivitatea, în asemenea cazuri, este de dragul intuitivității, fără ca elevul să fie orientat în esența ei, de aceea numeroase reprezentări referitoare la aceasta sînt lipsite de o valoare pe potrivă.

Reieșind din cele menționate, ne-am formulat drept scop să elaborăm o analiză amplă a manualului: „Științe” pentru clasa a V-a.

Astfel, nu este clar ce tinde să elucideze manualul cl. a V-a intitulat „Științe”. Conform datelor enciclopedice, cuvîntul „științe” desemnează: 1. – un ansamblu sistematic de cunoștințe despre realitatea obiectivă și subiectivă [6]; 2. – un ansamblu sistematic de cunoștințe despre natură, societate și gîndire; ansamblu de cunoștințe dintr-un anumit domeniu [7]. Reieșind din prima explicație pe care ne-o oferă *Dicționarul explicativ al limbii române*, manualul „Științe” nu pare să reflecte nicidecum aceste realități ale tuturor științelor. Analiza conținutului ne demonstrează că manualul de „Științe” cuprinde numai informații din domeniul biologiei, fizicii, chimiei, geografiei, matematicii și puțină astronomie, pe cînd informații din domeniul „mamei științelor” – filozofia, nu găsim, după cum nu întîlnim nici informații din arheologie, antropologie, medicină și multe alte discipline, care au dreptul la titlul de știință.

Începînd cu Modulul I – *Natura. Științe ale naturii*, în prima afirmație din rubrica „Vei afla” se conține următoarea precizare: „Care sînt cele mai vechi științe despre natură”, astfel în manual se încearcă să se elucideze aceste „științe vechi”: biologia, geografia, chimia, fizica, astronomia și matematica, deopotrivă cu obiectul lor de studiu, pe cînd, de fapt, primele și cele mai vechi științe despre natură, societate și nu doar, sînt filozofia și matematica, de la care s-au desprins ramurile date și au devenit științe de sine stătătoare. În cadrul aceluiași modul, la tema 1, în rubrica „Învăță să înveți” este dificil de înțeles întrebarea „Rolul omului în cercetarea naturii”, legată de imaginile care sînt pe fundalul paginii 4.

La „Info 2” este adresată întrebarea „Cine ar trebui să aibă grijă de mediul în care trăim? Dezvoltă răspunsul.” Imaginea 2 reprezintă, de fapt, o secvență a procesului de îngrijire a florilor din curtea școlii sau a casei, care nu ne vorbește despre acest fenomen. Dar dacă imaginile de la pagina 5 au ca scop de a educa, în rîndul elevilor, atitudinea grijulie față de natură, ele trebuiau să fie comentate, ceea ce în text nu întîlnim.

La Tema 3 (p. 10), la rubrica „Termeni-cheie”, sînt prezenți doi termeni „aurora boreală” și „ciclone”, dintre care acesta din urmă nu este amintit în text, iar celălalt doar este menționat, nefiind nici o reprezentare imagistică, care i-ar face o închipuire elevului despre fenomenul respectiv. Dar numai atunci vor avea o închipuire asupra „aurorii boreale”, cînd

vor avea imaginea ei și descrierea adecvată în text. La pagina 11, „Info 2”, se explică fenomenul mișcării de rotație a pământului, fără a fi demonstrate imaginar pământul și direcția de mișcare în jurul axei sale, pe când mișcarea de revoluție este comentată succint, iar imaginea ce demonstrează mișcarea pământului în jurul soarelui corespunde conținutului.

„Info 2” din Tema 4 este însoțit de imaginea foto a savantei Marie Curie, care este menționată și în text, dar gradul de dotare cu aparate, instrumente, instalații, substanțe în laboratorul prezentat în imaginea din stînga nu se vede, cu atât mai mult că la sfîrșitul „Info 2” este adresată întrebarea: „Ce aparate de observare, cercetare cunoști?”. Dacă în prim-planul imaginii din stînga ar fi reprezentate și niște instalații, aparate (microscop, distilator, etc.), ea ar fi redat întocmai conținutul din text și elevii ar fi răspuns corect la întrebarea adresată. Explicînd această temă și adresînd întrebarea sus-pomenită, elevii au repetat mecanic cuvintele din text „aparate, instrumente, instalații, substanțe”, fără a pătrunde sensul lor.

Tema 4, „Info 3”, pagina 14 conține informații despre oamenii de știință din Republica Moldova, din diverse domenii, în timp ce imaginea foto este atribuită numai unui savant. Oare nu se putea proporționa spațiul paginii ca să fie afișate și fotografiile celorlalți savanți, pomeniți în text? Într-o altă imagine, cea de fundal al „Autoevaluării” din Modulul I este reprezentată o hartă topografică și o busolă, despre care, în această pagină nu se amintește. Ar fi de dorit ca itemul 7, în care se vorbește despre redactarea unui eseu, să fie specificat caracterul lor: structurat sau nestructurat, de pe urma cărui fapt auto-evaluarea ar fi căpătat un efect bine pronunțat.

Modulul II *Metode de explorare*, tema 2 „Măsurarea”, în rubrica „Descoperă singur” se cere ca elevul să-și estimeze înălțimea proprie, la acest subiect considerăm că ar fi fost mult mai potrivit ca printre numeroasele instrumente arătate în pagină să fie și un antropometru, deoarece cu ruleta elevul, la sigur, nu poate să-și măsoare înălțimea. La fel nu este clară nici însărcinarea determinării diametrului tulpinii unui arbore, deoarece prin metoda metrică directă este imposibil de a estima diametrul tulpinii unui arbore integru. Dacă ar fi fost vorba despre un trunchi de copac, atunci întrebarea adresată ar fi corespuns realității.

În Modulul III, la pagina 63, se propune un proiect de grup „Împreună într-un mediu verde și curat”. Reține atenția în mod special pasul IV din proiect „Realizați harta activității”, fiind propuse subiectele: prietenii aerului ..., avînd un singur reper ilustrativ – o plantă de cameră, nefiind clar care este rolul intuitiv al ei, legătura plantei cu fiecare din subiectele propuse.

Modulul IV „Materie vie”, la pagina 71, avem ilustrat un melc pe o frunză, undeva pe fundalul care pretinde să sugereze viabilitatea, dar viabilitatea lor, după cum știm, este în strînsă legătură cu mai mulți componenți ai mediului. Imaginea e mult mai săracă, raportată la caracteristica noțiunii de *materie vie*. Dacă melcul ar fi avut un anturaj însoțit de pietre, frunze verzi cu picături de apă, resturi vegetale, semi-descompuse, atunci imaginea ar fi fost mai aproape de condițiile care caracterizează noțiunea sus-pomenită. La pagina 72, Tema I, „Factorii naturali ai mediului” în prim plan se prezintă schema cu factorii biotici, abiotici și antropici, în timp ce în planul secund al imaginii se reprezintă, probabil, o mămică cu doi copii, jucîndu-se cu un cîine. Este un material intuitiv, care nu corespunde, însă, cerințelor temei. La pagina 73, în „Info 2”, elevii se pot familiariza cu criteriile clasificării diversității plantelor și animalelor, utilizînd exemplul pisicii domestice. Dacă această clasificare ar fi fost însoțită de o imagine cu pisica domestică sau, în cazul clasificării plantelor, după criteriul morfologic, să fi fost însoțite cu imaginile arborilor, arbuștilor, ierburilor, atunci asemenea exerciții ar fi contribuit într-o mai mare măsură la conștientizarea eficientă a conținutului din el. La pagina 74, în rubrica „Află mai mult” se afirmă că se cunosc aproximativ 350.000 plante, pe cînd la pagina 8, „Info 2” informează că

lumea vegetală cuprinde 260.000 specii de plante, un decalaj de 90.000 de specii, ceea ce prezintă o greșeală științifică serioasă și o regretabilă prezență în paginile unor manuale școlare.

În rubrica „Teme și reflecții” de la pagina 74, însârcinarea numărul 4 indică următoarele: „cercetează harta zonelor”, în subpunctul c, „Enumeră animalele specifice pentru fiecare zonă” e inclusă și sarcina „Informează-te și pentru a completa șirul lor”, pe când în condiția celei de-a cincea este „Observă viețuitoarele. Indică zona de răspândire a acestora”, cu subpunctele A și B, unde lipsește însârcinarea pentru ca elevii să se informeze suplimentar. Dacă privim atent imaginile „Lichenii, leul, cactusul”, e greu, fără cunoștințe suplimentare, să depistezi adaptările mediului în care viețuiesc.

Modulul IV, Tema 2, „Caracteristicile vieții”, „Info 1”, pagina 76, ne vorbește despre elementele din care sînt constituite organismele vii, astfel, substanțele organice – proteinele, lipidele, glucidele și vitaminele sînt descrise în text, fiind însoțite și de imagini pe care sînt ilustrate diverse produse alimentare și care sînt etichetate ca fiind proteine, lipide și vitamine, mai fiind și concret indicate cu cifre. Se admite astfel o greșeală, deoarece în fiecare produs, în parte, se conține toate aceste patru tipuri de substanțe organice, de exemplu: în cașcaval în afară de proteine se mai conțin glucide, lipide și vitamine doar în cantități proporționale respective. În „Info I”, pagina 77, informația despre vitamine conține detalii despre principalele grupe de vitamine A, B,C, D, fără a fi însoțite cu imagini de produse alimentare concrete, în care se conțin vitaminele respective.

Rubrica „Teme și reflecții”, însârcinarea nr. 2, elevii trebuie să comenteze imaginile 5 și 6 de pe aceeași pagină. Și dacă imaginea 5 corespunde parțial conținutului textului („Info 2”), atunci imaginea 6 nu corespunde, deoarece nu întîlnim în text noțiunile care reflectă relația dintre pradă și răpitor.

Modulul IV, Tema 3, „Nutriția organismelor vii”, cuprinde rubrici bazate pe cunoștințele anterioare ale elevilor: „Amintește-ți”, „Invitație la discuție”, „Descoperă singur”. În cadrul ultimei rubrici, elevii trebuie să estimeze ce reprezintă schema, care înfățișează imagini ale mai multor mamifere, plasate superior față de alte animale și plante. S-ar părea că figura reflectă niște lanțuri de nutriție, dar dacă urmărim direcția săgeților, ale unor așa-numite „lanțuri trofice”, sînt de semnalat unele confuzii. Spre exemplu, nu este clar mesajul lanțului, săgețile căruia încep de la plante, continuă spre fluturi și apoi spre iepure. La fel ni se prezintă situația și în cazul altui lanț, unde, de la producător urmează consumatorul-broasca, de la care sînt trasate săgeți spre șopîrlă, iepure și jder, dacă acesta este jder. De aceea considerăm că la însârcinarea „Ce reprezintă schema” din rubrica „Descoperă singur”, elevii nu vor fi în stare să dea un răspuns logic. În rubrica „Teme și reflecții” de la pagina 81, însârcinarea nr. 3 cere de la elevi să descrie rețeaua trofică din imaginea alăturată. Dacă analizăm imaginea ce schițează rețeaua dată, observăm și în cazul acesteia confuzii ce nu pot fi trecute cu vederea. În primul rînd, insectele nu sînt bine diferențiate în imagine, nu sînt clare raporturile dintre șoarecele din dreapta și săgeata care pornește de la el spre insecta din stînga (cine pe cine îl consumă) sau relațiile reciproce dintre pasărea din stînga și insecta din dreapta, direcționate reciproc prin vîrfuri de săgeată.

Reieșind din cercetările noastre, putem concluziona că în literatura didactică continuă să se admită greșeli, neclarități și alte grave lacune. La numeroase teme din manualul „Științe” pentru clasa a V-a, conținuturile lor nu întotdeauna corespund cu acel caracter al intuivității, ce însoțește acest conținut. Asemenea decalaje se răsfrîng direct sau indirect asupra motivației de a învăța în rîndul elevilor. Dacă asemenea neconcordanțe se repetă de la o temă la alta, ele pot cauza erori, însoțite de scăderea calității și eficienței învățării. Ne propunem ca, pe viitor, să supunem unei similare analize și alte manuale de biologie din clasele superioare, iar rezultatele acestor investigații sperăm să fie cît mai curînd aduse la cunoștința cititorilor prin intermediul unor publicații credibile.

Referințe bibliografice:

1. *Dicționar explicativ al limbii române, București*, Editura Univers enciclopedic, 1996, p. 1061.
2. Șăineanu, L., *Dicționar universal al limbii române*, Chișinău, Editura Litera, 1998, p. 977.
3. Занков, Л.В., *Наглядность и активизация учащихся в обучении*, Москва, 1960.
4. Молочков, В.П., *Наглядность как принцип обучения*// Информатика и образование, жур., 2004, nr. 3, p. 20-30.
5. Паламарчук, В.Ф., *Школа учит мыслить*, Москва, Педагогика, 1980.
6. Фридман, Л.М., *Наглядность и моделирование в обучении*, Москва, Знание, 1984.
7. Ширшов, В.Д., *Педагогическая fascinация*// Педагогика: науч.-теорет. журн., 2006, nr.9, p. 29-34.

PARTICULARITĂȚI ALE ATITUDINII SUBIECTIVE LA ELEVI FAȚĂ DE UNELE ANIMALE VERTEBRATE

Olga Răilean, absolventă a Facultății de Științe ale naturii și Agroecologie, Universitatea de Stat „Alecru Russo” din Bălți
Coordonator științific: Vasile Buzdugan, conf. univ. dr.

The present thesis is a study results of the research material is subjective human attitude towards animals. Are legitimate and highlighted some features of its manifestation depending on age, sex and living environment of students.

Actualmente, omenirea, conștientizând că este angajată în niște relații defectuoase cu natura și că mediul ecologic degradează amenințător, se arată preocupată serios de stoparea acestei stări a lucrurilor. În realitate însă, civilizația așa și continuă să producă dispariția de pe fața Pământului a aproape o specie de plante sau animale anual. Pe de altă parte, savanții în domeniul psiho-pedagogiei afirmă că interacțiunea omului cu natura posedă un mare potențial psiho-pedagogic. Dar problema constă în faptul că fără o pregătire a personalității pentru a vedea, a percepe obiectele naturii, fără un activism intern corespunzător, acest potențial rămîne la nivelul la care este, fără a deveni o posibilitate realizată. De exemplu, animalele și plantele pot îndeplini funcția de „partener de conversație” doar atunci, cînd personalitatea este gata și e capabilă să le perceapă ca pe niște subiecte, în caz contrar, ele rămîn ca „lume înconjurătoare”, ce satisface doar necesitățile pragmatice ale personalității [5].

Investigația noastră abordează aspecte de o majoră și foarte actuală importanță ce stă în fața omenirii – problema pregătirii personalității în formare către activitatea de percepere și apreciere a mediului înconjurător. Aspectul supus cercetării vizează determinarea tipului de atitudine subiectivă față de natură, de obiectele ei, deoarece de tipul atitudinii depinde integral, calitativ și cantitativ, tipul comportamentului omului în interacțiunea cu mediul natural ce parcurge acum o perioadă de criză.

Lumea înconjurătoare uimește pe noi, oamenii, cu minunile ei la tot pasul. Uneori, aceste minuni ne par a fi frumoase și ne sînt pe plac, dar alteori ele ne provoacă și dezgust. La fel se întîmplă și cu lumea animalelor vertebrate, chiar și a unor nevertebrate. Se mai știe, că pe unele animale omul le apreciază, le agreează, iar pe altele le disprețuiește, fără a-și da seama de ce.

Cea mai generală clasificare împarte viețuitoarele în *prietene* și *dușmane* omului, iar conform uneia dintre cele mai recunoscute clasificări folclorice, în viețuitoare *curate* și *spurcate*, însă atestările populare, de obicei apodictice, nu sînt foarte clare în ceea ce privește criteriile care stau la baza acestei taxonomii. Uneori sintagma „prieten-dușman” devine sinonim cu „util” – „inutil” și „domestic” – „sălbatic” [1].

Prin cercetarea noastră, încercăm să stabilim unele cauze pentru care un animal poate fi atribuit de om la cele „rele” sau la cele „bune” și legitățile formării atitudinii subiective față de ele la om.

Pentru sporirea eficienței promovării lucrului de educație ecologică în școală, sînt necesare metode de diagnosticare și măsurare cantitativă și calitativă a nivelului culturii ecologice și de determinare a tipului de atitudine subiectivă a copiilor față de obiecte concrete ale naturii, în cazul cînd se intenționează în continuare de a organiza niște intervenții și influențe pedagogice educaționale.

Investigația noastră vizează legitățile atitudinii subiective față de obiectele naturii, inclusiv a animalelor, aspect de o importantă semnificație, ca o primă și esențială fază, ce ar preceda declanșarea procesului de educație ecologică pentru eficientizarea lui, pe bază științifică și nu în mod tradițional și, în mare măsură, spontan. Subiectul cercetării îl constituie studierea legităților, formării și manifestării atitudinii elevilor față de animale la diferite vîrste și din diferite medii sociale (citadine și rurale), precum și încercarea unor instrumente metodice elaborate în acest scop. În temei, ea urmărește și scopul elaborării și aprobării unui sistem de diagnosticare a stării de lucruri în sectorul vizat.

Au fost utilizate, pe parcurs, metode de cercetare, precum:

- metode teoretice (cercetarea literaturii teoretice la aspect);
- metode experimentale (observarea, interviul);
- metode de prelucrare statistică, analiză și sinteză sau de exprimare grafică a rezultatelor.

În investigația noastră a fost cuprins un eșantion de 168 elevi cu vîrsta între 15 și 19 ani (din clasele a V-a – XI-a) - dintre care 97 din oraș (Liceul Teoretic „Vasile Alecsandri” din Bălți), și 72 din spațiul rural (Liceul Teoretic „Dimitrie Cantemir” din satul Pîrlița, raionul Fălești).

Cu ajutorul unei anchete elaborate în acest scop, s-a realizat determinarea atitudinii elevilor față de 21 specii de animale vertebrate din Republica Moldova, dintre care: mamifere (8), păsări (7), reptile (3), amfibieni (1) și pești (2).

La prima întrebare, care cerea copiilor să indice dacă au sau nu un animal acasă și ce animal anume au, elevii din sat (100%) au răspuns „da” indicînd cîteva animale domestice, iar partea elevilor din oraș ce au un animal acasă a constituit doar 43%, numărul posesorilor de animale fiind mai mare îndeosebi printre elevii clasei a cincea (68%), în clasa a VII-a - 31 % și în clasa a IX-a - 43% de elevi.

Aceste date permit să concludem că în vîrsta mai fragedă, copiii preferă mai mult animalele. Ulterior, apar alte preferințe și animalele nu mai sînt în lista „celor importanți”, ca mai apoi interesul pentru ele să crească ușor în anii adolescenței.

Printr-o altă întrebare ce solicita copiilor să alcătuiască o listă din cinci denumiri a „celor mai importanți” pentru ei (obiecte, ființe vii din familie, casă ș.a.), se constată o mare diversitate de denumiri, cea mai vastă și diversă listă fiind la elevii din oraș, mai ales, a celor din clasa a IX-a. Ea include grupuri de oameni, persoane apropiate, animale, obiecte, plante și chiar propria persoană este inclusă în această listă (a se vedea tabelul 1).

Impresionează faptul că, în temei, plantele nu nimeresc în lista celor importanți, atît în oraș, cît și în sat, cu excepția elevilor din clasele a XI-a. Alte detalii despre rezultatele obținute la această întrebare pot fi urmărite în tabelul ce urmează.

Tabelul 1. Expresia cantitativă a „celor mai importanți” considerați de către elevi

Clasa	a V-a		a VII-a		a IX-a		a XI-a	
	Rural	Urban	Rural	Urban	Rural	Urban	Rural	Urban
Animale	33%	50%	78%	11%	50%	19%	46%	22%
Obiecte	5%	45%	4%	19%	28%	92%	23%	87%
Oameni	44%	31%	52%	100%	78%	92%	92%	91%
Plante	0%	0%	0%	0%	0%	0%	8%	17%
Persoana proprie	22%	4%	9%	31%	0%	0%	0%	0%

Observăm că în lista celor importanți, animalele sînt prezente în sat într-o măsură mai mare (excepție – clasa a V-a), decît la oraș și că plantele sînt incluse în lista celor importanți, doar pe la vîrsta de 18-19 ani (în clasa a XI-a), procentul fiind de 2 ori mai mare la elevii din mediul urban față de mediul rural.

Dacă ar fi să ierarhizăm grupele celor importanți, atunci obținem următoarea stratificare: pe prima poziție urcă ființele umane; locul II este ocupat de animale; iar pe treapta a III-a se situează obiectele, apoi - persoana proprie și plantele.

Dintre animale, în această listă elevii includ mai des: cîinele, pisica, rațele, iepurii, vererița, peștele, nutriile, papagalii, broasca țestoasă, hamsterul etc., iar în lista plantelor sînt enumerate doar florile și plantele de cameră.

Lista obiectelor considerate esențiale este enormă și conține: masa, scaunul, cartea, televizorul, computerul, internetul, telefonul, camera, tabloul și multe altele. Impresionează faptul că elevii mai plasează printre lucrurile semnificative viața, dragostea reciprocă în familie și chiar icoana, imaginea Divinității.

Ierarhia „celor importanți”, prezentată de către elevi, arată astfel: în spațiul rural, pe primul loc, în majoritatea cazurilor, sînt plasați oamenii, animalele fiind poziționate printre primele în listă doar de către elevii clasei a VII-a (57%) și de către cei din clasa a IX-a (11%).

Și în oraș primii în grupul celor importanți sînt, de asemenea, oamenii, iar animalele, ca fiind incluse printre primele dintre tagma celor aleși, sînt regăsite doar în clasele a XI-a (45%), a V-a (9%), și a IX-a (4%).

Faptul că obiectele față de care se manifestă o simpatie aparte urcă destul de sus în listă, precum și absența, printre preferințe, în cazul elevilor cu vîrsta de 18-19 ani, a plantelor (cu care, de fapt, e și firesc că nu poți comunica, nu le poți destăinui ceva), ar trebui să dea de gîndit instituțiilor școlare, care ar trebui să se facă responsabile, în mare măsură, de cultivarea atitudinii omului față de plante și animale, considerîndu-le, pe bună dreptate, niște valori. Rezultate asemănătoare, la același subiect, constată și alți cercetători [4].

Pornind de la adevărul că, de regulă, în atitudinea față de ființa mai apropiată se utilizează expresia „a murit”, iar față de alta, mai puțin agreabilă – „a zdohnit”, li s-a propus copiilor să utilizeze una din aceste 2 expresii pentru cele șase animale din lista oferită. Răspunsurile denotă o nesemnificativă deosebire dintre atitudinea elevilor din oraș și a celor din sat față de animale (cu mici excepții), exprimată printr-o ierarhie a agreabilității față de ele (indiferent de mediul de trai, vîrstă și sexul elevilor interogați), după cum urmează (fig.1): 1. cîinele (94% agreabilitate); 2. vrabia (88%); 3. lupul (81,5%); 4. șarpele (63%); 5. broasca rîioasă (59%); 6. șobolanul (55,5%).

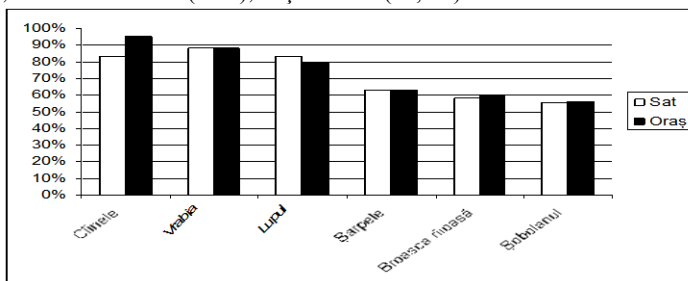

Fig. 1. Indicele mediu al agreabilității elevilor (clasele V-XI) față de unele vertebrate

Cu ajutorul altui criteriu, cercetările noastre denotă că, în proporție de 100%, agreabilitate față de cîini e exprimată după cum urmează:

- băieții din clasele a V-a, din sat și oraș;

- fetele din clasa a VII-a din sat;
- fetele din clasa a IX-a, din sat și oraș;
- fetele și băieții din clasa a XI-a din sat.

Legități clare de vîrstă ale agreabilității elevilor față de cîine, practic, nu se constată. Impresionează faptul, greu explicabil de altfel, că fetele din clasa a V-a, din sat, exprimă dezagreabilitatea față de cîine, într-un procent de 7 ori mai ridicat (75%) decît cel al fetelor din aceeași clasă din oraș. Am putea presupune că, probabil, fetițele de aceeași vîrstă, ce provin din mediul rural, încă se mai tem de lătratul cîinilor și chiar, eventual, de mușcătura lor.

Atitudinea agreabilă față de cîine, vrabie, lup și șarpe, în linii mari, are o tendință ușoară de creștere odată cu vîrstă, iar față de șobolan și broasca rînoasă, ea rămîne, practic, aceeași, indiferent de vîrstă.

Faptul că față de broasca rînoasă este exprimat un nivel de agreabilitate scăzut de către toți anchetății, s-ar putea datora atît relizorilor perceptiv-afectivi (aspectul ei), cît și celor sociali (denumirea de „rînoasă”) care provoacă foarte puțină atractivitate. Probabil că și atitudinea negativă față de lup e rezultatul acțiunii relizorilor sociali, de aceea e necesară reabilitarea acestui animal, inclusiv prin unele povești, intenționat modificate, ecologizate.

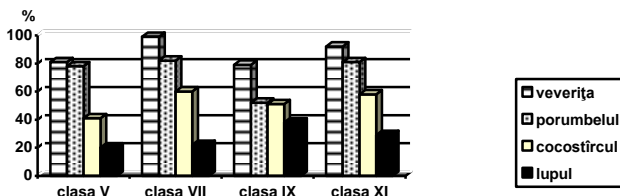
Prin întrebarea a 4-a a anchetei propuse, am intenționat să stabilim intensitatea atitudinii elevilor față de unele animale. A fost propusă elevilor o listă din 8 animale (2 pești, o reptilă, o amfibie, 2 mamifere și 2 păsări), pentru care elevii trebuiau să exprime, în sistemul de 1-5 puncte, măsura în care le sînt plăcute. Rezultatele demonstrează următoarele:

- clasa a V-a prezintă ca dragi – porumbelul (75%), (indiferent de mediu și gen); veverița (83%), cocostîrcul (42%);
- clasa a VII-a prezintă ca dragi – veverița (98,5%), porumbelul (84%), cocostîrcul (61%);
- clasa a IX-a – veverița (78%), porumbelul și cocostîrcul (52%);
- clasa a XI-a – veverița (92%), porumbelul (82%) și cocostîrcul (56%).

Astfel, observăm că, indiferent de mediul de trai și sexul elevilor chestionați, toate vîrstele au format o triadă a animalelor dragi (din cele 8 oferite) în următorul clasament: 1. veverița; 2. porumbelul; 3. cocostîrcul.

Plasarea lupului, în cazul dat, este intermediară între animalele agreabile și cele mai puțin preferate. Indiferent de mediu, vîrstă și sex, elevii interogați au o atitudine față de lup în felul următor: el este drag pentru 29% din elevi, iar indiferenți față de el sînt 30% din respondenți. Ceilalți, adică 41% dintre elevi, rămîn să aprecieze lupul cu asemenea calificative: „cel mai neplăcut” animal, „foarte neplăcut” și „neplăcut”.

Alte aspecte ale atitudinii față de animalele plasate de către elevi pe primele 4 poziții pot fi urmărite în figura 2., *Gradul de agreabilitate al elevilor față de animalele dragi:*

Prin întrebarea a cincea din anchetă, elevilor li se cerea să-și exprime atitudinea față de un cîine de rasă, prin unul din cele 4 variante de răspuns: I – să-i admiri frumusețea (aspectul perceptiv), să-l netezești (aspectul perceptiv); II – să citești, să afli cît mai multe

despre el (aspectul cognitiv); III – să-l ai ca un prieten; IV – să-l îngrijești, pentru a face bani (aspecte practice, pragmatice). Rezultatele se prezintă în felul următor:

Clasa Var. de răspuns	a V-a	a VII-a	a IX-a	a XI-a
I	26%	30%	40%	43%
II	7%	13%	22%	10%
III	69%	59%	72%	53%
IV	8%	3%	18%	7%

Tabelul 2. Atitudinea elevilor pe clase față de cîinii de rasă

Ceea ce se poate observa din tabelul 2 de la prima privire, este faptul că cele mai folosite variante au fost prima și a treia - atitudine perceptiv-afectivă. În definitiv, atitudinea față de acest animal poate fi calificată ca pozitivă (favorabilă pentru animal), exceptînd varianta a patra (atitudinea obiectico-pragmatică), care în clasa a IX-a atinge 18%.

Procentul celor ce acceptă cîinele ca un prieten e destul de ridicat în toate clasele (între 53 și 72%). Cei mai mulți elevi, ce aleg un cîine de rasă pentru a le fi un bun prieten, sînt în clasele a IX-a – 72%, (atitudine în baza sferei afective), 40% - doresc să le admire frumusețea (sfera perceptivă) și 22% au atitudinea formată în baza sferei cognitive, și doar 18%, în baza componentului practic. Evident, este și faptul că procentul elevilor ce aleg prima variantă de atitudine (în baza componente perceptiv), e întemeiată pe corelația pozitivă cu vîrsta elevilor.

Datele vizînd atitudinea față de cîinii de rasă, în funcție de mediul de trai al elevilor, (indiferent de vîrstă și sex), sînt prezentate în Tabelul 3, *Atitudinea față de cîinii de rasă în funcție de mediul de trai al elevilor:*

Mediul de trai Var. De răspuns	Sat	Oraș
I	28%	41%
II	12%	15%
III	77%	49%
IV	7%	11%

Observăm că elevii din mediul rural sînt mult mai tentați să accepte un cîine de rasă ca pe un prieten, comparativ cei din oraș. Primii aleg varianta a treia în proporție de 77%, pe cînd cei din oraș – de 49%.

Încercînd să depistăm în alegerea variantelor propuse la această întrebare unele eventuale corelații cu sexul respondenților, constatăm doar niște corelații slabe și nesemnificative.

Următoarea întrebare a anchetei cerea elevilor să-și exprime atitudinea față de un cîine vagabond, ciufulit și neîngrijit. Elevii trebuiau să sublinieze una din cele trei variante de răspuns la care aderă mai mult sau să propună o altă variantă de răspuns. Cele trei variante ale anchetei, pentru exprimarea atitudinii față de un maidanez, sînt următoarele: 1. te vei feri mai departe de el (evitare); 2. îi vei arunca o bucățică de pîine din bucățica ta (milostenie); 3. vei anunța poliția pentru a fi prins și nimic (pro-nimicire).

În ceea ce privește legitățile de vîrstă, rezultatele denotă, că odată cu creșterea în vîrstă sporește și procentul elevilor ce preferă să evite cîinii vagabonzi. Tot o creștere, în raport cu vîrsta, observăm și pentru sentimentul de milostenie, doar că procentul de elevi ce aleg această variantă se ridică numai pînă în clasa a IX-a, după care în clasa a XI-a se observă o scădere (de la 83% în clasa a IX-a la 65% în clasa a XI-a). Din variantele propuse de elevi, putem menționa că cei din mediul rural ar accepta (sînt capabili) să ia acasă un cîine abandonat în stradă, pentru a-l îngriji și salva, iar în clasa a IX-a din sat o fată afirmă că doar cu acordul mamei ar putea îngriji de un astfel de cîine. Un băiat din

clasa a IX-a, din oraș, declară că el este indiferent și, pur și simplu, nu va lua în seamă un astfel de câine. Altă față din clasa a IX-a, din mediul urban și ea, scrie că acești câini trebuie încredințați unor oameni buni pentru a-i îngriji. O altă variantă, puțin năstrușnică, în opinia noastră, a constituit declarația unei fete din clasa a XI-a din oraș: „Într-un oraș frumos nu trebuie să existe câini vagabonzi”. Alte variante, propuse de elevi au fost de felul: l-aș lua acasă; l-aș spăla; l-aș face o casă și altele.

Concluzii

1. În ceea ce privește formarea atitudinii, putem evidenția că pentru fiecare vîrstă, în parte, este caracteristic un tip specific al atitudinii subiective față de natură, care se poate schimba, în funcție de anumiți factori ce acționează asupra procesului de formare a atitudinii.
2. Formarea atitudinii subiective are caracter istoric, bazat pe principii alimentare, sociale și practice, ce au dus la formarea diferitor tipuri de atitudini ale oamenilor față de animalele cu care se aflau în contact.
3. Există un oarecare paralelism și tangențe între etica umană și cea animală, în care se găsesc diverse puncte comune, pe care oamenii le acceptă sau nu, formîndu-și, astfel, o atitudine subiectivă față de aceste animale, ce se află într-un raport cu gradul de acceptare a punctelor comune.
4. Religia, miturile și superstițiile sînt prezente de-a lungul istoriei și ele coordonează formarea atitudinii omului față de animale, ținînd cont de aspectul abordat de către persoanele religioase, superstițioase și de către mituri.
5. Relațiile îndelungate dintre om și animale au adus, treptat, la procesul de domesticire, care este, la fel, un proces de lungă durată, ce contribuie la formarea unor relații, bazate pe dependență reciprocă între oameni și animale.

Rezultatele *studiului nostru experimental* conduc spre următoarele concluzii:

1. Elevii din sat, în totalitatea lor (100%) au animale acasă, pe cînd, printre elevii de la oraș putem identifica mai puțini posesori de animale(43%).
2. În clasa a cincea, din oraș, fiecare al doilea elev include în „lista celor importanți” animalele, pe cînd la elevii din sat doar fiecare al treilea fac acest lucru.
3. Plantele sînt incluse în lista celor importanți doar printre elevii cu vîrsta de 17-18 ani, (cl. a XI-a), atît de către elevii din mediul rural, cît și din cel urban.
4. Fetele din clasa a cincea din sat își exprimă dezagreabilitatea față de cîine de 7 ori mai ridicată decît semenele lor din mediul urban.
5. Atitudinea subiectivă față de un cîine de rasă, este determinată de relizorii psihologici ai canalului perceptiv – afectiv și relizorii sociali ai canalului cognitiv.
6. Gradul de agreabilitate față de animale corelează pozitiv cu vîrsta elevilor.
7. Mai agreabile pentru elevi, dintre animale, sînt cîinele, veverița, vrabia, porumbelul, cocostîrcul, rîndunica, iepurele de cîmp, ariciul și altele, chiar lupul și sînt percepute ca neagreabile șobolanul, broasca, șarpele, șopîrla, vipera, șoarecele ș.a.

Referințe bibliografice:

1. Coman, M., *Bestiarul mitologic românesc*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1996.
2. Curniuc, M., *Studierea atitudinii subiective a preșcolarului și școlarului mic față de natură// Primii pași în știință: Materialele Conferinței Științifice Internaționale a studenților, consacrată aniversării a 60-a a Universității de Stat „Alecu Russo”, Bălți, 5-7 octombrie 2005, Presa universitară bălțeană, 2005, p. 99-102.*
3. Delort, R., *Animalele și istoria lor*, București, Editura Meridiane, 1993, 512 p.
4. Lewinsohn, R., *O istorie a animalelor: Rolul lor în dezvoltarea civilizației umane*, București, Editura Meridiane, 1988.
5. Malim, T., *Psihologie comparată: comportamentul uman și animal: o abordare sociobiologică*, București, Editura Tehnică, 2000, 264 p.
6. Дерябо, С.Д., Явнин, В.А., *Экологическая педагогика и психология*, Ростов-на-Дону, Феникс, 1996, 477 с.

SECȚIUNEA DREPT ȘI INTEGRARE EUROPEANĂ

ROLUL AVOCATULUI PARLAMENTAR ÎN APĂRAREA DREPTURILOR OMULUI

Mihaela Grădinari, studentă, Facultatea de Drept,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

This article reflect on the role of the „ombudsman”(Parliamentary Commissioner) institution in the state Sistem and in human rights protection proces. In this order of ideas there heve been analyzed the evolution of this institution and it importance in human rights protection proces.

Acceptarea complexității vieții economico-sociale la nivel mondial a condus, în mod firesc, la creșterea semnificativă a atribuțiilor puterii legislative și, implicit, a administrației publice. Acest lucru s-a reflectat și în relațiile dintre cetățeni și autoritățile publice, nu arareori, conlucrarea dintre aceștia avînd de suferit. Unii cetățeni își pierd încrederea în aceste structuri, alții se resemnează, sau chiar manifestă un dezinteres total față de ele, stabilindu-se, astfel, un dezechilibru între relațiile normale cu autoritățile statale. Din acest considerent, pot apărea unele conflicte destul de serioase, a căror soluționare nu poate lăsa indiferente autoritățile respective. Astfel, se constată că cetățenii recunosc totuși necesitatea subordonării lor de către unele autorități administrative. Numeroase state au realizat că instituțiile tradiționale de protecție juridică a cetățenilor și de control a autorităților administrației publice, nu mai erau în stare să rezolve aceste conflicte. Prin urmare, într-o societate modernă este nevoie de instituții moderne și bine dezvoltate, care să vină atît în întîmpinarea oamenilor, rezolvîndu-le problemele cu care se confruntă, cît și în sprijinul celor ce se află în aceste funcții, pentru a le facilita misiunea și a simplifica mecanismul, prin intermediul căruia sînt asigurate drepturile omului.

Dintotdeauna, omenirea a fost marcată de eforturi pentru asigurarea respectului față de persoană și de demnitatea ființei umane. Viața și demnitatea umană au fost, deseori, neglijate de-a lungul scurgerii veacurilor și bucură faptul că, în prezent, trăim vremuri, în care dorința de democrație se face simțită în întreaga lume. Problema asigurării respectului persoanei, a demnității ființei umane și a promovării și protejării drepturilor/libertăților acestora este, de mai mult timp, în centrul preocupărilor umaniștilor și a juriștilor. Instituirea unui sistem de garantare a drepturilor și libertăților cetățenești trebuie să constituie o preocupare de prim ordin în cadrul unui stat de drept.

Astfel, multe state au preluat instituția Ombudsmanului din Suedia, care are drept scop apărarea și promovarea drepturilor omului împotriva acțiunilor ilegale a organelor statale, precum și împotriva abuzului de putere a funcționarilor publici.

Noțiunea de „ombudsman” este una generalizată și adoptată de limbajul universal. Cuvîntul „ombudsman” este de origine suedeză, ceea ce în traducere înseamnă „cel ce pledează pentru altul”. Instituția Ombudsmanului este recunoscută de Constituție sau de o lege a organului legislativ competent, condusă de o persoană independentă, care răspunde de actele sale în fața Parlamentului, examinează plîngerile cetățenilor și acționează din proprie inițiativă, pentru a apăra legalitatea actelor juridice sau administrative, face recomandări sau sugestii și pregătește informații publice anuale.

Din definiția dată rezultă unele trăsături esențiale ale ombudsmanului, cum ar fi¹:

- instituția este creată printr-un act al autorităților de stat sau printr-un act al regiunii;
- comisia este creată de Parlament sau, în unele cazuri, de Guvern, pentru apărarea drepturilor fundamentale ale cetățenilor;
- ombudsmanul are sarcina de a supraveghea activitatea administrațiilor publice;

---

¹Manda, C., Predescu, O., Popescu-Slăniceanu, I., Manda, C.C., *Ombudsmanul – instituție fundamentală a statului de drept*, București, Editura Lumina Lex, 1997, p. 41.

- de asemenea, mai are sarcina de a inspecta, descoperi, de a recomanda și a da publicității rezultatele cercetărilor sale.
- Ombudsmanii din toate statele au, în general, următoarele funcții²:
- a) de supraveghere a respectării drepturilor fundamentale ale omului și a legalității;
  - b) cercetare și control a administrației publice;
  - c) mediere sau de recomandare a unor noi măsuri legale;
  - d) sancționare a autorităților ce complică activitatea.

Toate aceste prerogative dau imaginea instituției Ombudsmanului ca fiind o garanție care este proprie unui stat de drept.

Primul ombudsman a fost desemnat în Suedia în anul 1766 și s-a numit Procuror parlamentar. Procurorul parlamentar suedez a constituit un model pentru instituțiile similare din alte țări, care mai târziu l-au preluat. Trebuie de remarcat faptul că modelul ombudsmanului suedez nu a fost reprodus identic de țările care l-au introdus în legislația sa internă, acesta fiind adaptat în conformitate cu specificul fiecărei țări, luându-se în considerație și specificul sistemelor constituționale și a particularităților sociale, politice, culturale, religioase ale acestora. Denumirile naționale date acestei instituții demonstrează respectivul adevăr. Astfel, în Franța, acesta este numit Mediatorul Republicii (*Le Mediateur de la Republique*), în Italia – Apărător civic (*Difensore civico*), în Spania – Apărător al poporului (*Difensore del Pueblo*), în Quebec Protector al cetățeanului (*Le Protector de Citoyen*), Finlanda – Eduskunta, în Germania – Comisar în problemele administrației, în Marea Britanie – Comisar parlamentar (*Parliamentary Commissioner for administration*), în Israel – Controlor de stat, în Egipt – *Diwan Ewl Mazalem*, în Portugalia – *Provedor de Justicia*, în Cipru – Comisar pentru administrație, în Rusia – Împuternicit pentru drepturile omului, în Polonia – Apărător al drepturilor civice, în Slovenia – Ombudsman pentru drepturile omului, în România – Avocatul poporului, în Republica Moldova – Avocat parlamentar; iar în alte state – mediator public, procuror parlamentar, împuternicit, controlor etc. Cu toate că denumirile date ombudsmanilor diferă de la stat la stat, aceștia au o singură funcție, și anume supravegherea respectării legilor și contracararea atitudinilor birocratice/abuzive din activitatea autorităților publice, în special, a celor cu un caracter executiv, asigurând, prin aceasta, apărarea drepturilor omului.

Orice denumire ar avea și oricum ar fi organizată și structurată, instituția Ombudsmanului contribuie cu succes enorm la accentuarea trăsăturilor statului de drept, prin verificarea respectării legii în diferitele compartimente ale administrației publice, precum și la educarea și sprijinirea cetățenilor în recunoașterea drepturilor și intereselor și în acest mod, la stimularea societății civile, în ansamblu. Funcționarea acestei instituții înlătură practicile și mentalitățile de natură totalitară prin cultivarea unor relații de colaborare, sprijin și încredere reciprocă între autoritățile publice și, în mod special, între administrație și cetățeni.

Instituția Ombudsmanului poate fi organizată la nivel național, provincial ori local și cunoaște două forme importante: *Ombudsmanul cu competență generală* acceptă orice plângere a cetățenilor împotriva abuzurilor și nedreptăților administrației și, în urma controlului, acesta solicită restabilirea în drepturi.

Ombudsmanul cu competență specială controlează anumite servicii, precum controlul armatei, cum se întâmplă, de exemplu, în Germania, Israel, Australia; protecția intimității – în Germania, Australia, Canada; ocrotirea libertății presei și a informației – Suedia, Marea Britanie, Olanda; sfera educativă – Canada, S.U.A., Mexic; în sfera impresarială – S.U.A., Brazilia.

---

²Ibidem, p.41

În Portugalia, Franța, Danemarca, Irlanda, România, Rusia, Ucraina, Georgia există un singur ombudsman, în alte țări, ca de exemplu, Austria, Suedia, Australia sînt mai mulți, iar în Regatul Unit al Marii Britanii, ombudsmanul poate face parte din Comisia Parlamentară. În ceea ce privește Italia, aici s-a optat pentru crearea unui anumit număr de apărători civici în regiunile Toscana, Liguria, Lombardia, Friuli, Veneția.

Din punctul de vedere al cetățeanului, ombudsmanul reprezintă o persoană cu funcție de răspundere, la care se poate adresa oricine, atunci cînd nu este de acord sau nu este mulțumit de hotărîrile administrației, de modul de soluționare a unor probleme, precum și în cazul în care nu este satisfăcut de acțiunile și activitatea funcționarilor aparatului de stat³.

Pentru această instituție este caracteristic faptul că ea există în limitele parlamentarismului și este orientată spre a efectua supravegherea, controlul unei activități bine determinate a organelor de stat. Ombudsmanul nu reprezintă niciun organ al puterii legislative, sau judecătorești, nu poate fi un organ care să se substituie altora, ci, alături de alte autorități publice și, în special, de cele cu caracter executiv, sprijină respectarea drepturilor și libertăților cetățenilor, fiind astfel un protector al tuturor.

În toate sistemele de drept, instituția Ombudsmanului există în paralel cu alte mijloace de control la nivelul statului, precum recursul ierarhic, tribunalele administrative, tribunalele ordinare etc⁴. Instituția Ombudsmanului face parte din organele superioare de stat, cea mai importantă trăsătură a ei fiind independența față de alte structuri.

După cum am menționat anterior, respectiva instituție este una cu caracteristici speciale și, spre deosebire de celelalte trei autorități publice, nu au putere de decizie. Puterile lor reale se bazează pe autoritatea lor morală⁵ și prestigiul lor. Autoritatea morală a ombudsmanilor are ca temei absența oricărei legături cu vreun partid politic. Astfel, de regulă, în această funcție sînt aleși magistrați, judecători, profesori universitari, juriști sau persoane de mare prestigiu, dar care nu sînt implicați din punct de vedere politic.

Ombudsmanul nu este legiuitor deci nu poate lua măsuri, avînd forța juridică a legii, nu este un organism de guvernare, fiind în stare să ia decizii în cadrul politic al statului, ombudsmanul nu are calitatea unui avocat și, prin urmare, nu are competența de a apăra cetățenii în instanțele de judecată, sau să le acorde vreun ajutor într-o problemă de ordin personal. În scopul de a controla activitatea administrației publice, toți ombudsmanii dispun de un aparat de lucru. Acesta nu poate fi nici prea mic, încît să nu garanteze independența și autoritatea acestora și nici atît de mare, încît ombudsmanul să fie influențat de birocrație. Pentru o conlucrare mai rapidă și mai eficientă, ombudsmanii se asociază în echipe, care, de regulă, sînt formate dintr-un număr situat între 20 și 100 de persoane. Astfel, asemenea echipe sînt formate din:

- un ombudsman sau un comisar parlamentar;
- doi asistenți, care au atribuția de a-l înlocui, în caz de boală sau absență;
- echipă din 10-20 persoane, alcătuită din specialiști în materie;
- un grup format din funcționari administrativi și subalterni.

Echipele de ombudsmani dispun de un buget propriu, care este cuprins în bugetul statului și, în majoritatea cazurilor, reprezintă o parte a bugetului Parlamentului.

În conformitate cu literatura de specialitate și a legilor de organizare și funcționare a instituției Ombudsmanului din alte state, organele care desemnează pot fi: Parlamentul,

---

³Azarov, A. et alii, *Drepturile Omului: Mecanisme de protecție internaționale și din Republica Moldova. Manual*, Chișinău, UNESCO, 2005, p. 252.

⁴Manda, C. et alii, *Op. cit.*, p. 43.

⁵Poîngă, A., *Rolul instituțiilor democratice în stat* // Revista națională de drept, 2003, nr. 10, p. 33-36.

Guvernul, în cazul unei monarhii – Regele, dar numai la recomandarea Prim-ministrului, Guvernul la propunerea Parlamentului, Președintele țării în baza rezoluției Parlamentului.

De regulă, Ombudsmanul este ales de Parlament pentru o perioadă determinată, care nu depășește, în principiu, termenul de 4 ani și dispune de imunitate, asemeni deputaților. Întru asigurarea independenței sale, funcția sa este incompatibilă cu alte activități de tip politic, administrativ, comercial. Prin legi se reglementează posibilitatea realegerii, competențele și se prevăd sancțiunile, pe care le poate impune funcționarilor, fiind stabilite totodată și relațiile ombudsmanului cu autoritățile statului. Ombudsmanul este tratat cu toată considerația și respectul ce se cuvin unui înalt funcționar al statului, iar personalul de care dispune este alcătuit din salariați de înaltă calificare, onestitate și moralitate.

Ombudsmanul acționează din proprie inițiativă într-un număr însemnat de cazuri. În general, cei care pun în mișcare acțiunea ombudsmanului sînt cetățenii. Cînd o persoană consideră că a fost lezată în drepturile sale de administrație, fie că autoritatea nu a respectat legea sau orice alt incident de asemenea factură, el recurge la justiție sau la ombudsman.

Modul adresării către ombudsman este simplu, fiind suficientă o scrisoare, din care să reiasă clar dreptul lezat și propunerea de soluționare apreciată de cetățean, care ar fi cea mai potrivită. Sesizarea ombudsmanului poate fi directă sau indirectă. Cea directă vine ca o reducere a formalităților din relația cetățean-ombudsman și presupune adresarea prin telefon sau prin vizitarea nemijlocită a ombudsmanului. Sesizarea indirectă presupune adresarea către ombudsman prin intermediul unui parlamentar din circumscripția electorală unde domiciliază cetățeanul cu pricina. Indiferent dacă sesizarea ombudsmanului are loc în mod direct sau indirect, relația cetățean-ombudsman trebuie să dispună de următoarele particularități: accesul să fie facil ca mod și formă, apropiere, gratuitate, operativitate, obligativitatea păstrării secretului reclamațiilor. De îndată ce a primit plîngerea din partea cetățeanului, ombudsmanul o analizează și își începe acțiunile în următoarea consecutivitate:

1. Analizează plîngerea și decide asupra faptului dacă aceasta întrunește condițiile necesare pentru a fi admisă;

2. După primirea răspunsului de la administrația respectivă poate închide cazul, sau poate începe o investigație individuală, pentru a controla veridicitatea răspunsului, sau poate face verificările necesare pentru elucidarea faptelor. Nici un funcționar și nici o autoritate publică nu-l poate împiedica să aibă acces la orice fel de documente, indiferent de caracterul secret al acestora;

3. Deși nu are competența de a modifica sau anula actele administrative, dispune de un instrument juridic de o mare eficiență, care se materializează în posibilitatea de a face recomandări sau propuneri autorității legislative și executive, atunci cînd consideră că o normă juridică sau o practică birocratică nu este în concordanță cu drepturile fundamentale sau cu valorile recunoscute în Constituție, avînd posibilitatea de a sugera interpretarea corectă a normei supreme;

4. Ombudsmanul este obligat de a prezenta anual rapoarte de activitate Parlamentului sau, în unele cazuri, Guvernului, ceea ce îi permite să dea publicității neregularitățile comise de administrație și să-și exprime părerea asupra lor;

5. În cazul în care un funcționar nu și-a îndeplinit obligațiile sau a împiedicat acțiunile de investigare ale ombudsmanului, acesta îl poate denunța autorităților publice pentru comportament necorespunzător. Totuși există un număr de plîngeri, cărora nu li se poate da curs, pentru că țin de competența altor autorități, fie reclamația este tendențioasă ori privește persoane exceptate, pentru care există alte proceduri. Totodată, instituția Ombudsmanului nu trebuie privită ca fiind un tribunal suprem sau o instanță superioară de judecată, chiar dacă ea dispune de suficiente posibilități pentru a pune în valoare și a apăra drepturile cetățenilor, încălcate de administrație și legalitatea acțiunii acesteia⁶.

---

⁶Potîngă, A., *Investigarea problemelor drepturilor și libertăților omului // Probleme ale edificării statului de drept în Republica Moldova*, Chișinău, 2006, p. 387-410.

Răspîndirea vertiginoasă a instituției ombudsmanului din ultimele decenii reprezintă dovada reușitei acesteia, a întăririi justiției într-un stat democratic. Eficiența instituției, în majoritatea statelor lumii în care funcționează, a depins nu doar de sistemul existent, dar, în mare măsură, și de calitățile persoanei care a fost desemnată să ocupe funcția respectivă, de autoritatea și maniera de lucru a acesteia, de aprecierea și sprijinul opiniei publice și, nu în ultimul rînd, de receptivitate și sprijinul autorităților publice⁷.

Instituția Ombudsmanului este o instituție democratică, independentă, a cărei implementare presupune timp, cadru democratic, cultură, în special politico-juridică, solicitudine și autorități dispuse de a coopera și înlătura din activitatea lor orice greșeli sau abuzuri la adresa drepturilor și libertăților cetățenilor.

În prezent, ombudsmanul desemnează simbolul unui stat de drept, esența căruia exprimă dezvoltarea bunăstării cetățeanului, apărarea libertăților individuale și supravegherea birocrăției administrative, pentru ca aceasta să trateze echitabil toți cetățenii.

NOȚIUNEA ȘI CARACTERELE JURIDICE ALE CONTRACTULUI DE VÂNZARE-CUMPĂRARE

Ludmila Zaiț, studentă, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat „Alecru Russo” din Bălți

Sale and buying is one of the most wide-spread contracts in the modern people's life. This transaction is like an quotidian deed. According to civil cod: the contract sale and buying, one part (the seller) is obliged to give an article in property to an another part (the buyer) who is obliged to take the article add to pay in ready money. The transferring of property's right at the seller to the buyer is the aim of the sale. The buyer has the aim to obtain the property's right at the article, in first way, and after that to obtain the material article.

Contractul de vânzare-cumpărare, alături de contractul de schimb, pretinde a fi unul dintre cele mai vechi contracte cunoscute civilizației umane. Odată cu apariția monedei, vânzarea-cumpărarea capătă sensul schimbului unui lucru contra unei valori monetare – preț. Vânzarea, în dreptul roman, era definită drept acel contract prin care o parte, numită vânzător, se obligă să transmită posesiunea liniștită a unui lucru celeilalte părți, numită cumpărător, în schimbul unei cantități de metal, numită preț, pe care cumpărătorul se obligă, la rîndul său, să i-o transmită¹. Normele de drept, care, inițial reglementau în exclusivitate vânzarea-cumpărarea, treptat au căpătat un caracter general, formînd puncte de reper pentru reglementarea altor categorii de raporturi contractuale. Acest contract se prezintă ca un instrument principal de perfectare a raporturilor ce formează circuitul internațional de bunuri și valori. Astfel, în anul 1980, la Viena este semnată *Convenția Organizației Națiunilor Unite asupra contractelor de vânzare internațională de mărfuri*, ratificată de Republica Moldova la 13.10.1994. Uniformizarea reglementărilor în materie conflictuală privind vânzarea-cumpărarea internațională s-a produs prin adoptarea *Convenției privind legea aplicabilă contractelor de vânzare internațională de mărfuri* (Haga, 1986), ratificată de Republica Moldova la 27.09.1997².

Vânzarea-cumpărarea este unul din cele mai răspîndite contracte în viața omului modern, ea devenind practic un act cotidian. Sediul de bază al reglementării juridice în materie de vânzare-cumpărare se găsește în Cartea a treia (Obligațiile), Titlul III (Categoriile de obligații), Capitolul I (Vânzarea-cumpărarea), de la art. 753 la art. 822 Codul Civil. Trebuie de menționat că pe lângă reglementarea de drept comun, legislația Republicii Moldova mai cuprinde în materie de vânzare-cumpărare și alte reguli cu caracter special, apli-

⁷Ibidem, p.390.

¹Molcuț, Emil, *Drept roman*, București, 1999, p.269.

²Chibac, Gheorghe et alii, *Drept civil: contracte speciale*, Chișinău, Editura Cartier, 2005, p.12-13.

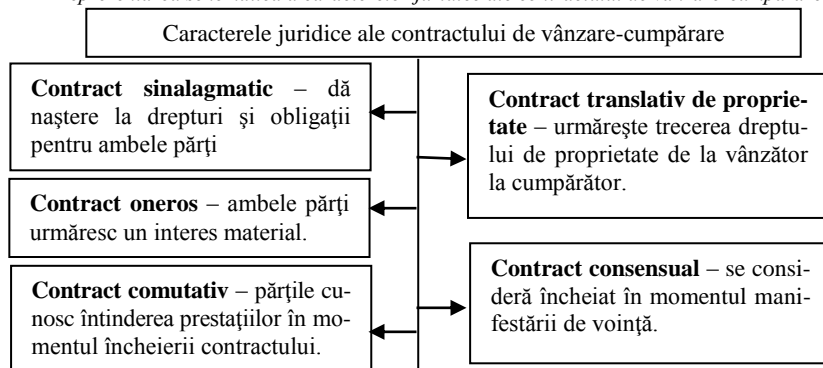

cabile numai anumitor vânzări. Astfel de reglementări pot fi, de exemplu, cele referitoare la vânzările de terenuri, cuprinse în Legea nr. 1308/1997, privind prețul normativ și modul de vânzare-cumpărare a pământului, cele referitoare la vânzarea bunurilor imobile, cuprinse în Legea nr. 1543/1998 a cadastrului bunurilor imobile, Legea nr. 749/1996 privind comerțul interior, Legea nr. 105/2003, privind protecția consumatorilor, Legea privind licitațiile cu strigare și negocierile directe și Legea nr. 1117/1997, privind bursele de mărfuri.

Codul Civil definește contractul de vânzare-cumpărare în art. 753, alin. (1). Potrivit acestui text de lege, „prin contractul de vânzare-cumpărare, o parte (vânzătorul) se obligă să predea un bun în proprietatea celeilalte părți (cumpărător), iar aceasta se obligă să preia bunul și să plătească prețul convenit”. Această definiție legală nu poate fi acceptată întocmai, deoarece este incompletă. Acest fapt rezultă chiar din unele texte cuprinse în Codul civil, care prevede imposibilitatea transferului prin vânzare-cumpărare și al altor drepturi decât dreptul de proprietate. Astfel, conform art. 443, alin (1) CC, dreptul de superficie este alienabil (adică poate fi înstrăinat), iar potrivit articolului 556, alin (1) din C.Civ. se stabilește că o creanță poate fi cesionată de titular (cedent) unui terț (cesionar) în baza unui contract. Aceste prevederi evocă posibilitatea vânzării și a altor drepturi, ca: dreptul de superficie, dreptul de creanță, nu numai vânzarea dreptului de proprietate. În doctrina românească, conform definiției propuse de Dan Chirică, „vânzarea-cumpărarea este acel contract, prin care una dintre părți (vânzătorul) transmite celeilalte părți (cumpărătorul), în schimbul unei sume de bani numită preț, un drept de proprietate asupra unui lucru anume sau asupra unei universalități juridice, cuprinzând drepturi și obligații – un alt drept real, un drept de creanță sau o acțiune în justiție cu caracter patrimonial împreună cu un drept litigios aferent”³. Această definiție lărgeste conținutul contractului de vânzare-cumpărare și nu limitează transmiterea altor drepturi, prin contractul de vânzare-cumpărare.

Din definiția legală a contractului de vânzare-cumpărare, rezultă că, de fapt, caracterele juridice specifice sunt următoarele: sinalagmatic (bilateral), cu titlul oneros, comutativ, translativ de proprietate, consensual.

Reprezentarea schematică a caracterelor juridice ale contractului de vânzare-cumpărare⁴

1. **Caracterul sinalagmatic** al vânzării denotă că obligațiile vânzătorului și cumpărătorului sunt interdependente și reciproce, fiecare din ele avându-și cauza juridică în cealaltă. Obligația unei părți constituie dreptul celeilalte. Astfel, obligația de preluare a

³Chirică, Dan, *Dreptul civil: contracte speciale*, București, 1997, p. 7.

⁴Țigănaș, Ion, *Drept civil: contracte speciale (scheme)*, Chișinău, 2009, p. 10.

bunului de către cumpărător este corelată cu obligația vânzătorului de a preda bunul, obligația de transmitere a sumei de bani (prețul) de către cumpărător este corelată cu obligația vânzătorului de a lua prețul. Vânzătorul nu poate fi obligat a preda lucrul decât dacă cumpărătorul este ținut în aceeași măsură de a-l lua în primire, asigurându-se astfel una din finalitățile contractului, aceea de a pune lucrul în stăpânirea, de fapt și de drept, a cumpărătorului. Acest caracter presupune:

- reciprocitatea obligațiilor ce revin părților;
- interdependența obligațiilor reciproce;
- fiecare dintre părți are, concomitent, atât calitatea de creditor, cât și pe cea de debitor⁵.

Faptul că vânzarea-cumpărarea este un contract sinalagmatic, îi sunt specifice efectele acestea:

a) rezoluțiunea contractului, care se aplică în cazul neexecutării sau executării necorespunzătoare a obligațiilor ce decurg din clauzele contractului de vânzare-cumpărare (art. 708-709 CC);

b) excepția de neexecutare a contractului, în cazul în care una dintre părțile contractului sinalagmatic nu înțelege să-și execute obligația ce-i revine, ea nu poate obține de la cealaltă parte executarea obligațiilor corelative: această din urmă parte se va putea apăra, invocând excepția de neîndeplinire a contractului (exceptio non adimpleti contractus) art. 705, alin. (1) CC.

2. **Caracterul oneros** semnifică faptul că fiecare parte contractantă urmărește un interes patrimonial: vânzătorul – să primească prețul, iar cumpărătorul – lucrul cumpărat. Cauza juridică a obligației fiecărei părți contractante, incluzând ca element esențial contraprestația, la care se obligă cealaltă parte. Astfel, contraprestația rezidă în recepționarea de către cumpărător a bunurilor în proprietate și primirea, de către vânzător, a unei recompense în formă bănească din partea cumpărătorului.

3. **Caracterul comutativ** presupune faptul că existența și întinderea prestațiilor datorate de către părți sunt certe și pot fi apreciate chiar în momentul încheierii contractului, ele nedepinzând în nicio măsură de hazard (alea)⁶. Astfel, în momentul încheierii contractului, părțile își cunosc, cu certitudine, întinderea drepturilor și obligațiilor reciproce. Cunoscând prestațiile la care se obligă, vânzătorul și cumpărătorul pot aprecia valoarea acestora chiar la încheierea contractului, comparativ cu contractul de rentă (viageră), în care prestațiile părților depind de un hazard și anume viața omului.

4. **Caracterul translativ de proprietate** presupune faptul că odată fiind realizat acordul părților contractante, potrivit regulii generale, are loc transferul dreptului de proprietate de la vânzător la cumpărător. Însă conform art. 321, alin. (1) CC, dreptul de proprietate este transmis dobânditorului în momentul predării bunului mobil dacă legea sau contractul nu prevede altfel, alineatul 2 al aceluiași articol stabilește că în cazul bunurilor imobile, dreptul de proprietate se dobândește la data înscrierii în registrul bunurilor imobile, cu excepțiile prevăzute de lege.

În comparație, legislația din România stabilește că „contractele ce au ca obiect translația proprietății, sau un alt drept real, proprietatea sau dreptul se transmite prin efectul consimțământului părților”, un alt articol aplicabil doar în materie de vânzare, statuează că „vânzarea este perfectă între părți și proprietatea este de drept strămutată la cumpărător [...] îndată ce părțile s-au învoit asupra lucrului și asupra prețului, deși lucrul nu va predat și prețul încă nu se va fi numărat, în cazul bunurilor imobile, drepturile care rezultă din vinderea per-

⁵Stătescu, Constantin, Bîrsan, *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, București, 2002, p. 30.

⁶Stătescu, Constantin, Bîrsan, *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, București, 2002, p. 36.

fectă între părți nu pot a se opune, mai înainte de transcripțiunea actului, unei a treia persoane care ar avea și ar fi conservat, după lege, oarecare drepturi asupra imobilului vândut”⁷.

Însemnătatea practică a determinării exacte a momentului transferului dreptului de proprietate este aceea că, în virtutea principiului *res perit domino*, de la acel moment se transferă de la vânzător la cumpărător riscurile pieirii fortuite a lucrului vândut⁸. Pieirea fortuită constă în distrugerea sau deteriorarea bunurilor, în rezultatul unui eveniment extraordinar, imprevizibil și inevitabil. Potrivit art. 759, alin (1) CC, riscul pieirii fortuite a bunului este transferat cumpărătorului în momentul în care vânzătorul și-a executat obligațiile contractuale, privind punerea bunului la dispoziția cumpărătorului. Dreptul de proprietate asupra bunului trece către cumpărător din momentul transmiterii acestuia, dacă legea sau contractul nu prevede altfel. Trecerea riscului de la vânzător la cumpărător depinde de momentul în care vânzătorul și-a îndeplinit obligația de predare a bunului. În conformitate cu prevederile art. 760, obligația de predare se consideră executată în momentul predării bunului către cumpărător sau persoana indicată de el. Formele de predare a bunului sunt următoarele:

a. Înmânarea bunului cumpărătorului – riscul pieirii sau deteriorării fortuite a bunului se transmite în momentul remiterii materiale a bunului (mobil) de la vânzător către cumpărător.

Predarea mărfii de către vânzător și preluarea acesteia de către cumpărător trebuie confirmată printr-un act de predare-primire, printr-o chitanță eliberată de cumpărător sau prin alte modalități⁹.

b. Predarea bunului la oficiul poștal – dacă din prevederile contractului nu rezultă obligația vânzătorului de a asigura transportarea bunului sau predarea lui la locul aflării cumpărătorului, conform art. 760, alin (2) CC, obligația vânzătorului de a preda bunul se consideră executată și, respectiv, cumpărătorul dobândește dreptul de proprietate din momentul predării bunului către căraș sau oficiului poștal pentru a fi transportat la cumpărător, dacă contractul nu prevede altfel.

c. Înregistrarea bunului – în cazul bunurilor imobile, dreptul de proprietate se dobândește la data înscrierii în registrul bunurilor imobile, (art. 321, alin (2) CC), respectiv riscul pieirii fortuite a bunului se transmite de la vânzător la cumpărător în acel moment.

d. Transmiterea către societatea de transport – de cele mai multe ori, contractul de vânzare-cumpărare implică transportarea bunului de la vânzător la cumpărător, legea permite părților să stabilească, prin acordul lor de voință, locul predării bunului și, respectiv, momentul trecerii la cumpărător a riscului pieirii sau deteriorării fortuite a acestuia. În cazul în care părțile nu decid asupra locului predării bunului, riscul va fi transferat cumpărătorului de la remiterea bunului către primul căraș pentru transportare. Dacă vânzătorul este obligat să predea bunul într-un loc determinat, riscul se transferă cumpărătorului numai după remiterea în acel loc a bunului către căraș. Dacă cumpărătorul a dat vânzătorului instrucțiuni asupra modului de transportare, iar vânzătorul s-a abătut de la ele fără motiv întemeiat, atunci el este obligat să repare prejudiciul cauzat astfel (art. 759, alin. (2) CC).

În cazul vânzării bunurilor pe parcurs, riscurile pieirii sau deteriorării acestora sunt puse pe seama cumpărătorului, în momentul încheierii contractului (art. 759, alin (3) CC). Dacă contractul a fost încheiat după ce a avut loc predarea bunului către vânzător cumpărătorului, riscurile cunoscute vânzătorului, sau a căror existență nu putea să nu o cunoască la încheierea contractului, rămân ale vânzătorului (art. 759, alin (4) CC).

În cazul în care obiect al obligației de vânzare-cumpărare este un bun determinat generic, riscul nu trece anterior individualizării bunului (art. 759, alin (5) CC). În cazul pre-

---

⁷Chirică, Dan, *Dreptul civil: contracte speciale*, București, 1997, p. 10.

⁸Idem, p. 12.

⁹*Comentariul codului civil al Republicii Moldova*, Chișinău, 2008, p. 384.

dării bunului către cărăuș sau către oficiul poștal, confirmarea preluării mărfii de către cărăuș sau oficiului poștal se atestă prin documente de transport sau printr-o chitanță, eliberată de oficiul poștal. Data întocmirii documentelor menționate constituie momentul executării obligației de predare a mărfii de către vânzător.

e. Transmiterea unui act asupra bunului¹⁰. Rezultând din cele menționate mai sus cu privire la riscul pieririi sau deteriorării fortuite a bunului, este important de subliniat următoarele reguli:

- Regula generală: riscul pieririi fortuite a bunului îl suportă proprietarul.
- Riscul pieririi fortuite trece de la vânzător la cumpărător din momentul trecerii dreptului de proprietate.
- Dacă vânzătorul a întârziat să transmită bunul sau cumpărătorul a întârziat primirea lui, riscul pieririi fortuite îl suportă partea care se află în întârziere.

Transmiterea dreptului de proprietate de la vânzător la cumpărător este esența vânzării, cumpărătorul urmărește nu bunul în sine, ci dreptul de proprietate asupra acestui bun.

5. **Caracterul consensual.** Dreptul modern este dominat de consensualism. Ritmul de viață, marcat de multitudinea și varietatea raporturilor juridice, dar și necesitatea clarității încheierii acestora, a impus un summum de simplificare a mecanismului contractual, pentru a-l face adaptabil noilor nevoi de solicitări. În dreptul modern, contractul, din punctul de vedere al formelor cerute pentru încheierea lui, se găsește la polul opus al dreptului roman, care până în epoca lui târzie, a rămas formalist. Contractele se formau *re, verbis, literis, consensu*, acestea din urmă făcând excepția la regula formalismului. Simplul acord al voințelor este realizat astăzi la orice distanță și în orice formă, chiar și prin semne, valorează contract generator de drepturi și de obligații. Astăzi se încheie *solo consensu* [...]. Simpla recunoaștere verbală este suficientă. Drepturile subiective există indiferent de proba lor¹¹. Contractul de vânzare-cumpărare este consensual, deoarece se consideră încheiat din momentul în care părțile contractante au realizat un acord în privința tuturor condițiilor esențiale ale contractului. Potrivit art. 679, alin (2) CC sunt esențiale clauzele care sunt stabilite ca atare prin lege, care reies din natura contractului său asupra căroră, la cererea uneia dintre părți, trebuie realizat un acord. Astfel, momentul încheierii contractului nu coincide cu predarea bunului către cumpărător, momentul realizării acordului de voință nu corespunde cu transmiterea dreptului de proprietate. Reieșind din prevederile legale, se constată că nu se aplică în totalitate principiul consensualismului¹², încât prin simpla manifestare de voință, nu se transmite dreptul de proprietate de la vânzător la cumpărător.

Spre deosebire de reglementările Codului Civil al Republicii Moldova, legiuitorul român stabilește momentul transferului dreptului de proprietate asupra bunului de la vânzător la cumpărător drept moment al realizării acordului de voință, indiferent dacă a avut loc sau nu predarea bunului vândut și dacă a fost plătit prețul pentru el. Aceste momente prezintă interes, deoarece este important a cunoaște cine suportă riscul pieririi sau deteriorării fortuite a bunului, după cum s-a menționat mai sus, se aplică principiul „*res perit domino*”. În Republica Moldova, dacă s-a realizat acordul de voință al părților și bunul nu a fost transmis de către vânzător la cumpărător, atunci riscurile le suportă vânzătorul (el este proprietarul bunului), iar în România îl suportă cumpărătorul, deoarece odată cu realizarea acordului de voință s-a transmis dreptul de proprietate asupra bunului, „vânzătorul este eliberat de obligația sa, în timp ce cum-

¹⁰ Țigănaș, Ion, *Drept civil: contracte speciale*. (scheme), Chișinău, 2009, p.11.

¹¹ *Repetiția principiilor de drept civil*, vol-II, București, Editura Europa Nova, 1994, p.25.

¹² Prin principiul consensualismului se înțelege că simpla manifestare de voință este nu numai necesară, dar și suficientă pentru ca actul juridic civil să ia naștere în mod valabil.

părătorul (proprietarul de drept al bunului) trebuie să plătească prețul în întregime, deși cele două obligații principale care decurg din contractul de vânzare-cumpărare, a vânzătorului de a transfera proprietatea lucrului vândut și a cumpărătorului de a plăti prețul, constituie fiecare cauza juridică, ele au totuși o existență distinctă, fiind independente”¹³.

Când momentul perfectării contractului de vânzare-cumpărare coincide cu predarea de facto a bunului, se realizează executarea contractului în momentul încheierii acestuia și nu se va confunda cu caracterul real al contractului. Importanța deosebită a instituției vânzării-cumpărării rezidă în domeniul larg de aplicare a contractului de vânzare-cumpărare, prin intermediul căruia se satisfac necesitățile materiale și spirituale ale oamenilor.

DREPTUL DE A PEDEPSI – ÎNTRE RĂZBUNAREA ȘI APĂRAREA SOCIETĂȚII

Alexandra Diana Bucur, studentă, Facultatea de Drept,
Universitatea „Petru Maior” din Tîrgu-Mureș

Coordonator științific: Aurelian Olimpiu Sabău, asist. univ. dr.

This paper is based upon some of the existential questions, which we consider important to develop in the subject we have chosen. These questions are: `What is life`? `What is man`? `What is death`? And last, but not least, `who has the right to decide over our lives`? We managed to present the main abolitionist ideas and express our own opinions regarding punishments, focusing on the death penalty and its abolishment. We have concluded our paper by stating that if we cannot find a way out of the maze, we cannot have any understanding of the human behaviour or of the illegal acts performed by the individual.

Introducere

Încă de la începuturile sale istorice, omul a fost creat și pentru a respecta anumite reguli, căci nerespectarea acestora conducea automat la o pedeapsă. Astfel, ne putem pune simpla întrebare, care, de altfel, îl frământă pe om încă de la începutul existenței sale: „Cine ar putea decide asupra vieții noastre?”. Pentru a formula un răspuns, ar trebui mai întâi să pătrundem înțelesul multor altor frământări ale ființei umane dintotdeauna: „Ce este omul? Ce este viața? Ce este moartea?”. Unul dintre marii gânditori ai omenirii din toate timpurile, Aristotel, considera că omul se manifestă în calitate sa de ființă diferită de celelalte prin limbaj și moralitate, afirmând că omul este o ființă socială.

Condițiile materiale de viață reduse, nevoia de a procura hrana și de a se apăra, i-au determinat pe primii oameni să ducă o viață în comun în uniuni stabile. Ori de câte ori o acțiune a individului a fost neconvenabilă grupului social, s-a impus, cu necesitate, intervenția unei reacții, prin care ordinea să fie restabilită. În acest mod, s-a ajuns la reguli de conduită, care să indice fiecăruia ce-i este îngrădit și ce nu-i este îngrădit și prin care să se asigure succesul luptei împotriva elementelor distructive¹.

Marele filosof Immanuel Kant susținea ideea, conform căreia omul nu poate fi doar animal rațional sau animal politic, el este o persoană, obiect de respect și nu un lucru. Umanitatea, afirmă Kant, este ea însăși o demnitate. Prin urmare, este o necesitate morală, o datorie să-i tratăm pe oameni, respectând legea morală, care ne spune că orice om este scop în sine și nu doar mijloc pentru interesele noastre egoiste. În conformitate cu ideea susținută de Kant, ne putem considera un mijloc pentru cei ce ne reprezintă în satisfacerea propriilor interese. În privința aceasta, ne-a atras atenția afirmația lui C. Beccaria. Referindu-se la legi, acesta scria că: „sunt dictate din lăcomie de către cei puternici și suportate de cei slabi”,

¹³Chirică, Dan. *Dreptul civil: contracte speciale*. București, 1997, p. 13.

¹A se vedea Dr. Iulian Poenaru, *Pedeapsa cu moartea „pro” sau „conta”?*, București, Editura Lumina Lex, 1994, pag 5-6.

că majoritatea legilor nu sunt decât „privilegii, adică un tribut al tuturor în folosul câtorva” și că întotdeauna „legile i-au favorizat pe cei puțini și i-au lovit pe cei mulți”.

Și, nu în ultimul rând, ținem să subliniem și opinia lui Lucian Blaga, care consideră că omul este o ființă culturală – ca entitate care se definește în și prin cultură².

Noțiunea de viață

Odată cu dezvoltarea societății, omul a realizat ce însemnătate are viața. Noțiunea de *viață* a ocupat și ocupă un loc important în preocupările filosofice din toate timpurile. Înțelepții au încercat să definească esența vieții, valoarea ei individuală, socială și spirituală, sensurile și scopurile ei.

În linii generale vorbind, viața este bunul cel mai de preț al omului. Pe oricare treaptă a dezvoltării sale, omul și-a apărât viața individual sau colectiv, prin toate mijloacele de care a dispus în acele împrejurări. Când oamenii și-au dat seama că existențele lor individuale se condiționează reciproc, viața umană a devenit o valoare socială și s-a impus ocrotirea ei ca atare, fiind considerată bunul cel mai valoros al oamenilor.

La întrebarea ce este viața, un răspuns foarte interesant l-a dat Erasmus, care susținea că viața „este un fel de comedie continuă, în care oamenii, costumați în mii de chipuri deosebite, apar pe scenă și joacă rolurile, până când regizorul, după ce i-a făcut să-și schimbe din când în când costumele și să apară când sub mândra purpură a legilor, când sub zdrențele degustătoare ale sclaviei și ale mizeriei, îi silește în fine să părăsească teatrul”. Erasmus compara viața cu teatrul, pentru a ilustra instabilitatea condiției umane, așa cum o determină influența pasiunii omenești și luptelor sociale. Însă, dintr-o comedie, viața a devenit o realitate, în care protagoniștii suntem noi, indivizii. Cu toate acestea, așa cum spunea Lucian Blaga, moartea nu este ținta vieții și nu putem să nu ne întrebăm ce l-a determinat pe om să introducă printre alte forme și modalități, pedeapsa cu moartea.

Dreptul la viață ocrotit de Legea penală

Filosofia dreptului penal și doctrinele juridice, în general, n-au contestat dreptul societății, al statului, de a pedepsi pe cel care, săvârșind o infracțiune, a încălcat normele penale edictate. Însă această măsură nu vizează aplicarea pedepsei capitale, ci doar supunerea individului la măsurile reeducative, deoarece adesea se afirmă că nimeni nu poate lua altuia ceea ce nu i-ar putea restitui. Astfel, putem afirma că „viața nu este proprietatea nimănui, ci uzufructul tuturor” („vitaque manicipio nulli datur, omnibus usu”)³.

Dreptul de a pedepsi a fost fundamentat pe dreptul de apărare, ce aparține indivizilor și pe care aceștia l-ar fi cedat societății în momentul intrării lor în comunitate, confundându-se, astfel, dreptul de a pedepsi cu dreptul de apărare. În al doilea rând, dreptul de a pedepsi a fost motivat în dreptul natural al indivizilor de a aplica o pedeapsă infractorilor, drept pe care ei, consimțind să trăiască în societate, l-ar fi transmis acesteia. În această argumentare se ignoră că dreptul de a pedepsi nu poate fi exercitat față de un egal, încât pedeapsa este confundată cu răzbunarea. În fine, s-a susținut că indivizii, intrând în societate, ar fi cedat acesteia nu numai dreptul lor natural de apărare, dar chiar dreptul de a pedepsi pe cei care ar înfrânge legile asociației stabilite prin pactul social. Ar însemna, potrivit acestei susțineri, că singurele pedepse admisibile ar trebui să fie cele pecuniare și confiscarea, deoarece indivizii nu pot ceda societății decât drepturile de care pot dispune, de natură patrimonială, nu și cele intransmisibile, ca dreptul la viață și libertate.

---

²A se vedea, Ioan N. Roșca, Codruța Sorina Missbach și Gabriel Ion, *Filosofie*, București, Editura Corint, 2007, pag. 6-16.

³A se vedea Tudor Vianu, *Dicționar de maxime comentat*, ediția a II-a, București, Editura Științifică, 1971, p. 277

Marele publicist și jurist Cesare Beccaria, în tratatul său, „Dei delitti e delle pene”, a criticat cu vehemență arbitrarul pedepselor, s-a pronunțat pentru stabilirea lor potrivit legii și într-o anumită proporție cu gravitatea infracțiunilor săvârșite, a denunțat sistemul inchiuzitorial al probelor formale în procesul penal și a afirmat principiul de drept penal, material și procesual ce corespundeau intereselor burgheziilor în ascensiune. Începând cu Beccaria, pedeapsa cu moartea devine o problemă, el punând „pe muchie de cuțit” chestiunea legitimității acestei pedepse, prin întrebarea formulată chiar în introducerea lucrării: „moartea este, oare, o pedeapsă cu adevărat utilă și necesară pentru siguranța și buna ordine a societății?” Răspunsul dat, de asemenea, într-o formă interogativă, relevă pe autorul angajat din convingere într-o dispută de principii: „Ce drept poate fi acela pe care și-l atribuie oamenii de a măcelări pe semenii lor? Există oare cineva care a voit să lase altor oameni îngăduința de a-l ucide când cred ei de cuviință?” Concluzia lui Beccaria este clară: „pedeapsa cu moartea nu este deci un drept [...], ci un război al națiunii împotriva unui cetățean, ea considerând necesară și utilă distrugerea ființei lui; dar dacă voi demonstra că moartea nu este nici utilă, nici necesară, cauza umanității va învinge”.

Laurence Thibault remarcă, într-un studiu din 1977, că pedeapsa cu moartea este inutilă, injustă și periculoasă, conținând în germene riscurile care favorizează violența și promovând o concepție viciată în relația individ-stat, prin legitimarea primatului acestuia din urmă. Totodată, și profesorul Jean Graven a formulat, printre altele, concluzii că existența în lege a pedepsei cu moartea „a creat în spiritul public noțiunea falsă și periculoasă a dreptului de a omorî: Dacă statul poate să o facă de ce nu ar putea să o facă și individul?”⁴

Numărul adversarilor pedepsei cu moartea este imens, existând numeroase voci care s-au ridicat împotriva pedepsei capitale, cerând abolirea ei. „Niciodată cruzimea omenească nu a atins forme atât de josnice, ca în acea epocă strălucitoare a umanismului, literelor și artelor, epocă în care supliciu însuși a devenit o artă”, a scris istoricul spaniol Mellor. Cuvintele sale par aplicabile și pentru secolul în care trăim, secol în care sunt încă în exercițiu de la Estul extrem la Vestul extrem, șapte forme de executare a pedepsei capitale: spânzurătoarea, decapitarea (cu ghilotină sau sabie), strangularea, împușcarea, scaunul electric, camera de gazare, injecția letală.

Dreptul la viață în dreptul intern

În țara noastră, deși toleranța poporului român a fost recunoscută, au existat o lungă serie de eșafode pe care au ajuns deopotrivă tâlhari, domni, boieri de viță. Cu toate acestea, un fapt este cu totul demn de a fi subliniat și anume că România este prima țară europeană în care pedeapsa capitală a fost abolită în 1864. Odată cu venirea războiului, dramaticele schimbări care i-au urmat și pedeapsa capitală și-a redobândit locul în legislația penală românească, pentru a dispărea iarăși după decembrie 1989.

În țările românești, aplicarea pedepsei cu moartea a cunoscut o evoluție asemănătoare celei din țările apusene, cu deosebire că nu se recurgea la atâta cruzime. Dar nu puține sunt situațiile când, în aplicarea pedepsei capitale, se fac resimțite influențele străine de firea poporului nostru, influențe exercitate de dominațiile habsburgică și otomană. Astfel, Transilvania ne furnizează un exemplu scris cu litere de sânge în istoria poporului nostru: martiriul conducătorilor răscoalei țaranilor din 1784-1785, în care s-a recurs la unul din procedeele apusene - „frângerea oaselor cu roata”. Astfel, la 28 februarie 1785, Horea și Cloșca (Crișan își luase zilele în închisoare), după doua luni de tortură, suferită în temnița de la Alba Iulia, au fost executați, în fața câtorva mii de țărani aduși din regiunile cuprinse

---

⁴A se vedea Dr. Iulian Poenaru, *Pedeapsa cu moartea „pro” sau „conta”?*, București, Editura Lumina Lex, 1994.

de răscoală. Au fost legați de mâini și de picioare de podeaua eșafodului, după care li s-au frânt oasele cu o roata de căruță, pe șina căreia se fixase o lamă de fier neascuțită. În Țara Românească și Moldova au fost practicate și alte forme de pedepse capitale, cum ar fi dezmembrarea osânditului cu ajutorul cailor puși să tragă în toate direcțiile sau tragerea în țepă, practică de domnitorul Vlad Țepeș.

Făcând un studiu mai amănunțit asupra pedepsei cu moartea, am întâlnit metoda prin care era omorât cel învinuit deuciderea părinților în vremea pravilelor. Acestuia i se aplica următoarea pedeapsă: mai întâi i se tăia mâna cu care săvârșise fapta în acel loc unde-l omorâse pe tatăl său, apoi îl legau de cozile cailor, era târât pe ulițele târgului până la locul cel de pierzare și aici i se tăia capul.

În general, execuțiile se făceau în mod public, cu rare excepții fiind efectuate altfel. Se considera că acestea trebuie să fie văzute, pentru a proba că justiția și-a spus cuvântul, dar și pentru a fi un exemplu pentru privitori.

Ultimul proces de pe teritoriul țării noastre, în care a fost pronunțată sentința cea mai înspăimântătoare – condamnarea la moarte – s-a derulat în ultimele zile ale anului 1989. Atunci, chiar în ziua de Crăciun, cuplul dictatorial Elena și Nicolae Ceaușescu au fost împușcați la Târgoviște, într-o unitate militară. Tot atunci s-a consemnat „moartea” pedepsei capitale. Timp de 20 de ani, înainte de 1989, peste 100 de infractori au fost executați prin împușcare. Anii de vârf, cuprinși în perioada 1965-1987, au fost: 1971 (12 împușcați), 1984 (11 împușcați), 1986 (15 împușcați). Între anii 1988 și 1989, toate condamnările la moarte au fost comutate în închisoare pe viață.

Pedeapsa cu moartea a stat până târziu la mare cinste în codurile penale ale multor țări civilizate. Țările române și, mai apoi, România, au cunoscut această sancțiune din sec. XIV până în sec. XIX. După aproape un veac de la abolirea ei, pedeapsa cu moartea a fost reintrodusă în 1946, imediat după instaurarea comunismului și abrogată în 1990, prin art. 2 din Decretul –Lege nr. 6/7, ianuarie 1990. Hotărârea a fost luată de Consiliul Frontului Salvării Naționale, România ținând cu tot dinadinsul să treacă drept un stat democratic prin această măsură⁵.

Renunțarea la pedeapsa capitală în dreptul intern

Prin Decretul–Lege 6/7 din ianuarie 1990, pedeapsa capitală a fost înlocuită cu cea a detențiunii pe viață. Se poate afirma că interzicerea pedepsei cu moartea în dreptul nostru este și consecința unei obligații internaționale, de altfel. Între timp, a intrat în vigoare, la 8 decembrie 1991, Constituția României, care prevede, în articolul 22 (3), că pedeapsa cu moartea este interzisă, în deplin acord cu dispoziția din articolul 1 din protocolul nr. 6 al Convenției Europene a Drepturilor Omului, care prevede că „Pedeapsa cu moartea este abolită. Nimeni nu poate fi condamnat la o asemenea pedeapsă și nici executat”. De asemenea, ca urmare a aderării României la Convenția Națiunilor Unite din 1984, în dreptul nostru penal sunt interzise tortura și alte pedepse, ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante. Această convenție a intrat în vigoare la 26 iunie 1987, România aderând la 9 octombrie 1990 prin legea nr.19, publicată, împreună cu textul convenției, în Monitorul Oficial al României, Partea 1, nr.112, din 10 octombrie 1990⁶.

În dispoziția din art. 2 al decretului-lege nr. 6/1990 se prevede că, de la data adoptării acestuia (7 ianuarie 1990), dispozițiile privind pedeapsa cu moartea, existente în legislația penală, sunt considerate că se referă la pedeapsa detențiuni pe viață. Cadrul legal al acestei pedepse este identic cu cel al pedepsei cu moartea, pe care a înlocuit-o. Rezultă că sunt sancționate cu pedeapsa detenției pe viață cele mai grave infracțiuni contra siguranței statului

⁵A se vedea Traian Tandin, *Condamnați la moarte*, București, Editura Aldo Press, 2004.

⁶A se vedea *Monitorul Oficial al României*, Partea 1, nr. 112, din 10 octombrie 1990.

(art. 155-163, 165,167 C.p.), omorul deosebit de grav (art. 176 C.p.), tortura care a avut ca urmare moartea victimei (art. 267 alin. 3 C.p.), distrugerea și semnalizarea falsă care a produs o catastrofă pe calea ferată (art. 276 alin. 3 C.p.), nerespectarea regimului materialelor nucleare sau al altor materiale radioactive, care a produs moartea unei sau a mai multor persoane (art. 279 alin.5 C.p.), nerespectarea regimului materialelor explozive, care a produs moartea unei sau a mai multor persoane (art. 280 alin. 5 C.p.), traficul de substanțe toxice organizat (art. 312 alin. 2 C.p.), unele infracțiuni contra capacității de apărare (art. 331-335, art. 338-339 C.p.), infracțiuni contra păcii și omenirii (art.357-358 C.p.). Pedepșa detențiunii pe viață este prevăzută și pentru unele infracțiuni din legi speciale, precum: traficul organizat de droguri (art.12 din legea nr.143/2000), unele infracțiuni contra siguranței zborului (art. 110 din Ordonanța Guvernului 29/1997 privind Codul aerian civil), unele infracțiuni contra siguranței transportului naval (art.19 din Legea nr. 19/2003) etc. În cazul unor asemenea infracțiuni, pedeapsa detențiunii pe viață este prevăzută alternativ cu pedeapsa închisorii până la 25 de ani. Există însă două cazuri, în care pedeapsa detențiunii pe viață este prevăzută ca pedeapsă unică și anume art. 357 alin.2 și 358 alin.4, respectiv, genocidul și tratamente neomnoase care prevăd: „Dacă fapta este săvârșită în timp de război, pedeapsa este detențiunea pe viață”.

Potrivit dispozițiilor art.55 din Codul penal, pedeapsa detențiunii pe viață nu se aplică persoanei care, la data pronunțării hotărârii de condamnare, a împlinit vârsta de 60 de ani, în locul detențiunii pe viață aplicându-se, în acest caz, pedeapsa închisorii pe timp de 25 de ani și interzicerea unor drepturi pe durata ei maximă (10 ani). De asemenea, se prevede că în cazul în care condamnatul la pedeapsa detențiunii pe viață a împlinit vârsta de 60 de ani în timpul executării pedepsei, detențiunea pe viață se înlocuiește cu închisoarea pe timp de 25 de ani. În ceea ce privește executarea, legea prevede ca detențiunea pe viață și pedeapsa închisorii mai mare de 15 ani se execută în penitenciare destinate sau în secții speciale a celorlalte penitenciare. Regimul de maximă siguranță se aplică inițial persoanelor condamnate la detențiune pe viață sau la închisoare mai mare de 15 ani (art. 20, alin.1 din legea nr. 275/2006 privind executarea pedepselor)⁷. Pedeapsa detențiunii pe viață nu se aplică infractorului minor (art. 109, alin. 2, C.p.), acestuia aplicându-i-se pedeapsa închisorii de la 20 de ani⁸.

Așadar, constatăm că în prezent, în țara noastră, cea mai gravă pedeapsă ce se poate aplica unui individ este detențiunea pe viață.

Având în vedere că pedeapsa capitală avea un impact puternic asupra populației, impact pe care îl regăsim și în cazul pedepsei detențiunii pe viață, putem afirma că în cazul niciuneia dintre aceste pedepse nu îi este oferită făptuitorului șansa la reeducare și la o bună integrare în societate, chiar dacă atât reeducarea, cât și integrarea, sunt prevăzute ca și scop final al aplicării pedepsei. Sigur că există o diferență majoră între cele două pedepse, deoarece pedeapsa cu închisoare pe viață, în cele mai multe legislații care o prevăd, admit posibilitatea liberării condiționate, cu perspectiva de a fi considerată ca executată, dacă cel condamnat a dovedit că poate reveni definitiv în societate.

Putem concluziona că ne aflăm într-un labirint și că nu putem justifica conduita umană față de faptele ilicite pe care omul le-a făcut.

Referințe bibliografice:

1. Bulai, Bogdan N., Bulai, Costică, *Manual de drept penal. Partea generală*, București, Editura Universul Juridic, 2007.

---

⁷A se vedea, Bogdan N. Bulai, Costică Bulai, *Manul de drept penal. Partea Generală*, București, ed. Universul Juridic, 2007, pag. 303-307.

⁸A se vedea Constantin Mitrache, *Drept penal. Partea Generală*, București, Casa de editură și presă „Șansa” S.R.L., 1994, pag. 213-214.

2. Mitrache, Constantin, *Drept penal. Partea generală*, București, Casa de editură și presă „Șansa” S.R.L, 1994.
3. Poenaru, Iulian, *Pedeapsa cu moartea „pro” sau „contra”?*, București, Editura Lumina Lex, 1994.
4. Roșca, Ioan N et alii, *Filosofie*, București, Editura Corint, 2007.
5. Tandin, Traian, *Condamnați la moarte*, București, Editura Aldo Press, 2004.
6. Vianu, Tudor, *Dicționar de maxime comentat*, ediția a II-a, București, Editura Științifică, 1971.
7. Beccaria, par Michel Porret, „*Le Droit de Punir*”, Editions Michalon, 2003.
8. *Monitorul Oficial al României*, Partea I, nr. 112, din 10 octombrie 1990.

AMÎNAREA EXECUTĂRII PEDEPSEI PENTRU FEMEILE GRAVIDE ȘI CELE CARE AU COPII CU VÎRSTA DE PÎNĂ LA 8 ANI

Aliona Lașcu, masterandă, Facultatea de Drept,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
Coordonator științific: Stela Gavajuc, lect. sup. dr.
Recenzent: Elena Botnari, conf. univ. dr.

Female delinquency is in an alarming situation even if it represent a small part from whole criminality. Imprisonment remains to be one of the most frequently applied measure of punishment till nowadays. The postponement of the punishment execution institution for pregnant women and women, which have children up to 8 years old is a chance which is given, first of all, to the child, it is the possibility to grow up in a normal family and receive an adequate education; and secondly, it is a way for the woman, to improve herself without enduring the negative influences of the penitentiary. That is why, the importance of this institution is incontestable.

„Pedeapsa penală nu reprezintă unica și principala măsură utilizată în lupta cu criminalitatea și acele scopuri, pentru a căror rezolvare se prevede aplicarea pedepselor, în unele cazuri pot fi atinse prin intermediul altor măsuri de influență, care nu sunt pedepse...”
(A. R. Paltser)

Criminalitatea întotdeauna a constituit un viciu al societății, care nu numai că amenință securitatea statului, dar creează și un pericol real pentru existența acesteia, în general. Lupta cu acest flagel reprezintă o deosebită prioritate a politicii statului. Criminalitatea feminină este un fenomen infracțional distinct față de criminalitatea masculină, prin proporțiile și caracterul infracțiunilor, mijloacele și mecanismul comiterii lor, alegerea victimelor atentatului criminal fiind influențată de împrejurări de ordin familial, de situația materială etc. [8, p. 17]. Deși este mult mai redusă, constituind nu mai mult de 13% din numărul total al infracțiunilor [12], în ultimul timp ea este în continuă creștere [10, p. 33]. Instituția amînării executării pedepsei pentru femei gravide și femei care au copii în vîrstă de pînă la 8 ani, constituie, în acest sens, rezultatul elaborării unor mecanisme speciale de luptă cu acest fenomen, datorită specificului acestui gen de criminalitate și a tendințelor sale de amplificare.

Conținutul instituției amînării executării pedepsei pentru femei gravide și femei cu copii în vîrstă de pînă la 8 ani este analizat prin prisma importanței sale sociale. Această instituție prezintă un caracter dublu, raportîndu-se atît la condamnarea cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, cît și cu liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen. Această modalitate a eliberării de pedeapsa penală reflectă o manifestare a umanismului nu numai față de condamnată, ci și față de copil, cu atît mai mult, legea nu interzice aplicarea acesteia de atingerea scopului pedepsei.

Astfel, se acordă posibilitate femeilor gravide și a celor care au copii în vîrstă de pînă la 8 ani să nască în condiții normale și/sau să participe la educarea copiilor, fără a condiționa o distanță între copii și părinți, care ar putea avea repercusiuni asupra educației acestora [9, p. 42]. În același timp, prin amînarea executării pedepsei față de categoria condamnați-

lor menționați, se realizează prevederile punctului 2, articolul 48 al Constituției RM, care asigură posibilitatea îndeplinirii îndatoririlor părintelui (în cazul dat – ale mamei) de a asigura creșterea, educarea și instruirea copiilor. Mai mult, în cazul amânării, se face o conformare și cu prevederile Convenției internaționale cu privire la drepturile copilului, care stabilește în art. 9 că statele-părți vor asigura ca nici un copil să nu fie separat de părinții săi împotriva voinței sale [5, p. 51]. Reieșind din prevederile articolului 96 din Codul Penal al Republicii Moldova, femeile condamnate gravide și cele care au copii în vîrstă de pînă la 8 ani, cu excepția celor condamnate la închisoare pe un termen mai mare de 5 ani pentru infracțiuni grave, deosebit de grave și excepțional de grave împotriva persoanei, instanța de judecată le poate amîna executarea pedepsei pînă la atingerea de către copil a vîrstei de 8 ani. Din prevederile legale, rezultă că amînarea executării pedepsei pentru femeile gravide și cele care au copii în vîrstă de pînă la 8 ani reprezintă o facultate a instanței de judecată, dar nicidecum o obligativitate a acesteia. Ea poate fi aplicată în cazul în care instanța de judecată va constata că persoana vinovată și acțiunile ei nu prezintă un pericol real pentru societate. Aici un rol important are atitudinea condamnatului față de educația copilului și întreținerea lui [6, p. 227].

Pentru a putea fi dispusă amînarea executării pedepsei, este necesar să fie întrunite mai multe condiții:

1. O primă cerință specifică acestei amînări a executării pedepsei constă în aceea că ea se referă la o categorie aparte de condamnați, adică destinatarul acestei norme este unul special. Astfel, legiuitorul axează această modalitate a eliberării de pedeapsa penală numai față de femeile condamnate, care se află în stare de graviditate sau au copii minori la întreținere.

2. O altă condiție, absolut necesară pentru aplicarea prevederilor art. 96 din Codul Penal, constă în faptul că vîrsta de pînă la 8 ani a copilului (copiilor) trebuie constatată la momentul pronunțării sentinței de condamnare.

3. Amînarea executării pedepsei pentru femeile gravide și femeile care au copii în vîrstă de pînă la 8 ani nu se aplică față de persoanele care au fost condamnate la închisoare pe un termen mai mare de 5 ani pentru infracțiuni grave, deosebit de grave și excepțional de grave împotriva persoanei. Astfel, condiția respectivă denotă posibilitatea amînării executării pedepsei pentru respectiva categorie în toate cazurile în care s-a săvîrșit o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă, indiferent dacă este îndreptată împotriva persoanei sau nu. Spre exemplu, potrivit HP CSJ RM nr. 6 din 14 noiembrie 2008 [4, p. 5], în afară de infracțiunile grave, deosebit de grave și excepțional de grave contra vieții și sănătății persoanei, se au în vedere și alte infracțiuni grave, deosebit de grave și excepțional de grave împotriva persoanei (art. 165, 172, 175, 188, 189, 342, 349-350). Cu atît mai mult, nu se exclude nici aplicarea amînării executării pedepsei, în cazul în care s-a săvîrșit și o altă infracțiune, de altă categorie, fie și îndreptată împotriva persoanei, însă cu condiția că nu s-a depășit, în final, termenul închisorii de 5 ani. Totodată, ținem să menționăm că amînarea executării pedepsei în condițiile articolului 96 din Codul Penal al Republicii Moldova poate fi aplicată și în cazul în care persoana este condamnată și la alte pedepse, precum amendă.

4. Cu toate că din prevederile legii penale nu rezultă, în mod expres, niște previziuni clare, credem că, în unele situații, chiar dacă femeia a fost condamnată la o pedeapsă cu închisoarea ce nu depășește 5 ani, amînarea executării pedepsei nu poate fi admisă, în principiu. În această accepțiune, nu-și poate găsi argumentare amînarea executării pedepsei, în cazul în care o femeie gravidă sau care are copii mici a comis infracțiuni prevăzute de așa componente precum: „Atragerea minorilor la activitatea criminală sau determinarea lor la săvîrșirea unor fapte imorale” (articolul 208, Codul Penal al Republicii Moldova) sau „Atragerea minorilor la consumul ilegal de droguri, medicamente, sau substanțe cu efect narcotizant” (articolul 209 din Codul Penal). Avînd în vedere scopul și motivul aplicării

instituției în cauză, este, cel puțin lipsită de temei, aplicarea prevederilor ei față de persoanele care s-au compromis prin comiterea acestor infracțiuni. În așa caz, dacă instanța de judecată va considera irațională ca femeia condamnată să execute pedeapsa stabilită, se va putea dispune condamnarea cu suspendarea condiționată a executării pedepsei (articolul 90 din Codul Penal al Republicii Moldova) [7, p. 273].

5. Referitor la procedura de dispunere a amânării executării pedepsei pentru femei gravide și femei care au copii în vîrstă de pînă la 8 ani, este de remarcat că aceasta se dispune de instanța de judecată în baza probelor administrate la dosar, documentelor ce atestă graviditatea sau aflarea copiilor minori la întreținere. În privința persoanei asupra căreia urmează a fi aplicate prevederile art. 96 din Codul Penal și care se află în libertate pînă la condamnare, instanța de judecată determină acest lucru de sine stătător, reieșind din principiile individualizării pedepsei penale, însă, în privința persoanelor care se află în stare de arest sau care execută pedeapsa penală, urmează a se aplica amînarea executării pedepsei numai în baza unui demers corespunzător sau a cererii condamnatei. Astfel, în cazul în care graviditatea a apărut în timpul executării pedepsei sau copilul condamnatei s-a născut în penitenciar, administrația înaintează în instanța de judecată demersul respectiv, la care se anexează raportul medical, ce confirmă graviditatea sau copia adevărîței de naștere a copilului și dosarul personal al condamnatei [6, p. 228]. Instanța de judecată, în baza examinării dosarului personal al condamnatei, concluziei medicale privind graviditatea ei sau prezența certificatului ce atestă existența copiilor minori la întreținere, examinează posibilitatea amînării executării pedepsei. Termenul gravidității și vîrsta femeii nu se limitează de lege, ceea ce face posibil aplicarea acestei instituții și persoanelor minore, care execută pedeapsa în penitenciarele pentru minori.

6. Totodată, considerăm că, față de femeile gravide și cele care au copii în vîrstă de pînă la 8 ani, se poate aplica instituția amînării executării pedepsei, doar dacă există unele garanții că aceasta va avea grijă de educația copilului, oferind acestuia condiții normale de trai, nu va folosi amînarea executării pedepsei contrar intereselor copilului și nu va săvîrși din nou o infracțiune. Spre regret, prevederile punctului 2, art. 96 CP RM nu remarcă ce se are în vedere prin renunțare sau eschivare de la copil, însă, cu privire la aceasta, autorii ruși Козаченко И.Я. și Незнамова З.А. au următoarele opinii: prin *renunțare* la copil se au în vedere, de regulă, acțiuni precum: trimiterea acestuia la o casă de copii ori întreruperea definitivă a îndeplinirii obligațiilor părintești. *Eschivarea* de la îndeplinirea obligațiilor părintești se consideră un asemenea comportament al condamnatei, prin care copilului, practic, nu i se acordă nici o atenție și nici timp pentru educația acestuia (lăsarea copilului în grija persoanelor cunoscute, vecinilor, lăsarea pe un timp îndelungat singur, fără supraveghere, organizarea în prezența copilului a consumului de băuturi alcoolice și a altor acțiuni anormale) [11, p. 457-458]. Considerăm, în același timp, că eschivarea mamei de la educație poate fi constatată și prin faptul că condamnată a fost trasă la răspundere contravențională, potrivit prevederilor art. 63 ale Codului Contravențional al Republicii Moldova [3] – pentru neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare a obligațiilor de întreținere, educație și instruire ce-i revin, sau art. 88 – aducerea minorului în stare de ebrietate produsă de alcool sau de alte substanțe. Faptul că amînarea executării pedepsei poate fi anulată în cazul în care femeia a renunțat la copil sau se eschivează de la educarea copilului, demonstrează că, prin această instituție, accentul se pune nu pe personalitatea condamnatei, ca în cazul art. 90 CP RM, ci pe interesul statului în asigurarea condițiilor optime de dezvoltare și educare a copilului [7, p. 275]. De asemenea, la acest capitol am putea include și acțiunile mamei, care nu cad sub incidența normelor penale sau contravenționale. De exemplu, acțiunile mamei-surogat de vînzare a copilului său, urmează să aibă efect asupra anulării amînării executării pedepsei. Aceasta din urmă poate avea loc și în cazul în care, în perioada amînării executării pedepsei condamnată săvîrșește o nouă infracțiune, datorită aplicării prevederilor legale

cu privire la cumulul de sentință. Cît privește situația în care se săvîrșește o infracțiune nouă în perioada respectivă, atunci ținem să menționăm că urmează a fi aplicate, în ordine obligatorie, prevederile legale privind cumulul de sentințe, acestea reieșind din dispozițiile alineatului 4, articolul 96 din Codul Penal. Respectiv, va urma și anularea amînării executării pedepsei, deoarece, în urma cumulului pedepselor, sancțiunea definitivă trebuie să fie mai mare decît cea stabilită pentru săvîrșirea unei noi infracțiuni și decît partea neexecutată a pedepsei, pronunțate prin sentința anterioară a instanței de judecată.

În cazul în care amînarea executării pedepsei nu a fost anulată, în perioada de pînă la atingerea de către copil a vârstei de 8 ani, instanța de judecată urmează a lua una din următoarele hotărîri, potrivit prevederilor aliniatului 3, articolul 96 din Codul Penal al Republicii Moldova:

- a) eliberează condamnată de executarea părții neexecutate a pedepsei;
- b) înlocuiește partea neexecutată a pedepsei cu o pedeapsă mai blîndă;
- c) trimite condamnată în instituția corespunzătoare pentru executarea părții neexecutate a pedepsei.

Una din aceste hotărîri a instanței de judecată, dacă e să facem o trimitere la Codul de executare al RM, se va lua în baza demersului înaintat de oficiul de executare, care întreprinde măsuri de supraveghere și probațiune a condamnatei pentru toată perioada pentru care a fost amînată executarea pedepsei. Hotărîrea definitivă a instanței de judecată, în termen de 5 zile, se trimite instanței care a judecat cauza în fond pentru a fi anexată la dosar (a se vedea articolul 279 din Codul de Executare al Republicii Moldova).

În ceea ce privește problema stingerii antecedentului penal pentru condamnatele, în privința cărora s-a amînat executarea pedepsei penale, se va proceda în conformitate cu prevederile art. 111 din Codul Penal. Astfel, dacă, în modul stabilit de lege, condamnată a fost eliberată înainte de termen de executarea pedepsei, sau partea neexecutată din pedeapsă i-a fost înlocuită cu o pedeapsă mai blîndă, termenul stingerii antecedentelor penale se calculează, pornindu-se de la termenul real al pedepsei executate, din momentul eliberării de executarea pedepsei principale și complementare.

Codul Penal al României nu prevede cazuri de amînare a executării pedepsei. În schimb, **Codul de procedură penală**, în art. 453-457, prevede o atare posibilitate. Astfel, executarea pedepsei închisorii sau a detențiunii pe viață poate fi amînată în următoarele cazuri:

- a) cînd se constată pe baza unei expertize medico-legale că cel condamnat suferă de o boală care îl pune în imposibilitatea de a executa pedeapsa. În acest caz, executarea pedepsei se amînă pînă cînd condamnatul se va găsi în situația de a putea executa pedeapsa;
- b) cînd o condamnată este gravidă sau are un copil mai mic de un an. În aceste cazuri, executarea pedepsei se amînă pînă la încetarea cauzei care a determinat amînarea;
- c) cînd, din cauza unor împrejurări speciale, executarea imediată a pedepsei ar avea consecințe grave pentru condamnat, familie sau unitatea la care lucrează. În acest caz, executarea poate fi amînată cel mult 3 luni și numai o singură dată.

Cererea de amînare a executării pedepsei închisorii sau a detențiunii pe viață poate fi făcută de procuror, de condamnat, de persoanele menționate în articolul 362, ultimul alineat, iar în cazul prevăzut la lit. c), și de către conducerea unității la care lucrează condamnatul.

Instanța competentă să dispună asupra întreruperii executării pedepsei este instanța de executare sau instanța, în a cărei rază teritorială se află locul de deținere sau, după caz, unitatea unde se execută pedeapsa la locul de muncă, corespunzătoare în grad instanței de executare.

Paradoxal este faptul că legislația românească acordă amînarea executării pedepsei chiar și în cazul detențiunii pe viață.

Codul penal al Federației Ruse prevede în articolul 82 dispoziții cu privire la instituția amînării executării pedepsei. De fapt, Codul Penal al Republicii Moldova este o tra-

ducere a dispozițiilor normei respective din Codul Penal rus. Până în anul 1992, amânarea executării pedepsei se dispunea pînă la împlinirea de către copilul condamnatului a vârstei de 3 ani, mai apoi acest cenz de vîrstă s-a ridicat pînă la 8 ani [14], acum este de 14 ani [15].

La 10 februarie 2010, Duma de Stat a adoptat, în a treia lectură, o „lege cu privire la modificările la unele acte legislative”. Este vorba de un amendament al articolului 82 din Codul Penal, articolul 178, Cod de executare și a art. 396, 397 Cod de procedură penală, articolele ce se referă la amînarea executării pedepsei pentru femeile gravide. Principala modificare este că acum legea se extinde asupra tuturor familiilor monoparentale, care au un copil în vîrstă de pînă la 14 ani, inclusiv, asupra bărbaților. În caz de respectare a condițiilor, care s-au dispus cu ocazia amînării executării pedepsei și corectării condamnatului, instanța de judecată este în drept să elibereze persoana de executarea pedepsei reale totale, sau parțiale, care a rămas neexecutată, cu stingerea antecedentelor penale [16].

O altă modificare a Codului penal rus, în ce privește amînarea executării pedepsei, la 11 septembrie 2010, a trecut prima lectură. Aceasta privește categoria de pedeapsă care poate fi amînată. Astfel, se prevede că nu va mai putea fi dispusă amînarea executării pedepsei în cazul în care, prin sentința de condamnare, persoana este supusă unei pedepse privative de libertate [17]. Amintim că în redacția actuală a articolului 82 al Codului penal al Federației Ruse este posibilă amînarea executării pedepsei pentru femeile gravide și pentru persoana care are la întreținere un copil în vîrstă de pînă la 14 ani, dacă pedeapsa prevăzută în sentința de condamnare nu depășește 5 ani privațiune de libertate. Aceste modificări sînt dictate de practicile abuzive ale instanțelor judecătorești, care încep a avea aplicabilitate largă în Federația Rusă [18].

Întrucît, în conformitate cu articolele 6 și 14 din Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale și cu jurisprudența CEDO, în faza punerii în executare a pedepselor, nu pot exista diferențieri în natura și conținutul drepturilor recunoscute condamnaților (inclusiv diferențieri bazate pe sex), dreptul recunoscut condamnatului de amînare a executării pedepsei, pînă cînd copilul împlinește vîrsta de 8 ani, trebuie recunoscut și condamnatului aflat în atare situație. În sprijinul acestei afirmații, invocăm și prevederile Codului Contravențional, care prevede în art. 42, ca circumstanță atenuantă la săvîrșirea contravenției, comiterea acesteia de către o persoană care are la întreținere un copil de pînă la 8 ani. Mai mult ca atît, în conformitate cu prevederile legislației în domeniul protecției sociale, de indemnizația de îngrijire a copilului pînă la 3 ani, poate beneficia și tatăl copilului.

În concluzie, de *lege fereneda*, propunem modificarea articolului 96 al Codului Penal – „Amînarea executării pedepsei pentru femeile gravide” și introducerea unui nou articol, - „Amînarea executării pedepsei pentru persoanele care au copil în vîrstă de pînă la 8 ani”, oferind, astfel, posibilitate și bărbaților de a beneficia de un astfel de tip de eliberare de pedeapsă penală.

Amînarea executării pedepsei pentru femei gravide și femei care au copii în vîrstă de pînă la 8 ani reprezintă o instituție a dreptului penal de o importanță deosebită. Ea răspunde adecvat politicii penale, care statuează vehement și primordial asupra educării copilului, căruia merită a i se acorda o atenție deosebită, dar nu a executării pedepsei penale de către mama acestuia, ca autor al unei acțiuni penale, de o anumită gravitate.

Referințe bibliografice:

1. *Constituția Republicii Moldova*, adoptată la 29 iulie 1994// Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 1, din 12.08.1994.
2. *Codul Penal al Republicii Moldova* în vigoare din 24.05.2009, republicat // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.72-74/195, din 14.04.2009.
3. *Codul contravențional*, Legea Republicii Moldova nr. 218-XVI din 24.10.2008, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 3-6/15 din 16.01.2009.

4. *Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la practica aplicării unor prevederi ce reglementează punerea în executare a hotărârilor judecătorești cu caracter penal”*, nr. 6 din 14 noiembrie 2008, Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova. 2008, nr. 11.
5. *Convenția internațională cu privire la drepturile copilului din 20.11.1998 New York*, Editura Oficială Tratatelor internaționale, 1998, vol. I.
6. *Codul penal al Republicii Moldova comentat*, Sub redacția lui Alexei Barbăneagră, Chișinău, Editura ARC, 2003.
7. Martin, D., *Amânarea executării pedepsei pentru femeile gravide și femeile care au copii în vârstă de pînă la 8 ani* // Analele științifice ale Universității de Stat din Moldova, vol. I, 2004.
8. Moraru, M., *Criminalitate feminină* // Legea și Viața, 1998, nr.9-10.
9. Tîpa, I., *Amânarea executării pedepsei pentru femei gravide și femei care au copii în vârstă de pînă la 8 ani: unele propuneri de lege ferenda*// Revista Națională de Drept, 2008, nr. 6.
10. Zaporogian, I., *Criminalitatea are chip de femeie*, Chișinău, Elan Poligraf, 2000.
11. Козаченко, И.Я., Незнамова, З.А., *Уголовное Право*. Общая часть, Москва, Норма – Инфра, 2001.
12. Birou Național de Statistică www.statistica.md
13. <http://www.expertasig.ro/legi/legi-utile-ro/CodProcPenal.php>
14. <http://ukrf.narod.ru/komm/82k.htm>
15. <http://forum.pridnestrovie.com/topic/?id=13735>
16. <http://www.rg.ru/2010/02/10/otsrochka-anons.html>
17. <http://zeki.su/novosti/2010/9/11011921.html>
18. <http://www.democracy.ru/article.php?id=2596>

LEGITIMA APĂRARE EXCEPȚIE DE LA DREPTUL LA VIAȚĂ PROTEJAT DE CONVENȚIA EUROPEANĂ PENTRU APĂRAREA DREPTURILOR OMULUI

Cristian Claudiu Teodorescu, student, Facultatea de Drept,
Universitatea „Petru Maior” din Tîrgu-Mureș
Coordonator științific: Aurelian Olimpiu Sabău, asist. univ. dr.

The doctrine of human rights is the articulation in the public morality of world politics of the idea that each person is a subject of global concern. It does not matter what a person's spatial location might be or which political subdivision or social group the person might belong to. Everyone has human rights, and responsibilities to respect and protect these rights may, in principle, extend across political and social boundaries.

In the article that follows this short introduction I propose to approach the sensitive theme of self defense exception to the right to life protected by the European Convention for the protection of Human Rights and Fundamental freedoms.

The European convention comes closer to making clear what the actual content of the right to life, where it has a substantive meaning, actually is, and it is placed in the first substantive article: 'Everyone's right to life shall be protected by law. No one shall be deprived of his life intentionally save in the execution of a sentence of a court...' There was, until recently, only one justiciable, negative right, meaning to the right to life, which was to control or ban the use of capital punishment (as we will see the death sentence). Any other meaning of the right to life made it some form of positive right exhortation to the state to do everything in its power to protect the supreme right, sometimes with exact exceptions who are made for protecting the right to life even if it authorizes the use of lethal force.

Introducere în sistemul european de protecție a Drepturilor Omului

Obligația de a respecta dreptul la viață se regăsește în Convenția europeană pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale în articolul 2 după cum urmează:

1) Dreptul la viață al oricărei persoane este protejat prin lege. Moartea nu poate fi cauzată cuiva în mod intenționat, decât în executarea unei sentințe capitale, pronunțate de un tribunal când infracțiunea este sancționată cu această pedeapsă prin lege.

2) Moartea nu este considerată ca fiind cauzată prin încălcarea acestui articol în cazurile în care aceasta ar rezulta dintr-o recurgere absolut necesară la forță:

- a) pentru a asigura apărarea oricărei persoane împotriva violenței ilegale;
- b) pentru a efectua o arestare legală sau a împiedica evadarea unei persoane legal deținute;
- c) pentru a reprimă, conform legii, tulburări violente sau o insurecție.

Dreptul la viață privește prerogativa care aparține oricărei ființe umane de a exista ca atare, odată cu apariția sa în lume. În ciuda acestei valorizări incontestabile, dreptul la viață rămâne incert ca și conținut, întrucât, deși textele internaționale enunță dreptul la viață, ele nu definesc viața. Este incert momentul începerii vieții, este incert conținutul concret al acestui drept, este incertă forța acestuia în condițiile în care, în anumite situații, statele pot să priveze persoanele de viața lor, fără ca dreptul internațional să impună vreo sancțiune. În rândurile care urmează, vom încerca o abordare mai palpabilă, care se regăsește și în cadrul dreptului penal român, a recurgerii la forța letală în cazuri justificative, în speță, legitima apărare.

Garanția protecției dreptului la viață nu se extinde și asupra dreptului la condiții de viață decente, la dreptul la un anumit nivel de trai sau la dreptul persoanei la libera dezvoltare a personalității sale. Conform articolului 2 paragraful 1 al Convenției, dreptul la viață este protejat prin lege. Jurisprudența CEDO în această privință a evidențiat că statele au atât obligații negative, cât și pozitive¹.

Sistemul european pentru protecția drepturilor omului este compus, în primul rând, din două convenții importante: Convenția europeană pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale (denumită în continuare Convenția europeană) și Carta Socială Europeană. Convenția europeană, care este axată pe protecția drepturilor civile și politice, a fost adoptată în 1950 și a intrat în vigoare în 1953. Ambele convenții au fost elaborate sub auspiciile Consiliului Europei, o organizație inter-guvernamentală formată din 25 de state europene la acea perioadă, a căror funcție este de a facilita cooperarea europeană pe o gamă largă de subiecte. Odată cu aderarea la Consiliu, fiecare membru trebuie, în temeiul articolului 3 din statutul său, „să accepte principiile statului de drept și de exercitarea de către toate persoanele aflate sub jurisdicția sa a drepturilor omului și a libertăților fundamentale ...”. Și cum Karl Vasak² evidențiază temele democrației, statului de drept și protecția drepturilor omului pătrund în documentul fondator al Consiliului. Ecoul acestor principii se regăsește și în preambulul Convenției europene, care reafirmă importanța lor pentru Înaltele părți contractante.

Un anume paradox ține de faptul că sunt evocate temperări atunci când avem de-a face cu drepturi intangibile, ceea ce este, efectiv, *a priori*, antinomic. Însă, în realitate, **paradoxul** nu este decât **aparent**, întrucât absolutismul nucleului dur al drepturilor omului nu împiedică un anumit realism care, fără să accepte veritabile excepții de la principiu, permite, totuși, o anumită suplețe și, deci, temperări. Cu alte cuvinte, nu ne aflăm în situația clasică a drepturilor condiționate, deoarece imergența statului, în sensul clasic al termenului, este imposibilă. Pe de altă parte, în ciuda importanței sale, dreptul la viață cunoaște unele limitări, generale în cadrul art. 15³ și cu un caracter special în cadrul articolului 2.

---

¹Nu trebuie doar să se abțină de a provoca moartea „în mod intenționat”, dar trebuie să ia măsurile necesare pentru protecția vieții printr-o așa-zisă responsabilitate „pozitivă” a statului. De exemplu, măsuri în domeniul sănătății publice (a se vedea: Curtea EDO, *Calvelli și Ciglio c. Italiei* (2002)) sau în domeniul protecției mediului (a se vedea *Onerzlidiz c. Turciei* (2004)).

²În 1969 a devenit primul Secretar General al Institutului Internațional al Drepturilor Omului de la Strasbourg, editor al cărții *Dimensiunea Internațională a Drepturilor Omului*.

³Derogarea, în caz de stare de urgență. În caz de război sau de alt pericol public ce amenință viața națiunii, orice înaltă parte contractantă poate lua măsuri care derogă de la obligațiile prevăzute de Convenția europeană, în măsura strictă în care situația o impune și cu condiția ca aceste măsuri să nu fie în

Pedeapsa cu moartea

Art. 2 al Convenției europene prevede patru ipoteze în care statul poate aduce atingere dreptului la viață, una fiind prevăzută în alineatul întâi partea finală și celelalte trei în cel de-al doilea alineat. Prima limitare prevăzută de alin. (1) partea finală a art. 2⁴ privește executarea unei sentințe capitale pronunțată de un tribunal în cazul în care infracțiunea este sancționată cu această pedeapsă de lege.

Presupunând că art. 2 din Convenția europeană mai autorizează și astăzi pedeapsa cu moartea, este interzis să se provoace moartea în mod arbitrat, în virtutea temei pedepsei capitale: un act arbitrat nu poate fi legal din punctul de vedere al Convenției. Sesizată cu această cauză, Marea Cameră subscris la acest raționament și pare să meargă și mai departe, apreciind că pedeapsa cu moartea pe timp de pace este o formă de sancțiune care nu mai este autorizată de art. 2. În orice caz, eliminarea unei asemenea pedepse este consacrată prin protocoalele adiționale. Protocolul nr.6 a abolit pedeapsa cu moartea, cel puțin, pe timp de pace: conform art. 1, pedeapsa cu moartea este abolită și nimeni nu poate fi condamnat la o astfel de pedeapsă, nici executat; cu toate acestea, art. 2 din Protocol precizează că un stat poate prevedea în legislația sa pedeapsa cu moartea pentru acte comise în timp de război sau de pericol iminent de război. În astfel de situații, statul respectiv era obligat să comunice secretariatului general al Consiliului Europei dispozițiile de excepție introduse în legislația în cauză.

Articolul menționat are în vedere numai situațiile existente în unele țări semnatare, unde mai există pedeapsa cu moartea, dar și cazurile de excepție în care chiar statele care au abolit pedeapsa capitală ar putea să o reintroducă. Marea majoritate a statelor europene, între care și România, au ratificat art. 1 al Protocolului 6 al Convenției europene, astfel că la ora actuală, în Europa mai există, formal, în toate cazurile, pedeapsa capitală doar în Grecia, Spania și Italia.

Protocolul nr. 13 prevede abolirea pedepsei cu moartea în orice situație: nu este autorizată nici o derogare, iar rezervele sunt interzise. Ceea ce împiedică judecătorii de la CEDO să dea prioritate normelor acestui Protocol este faptul că încă nu sunt îndeajuns semnatarii ai Protocolului pentru a avea întâietate în fața art. 2 al Convenției europene.

La nivel mondial, pedeapsa capitală rămâne, în ciuda unei opoziții crescânde, o soluție în multe state⁵.

Recurgerea la forța letală în cazuri justificative

Cazuri justificative. Potrivit prevederilor art. 2 paragraful 2 din Convenția europeană, există unele situații în care folosirea forței, a violenței, chiar susceptibilă să producă moartea, este întotdeauna justificată, și anume dacă măsura ar apărea ca absolut necesar.

---

contradicție cu alte obligații care decurg din dreptul internațional. Dispoziția precedentă nu permite nicio derogare de la art. 2, cu excepția cazului de deces, rezultând din acte licite de război, și nici de la art. 3, 4 § 1 și 7 din Convenția europeană. Orice înaltă parte contractantă ce exercită acest drept de derogare informează pe deplin pe secretarul general al Consiliului Europei despre măsurile luate și motivele determinante. Aceasta trebuie, de asemenea, să informeze pe secretarul general al Consiliului Europei și asupra datei la care aceste măsuri au încetat a fi în vigoare, și dispozițiile convenției redevin aplicabile.

⁴În acest context, trebuie amintit că încă din anul 1764, Cesare Beccaria făcea o declarație devenită celebră odată cu trecerea timpului: „(...) pedeapsa cu moartea nu este un drept (...), ci este un război al națiunii împotriva unui cetățean, întrucât consideră necesară sau utilă eliminarea ființei sale. Dacă voi reuși să demonstrez că moartea nu este nici utilă și nici necesară, mă voi putea considera învingător în pledarea cauzei umanității” // *Dei delitti e delle pene* (Despre infracțiuni și pedepse).

⁵Un sondaj recent realizat în SUA indica o susținere de 47 de procente din partea populației a pedepsei capitale, față de 48 de procente din populație care se opune acestei practici.

Astfel, sunt acte licite, care nu pot să atragă răspunderea, cele care produc pierderea vieții unei persoane, însă sunt comise în împrejurări speciale, ce le conferă un caracter lipsit de anti-juridicitate. Intră în această categorie a excepțiilor de la regula respectării absolute a dreptului la viață următoarele:

a) actele comise cu respectarea principiului legitimei apărări, pentru apărarea unei persoane împotriva violenței ilegale;

b) în cazul necesității efectuării unei arestări regulamentare sau de a împiedica evadarea unei persoane deținute în mod regulamentar, poate justifica și ea atingerea adusă vieții, atât timp cât recursul la forță este absolut necesar;

c) pentru a reprima, în conformitate cu legea, tulburări violente, cum ar fi o revoltă sau insurecție.

Aceste excepții de la un principiu atât de important, precum dreptul la viață, sunt de cea mai strictă interpretare, Convenția europeană enumerând strict și limitativ situațiile în care organele de stat ar putea să facă uz de forță cu unele consecințe letale.

În legătură cu cele menționate mai sus, se poate spune că ne aflăm în prezența unei *clauze de excepție*, care nu figurează în convențiile generale similare și, în privința căreia, Convenția europeană impune o dublă obligație, de drept substanțial și de drept procedural. Curtea Europeană pentru Drepturile Omului a apreciat în numeroase rânduri⁶ că excepțiile prevăzute în art. 2 paragraful 2 nu definesc numai situațiile în care este permisă uciderea intenționată, ci descriu cazurile în care este posibilă *recurgerea la forță*, ceea ce poate conduce la uciderea *involuntară*. Aceasta înseamnă un maxim de diligență prin epuizarea tuturor celorlalte mijloace disponibile. Trebuie luate măsuri pentru *prevenirea oricărei erori în cunoașterea faptelor*. Așa cum se observă în cauza Issieva, Zoussoupova și Bazaieva contra Rusiei, în urma unui atac aerian întreprins de două avioane ale forțelor militare federale ruse, un convoi cu mai multe persoane civile, care încercau să părăsească o zonă de conflict din Cecenia printr-un culoar umanitar, au murit ori au fost rănite în urma unei informări insuficiente a piloților cu privire la operațiune, ei neavând cunoștință de existența convoiului. Curtea de la Strasbourg nu a acceptat susținerea statului pârât, în sensul că o mare masă de civili a apărut intempestiv în zonă, dar a considerat că operațiunea militară nu a fost pregătită și executată cu precauțiile necesare pentru protecția vieții civililor.

Recurgerea la forță ar trebui, totuși, să devină absolut necesară pentru atingerea unuia dintre obiectivele menționate la lit. a), b) și c) ale paragrafului 2. În această privință, folosirea termenului *absolut necesară*, indică faptul că trebuie aplicat un criteriu de necesitate imperios și mai strict, decât cel folosit în mod normal pentru a determina dacă intervenția statului este „necesară într-o societate democratică”, potrivit paragrafelor 2 al articolelor de la 8 la 11 ale Convenției europene.

Astfel, pe de o parte, textul mai arată că recursul la forță trebuie să fie absolut necesar și, în plus, foarte important. Comisia și CEDO au precizat că utilizarea forței trebuie să fie strict proporțională cu realizarea scopului autorizat, în așa fel, încât *să nu fie excesivă*. *Aprecieră proporționalității* se face în funcție de toate circumstanțele. Pe de o parte, „în raport cu *natura scopului urmărit*, cu pericolul pentru viața umană și integritatea corporală și cu amploarea riscului ca utilizarea forței să facă victime”⁷, iar, pe de altă parte, obligația sta-

---

⁶A se vedea: Curtea Europeană pentru Drepturile Omului, hotărârea din 27 septembrie 1995, în cauza McCann ș.a. contra Marii Britanii; Curtea Europeană pentru Drepturile Omului, hotărârea din 24 februarie 2005, în cauza Issieva, Zoussoupova și Bazaieva contra Rusiei; Curtea EDO, hotărârea din 7 februarie 2006, în cauza Scavuzzo-Hager contra Elveției.

⁷Comisia Europeană asupra cererii nr. 10044/1982, *Stewart contra. Marii Britanii*.

tului de a proteja viața implică o protecție procedurală a dreptului la viață, „precum și obligația pentru autoritățile naționale de a ancheta în mod eficace orice recurgere de către agenții statului la forța ucigașă, astfel încât responsabilii să fie identificați și pedepsiți”⁸.

Legitima apărare

În conformitate cu dispozițiile articolului 2, paragraful 2 lit. a din Convenția europeană, prin excepție de la regula respectării absolute a dreptului la viață, este justificat omorul în scopul asigurării apărării persoanei contra violenței nelegale. Această excepție este o aplicare a principiului legitimei apărări din dreptul penal. Ea presupune, pe de o parte, analiza acțiunilor autorității statului în vederea asigurării apărării unei persoane sau a unei colectivități împotriva unei violențe nelegale și care conduc la moartea unei persoane, iar, pe de altă parte, situațiile în care o persoană este victima infracțiunii de omor produsă de o altă persoană ce acționează în legitimă apărare.

Riposta organelor statului în legitimă apărare, martore ale unor violențe ilegale

Este vorba despre situațiile în care organele de stat sunt martore ale unor violențe ilegale aplicate unor persoane sau încearcă să prevină asemenea violențe. În atare situații, ele trebuie să intervină și să aprobe victima, chiar dacă ar fi nevoie să facă uz de mijloace letale. Așa cum este formulat în textul Convenției, organele de stat sunt îndrituite să folosească violența în cazuri de legitimă apărare, în situația în care sunt atacate persoanele, nu și drepturile celui atacat sau interesul public. Statul nu va putea justifica o intervenție letală pe temeiul articolului 2, paragraful 2 lit. a), invocând necesitatea apărării bunurilor victimei.

Cu totul altfel s-a apreciat ca justificată susținerea, potrivit căreia situația stipulată în articolul 2, paragraful 2 lit. a din Convenția europeană „poate să acopere atât ipoteza apărării propriiei vieți, cât și aceea în care s-ar putea apăra viața altei persoane. Exemplul clasic în materie este survenirea morții în cazul eliberării unor persoane luate ca ostatici”⁹.

În cazul McCann ș.a. Contra Marii Britanii, CEDO a analizat caracterul justificat al folosirii armei de foc de către soldații englezi, lucru care a dus la consecințe letale.

În fapt, la începutul anului 1988, autoritățile engleze, spaniole și din Gibraltar au fost informate de serviciile secrete că Armata Republicană Irlandeză (IRA) intenționează să organizeze un atentat terorist în Gibraltar. În vederea prevenirii acestui atac, s-a constituit un grup militar de intervenție, care avea consemn să deschidă focul împotriva oricăror persoane suspecte, chiar fără somație, dacă acesta n-ar mai fi fost posibilă față de acțiunile amenințătoare ale suspecților. Din informațiile primite ulterior, a rezultat că atacul terorist va avea loc la data de 8 martie 1988. În ziua menționată, un grup de trei teroriști au fost observați lângă un automobil unde se presupunea că se găsea explozibil. După ce teroriștii au parcat automobilul și au început să se deplaseze spre nordul orașului, s-a dat ordin de arestare a acestora și de împiedicare a detonării explozivului presupus că se află în autovehicul. Unul dintre militari s-a apropiat pe la spate de unul dintre teroriști (McCann) și, crezând că acesta se pregătește să detoneze bomba, fără somație, de la trei metri, i-a tras un glonț în spate. Același militar a mai tras un foc de armă și în al doilea terorist (Farrell), rănindu-l grav. În fine, un alt militar a tras în al treilea terorist (Lavage), crezând că și acesta urmărește scopurile arătate. Ancheta, care s-a efectuat după eveniment de către autorități, a ajuns la concluzia că uciderea celor trei teroriști a fost justificată.

Curtea Europeană pentru Drepturile Omului a stabilit că autoritățile militare și civile care au organizat prevenirea atentatului nu au acționat cu maximum de diligență, și, în ra-

---

⁸Curtea Europeană pentru Drepturile Omului, hotărârea din 27 septembrie 1995 în cauza McCann ș.a. contra Marii Britanii; Comisia Europeană, decizia din 2 septembrie 1991 în cauza Dujardin contra Franței.

port cu necesitatea ocrotirii vieții victimelor, chiar dacă erau teroriști cunoscuți, nu au luat măsuri pentru prevenirea oricărei erori în cunoașterea faptelor, recurgându-se direct la forța armelor. În opinia Curții de la Strasbourg, pregătirea și conducerea unei operațiuni armate, întreprinse de forțele de ordine, trebuie să respecte un principiu de prudență, autorităților – în cazul de față – revenindu-le obligația să-și ia „suficiente precauții” pentru a proteja viața persoanelor suspecte de violență ilegală. CEDO a considerat că probele administrate nu au dus la convingerea că moartea celor trei teroriști ar fi fost absolut necesară pentru a asigura apărarea societății împotriva unor acte ilegale de violență. În consecință, Curtea Europeană a statuat că în cauză a existat o violare a art. din Convenția europeană.

În cazul Gul contra Turciei⁹, CEDO a analizat compatibilitatea cu prevederile art. 2 paragraful 2 a acțiunii organelor de poliție turce, care au deschis focul asupra ușii apartamentului reclamatului, în cadrul unei operațiuni de percheziție, în vederea găsirii unei persoane suspecte de acte de terorism, producând moartea fiului reclamatului. Instanța de la Strasbourg a apreciat că tragerea de către organele de poliție a 50-55 focuri de armă în ușa apartamentului nu a fost justificată prin nici un temei rezonabil, cu privire la existența unui risc asupra vieții acestora din partea ocupanților apartamentului. Focurile de armă nu pot fi justificate nici prin necesitatea de a asigura intrarea în apartament, atâta timp cât au pus în pericol viața oricărei persoane ce se afla în proximitatea ușii.

Din aceste cauze se poate reține și faptul că, „organele autorității pot să se apere folosind arme susceptibile să provoace moartea, numai dacă sunt supuse, în mod direct și nemijlocit, unei agresiuni cu folosirea tot a unor arme provocatoare de moarte și numai după ce au luat toate măsurile pentru a evita orice eroare în folosirea acestor mijloace de apărare”. Conform prevederilor art. 44 al Codului Penal al României, orice persoană (inclusiv un organ al autorității), este în legitimă apărare nu numai atunci, când este supusă unui atac material, direct, imediat și injust, care îi pune în pericol grav propria persoană, dar și atunci când atacul este îndreptat împotriva în ajutorul celui aflat în pericol. Astfel, legitima apărare este concepută în dreptul român ca fiind o modalitate a constrângerii psihice, care se naște dintr-un pericol ce se silește pe cel constrâns să comită un fapt penal, pentru a se salva pe el sau pentru a-l salva pe altul. Existența unui atac, în sensul de mai de sus, se apreciază concret, în raport cu circumstanțele cauzei și cu starea psihică a celui care se apără.

O evaluare superficială a existenței atacului (reproș adus de Curtea Europeană pentru Drepturile Omului autorităților engleze în cauza McCann), înlătură posibilitatea de a invoca existența legitimei apărări. Instanța europeană a respins posibilitatea ca organele de ordine să se fi aflat în eroare (legitimă apărare putativă), motivând că acestea aveau obligația să ia toate măsurile de verificare și de identificare a persoanelor suspecte pentru a se evita orice eroare. O asemenea verificare atentă era impusă și de grija pentru viața persoanei, preocupare relevantă și în art. 2 din Convenția europeană, fiind necesar să se păstreze un just echilibru între nevoia de apărare a celui care, de bună-credință, se crede expus unui atac și cerința ocrotirii vieții eventualelor victime ale unei apărări excesive ori nemotivate. Recurgerea în *extremis* la mijloacele mortale este compatibilă cu exigențele art. 2 din Convenția europeană¹⁰.

Sub acest aspect, prevederile articolului 44 din Codul penal al României trebuie interpretate restrictiv, în raport cu dispozițiile menționate ale Convenției europene. Aceasta înseamnă că situațiile când organele de stat, ca terț, intervenient, iau apărarea victimei

---

⁹A se vedea: Curtea Europeană pentru Drepturile Omului, hotărârea din 14 februarie 2000, în cauza Gul contra Turciei.

¹⁰A se vedea Curtea Europeană pentru Drepturile Omului, hotărârea din 17 martie 2005, în cauza Bubbins contra Marii Britanii.

agresiunii, ele pot folosi mijloace cu rezultate mortale numai dacă victima este supusă unor violențe ilegale, nu și atunci când ar fi amenințate numai drepturile victimei (altele decât dreptul la viață, ca, de pildă, dreptul la proprietate) ori interesul public.

Din această perspectivă trebuie interpretate și prevederile art. 35. din Legea nr. 218/2002 privind organizarea și funcționarea Poliției Române¹¹, potrivit căroră, în caz de necesitate, polițistul poate folosi, în situațiile și în condițiile prevăzute de lege, forța armelor albe sau a armelor de foc, cu somație prealabilă. Ca excepție, în cazurile de legitimă apărare, polițistul poate folosi armele de foc, fără somație.

În vederea proporționalității măsurii cu scopul urmărit, același articol interzice folosirea armelor albe sau a armelor de foc împotriva femeilor cu semne vizibile de sarcină, împotriva persoanelor cu semne vădite de invaliditate și a copiilor, cu excepția cazurilor în care aceștia înfăptuiesc un atac armat sau un grup, care pune în pericol viața sau integritatea corporală a unei sau a mai multor persoane.

Riposta particularilor aflați în legitimă apărare

Condiții. Curtea Europeană pentru Drepturile Omului recunoaște, totodată, obligația pozitivă generală a statului de a lua toate măsurile necesare, care se impun pentru protejarea efectivă a dreptului la viață a unei persoane, aflată sub jurisdicția sa și a cărei viață este amenințată prin actele altei persoane. Obligația statului depășește nivelul primar de protejare a dreptului la viață prin adoptarea unei legislații penale concrete. Deopotrivă, în anumite circumstanțe bine definite, articolul 2 implică obligația pozitivă a autorităților de a lua, preventiv, măsuri de ordin practic pentru a proteja individul, al cărui viață este amenințată de actele criminale ale altui individ.¹²

Din această perspectivă, apreciem că prevederile art. 2 paragraful 2 lit. a își găsesc aplicabilitatea și în materia legitimei apărări, invocate de o persoană, în cadrul procesului penal, în cazul în care, prin actele sale, a curmat viața altei persoane.

În mod constant, în doctrina penală română s-a apreciat că pentru a ne afla în prezența unei legitime apărări trebuie să existe: a) *un atac material*, direct, imediat (iminent sau actual), injust, îndreptat împotriva persoanei care se apără, a altuia sau împotriva unui interes obștesc și care să pună în pericol grav persoana sau drepturile celui atacat ori interesul obștesc, iar b) *apărarea* trebuie să se realizeze printr-o faptă prevăzută de legea penală, să fie precedată de atac, să fie îndreptată împotriva agresorului, să fie necesară pentru înlăturarea atacului și să fie proporțională cu gravitatea pericolului și cu împrejurările în care s-a produs atacul. În cazul *excesului justificat*, asimilat legitimei apărări, considerăm că pentru a fi satisfăcute prevederile articolului 2, paragraful 2 din Convenția europeană, ce trebuie interpretate strict, nu s-ar putea admite că o apărare absolut disproporționată, datorată tulburării sau temerii, poate constitui o cauză justificativă.

Referințe bibliografice:

1. Bîrsan, C., *Convenția europeană a drepturilor omului, Comentariu pe articole*, vol. I, II, Drepturi și libertăți, București, Editura ALL Beck, 2005.
2. Chiriță, R., *Convenția europeană a drepturilor omului. Comentarii și explicații. Ediția 2*, București, Editura C.H. Beck, 2008.
3. Guțan, B. S., *Protecția europeană a drepturilor omului. Ediția 2*, București, 2006.
4. Mitrache, Cr., Mitrache, C., *Drept penal român. Partea generală*, București, Editura Universul Juridic, 2005.
5. Niculeanu, C., *Despre conținutul juridic al legitimei apărări reglementată de art. 44 al Codului penal*// Dreptul, nr. 8, 2003.

¹¹Monitorul Oficial al României, nr. 305 din 9 mai 2002.

¹²A se vedea: Curtea Europeană pentru Drepturile Omului, hotărârea din 9 iunie, în cauza L.C.B. contra Marii Britanii.

6. Renucci, *Tratat de drept european al drepturilor omului*, București, Editura Hamangiu, 2009.
7. Udroi, M., Predescu, O., *Protecția europeană a drepturilor omului și procesul penal român. Tratat*, București, Editura C.H. Beck, 2008.
8. Beitz, C. M., *The idea of Human Rights*, New York, Editura Oxford, 2009.
9. Kumar, A., *Human Rights: Global Perspectives*, New Delhi, Editura Sarup&Sons, 2002.
10. Spielmann, A., *La Convention europeenne des droits de l'homme et le peine de mort*, Paris, 1992.

ASPECTE CONTROVERSATE CU PRIVIRE LA CONTROLUL JUDICIAR ASUPRA SOLUȚIILOR DATE DE PROCUROR

Simina Cotoi, studentă, Facultatea de Științe Economice, Politice și Administrative,
Universitatea „Petru Maior” din Tîrgu-Mureș

Alexandrina Tomuş, studentă, Facultatea de Științe Economice, Politice și Administrative,
Universitatea „Petru Maior” din Tîrgu-Mureș

Coordonator științific: Aurelian Olimpiu Sabău, asist. univ. dr.

Carrying out this work I took into consideration the decisions of the High Court of Cassation and Justice in matter of the complaint against prosecutor solutions, as well as the many controversies in this regard. Especially the provision of the article 278 ind.1 Code of criminal procedure, whereby is established the judicial control only over the notsending to trial solutions solidity in respect with the researches made among precursory acts or proceedings in criminal matters. Also the last part of this work is dedicate to the legislative changes proposed by the new Code of criminal procedure project regarding the complaints against proceedings in criminal matters measures and acts, more precise the preliminary chamber procedure.

Noțiuni generale privind plângerea împotriva actelor și măsurilor de urmărire penală (art. 275-278)

Având drept scop respectarea principiului legalității în procesul penal¹, legiuitorul a prevăzut posibilitatea ca persoanele nemulțumite de actele și măsurile dispuse în timpul urmăririi penale să facă plângere împotriva acestora pentru îndreptarea greșelilor comise de organele de urmărire penală. Dreptul de a face plângere împotriva măsurilor și actelor de urmărire penală este consacrat în articolele 275-278 din Codul de procedură penală al României. Pentru celeritatea rezolvării cauzei, plângerea nu are caracter suspensiv, urmând ca, după rezolvarea plângerii, să se decidă dacă actul sau măsura atacată mai produce efectele prevăzute. Potrivit articolului 275, alineatul 1, Codul de procedură penală, orice persoană poate face plângere împotriva măsurilor și actelor de urmărire penală, dacă prin acestea s-a adus o vătămare intereselor sale legitime.

Plângerea împotriva actelor și măsurilor, dispuse de organul de cercetare penală, se adresează procurorului care supraveghează activitatea organului de cercetare penală și se depune fie direct la acesta, fie la organul de cercetare penală, care este obligat ca, în termen de 48 de ore de la primirea ei, să o înainteze procurorului împreună cu explicațiile sale, atunci când acestea sunt necesare. După primirea plângerii, procurorul are obligația de a o rezolva, în termen de, cel mult, 20 de zile de la primire și să comunice, de îndată, persoanei care a făcut plângerea, modul în care a fost rezolvată. Nerespectarea de către procuror a termenului arătat mai sus poate atrage, pentru acesta, aplicarea unei sancțiuni disciplinare.

Sediul reglementării și natura juridică

Sediul reglementării. Plângerea împotriva actelor și măsurilor de urmărire penală este reglementată de art. 275-278, ind. 1, Codul de procedură penală, dispoziții care reprezintă dreptul comun în materie, iar paralel cu dreptul comun în aceasta materie există și un drept special, care instituie o procedură derogatorie de la cea prevăzută în art. 275-278 ind. 1, Codul de

¹Articolul 2, privind legalitatea și oficialitatea procesului penal, Codul de procedură penală

procedură penală, având o reglementare specială: articolul 140, Codul de procedură penală, privind plângerea împotriva ordonanței organului de cercetare penală sau a procurorului privind măsura reținerii, art. 140, ind. 2 – plângerea împotriva ordonanței procurorului, privind măsurile preventive prevăzute în art. 136 lit. b și c; art. 168 Codul de procedură penală – contestarea măsurii asigurătorii², art. 249 ind. 1 – plângerea împotriva ordonanței de scoatere de sub urmărire penală în temeiul art. 10, lit. b ind.1 Codul de procedură penală.

Natura juridică. Aceasta instituție, ca și natura juridică, reprezintă o „cale de atac de infirmare și reformare a actelor și măsurilor de urmărire penală împotriva cărora se îndreaptă, fiind și o modalitate de control a legalității și a temeiniciei tuturor actelor și măsurilor de urmărire penală, dar, în special, a măsurilor de netrimite în judecată”.

Plângerea împotriva măsurilor și actelor de urmărire penală cuprinde două proceduri, și anume: procedura internă, constând în soluționarea acesteia de către organele ierarhic superioare din cadrul Ministerului Public și o procedura în fața instanței de judecată.

Controlul asupra soluțiilor procurorului de neurmărire și de netrimite în judecată (art. 278 ind. 1 C. pr. pen.)

Ca titular al urmăririi penale, procurorul poate să dispună, în funcție de caracterul concludent sau nu al probatoriului administrat în cauză, soluții de neurmărire penală sau soluții de netrimite în judecată. În sfera acestor remedii se circumscriu soluțiile ce conduc la stingerea procesului penal în faza de urmărire penală, respectiv, rezoluția de neîncepere a urmăririi penale sau a ordonanței (art. 228 alin. 4) ori, după caz, al rezoluției de clasare (art. 11 pct. 1 lit. a Codul de procedură penală), de scoatere de sub urmărire penală (art. 249-249 ind. 1), sau de încetare a urmăririi penale (art. 242-248, Codul de procedură penală).

Plângerea formulată în condițiile art. 278, ind. 1, este un drept procesual al părții de sesizare a instanței numai pentru realizarea controlului judecătoresc asupra soluțiilor de neurmărire sau de netrimite în judecată date de către procuror, fără să constituie însăși sesizarea instanței cu judecarea propriu-zisă a acelei cauze penale în prima instanță³.

Controlul ierarhic superior. Faza intermediară și obligatorie înaintea declanșării controlului judiciar

Procedura internă de soluționare a plângerii împotriva actelor și măsurilor de urmărire penală este reglementată în articolele 275-278, Codul de procedură penală și presupune ca dosarul să se afle încă în faza de urmărire penală. În cadrul articolului 278, legea prevede două categorii de acte ale procurorului împotriva cărora cei interesați pot face plângere, pe de o parte, actele efectuate de procuror, iar, pe de altă parte, actele efectuate de organele de cercetare penală, în baza dispozițiilor date de procuror. Ambele categorii de acte sunt însă ale procurorului, deoarece constituie manifestări de voință ale acestuia, în legătură cu desfășurarea urmăririi penale.

Plângerea împotriva actelor procurorului se rezolvă de prim-procurorul parchetului, după caz, de procurorul general al parchetului de pe lângă Curtea de apel ori de procurorul-șef de secție al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție. În cazul când măsurile și actele sunt ale acestor procurori, ori luate sau efectuate pe baza dispozițiilor date de aceștia, plângerea se rezolvă de procurorul ierarhic superior.

---

²Î.C.C.J., Secțiile Unite prin decizia nr. 71/2007 publicată în M.Of. nr. 539 din 17 iulie 2008 prin admiterea recursului în interesul legii cu privire la stabilirea competenței de soluționare a plângerii formulată în temeiul art. 168 din C. pr. pen., când cauza se află în cursul urmăririi penale, a stabilit că: „Competența de a soluționa plângerea formulată în temeiul art. 168 din Codul de procedură penală revine procurorului în cursul urmăririi penale și, respectiv, instanței de judecată în cursul judecății”.

³Î.C.C.J., s.u., dec. nr. 64/2007, publicată în M.Of. nr. 537 din 16 iulie 2008.

Procedura de rezolvare a plângerilor împotriva actelor procurorului este aceeași ca și în cazul plângerii împotriva actelor și măsurilor organelor de cercetare penală.

În cazul rezoluției de neîncepere a urmăririi penale sau al ordonanței, ori, după caz, al rezoluției de clasare, de scoatere de sub urmărire penală sau de încetare a urmăririi penale, plângerea se face în termen de 20 de zile de la comunicarea copiei de pe ordonanță sau rezoluție, persoanelor interesate, potrivit articolului 228, alineatul 6, articolul 246, alineatul 1 și articolul 249, alineatul 2. În urma verificării plângerii, organul competent poate pronunța una dintre următoarele soluții:

a) respinge plângerea ca tardiv formulată, în cazul nerespectării termenului de 20 de zile de la comunicarea copiei de pe ordonanța sau rezoluția procurorului de netrimiteră în judecată⁴;

b) respinge plângerea ca nefondată când actul sau măsura sunt legale și temeinice;

c) respinge plângerea ca inadmisibilă;

d) admite plângerea și pe cale de consecință infirmă soluția procurorului.

Soluția adoptată se comunică petentului de îndată. Codul de procedură penală nu li-mitează posibilitatea petenților de a apela la procedura internă prin formularea unei singure plângeri pe scara ierarhică.

Controlul judiciar

Textul articolului 278, ind. 1, Codul de procedură penală, introdus prin Legea 281/2003⁵, a permis pentru întâia oară formularea plângerii împotriva soluțiilor procurorului de neurmărire și de netrimiteră în judecată. Această procedură a fost creată pentru corectarea eventualelor erori sau abuzuri comise de procuror, și, totodată, pentru respectarea principiului accesului liber la justiție, stipulată în articolul 21 din Constituția României.

Sfera actelor emise de procuror care pot fi atacate în justiție, potrivit art. 27, ind. 1, alin. 1, Codul de procedură penală cuprinde următoarele categorii: rezoluția de neîncepere a urmăririi penale, ordonanța sau rezoluția de clasare, ordonanța sau rezoluția de scoatere de sub urmărire penală, ordonanța sau rezoluția de încetare a urmăririi penale, dispoziția de netrimiteră în judecată cuprinsă în rechizitoriu.

---

⁴Plângerea împotriva rezoluției de neîncepere a urmăririi penale a fost respinsă în mod greșit ca tardivă de către conducătorul parchetului sau procurorul ierarhic superior, în speță, fiind incidente dispozițiile art. 187 alin. 1 C. pr. pen., deoarece petiționara a depus plângerea în termen, potrivit art. 278 alin. 3 C. pr. pen. iar înregistrarea cu întârziere la Parchetul pe lângă C. Apel Târgu-Mureș a avut drept cauză anumite disfuncționalități de ordin administrativ, lucru constatat de către instanța de fond analizând actele și lucrările dosarului. Totodată, instanța de fond a constatat că respingerea ca tardivă a plângerii echivalează cu nesoluționarea acesteia. În consecință, C. Apel Târgu-Mureș, s. pen. și pentru cauze cu minori și de familie, a apreciat că se impune trimiterea cauzei la Parchetul de pe lângă C. Apel Târgu-Mureș în vederea soluționării plângerii împotriva rezoluției de neîncepere a urmăririi penale. Procurorul a formulat recurs arătând, între altele, ca sentința pronunțată este nelegală fiind dată cu încălcarea dispozițiilor art. 278 ind. 1 alin. 13 C. pr. pen. Î.C.C.J. a apreciat recursul procurorului ca fiind fondat. Î.C.C.J. a constatat că în condițiile în care a fost parcursă faza intermediară și obligatorie, prima instanță avea obligația să se pronunțe pe fondul plângerii formulată de petiționară, constatând corect ca plângerea formulată de petiționară a fost introdusă în termen legal și nu tardiv și să fi procedat la analiza și soluționarea sa pe fond. Pentru a nu priva părțile de utilizarea unui grad de jurisdicție, Î.C.C.J. a admis recursul declarat de procuror, a casat sentința nr. 19 din 26 noiembrie 2007 pronunțată de Curtea de Apel Târgu-Mureș, Secția penală și pentru cauze cu minori și de familie, și a dispus trimiterea cauzei spre rejudecare la aceeași instanță.

(Î.C.C.J., s. pen., dec. nr. 762/2008, conform paginii web a instanței supreme); Î.C.C.J., s. pen., dec. nr. 5658/2007;

⁵Art. 1 pct. 168: completat și modificat prin Legea nr. 356/2006.

În ceea ce privește plângerea împotriva actelor procurorului, altele decât cele de netrimiteri în judecată, reglementate de art. 278, ind. 1, alin. 1, adresată instanței este inadmisibilă⁶.

Sesizată în legătură cu aplicarea neunitară a dispozițiilor articolului 278⁷, instanța supremă a statuat, printr-o decizie⁸ în soluționarea unui recurs în interesul legii, că plângerea împotriva rezoluției de neînțepere a urmăririi penale sau a ordonanței, adresată direct instanței de judecată, ori, după caz, a rezoluției de clasare, de scoatere de sub urmărire penală sau de încetare a urmăririi penale, dată de procuror, fără ca acestea să fie atacate, în prealabil, conform art. 278, la procurorul ierarhic superior, este inadmisibilă. Aceasta modalitate de interpretare a normei în discuție este de aplicare și pentru ipoteza infirmării dispoziției de netrimiteri în judecată cuprinsă în rechizitoriu.

Din cele menționate mai sus, rezultă că obiectul plângerii întemeiate pe prevederile art. 278, ind. 1, îl poate forma doar rezoluțiile sau ordonanțele procurorului de netrimiteri în judecată ori dispoziția de netrimiteri în judecată cuprinsă în rechizitoriu⁹.

Titularii plângerii. Potrivit art. 278, ind. 1, titularii ai plângerii pot fi atât „persoana vătămată”, cât și „orice alte persoane ale căror interese legitime sunt vătămate”. În cea din urmă categorie, sunt cuprinse atât persoanele fizice, cât și cele juridice de drept privat, dacă este dovedită vătămarea intereselor legitime ale acestora¹⁰. Această categorie a generat numeroase discuții în doctrină, în special datorită punerii semnului de egalitate între „persoana vătămată” și „orice alte persoane, ale căror interese legitime sunt vătămate”, conferindu-le aceeași calitate deplină, de titular al plângerii în fața instanței. În realitate, soluțiile prevăzute în art. 278, ind. 1, alin. 1 din Codul de procedură penală, vizează persoana vătămată, devenind, astfel, unica beneficiară a procedurii art. 278, ind. 1.

Termenul de formulare a plângerii. Legea dispune că acesta este de 20 de zile de la data comunicării de către procuror a modului de rezolvare la judecătătorul, de la instanța căruia, i-ar fi revenit competența să judece cauza în prima instanță. În cazul în care procurorul ierarhic superior nu a rezolvat plângerea în termen de 20 de zile de la primire, termenul de formulare a plângerii în instanța de judecată de 20 de zile, prevăzut în art. 278, ind. 1, alin. 1, curge de la data expirării termenului în care trebuia să se pronunțe procurorul.

Natura juridică a termenului de 20 de zile, în care se poate formula plângerea în instanță, este controversată în doctrină. Pe de o parte, se consideră că acesta nu poate fi decât un termen de recomandare, nefiind prevăzute sancțiuni procesuale în cazul nerespectării acestuia, consecință a delimitării plângerii prevăzute de art. 278, ind. 1, Codul de procedură penală, de căile de atac ordinare, ce sunt supuse termenelor procedurale cu un

---

⁶Î.C.C.J., s.u., dec. nr. 57/2007, publicată în M. Of. nr. 283 din 11 aprilie 2008; în același sens Î.C.C.J., s.u., dec. nr. 1/2009, publicată în M. Of. nr. 418 din 18 iunie 2009.

⁷Art. 278 alin. 3 C. pr. pen. a fost modificat prin art. unic pct. 3 din Legea nr. 480 din 8 noiembrie 2004 privind modificarea și completarea C. pr. pen. publicată în M. Of. nr. 1088 din 23 noiembrie 2004. Anterior modificării avea următorul conținut: *art. 278 alin. 3) În cazul rezoluției de neînțepere a urmăririi penale sau al ordonanței, ori, după caz, al rezoluției de scoatere de sub urmărire penală sau de încetare a urmăririi penale, plângerea se face în termen de 20 de zile de la înștiințarea persoanei interesate, potrivit art. 228 alin. 6, art. 246 alin. 1 și art. 249 alin. 2.*

⁸Î.C.C.J., s.u., dec. nr. 12/2005, publicată în M. Of. nr. 119 din 8 februarie 2006; în același sens, Î.C.C.J., s.pen., dec. nr. 5572/2004, în *Înalta Curte de Casație și Justiție, Buletinul Jurisprudenței, Culegere de decizii pe anul 2004*, București, Editura ALL Beck, 2005, p.p. 864-865.

⁹Î.C.C.J., c9, dec. nr. 10/2006, în *Înalta Curte de Casație și Justiție, Buletinul Jurisprudenței, Culegere de decizii pe anul 2006*, București, Editura C.H. Beck, 2007, p.p. 737-738; în același sens Î.C.C.J., c9, dec. nr. 11/2006, *ibidem*, p.p. 738-739; Î.C.C.J., s.pen., dec. nr. 3867/2006, *ibidem*, p.p. 739-740; Î.C.C.J., s.u., dec. nr. 57/2007, publicată în M. Of. nr. 283 din 11 aprilie 2008;

¹⁰Î.C.C.J., s.pen., dec. nr. 3838/2006, *ibidem*, p.p. 743-746;

caracter imperativ, a căror nerespectare atrage decăderea. Unica semnificație a termenului este aceea de susținere a ideii de operativitate a procedurilor.

Pe de altă parte, se consideră că termenul este unul peremptoriu, iar nerespectarea lui duce la decăderea persoanei interesate din dreptul de a face plângere, în asemenea condiții, art. 278, ind. 1, nereglementând nicio cauză de repunere în termen. Sancțiunea pentru nerespectarea termenului procesual este reglementată în articolul 185 din Codul de procedură penală, și anume decăderea din exercițiul dreptului. De asemenea, și termenul de 20 de zile, prevăzut în art. 278, alin. 3, Codul de procedură penală este tot un termen de decădere și nu unul de recomandare. În susținerea celei din urmă opinii, fiind și majoritară, este și decizia instanței supreme, în ceea ce privește soluționarea unui recurs în interesul legii, prin care a stabilit că termenele prevăzute în art. 278, alin. 3 și art. 278, ind. 1, alin. 2 din Codul de procedură penală sunt termene de decădere¹¹. Dosarul va fi trimis de Parchet judecătorului în termen de 5 zile de la primirea adresei prin care acesta se cere.

Competența soluționării plângerii este instanța competentă să judece în prima ședință, chiar dacă rezoluția este emisă de un parchet superior celui corespunzător acestei instanțe. La primirea plângerii, instanța competentă dispune citarea persoanei față de care s-a dispus neînceperea urmăririi penale, scoaterea de sub urmărire penală sau încetarea urmăririi penale, precum și a individului care a depus plângerea. Neprezentarea persoanelor legal citate nu împiedică soluționarea cauzei, însă, dacă prezența acestora este absolut necesară, instanța poate dispune aducerea cu mandat. La judecarea plângerii, prezența procurorului este obligatorie, conform art. 278, ind. 1, alin. 5 din Codul de procedură penală.

Cu privire la asigurarea asistenței juridice pentru petenți în cauzele ce au ca obiect o plângere formulată în condițiile art. 278, ind. 1, instanța supremă a statuat, printr-o decizie în soluționarea unui recurs în interesul legii, că asistența juridică nu este obligatorie¹².

În situația retragerii plângerii sau în ipoteza renunțării la plângerea introdusă de către petent, instanța investită cu soluționarea acesteia, formulată în temeiul art. 278, ind. 1, urmează să ia act de această manifestare de voință, iar, drept urmare, hotărârea astfel pronunțată nu este supusă niciunei căi de atac¹³.

La termenul fixat pentru judecarea plângerii, judecătorul verifică rezoluția, ordonanța atacată sau dispoziția de netrimiteră în judecată, dispusă în rechizitoriu, pe baza lucrărilor și a materialului din dosarul cauzei și a oricăror înscrisuri noi prezentate. *Per a contrario*, în procedura de judecată a plângerii formulate în temeiul art. 278, ind. 1, instanța nu poate administra în mod legal proba cu martori. La dezbateră cauzei, judecătorul dă cuvântul persoanei care a făcut plângerea, persoanei față de care s-a dispus neînceperea urmăririi penale, scoaterea de sub urmărirea penală sau încetarea urmăririi penale și apoi procurorului. În situația în care procurorul participă la judecată, dar judecătorul nu îi acordă cuvântul pentru a formula câteva concluzii cu privire la plângere, echivalează cu neparticiparea procurorului la judecată, cauza de nulitate absolută a hotărârii¹⁴. O asemenea ședință este publică, orală și contradictorie.

---

¹¹Instanța supremă a constatat că neexercitarea dreptului procesual de a formula plângere împotriva actelor procurorului în termenele stabilite în art. 278 alin. 3 și art. 278 ind. 1 alin. 2 din C. pr. pen. duce la decăderea din acest drept, determinând nulitatea plângerii depuse cu depășirea termenului prevăzut de lege, astfel încât calea de atac declarată în astfel de condiții devine tardivă. Î.C.C.J., s.u., dec. nr. 15/2009, publicată în M. Of. nr. 735 din 29 octombrie 2009.

¹²Î.C.C.J., s.u., dec. nr. 64/2007, publicată în M. Of. nr. 537 din 16 iulie 2008.

¹³Î.C.C.J., s.u., dec. nr. 27/2008, publicată în M. Of. nr. 423 din 22 iunie 2009.

¹⁴Î.C.C.J., s.pen., dec. nr. 2683/2005, în *Buletinul Casației* nr. 4/2005;

Compunerea instanței. La Judecătoria, Tribunal și Curtea de apel, cauza se soluționează de un complet format dintr-un singur judecător. La Înalta Curte de Casație și Justiție, completul va fi format din 3 judecători.

Soluționarea plângerii are loc în secret, în urma deliberării și luării hotărârii, după procedura de drept comun. Judecătorul pronunță una dintre următoarele soluții:

a) respinge plângerea, prin sentință, ca tardivă sau inadmisibilă ori, după caz, ca nefondată, menținând rezoluția sau ordonanța atacată (ori dispoziția de netrimiteră în judecată cuprinsă în rechizitoriu). Cu privire la această soluție, nu se ridică probleme deosebite în practica judiciară. Potrivit art. 278, ind. 1, alin. 11, Codul de procedură penală, persoana, în privința căreia judecătorul, prin hotărâre definitivă, a decis că nu este cazul să se înceapă ori să se redeschidă urmărirea penală, nu mai poate fi urmărită pentru aceeași acțiune, afară de cazul când s-au descoperit fapte sau împrejurări noi, ce nu au fost cunoscute de organul de urmărire penală și nu a intervenit unul dintre cazurile prevăzute în art. 10¹⁵. Hotărârea instanței poate fi atacată cu recurs de persoanele interesate în termen de 10 zile (art. 385, ind. 3, Codul de procedură penală) și curge de la pronunțare, sau, după caz, de la comunicare, din moment ce legea nu cuprinde nicio derogare.

După epuizarea recursului, legea dă eficiență efectelor definitive ale hotărârii judecătorești, asimilând-o cu o hotărâre asupra fondului cauzei. Se consideră că această reglementare leagă efectele autorității de lucru judecat de un act de urmărire penală, pentru simplul fapt că acesta este, ulterior, confirmat de instanță, printr-o hotărâre judecătorească definitivă, pe care legea o asimilează integral unei hotărâri judecătorești ce vizează fondul cauzei, cu toate consecințele procesuale. Cheltuielile judiciare vor fi suportate de persoana căreia i-a fost respinsă plângerea, în cazul respingerii unei plângeri împotriva rezoluției ori ordonanței de netrimiteră în judecată a procurorului ori a dispoziției de netrimiteră în judecată, cuprinsă în rechizitoriu¹⁶.

b) Admite plângerea, prin sentință, desființează rezoluția sau ordonanța atacată (ori dispoziția de netrimiteră în judecată, cuprinsă în rechizitoriu) și trimite cauza procurorului, în vederea începerii sau redeschiderii urmăririi penale, după caz. Judecătorul este obligat să arate motivele pentru care a trimis cauza procurorului, indicând, totodată, faptele și împrejurările ce urmează a fi constatate și prin care anume mijloace de probă. S-a statuat că neindicarea, de către judecător, a motivelor pentru care restituie cauza, precum și a faptelor și împrejurărilor, de fapt, ce urmează a fi constatate de procuror, determină casarea sentinței de admitere a plângerii cu trimiterea cauzei spre rejudecare¹⁷. Sentința pronunțată este legală, atunci când faptele și împrejurările ce urmează a fi constatate, precum și mijloacele de probă sunt indicate în considerente, chiar dacă nu sunt indicate în dispozitiv¹⁸.

În deliberare, instanța supremă a subliniat că art. 278, ind. 1, alin. 8, lit. b) din Codul de procedură penală, prin formularea pe care o conține partea finală, s-a urmărit să se asigure unei asemenea hotărâri un conținut îndeajuns de explicit, lipsit de echivoc. Or, acest caracter explicit nu poate fi realizat pentru o hotărâre judecătorească, decât din considerente suficiente și capabile să demonstreze justetea soluției, ce și-ar găsi destul de dificil spațiu suficient într-o exprimare specifică unui dispozitiv care, pe lângă formularea s-a restrâns imperativă, de sinteză, ar fi lipsit de dezvoltarea ulterioară, elaborată, a raționamentelor ce

---

¹⁵Î.C.C.J., s.pen., dec. nr. 6879/2004, în *Înalta Curte de Casație și Justiție, Buletinul Jurisprudenței, Culegere de decizii pe anul 2004*, București, Editura ALL Beck, 2005, p.p. 863-864.

¹⁶Î.C.C.J., s.u., dec. nr. 82/2007, publicată în M. Of. nr. 780 din 21 noiembrie 2008.

¹⁷Î.C.C.J., s.pen., dec. nr. 5337/2004, în *ibidem*, p.p. 871-872.

¹⁸Î.C.C.J., s.u., dec. nr. 26/2008, publicată în M. Of. nr. 423 din 22 iunie 2009.

au impus trimiterea cauzei procurorului. De asemenea, într-o altă decizie a instanței supreme, s-a statuat că în cazul plângerii formulate în baza art. 278, ind. 1, de persoana, față de care s-a dispus netrimiterea în judecată și care solicită schimbarea temeiului de drept al soluției dispuse prin rezoluție sau ordonanță, ori dispoziția cuprinsă în rechizitoriu, instanța poate dispune schimbarea acestuia, în condițiile art. 278, ind. 1, alin. 8, lit. b, pentru o instrumentare corectă¹⁹.

c) *Admite plângerea, prin încheiere, desființează rezoluția sau ordonanța atacată* (ori dispoziția de netrimitere în judecată, cuprinsă în rechizitoriu) și, când probele existente la dosar sunt suficiente, reține cauza spre judecare, în complet legal constituit, dispozițiile privind judecata în prima instanță și căile de atac aplicându-se în mod corespunzător. În acest caz, actul de sesizare a instanței, îl constituie plângerea persoanei, la care se referă art. 278, ind. 1, alin. 1, din Codul de procedură penală al României.

Una dintre cele mai controversate probleme este aceea a actului de sesizare a instanței, atunci când aceasta admite plângerea, desființează rezoluția sau ordonanța atacată și reține cauza spre judecare. Atât în practica instanțelor judecătorești, cât și în doctrină, în general, s-au conturat numeroase opinii cu privire la aceasta controversată problemă. Într-una din aceste opinii se susține că aceasta este, *de facto*, încheierea prin care instanța a desființat rezoluția sau ordonanța procurorului și a reținut cauza spre judecare. Plângerea este doar actul procesual de realizare a dreptului de sesizare a instanței, exclusiv pentru controlul judecătoresc asupra soluțiilor de netrimitere în judecată, ea neputând constitui și actul de sesizare a instanței cu judecarea, în prima instanță, a cauzei, legea trebuind să nu conțină prevederi potrivnice reflectării realității. Potrivit unei alte opinii, se face distincție între sesizarea instanței și investirea instanței. Astfel, sesizarea instanței se face prin plângerea persoanei vătămate, iar investirea – în urma evaluării probelor, urmată de reținerea cauzei spre judecare, ce se face prin încheiere.

Sesizată cu aplicarea neunitară a dispozițiilor art. 278, ind. 1, alin. 8, lit. c) din Codul de procedură penală, instanța supremă a statuat, printr-o decizie, în soluționarea unui recurs în interesul legii că, în cazul plângerii formulate împotriva rezoluției, ordonanței și dispoziției din rechizitoriu, prin care s-a dispus neînceperea urmăririi penale sau clasarea, instanța investită nu poate pronunța soluția prevăzută de art. 278, ind. 1, alin. 8, lit. c) din Codul de procedură penală²⁰. În motivarea deciziei, s-a precizat că judecătorul trebuie să constate, pe de o parte, că la dosar există probe și, pe de altă parte, că acestea sunt suficiente pentru a reține cauza spre judecare.

Alt aspect controversat este acela dacă judecătorii devin incompatibili să participe la judecarea cauzei, aplicând dispozițiile prevăzute de art. 278, ind. 1, alin. 8, lit. c) din Codul de procedură penală. Majoritatea autorilor consideră că, în această situație, ne aflăm în ipoteza de incompatibilitate, stipulată de articolul 47, alineatul 2 din Codul de procedură penală, respectiv, judecătorul și-a exprimat părerea cu privire la soluția ce poate fi dată cauzei. Un alt autor nu este de acord cu acest punct de vedere, deoarece consideră că la admiterea plângerii, judecătorul nu a analizat decât dacă probele existente la dosar sunt suficiente pentru judecarea cauzei, sau se impune trimiterea cauzei procurorului, pentru completarea acestora. Admițând plângerea și trimițând cauza în instanță, judecătorul nu este obligat să dispună soluția solicitată prin plângere.

De asemenea, cu referire la acest aspect, și în practica judiciară s-au produs aplicări neunitare ale dispozițiilor art. 278, ind. 1, alin. 8, lit. c) din Codul de procedură penală. Drept

¹⁹ Î.C.C.J., s.u., dec. nr. 44/2008, publicată în M. Of. nr. 423 din 22 iunie 2009.

²⁰ Î.C.C.J., s.u., dec. nr. 48/2007, publicată în M. Of. nr. 574 din 30 iulie 2008.

urmare, instanța supremă fiind sesizată, a statuat, printr-o decizie în soluționarea unui recurs în interesul legii, că judecătorul care, prin încheiere, admite plângerea, desființează rezoluția sau ordonanța atacată și reține cauza spre judecare, apreciind că probele existente la dosar sunt suficiente pentru judecarea cauzei, devine incompatibil să soluționeze fondul acesteia²¹.

Instanța de judecată este obligată să soluționeze plângerea în termen de cel mult 30 de zile de la primirea acesteia. Plângerea greșit îndreptată se trimite organului judiciar competent.

Căile de atac. Hotărârea judecătorului, pronunțată potrivit art. 278, ind. 1, alin. 8, lit. a) și b) poate fi atacată cu recurs de către procuror, de persoana care a făcut plângerea, de persoana față de care s-a dispus neînceperea urmăririi penale, scoaterea de sub urmărire penală sau încetarea urmăririi penale, precum și de orice persoană, ale cărei interese legitime sunt vătămăte. Termenul de declarare a recursului și data de când curge acest termen sunt cele generale, întrucât art. 278, ind. 1, nu prevede condiții derogatorii de la cele de drept comun²². Dacă instanța de recurs admite recursul, casează sentința primei instanțe, desființează rezoluția procurorului de neîncepere a urmăririi penale și trimite cauza procurorului în vederea începerii urmăririi penale, procurorul este obligat să respecte dispozițiile instanței de recurs, neputând dispune din nou, după trimiterea cauzei, amânarea sau renunțarea definitivă la urmărirea penală²³.

Referințe bibliografice:

1. *Monitorul Oficial al României.*
2. *Codul de procedură penală și 10 legi uzuale*, ediția a 10-a, București, Editura Hamangiu, 2010.
3. *Proiectul noului Cod de procedură penală.*
4. *Înalta Curte de Casație și Justiție, Buletinul Jurisprudenței, Culegere de decizii pe anul 2004*, București, Editura ALL Beck, 2005.
5. *Înalta Curte de Casație și Justiție, Buletinul Jurisprudenței, Culegere de decizii pe anul 2005*, București, Editura C. H. Beck, 2006.
6. *Înalta Curte de Casație și Justiție, Buletinul Jurisprudenței, Culegere de decizii pe anul 2006*, București, Editura C. H. Beck, 2007.
7. Cotoi, F., *Dacă, aplicând prevederile art. 278 ind. 1 alin. 8 lit. c din Codul de procedură penală, judecătorii devin incompatibili să participe la judecarea cauzei?* // Dreptul, nr. 9/2004.
8. Diaconescu, H., *Noi limitări aduse principiului oficialității procesului penal prin prevederile art. 278, ind. 1 din Codul de procedură penală* // Dreptul, nr. 2, 2004.
9. Ghigheci, C. C., *Plângerea la instanța împotriva soluțiilor procurorului. Controverse* // Revista de Drept Penal, nr. 1, 2006.
10. Lupea, A., *Aspecte procesuale și procedurale care se pot ivi în cursul judecării în legătură cu art. 278 ind. 1 alin. 8 lit. c din Codul de procedură penală* // Dreptul, nr. 11, 2004.
11. Mateuț, Gh., *O noutate în procedura penală română: plângerile la instanță contra soluțiilor de netrimiteră în judecată. Un pas important spre privatizarea procesului penal* // Dreptul, nr. 8, 2004.
12. Neacșu, Gh., *Încă o opinie despre prevederile art. 278 ind. 1 din Codul de procedură penală* // Dreptul, nr. 6, 2005.
13. Rădulescu, O., Rosenberg, P., Tudor, A., *Plângerea la instanțele judecătorești împotriva actelor procurorului de netrimiteră în judecată* // Dreptul, nr. 6, 2004.
14. Udrouiu, M., *Plângerea împotriva măsurilor și actelor de urmărire penală* // Dreptul, nr. 8, 2004.
15. www.scj.ro

---

²¹Î.C.C.J., s.u., dec. nr. 15/2006, publicată în M. Of. nr. 509 din 13 iunie 2006.

²²Î.C.C.J., s.pen., dec. nr. 5948/2004, în *Înalta Curte de Casație și Justiție, Buletinul Jurisprudenței, Culegere de decizii pe anul 2004*, București, Editura ALL Beck, 2005, p.p. 872-873.

²³Î.C.C.J., s.pen., dec. nr. 6108/2006, în *Înalta Curte de Casație și Justiție, Buletinul Jurisprudenței, Culegere de decizii pe anul 2006*, București, Editura C.H.Beck, 2007, p.p. 757-758.

THE NEW TAX CRIMES INTRODUCED BY THE DECREE-LAW. NR. 223/2006: OMITTED PAYMENT OF VAT AND UNDUE COMPENSATION

Vicenzo Carbone, student, Universitatea del Salento, Lecce, Italia
Coordonator științific: Aureliu Olimpiu Sabău, asist. univ. dr.

Strâns legată de dreptul penal italian este, fără îndoială, legislația fiscală. Există, de fapt, multe infracțiuni, legate de domeniul fiscal. După cum este bine cunoscut, decretul legislativ nr.74/2000, emis de Guvernul Italiei, a introdus o reformă radicală a sistemului fiscal penal, care prevede infracțiuni caracterizate printr-o agresiune față la veniturile din dobânzi. În cele ce urmează, în această scrută introducere, vom prezenta noile infracțiuni fiscale, introduse în sistemul italian.

Introduction

Closely related to the criminal law is undoubtedly the tax law. Many, in fact, are the offenses related to tax matters. As is well known, the Legislative Decree nr.74/2000 has introduced a radical reform of the criminal tax system providing offenses characterized by a qualified aggression to the revenue interest.

As you can see, the legislature reduced the intervention area reserved for the criminal instrument through the enhancement of the subjective element of the offense. In the letter a) of Article. 9, second paragraph, of the enabling law, in fact, we can read that all new cases must be characterized by the existence, in the agent subject, not only of the consciousness and willingness to realize the conduct sanctioned by criminal law, but also, depending cases, the will to act „with the purpose to evade”.

But beyond the typical function „limitative”, the reformer, to implement its model of „criminal law minimum tax” also uses a second legal institution, well known in the experience of criminal tax law: the institution of so-called „Threshold of criminality”, a criminal threshold below which the event is not punishable.

This long introduction is essential to fully grasp the significance of the important amendments made to the legislative decree nr.74/2000 in recent years. In fact, before the Finance Act 2005 and then by the law by decree nr.223/2006, they introduced criminal cases with characteristics that differ in several respects from the general lines of the repressive system governed by Legislative Decree No. 74/2000.

In fact, the Italian internal rule has gradually widened the range of anti-fraud provisions „probably driven by a movement of „contrast” which manifested itself strongly in the European Union, which is expressed also by the latest 2006/69/EC of the Council (that innovates the Sixth Directive 77/388/EEC, allowing Member States to „take certain measures to simplify the collection of value added and help to combat fraud or tax avoidance, and repealing certain decisions granting derogations”).

With the Law by decree nr.223/2006, legislators introduced two new items in nr.74/2000 Legislative Decree, which govern two new crimes:

- omitted payment of VAT due based on the findings of the annual declaration (art.10 *ter*)
- use in compensation, in the system outlined in Article 17 of Legislative Decree 7.9.1997, n. 241, of credits not due or non-existent if they exceed the threshold of 50 thousand euro for each tax period.

The omitted payment of VAT due based on the findings of the annual declaration

Article 10-ter of Legislative Decree No 74 introduces a new criminal case intended to penalize the omitted payment of VAT relative to the annual declaration. As pointed out by authoritative doctrine, this legislative choice was dictated by the need to address the problem of „carousel” fraud, due to the fact that the illicit conduct is often at the end of a more complex phenomenon characterized by emission invoices for nonexistent transactions (sanctioned by article 8 of Legislative Decree no. nr.74/2000) and formal execution of all the obligations declared by the parties involved, not accompanied by real payment of VAT.

To this new case has extended the penalty provided for in article 10-bis, which states: „Anyone who does not pay within the deadline for the submission of the annual declaration [...] in an amount exceeding fifty thousand euro for each tax period is punished with imprisonment from six months to two years”.

The crime is detected by the said Article 10-ter in the omitted pay VAT „payable under the annual return within the time limit for payment of advance relative to the following tax period”.

In this connection it is recalled that Article 6, paragraph 2, of Law December 29, 1990, No 405 provides that the advance VAT must be paid before the 27th day of December.

Consequently, for the consummation of the offense no delay in payment than their due date is allowed, but it is necessary that the non-payment of tax due according to the declaration shall extend until 27 December of the year following the tax period reference. It follows that the crime occurs when the taxpayer, for example, does not pay before on December 27, 2007 the VAT liability resulting from the declaration of the year 2006.

The crime in question, then, is an illegal figure of event of damage since it is concluded by the omitted payment, when such action necessarily causes significant damage to the Treasury in accordance with the thresholds determined „*ex ante*” by the legislature. From the subjective point of view, for the integration of the case, the mere general intent is required, which must cover all elements of the pipeline. This characteristic distinguishes the offenses referred to in articles 10 *bis - ter - quater* from all the other assumptions contained in the D.Lgs.74/2000 and characterized by the specific intent to evasion.

Precisely because such an offense shall be released of the subjective element, the lack of liquidity of the taxpayer, is not a reason for exclusion of criminal liability.

In short, the entrepreneur who is in severe financial crises and does not pay the VAT in order to face the obligations towards its suppliers, should be subject to the application of penalties laid down by the new article 10-ter.

Turning to the analysis of the plan objective of the case, we can not overlook the fact that the reform of 2000 sought to provide, almost exclusively, crimes with high dangerous consequence to the revenue. In the figure in question, however, although it is a crime of damage, the legislature has provided a threshold of criminality inexplicably and significantly lower than the cases referred to in articles 3 (EUR 77,468.53), 4 (EUR 103,291, 38) and 5 (EUR 77,468.53).

But still, we are not able to explain why it is considered penally acceptable the non-payment of a debt of VAT resulting from the annual return, while the non-payment of a debt relating to income tax, is not a crime. In short, the taxpayer is not criminally punishable, after having made a regular annual declaration to end the income tax, without paying the amount.

Undue Compensation

Article 10-c (Undue compensation) of Legislative Decree No 74 of 2000 provides that „The provision of Article 10 bis shall apply, within the limits provided for therein and also to anyone who does not pay the amount due, using compensation in accordance with Article 17 of Legislative Decree 9 July 1997 No. 241, of credits not due or non-existent.”

Even this rule introduces a new criminal case concerning breach of the obligations of payment, which punishes the compensation of tax liabilities with claims not due or non-existent. In this case an active behaviour of the agent is necessary. The tax reference is not only the VAT, but any other tax provided for in Article 17.

The crime is perfected when the compensation is made for an amount exceeding the threshold of criminality equal to fifty thousand euro with respect to each taxable year.

This threshold of criminality comes from the reference of Article 10-quater to the „limits” under the former Article 10-bis.

In light of the considerations at issue, it should be noted that, as seen earlier in reference article 10 ter, the figure in question has provided a level of criminality significantly lower than the cases referred to in articles 3 (EUR 77,468.53), 4 (EUR 103,291.38) and 5 (EUR 77,468.53).

Also for this crime the rule provide only the general intent, without requiring, for an integration of an offense, the further specific intent to evasion. Thus, while no problems arise in relation to the undue compensation with credits nonexistent because the tax credit is based on documentation materially false, in the case of loans not due the undue compensation could be the result of mere errors since the rule seems to refer to the hypothesis of a claim whose amount was in whole or in part, incorrectly calculated.

In conclusion, Art. 10 – quater would impose criminal penalties on the taxpayer who, without any evasive intent, constitutes an undue compensation only as a consequence of error, for example, after deduction of VAT afferent costs not related.

In the event that the incorrect compensation is given to incorrect application of the rule on tax, in the presence of objective conditions of uncertainty, the solution could be found in Article 15 of Legislative Decree no. Nr.74/2000 whereby violations of tax laws, dependent on objective conditions of uncertainty about their extent and their scope, do not give rise to criminal offenses.

Referințe bibliografice:

1. CARRIROLO, F., TUCCI G., *I nuovi reati tributari nella prospettiva del contrasto alle frodi fiscali.*
2. MASTROGIACOMO, E., *Le novità penali del D.L. n. 223 del 4 luglio 2006// il fisco*, n. 30 del 24 luglio 2006.

ACORDUL DE RECUNOAȘTERE A VINOVĂȚIEI CA FORMĂ SPECIALĂ A PROCEDURII PENALE ÎN PROIECTUL NOULUI COD DE PROCEDURA PENALĂ

Adrian Zecses, student, Facultatea de Științe Economice, Politice și Administrative, Universitatea „Petru Maior” din Tîrgu-Mureș

Coordonator științific: Olimpiu Pop Sabău, asist. univ., dr.

The problem that is facing the criminal justice system in Romania, today, is related to overloading the courts and prosecutors, long duration of the procedures is leading to the failure of completing the dossiers. These procedural issues are somewhat deficient, which no longer correspond to current social realities and requirements, this has been the subject of several cases at the European Court of Human Rights which Romania has been condemned repeatedly. For these reasons I will present the current situation and will try to give a few solutions. It is necessary a modern thinking in order to meet the imperatives of creating a modern justice in this cases with a tailored current duration expeditious procedures, simplify them and creating a uniform and consistent jurisprudence of the European Court of Human Rights.

Preambul

Problema cu care se confruntă astăzi sistemul judiciar din România este legată de împovărarea instanțelor și parchetelor, durata de timp prea mare a procedurilor având ca rezultat nefinalizarea dosarelor. Aceste aspecte procedurale, care nu sunt oarecum deficiente¹ și nu mai corespund realităților sociale și cerințelor actuale, au constituit obiectul mai multor cauze la Curtea Europeană a Drepturilor Omului, prin care România a fost condamnată în nenumărate rânduri. Din aceste considerente, a apărut necesitatea gândirii unui sistem modern, în

---

¹Având în vedere faptul că în România într-un an se judecă circa 4 milioane de cauze.

stare să corespundă imperativelor creării unei justiții moderne, adaptate cerințelor actuale în speță: o reducere a duratei procedurilor, deopotrivă cu simplificarea acestora și crearea unei jurisprudențe uniforme și omogene cu cea a Curții Europene a Drepturilor Omului.

Realizarea din domeniul justițiar la care ne vom referi în prezenta lucrare, o putem găsi sub diferite denumiri și cu diverse conținuturi în legislațiile unor state cu sisteme de drept occidentale. Necesitatea găririi și implementării unor soluții pentru simplificarea și reducerea în timp a proceselor și procedurilor juridice a făcut ca în Proiectul Noului Cod de Procedură Penală să se preconizeze introducerea procedurii de recunoaștere și negociere a vinovăției, inspirată din modelul german și francez.

Perspectivă istorică

Instituția recunoașterii și negocierii vinovăției, instituție cu tradiție în sistemul *anglo-saxon* (common law) sub forma procedurii *plea-bargaining-ului*², a apărut la jumătatea secolului al XIX-lea, fiind folosită pentru prima dată în statul Massachusetts, cunoscând apoi o răspândire în toate statele Americii. Necesitatea acesteia a fost dictată de faptul că un număr prea mare de cauze penale nu puteau fi soluționate într-un termen rezonabil și într-un mod corespunzător. Apariția sa pe scena sistemului juridic american a făcut ca anumite pedepse să fie diminuate considerabil, ajungându-se chiar la achitarea celor care își recunoșteau vinovăția.

Alte sisteme de drept

Datorită eficacității și utilității sale practice, procedura a fost preluată și în multe țări de pe continentul european, cu ajustările și modificările specifice fiecărui sistem de drept, în care a fost implementată. Astfel, statele din Peninsula Iberică, Franța, Rusia, Germania au reglementate proceduri speciale pentru negocierea și recunoașterea vinovăției. Obiectivul declarat al acestei proceduri este acela de a simplifica și accelera instrumentarea juridică a cauzelor atunci când autorii își recunosc faptele.

În Italia, conform codului de procedură penală, există așa-numita procedură a judecății prescurtate *giudizio abbreviato*, prin care, la cererea acuzatului, în baza dosarului de urmărire penală, se pot stabili anumite pedepse, însă diminuate cu până la o treime. O altă procedură întâlnită este aceea a aplicării pedepsei la cererea părților, prin care se presupune realizarea unui acord între acuzat și procuror, cu privire la sancțiunea aplicată.

În Franța a fost introdusă în anul 2004³, însă a generat reacții aprinse, fiind percepută ca o tendință de americanizare a dreptului continental. S-au format opinii *pro* și *contra*, în legătură cu introducerea acestei proceduri de sorginte anglo-saxonă în dreptul francez, iar adversarii au considerat că introducerea procedurii de înfățișare, privind recunoașterea prealabilă a vinovăției ar genera o bulversare a culturii juridice franceze. Conform acestei proceduri, persoanei care își recunoaște fapta, pedepsită cu cel mult 5 ani de închisoare, îi sunt propuse de procuror anumite pedepse, iar în cazul unui răspuns pozitiv, aceasta este omologată de un judecător în ședință publică. Însă, această instituție nu este o noutate în dreptul francez, întrucât în anul 1999 a fost introdusă instituția înțelegerii penale (composition penale), deci, ca și rezultat, instituția procedurii de înfățișare, privind recunoașterea prealabilă a vinovăției, este doar o continuare adaptată nevoilor societății din această perioadă.

În Rusia, în capitolul 40 al Codului de Procedură penală, este prevăzută posibilitatea acuzatului să-și declare acordul vizavi de acuzațiile ce i se aduc, însă doar cu acordul procurorului și al victimei și doar respectând condiția ca infracțiunea să nu fie prevăzută cu o pedeapsă mai mare de zece ani de închisoare.

---

²În traducere liberă negocierea pledoariei.

³Inițiatorul fiind Dominique Perben Ministrul de justiție din aceea vreme.

Reglementarea în noul Proiect al Codului de Procedură Penală

Baza legală a Acordului de recunoaștere a vinovăției (art. 472-482) din Proiectul Noului Cod de Procedură Penală reprezintă un consens între procuror și inculpat, având ca obiect recunoașterea comiterii faptei și acceptarea încadrării juridice pentru care a fost pusă în mișcare acțiunea penală și privește felul și cuantumul pedepsei, precum și forma de executare. Acordul poate interveni numai în faza urmării penale, mai exact, ulterior punerii în mișcare a acțiunii penale, această prevedere având rolul de a asigura existența unor probe suficiente de vinovăție pentru tragere la răspundere a făptuitorului și se încheie atunci când, din probele administrate, rezultă suficiente date cu privire la existența faptei pentru care s-a pus în mișcare acțiunea penală. Instanța de judecată va verifica existența probelor de vinovăție, iar în cazul în care va constata că această condiție nu este îndeplinită, va respinge acordul, trimițând dosarul în vederea continuării urmării penale conform articolului 479, alineatul 1, litera b.

Câmpul de aplicare al acordului poate fi încheiat expres doar de către inculpații majori, iar în ceea ce-i privește pe minori, acestora le este interzisă încheierea sa chiar și cu încuviințarea reprezentantului legal⁴. Acest articol protejează persoanele minore, care, comparativ cu cele majore, pot fi mult mai ușor constrânse sau manipulate la încheierea unor acorduri în dezavantajul și defavoarea lor.

Procedura poate fi invocată numai în cazul în care infractorul a comis o faptă de un pericol social oarecum redus și care să fie pedepsită de legea penală cu sancțiunea amenzii sau a închisorii de până la 5 ani, iar în caz de participație, acordul fiind un act cu caracter personal și consensual, se poate încheia separat și distinct cu fiecare participant.

Acordul trebuie încheiat în formă scrisă, iar în urma încheierii se înlătură întocmirea rechizitoriului de către procuror. În această situație se poate spune că, într-o oarecare măsură, acordul care ia locul rechizitoriului este actul de sesizare a instanței. Acesta trebuie să conțină date personale ale indivizilor care îl încheie, descrierea faptei, încadrarea juridică, declarația expresă a inculpatului, recunoașterea comiterii faptei și acceptarea încadrării juridice, pentru care a fost pornită acțiunea penală (articolul 476).

Instanța se va pronunța cu privire la acord printr-o sentință, ce poate fi apelabilă într-un termen de 10 zile în ședință publică, după ce vor fi ascultate părțile (procurorul, partea civilă, inculpatul și avocatul acestuia), iar conform articolului 479, instanța poate să admită acordul, chiar și parțial, cu privire la unii inculpați, sau poate să-l respingă, în situația când nu sunt respectate condițiile de formă, fond sau de conținut ale acestuia.

Deși aplicarea acordului nu are o asemenea libertate, precum celelalte sisteme, produce efecte foarte importante, deoarece odată sesizată instanța, faza judecării este total diminuată, rolul judecătorului fiind doar unul de control, verificând legalitatea acordului și pronunțându-se asupra sa printr-o procedură necontradictorie .

Drept consecință a unei asemenea proceduri poate fi și o schimbare uriașă a aspectului procesului penal, vinovăția și sancțiunea aplicabilă devenind rezultatul unei negocieri la masa verde între procuror și inculpat și nu a cursului firesc al procesului penal tradițional. Garanțiile fundamentale, precum prezumția de nevinovăție, dreptul la tăcere, neauto-incriminarea, dreptul de a propune martori, de a audia martorii acuzării și, în general, dreptul la un proces echitabil, se vor recontura într-o măsură deloc neglijabilă.

Încheiere

Considerăm că introducerea acestei proceduri ar trebui făcută în mod treptat și cu prudență, mai întâi pentru un număr redus de cazuri, iar ulterior, pe măsură ce se dobândește

---

⁴art.472 alin.5 din Proiectul Noului Cod de Procedură Penală.

experiență și se constată rezultate pozitive, procedura ar putea fi extinsă la un număr sporit de infracțiuni, cu pedepse mai ridicate. În acest scop, credem că ar fi oportună introducerea următoarelor condiții pentru aplicarea procedurii acordului de recunoaștere a vinovăției:

- a) aplicarea procedurii numai în cazul infracțiunilor, pentru care legea prevede pedeapsa închisorii până la 3 ani sau amendă, numărul acestor infracțiuni fiind mare;
- b) exceptarea infractorilor recidiviști;
- c) aplicarea procedurii numai dacă, până în momentul intervenirii acordului, inculpatul a despăgubit integral persoana vătămată prin infracțiune.

În caz contrar, este foarte posibil ca dezavantajele aduse de această procedură să fie mai importante decât avantajele.

Concluzii

Procedura acordului de recunoaștere a vinovăției ar avea meritul de a scurta durata proceselor penale și de a degreva judecătoria de un număr mare de dosare, oferindu-le posibilitatea de a se concentra asupra celor mai complexe. De asemenea, ar permite reducerea cheltuielilor judiciare. Însă această procedură comportă și numeroase inconveniente:

1. Transferă procurorului prerogativele cele mai importante în soluționarea cauzelor penale, dându-i posibilitatea de a fi concomitent atât anchetator, cât și judecător în cauza respectivă.
2. Noua procedură se va aplica în majoritatea cazurilor, deoarece, în noul Cod penal, sunt prevăzute pedepse de până la 5 ani sau amendă pentru majoritatea infracțiunilor.
3. Sporește pericolul comiterii unor fapte de corupție, în legătură cu aplicarea acestei proceduri.
4. În schimbul recunoașterii vinovăției, acordă inculpatului un beneficiu excesiv (scăderea limitelor pedepsei cu o treime, negocierea felului pedepsei, a cuantumului acesteia și a modului de executare), din moment ce condiția prealabilă este ca fapta să fie deja dovedită. Altfel spus, după ce anchetatorii au strâns suficiente probe împotriva inculpatului, încât pe baza lor ar putea fi condamnat de instanță, recunoașterea vinovăției are o valoare nesemnificativă.
5. Nu oferă nici un avantaj în plus persoanei păgubite prin infracțiune, în privința recuperării prejudiciului, comparativ cu procedura de judecată obișnuită. Dimpotrivă, dacă nu s-a încheiat o tranzacție sau acord de mediere sub aspectul despăgubirilor, partea civilă va trebui să se judece cu inculpatul într-un nou proces. În plus, chiar dacă există tranzacție sau acord de mediere, nu există garanția că inculpatul va achita despăgubirile datorate.

Referințe bibliografice:

1. *Proiectul Noului Cod de Procedură Penală.*
2. *Proiectul Codului de Procedură Penală.*
3. Dușu, Mircea, *Acordul de recunoaștere și negociere a vinovăției* // Dreptul, nr. 5, 2005.
4. Dușu, Mircea, *Recunoașterea vinovăției și negocierea pedepsei. Guilty pleas and bargaining*, București, Editura Economică, 2005.

DOBÎNDIREA PROPRIETĂȚII

Inna Proca, studentă, Facultatea de Drept,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

In civilized countries, the education system in studying the law and legal awareness occupies an important place: every young person must know the legal basis regulating the life of society, rights, freedoms and obligations of its organs, thus being able to address in case of violation the legitimate interests, having a clear picture about the relationship between law and power. This article is designed as a small study in civil rights through perspective ways of acquiring a real property. The writing opportunity is the subject of some aspects regarding modes of acquisition of pro-

party. We have developed this article based on several considerations. The chance of writing is regarded by specific modes of acquiring ownership which will include provisions to nationalization, requisition, confiscation, state taxes, etc. I have chosen the theme „Modes of acquisition of property rights” because I believe that this topic is important enough to play and never treated before.

Key - words: Mode of acquisition, ownership, civil, property, owner.

Introducere

Plecînd de la prevederile art. 480¹ din Codul Civil Român de la 1865², copie a Codului Napoleonian din 1804³, doctrina modernă a definit proprietatea ca fiind „*acel drept real care conferă titularului atributele de posesie, folosință și dispoziție⁴ asupra unui bun, atribute pe care numai el le poate exercita în plenitudinea lor, în putere proprie și în interes propriu, cu respectarea legislației în vigoare*”.

Dreptul de proprietate publică este acel drept real care aparține statului, unităților administrativ-teritoriale, persoanelor juridice cu capital de stat (regii autonome și societăți comerciale) și instituțiilor publice, care exercită asupra bunurilor, mobile și imobile, posesia, folosința și dispoziția, în mod exclusiv și perpetuu, prin putere proprie și în interesul public (la nivel național sau la nivel local), în limitele și condițiile prevăzute de lege⁵. Dreptul de proprietate publică se exercită, indiferent de titularul său, în interesul general, fie al întregului public (interes național), fie al unui grup restrîns de populație (interes local)⁶.

Legislația civilă a Republicii Moldova, precum și literatura de specialitate, stabilește mai multe moduri de dobîndire a dreptului de proprietate. Acestea reprezintă mijloacele juridice care, potrivit legii, au menirea să contribuie la recunoașterea existenței unor bunuri în patrimoniul unui titular ori să opereze un transfer al dreptului de proprietate asupra unor bunuri dintr-un patrimoniu în alt patrimoniu.

Codul civil al Republicii Moldova reglementează unele moduri de dobîndire a proprietății, care se aplică, în general, oricărei forme de proprietate. Astfel, dreptul de proprietate poate fi dobîndit în condițiile legii, prin ocupațiune, act juridic, succesiune, acceșiune, uzucapiune, precum și datorită unor hotărîri judecătorești, atunci cînd aceasta este translativă de proprietate.⁷ Proprietatea publică poate fi dobîndită prin moduri specifice dintre care se enumeră: naționalizarea (exproprierea) pentru cauză de utilitate publică, rechiziția, confiscarea, bunurile fără stăpîn și cele abandonate, comoara, succesiunile vacante, amenzile, impozitele și taxele.

Naționalizarea (exproprierea) pentru cauză de utilitate publică

În Republica Moldova, dreptul de proprietate publică a apărut în rezultatul naționalizării. În conformitate cu prevederile doctrinare, naționalizarea sau exproprierea se consideră ridicarea silită a bunurilor, în primul rînd, a celor imobile, din proprietatea privată și

---

¹„Proprietatea este dreptul ce are cineva de a se bucura și dispune de un lucru în mod exclusiv și absolut, însă în limitele determinate de lege.”

²Pentru istoricul noțiunii de proprietate, precum și pentru diferitele teorii referitoare la acest drept, a se vedea L. Pop., *op.cit.*, p. 38-43, G. Marty, P. Raynaud, *Droit civil. Les biens*, Paris, Sirey, Edition 2, 1980, p. 29 -71.

³Art. 544, Codul Civil Francez prevede: La propriété est le droit de jouir et de disposer des choses de la manière la plus absolue, pourvu qu'on ne se fasse pas un usage prohibé par la loi et par règlements.

⁴L. Pop, *op.cit.*, p. 43.

⁵Dumitru Radu, *Teoria generală a drepturilor reale*, Iași, 1992, p. 46; Laurian Franțescu, *Noțiunile de domeniu public și domeniu privat ale statului. Conținut și regim juridic// Dreptul nr. 10-11/1993*, p. 41-47.

⁶„Această caracteristică face ca în dreptul francez proprietatea publică să fie considerată o proprietate colectivă.” A se vedea în acest sens Christian Larroumet, *op. cit.*, p. 142-143.

⁷art. 320, alin. (2), Codul Civil al Republicii Moldova.

trecerea lor în proprietatea statului, în baza unor acte juridice speciale. Naționalizarea poate fi atât cu plată a echivalentului bunului, cât și fără această plată. În literatura de specialitate se aduc și alte definiții. Astfel, la unii autori români, exproprierea pentru cauza de utilitate publică înseamnă trecerea în proprietatea statului a unor bunuri imobile, terenuri sau construcții, ce aparțin unor persoane fizice sau juridice. Temeiul legal, de principiu, al exproprierii îl constituie art. 46⁸, care dispune: „Nimeni nu poate fi expropriat decât pentru cauză de utilitate publică, stabilită, potrivit legii, cu dreapta și prealabilă despăgubire”. Exproprierea se realizează concret, prin hotărârea Guvernului.

Prin expropriere, bunul imobil trece în proprietatea statului, liber de orice sarcini. Eventualele sarcini ce au grevat, anterior, exproprierii, bunul imobil respectiv trec asupra despăgubirii, ca efect al subrogației reale. Despăgubirile se stabilesc de comun acord cu proprietarul său, în caz de divergență, prin justiție⁹. În cazul exproprierii, nu ne aflăm în prezența unui simplu transfer de proprietate de la vechiul proprietar către stat. Exproprierea pentru cauză de utilitate publică produce și o schimbare calitativă a bunului, în sensul că aceasta iese din domeniul dreptului de proprietate privată și intră în sfera dreptului de proprietate publică.

Rechiziția

Acest mod de dobândire a proprietății publice reprezintă retragerea bunurilor proprietarului în interesul societății, în modul și în condițiile stabilite de acte legislative, în baza unor hotărâri ale puterii de stat, în cazul calamităților naturale, avariilor, epidemiilor și în împrejurări excepționale, acțiunea costul bunurilor rechiziționate¹⁰. Prin rechiziție se înțelege punerea la dispoziția Ministerului Apărării Naționale, a Ministerului de Interne, sau a altor organe de stat spre folosință temporară, la cererea acestora, a unor bunuri ce aparțin persoanelor juridice sau fizice, în scopul apărării patriei, ordinii publice și siguranței statului, efectuării, în condiții optime a mobilizării parțiale sau generale, concentrărilor, precum și în celelalte cazuri prevăzute de lege în mod expres¹¹.

În ceea ce privește bunurile consumabile sau perisabile, ele pot fi rechiziționate definitiv, deci trec în proprietatea statului în baza unor despăgubiri care se calculează la prețul de vânzare cu amănuntul, în vigoare la data rechiziției, ținându-se seama de calitatea bunurilor. Rechiziția definitivă, ca mod de dobândire a dreptului de proprietate de stat, poate avea loc numai în cazuri excepționale, prevăzute expres de lege.

Confiscarea

Prin acest termen se înțelege trecerea fără plată către stat a unui bun, ca sancțiune pentru săvârșirea unei fapte ilicite, în baza deciziei de judecată. Confiscarea averii se efectuează în temeiul legislației penale, astfel articolul 53 din Codul penal prevede ca pedeapsă complementară, confiscarea averii, parțială sau totală¹², iar art. 112 (lit.f.) și art. 118 din Codul penal prevăd confiscarea specială ca măsură de siguranță. Există și opinia că pedeapsa penală complementară a confiscării averii este abrogată implicit, deoarece contravine dispozițiilor constituționale care garantează dreptul de proprietate¹³.

---

⁸art. 46, alin. (3), din Constituția Republicii Moldova.

⁹art. 135, alin. (5), din Constituția Republicii Moldova.

¹⁰Baieș, S., *Drepturile reale. Teoria generală a obligațiilor*, Vol. II, Chișinău, Editura Cartier, 2005, 528 p.

¹¹Durac, Gh., *Drept civil. Drepturile reale principale*, Iași, Editura Chemarea, 1994, 52 p.

¹²Există și opinia că „Pedeapsa penală complementară a confiscării averii este abrogată implicit, deoarece contravine dispozițiilor constituționale care garantează dreptul de proprietate” (art. 41, alin.(1) din Constituție).

¹³art. 46, alin.(1), din Constituția Republicii Moldova.

Confiscarea anumitor bunuri, ca sancțiune de drept administrativ, este prevăzută de legea pentru reglementarea sancționării contravențiilor, care dispune că pot fi supuse confiscării obiectele ce au servit direct la săvârșirea contravenției sau sînt produsul contravenției și cele dobîndite prin săvârșirea ei, respectînd condiția de a aparține contravenientului. În acest caz, confiscarea este o sancțiune complimentară, ce se poate aplica alături de avertisment.

Confiscarea civilă are loc în cazurile de nulitate a actelor juridice civile, cînd una dintre părți sau ambele au acționat cu rea credință, se confiscă în proprietatea statului și bunurile negospodărești întreținute.

Comoara

Dacă Codul civil din 1964 includea, în categoria comorilor, doar banii sau obiectele de valoare, Codul civil în vigoare, după cum se poate observa din art. 327, alin. (1)¹⁴, include orice bun mobil. Prin urmare, pot fi considerate drept comori nu doar banii și obiectele de valoare, ci orice bun mobil, dacă proprietarul acestuia nu poate fi identificat. Din aceste prevederi se pot evidenția următoarele caractere ale comorii:

- a) obiect al comorii poate fi orice bun mobil;
- b) acest bun mobil trebuie să fie ascuns sau îngropat, de cele mai dese ori comoara fiind îngropată în pămînt, ceea ce nu înseamnă că nu poate să fie ascunsă într-un bun mobil;
- c) proprietarul bunului ascuns sau îngropat să nu poată fi identificat.

Codul civil în vigoare stabilește alte reglementări, referitoare la soarta comorii, decît cel din 1964. Regula generală, în acest sens, este împărțirea comorii conform unui algoritim special – o jumătate – proprietarului bunului imobil în care a fost descoperită, cealaltă jumătate – descoperitorului. Această regulă are un caracter dispozitiv, ceea ce permite părților (descoperitorului și proprietarului bunului în care s-a găsit comoara) să stabilească de comun acord și o altă proporție, de exemplu 80% la 20%. Concluzia ar fi următoarea: în cazul în care comoara este descoperită de proprietarul fondului, acesta devine singurul proprietar al ei, în cazul în care este descoperită de o altă persoană, comoara va aparține, conform art. 327, alin. (2) din Codul Civil, acestei persoane și proprietarului fondului în care a fost descoperită.

În Codul Civil este stabilită și o excepție de la regula expusă mai sus. Ea se referă la comorile care reprezintă o categorie specială de bunuri și anume monumente ale istoriei și culturii. Astfel de comori sînt transmise în proprietatea statului. La rîndul său, acesta din urmă are obligația de a plăti descoperitorului și proprietarului bunului în care a fost descoperit tezaurul o recompensă de 50% din prețul ei. Recompensa se împarte egal între proprietar și descoperitor, dacă acordul dintre ei nu prevede altfel. Descoperitorul nu va primi nimic, dacă a pătruns în bunul imobil ori a căutat în el fără consimțămîntul proprietarului sau al posesorului, în acest caz, recompensa va fi acordată în întregime proprietarului¹⁵. Dreptul asupra comorii¹⁶ nu îl au nici persoanele care au efectuat în interesul unor terți, inclusiv în cadrul exercitării obligațiilor de serviciu, cercetări arheologice, căutări în urma cărora a fost descoperită comoara. Prin urmare, am putea evidenția două situații în cazul cînd o persoană poate descoperi intenționat tezaurul:

- a) atunci cînd lucrările au fost efectuate la ordinul proprietarului și, așadar, nu poate avea nici un drept asupra comorii, aceasta revenind în întregime proprietarului;
- b) în cazul cînd descoperitorul a întreprins, fără acordul proprietarului, acțiuni ce au dus la respectiva descoperire, caz în care legea, de asemenea, nu recunoaște nici un drept al descoperitorului asupra comorii.

---

¹⁴ „Comoara este un bun mobil ascuns sau îngropat, chiar involuntar, al cărui proprietar nu poate fi identificat sau a pierdut, în condițiile legii, dreptul de proprietate”.

¹⁵ Art. 327, Codul Civil al Republicii Moldova.

¹⁶ Art. 327, alin. (4), Codul Civil al Republicii Moldova.

E necesar să menționăm și detaliul că descoperitorul nu va dobândi nici un drept asupra comorii numai în cazul în care proprietarul a ordonat expres efectuarea lucrărilor de căutare. Dar dacă descoperitorul a găsit o comoară în urma unor lucrări, efectuate la ordinul proprietarului, dar în alt scop decât cel de descoperire a unor comori, descoperitorul are dreptul la aceasta în condițiile articolului 327. Concluzia este că găsirea unei comori, din întâmplare, înseamnă descoperire făcută în afară cercetărilor exprese, iar această condiție este aplicabilă doar descoperitorului¹⁷.

Sucesiunile¹⁸

În conformitate cu articolul 1515 din Codul Civil al Republicii Moldova, succesiunile rămase fără moștenitori, fie datorită faptului că defunctul nu a avut moștenitori și nici nu a lăsat legături, fie datorită faptului că moștenitorii existenței au renunțat la succesiune, sau nu au acceptat-o în termenul prevăzut de lege, trec în proprietatea publică, în temeiul unui certificat de succesiune vacantă. De exemplu, în România, valorificarea drepturilor statului asupra succesiunilor vacante se va face după dispozițiile Decretului nr. 40/1953, cu privire la procedura succesorală notarială. În baza acestor dispoziții, pentru a intra în proprietatea succesiunii, statul are nevoie să obțină de la notariatul competent un certificat de vacantă succesorală, de care Statul profită, în totalitatea complexității ei, cu întreg activul și pasivul, însă răspunderea pentru pasiv se va limita la întinderea activului primit. Pentru a intra în proprietatea succesiunii, statul are nevoie să obțină de la notariatul competent un certificat de vacantă succesorală¹⁹.

Bunurile fără stăpîn și cele abandonate

Pot fi incluse în categoria „fără stăpîn” bunurile mobile, ale căror proprietar a renunțat expres la dreptul de proprietate, bunurile abandonate, precum și cele care, prin natura lor, nu au proprietar²⁰. Bunurile fără stăpîn ar putea fi clasificate în următoarele grupe:

- a) bunuri, al căror stăpîn a renunțat expres la dreptul de proprietate;
- b) bunuri abandonate;
- c) bunuri care, prin natura lor, nu au proprietar.

Bunul mobil pierdut continuă să aparțină proprietarului său²¹. Cel care a găsit un bun, se obligă să-l transmită proprietarului său, fostului posesor, sau, dacă nu poate fi stabilit stăpînul, se obligă să-l transmită autorităților administrației publice locale sau poliției. Nu pot fi considerate bunuri fără stăpîn acele bunuri, al căror stăpîn este cunoscut, dar nu se cunoaște locul aflării lui. În conformitate cu art. 323 din Codul Civil, posesorul unui bun fără stăpîn devine proprietarul acestuia prin ocupațiune, de la data intrării în posesie în condițiile legii. Autorii români aduc altă definiție unei asemenea categorii de bunuri. Astfel, prin bunuri fără stăpîn se înțeleg lucrurile de orice fel, părăsite timp de un an de către titularii lor, necunoscuți sau absenți²². Pentru ca un bun să fie considerat fără stăpîn și să treacă în proprietatea statului, se cere îndeplinirea cumulativă a următoarelor condiții:

- a) titularul bunului să fie necunoscut sau absent, adică să nu se știe cine este proprietarul bunului său, deși cunoscut, titularul este plecat de la domiciliul său și nimeni nu are știri despre el;

---

¹⁷Baiș, S., *Drept civil. Drepturile reale. Teoria generală a obligațiilor*, Vol. II, Chișinău, Editura Cartier, 2005 p. 105-108.

¹⁸A se vedea Deak Fr., Cărpenu S., op. cit., p. 422-423; Manoliu Julieta, Răuschii Șt., op. cit., p. 122-126; Macovei Dumitru, op. cit., p. 63-65.

¹⁹A se vedea Mihail Eliescu, *Moștenirea și devoluțiunea ei în dreptul român*, București, Editura Academiei, 1996, p. 144 și urm.

²⁰Art.323, alin. (2), Codul Civil al Republicii Moldova.

²¹Art. 323, Codul Civil al Republicii Moldova.

²²Liviu Pop, *Dreptul de proprietate și dezmembrămintele sale*, București, 2001.

b) bunul să fie părăsit în mod voluntar de către proprietarul său;
c) de la data părăsirii bunului să fie trecut un an, care se socotește de la data ultimului act de conservare sau de administrare făcut de titular, de un coproprietar, de o rudă sau de un mandatar, numai dacă data ultimului act poate fi stabilită precis, în caz contrar, termenul de un an se socotește de la data înregistrării procesului-verbal, întocmit de organele financiare și adresat instanței judecătorești de la locul situării bunului, prin care se cere trecerea lui în proprietatea statului²³. Dobândirea dreptului de proprietate asupra bunului găsit se face în temeiul Codului Civil, conform căruia dacă proprietarul sau posesorul, de bună credință nu pretinde la transmiterea bunului găsit, acesta este remis în temeiul unui proces-verbal la cel care l-a găsit²⁴.

Amenzile

O modalitate importantă de dobândire specifică a proprietății publice sînt amenzile civile, penale, administrative; amenzile fără nici o excepție, se varsă la bugetul public. Amenzile civile, care fac parte din forma clasică a clauzelor penale, alături de penalitățile de întîrziere și alte sancțiuni, se varsă la buget dacă au caracter de pedeapsă civilă. Acestea se stabilesc, de obicei, prin conținutul legal la unele contracte civile, parte obligatorie a căroră este statul. Unele amenzi civile se stabilesc de instanța de judecată. De exemplu, în România, în baza art. 55 din Decretul nr. 31/1954, în cazul încălcării unui drept personal nepatrimonial: „dacă autorul faptei săvîrșește fără drept, nu îndeplinește în termenul stabilit prin hotărîre faptele destinate să restabilească dreptul atins, instanța judecătorească va putea să-l oblige la plată, în folosul statului, a unei amenzi, pe fiecare zi de întîrziere, socotită de la data termenului expirării de mai sus”. De asemenea, se varsă la bugetul public și amenzile prevăzute de Codul de procedură civilă, în unele cazuri, cum sînt arătate la art. 35, 95 alin. 5 și art. 405²⁵, în ipoteza îndeplinirii unor acte procedurale de către o persoană de rea credință. În același sens, există astfel de prevederi și în Legea nr. 18/1991, privind fondul funciar, în art. 54, alin. 2 și 3.

Impozitele și taxele de stat

Deși Codul civil al Republicii Moldova nu le reglementează, unele din cele mai frecvente moduri de dobândire a dreptului de proprietate sînt impozitele. Acestea se stabilesc pe venituri, pe bunuri mobile și imobile. Ele sînt plătite de persoane fizice și juridice. Calcularea se efectuează diferit, în funcție de obiectul impozitării. Impozitele pe venituri se stabilesc atît pe salarii, cît și pe veniturile din activitatea de antreprenariat. Astfel, impozitele pe salarii sînt stabilite în formă de cote procentuale, care cresc odată cu mărimea salariului. La momentul actual, salariul nu poate fi considerat venit, în special, atunci cînd el nu depășește coșul de consum, precum și cheltuielile suportate de cetățeni, din asemenea motiv trebuie să fie revăzut modul de calculare a impozitelor din salarii. Ca cetățeni, condiserăm că sistemul de impozite stabilit în țara noastră este incorect, deoarece nu este întemeiat pe realitate. Pentru a fi corect, trebuie, mai întîi, să se întemeieze pe calcularea reală a coșului minim de consum, precum și pe divizarea bunurilor în: bunuri de uz personal și bunuri folosite în activitatea de antreprenariat. Astfel, de exemplu, dacă persoana are mai multe bunuri de același gen și acestea sînt folosite pentru a obține venituri, impozitarea lor trebuie să fie diferită. Salariul poate fi impozitat doar în partea ce depășește coșul de consum. Spre deosebire de impozite, taxele de stat constituie sume fixe de bani, stabilite pentru serviciile ce le acordă organele de stat.

²³Durac, Gh., Manoliu, J., *Dreptul civil. Drepturile reale principale*, Iași, Editura Chemarea, 1994.

²⁴Art. 325, Codul Civil al Republicii Moldova

²⁵Legea nr. 18/1991 privind *fondul funciar*, în art. 54, alin. 2 și 3.

Referințe bibliografice:

1. *Constituția Republicii Moldova* // Monitorul Oficial, nr. 001 din 12.08.94.
2. *Codul Civil al Republicii Moldova* // Monitorul Oficial, nr. 140-142/574 din 01.08.2008, Monitorul Oficial, nr. 82-86/661 din 06.2002, Chișinău, „Lavilat-Info” SRL, 2009.
3. *Codul Penal al Republicii Moldova* // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 72-74/195 din 14.04.2009, Monitorul Oficial al RM, nr. 128-129/1012 din 13.09.2002, Chișinău, 2009.
4. Baieș, S., *Drept civil. Drepturile reale. Teoria generală a obligațiilor*, Vol. II, Chișinău, Editura Cartier, 2005.
5. Durac, Gh., Manoliu, J., *Drept civil. Drepturile reale principal*, Iași, Editura Chemarea, 1994.
6. Eliescu, M., *Moștenirea și devoluțiunea ei în dreptul român*, București, Editura Academiei, 1996.
7. Franțescu, L., *Noțiunile de domeniu public și domeniu privat ale statului. Conținut și regim juridic* // Dreptul, nr. 10-11/1993.
8. Pop, L., *Dreptul de proprietate și dezmembărămintele sale*, București, 2001.
9. Radu, D., *Teoria generală a drepturilor reale*, Iași, 1992.
10. Marty, G., Raynaud, P., *Droit civil. Les biens*, Paris, Sirey, Edition 2, 1980.

SECȚIUNEA PSIHOLOGIE ȘI ASISTENȚĂ SOCIALĂ

MECANISME NAȚIONALE ȘI INTERNAȚIONALE PENTRU PROTECȚIA PERSOANELOR CU HANDICAP

Nicolina Vicneanschi, studentă, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

By nature we are all born to live a happy life on earth and enjoy it. Unfortunately, there are people who can not enjoy life as you can. Have you ever thought that the possibility to walk, to see, to hear, to talk and to think is a real happiness? In this article I analysed the national and international mechanisms to protecting the persons with disabilities. Each state provides equal rights for its citizens in summer 2010, our country, Republic of Moldova adhered to convention that provide for people with disabilities. Many state and voluntary organization and even ordinary people help these disabled persons to socially adapt and integrate them in our life not depriving of anything.

Din punct de vedere etimologic, termenul „handicap” și are originea în limba engleză, desemnând inițial un tip de joc de noroc, în care două persoane participau la un pariu, punând drept miră câte una din posesiunile lor, a căror valoare în bani era apreciată de către un arbitru. Denumirea jocului a fost dată de ascunderea mîinilor în căciula - „hand in cap”. În sec. XIX, sfera noțiunii a fost lărgită, incluzînd orice tip de întrecere, în care inegalitățile sînt în mod artificial nivelate, prin impunerea unui dezavantaj concurenților superiori. Prin urmare, la originea sa, noțiunea de „handicap” a aparținut limbajului comun unde, desemnînd evidențele cotidiene, avea un sens suficient de exact și doar în ultimele decenii a pătruns în terminologia legislativă și administrativă. Pînă atunci, termenul utilizat pe scara largă pentru desemnarea unei persoane cu deficiență era cel de „infirm”, iar starea respectivă era considerată „infirmitate”. Ulterior, s-au înregistrat numeroase demersuri de precizare a conținutului și sferei conceptului, însă, deși poate parea frapant, încă nu există o definiție exactă, o accepțiune clară a acestuia. În accepție tradițională, sfera noțiunii de „persoană handicapată” era sinonimă celei de „infirm”, cuprinzînd pe cei care, datorită unor deficiențe senzoriale, motorii și intelectuale, dispuneau în mod permanent, ori pe durate însemnate, de posibilități inferioare de acțiune, comparativ cu cele ale populației numite „normală”¹. Invalid este persoana care, în legătură cu limitarea activității vitale, ca urmare a defectelor fizice sau mintale, are nevoie de asistență și protecție socială, conform legislației Republicii Moldova².

În practica mondială se disting 2 tipuri de invaliditate: *economică* și *medicală*. *Invaliditatea economică* se referă la pierderea totală sau parțială a capacității persoanei de a activa în domeniul profesional. *Invaliditatea medicală* pune accent pe problemele ce țin de asigurarea restabilirii în limita posibilităților a persoanelor handicapate, sau adaptării acestora la modul de viață nou pentru ei³.

În Occident, termenul pentru persoanele cu handicap este „dizabilitate”. Termenul „invaliditate”, utilizat de medicii preocupați de recuperarea capacității de muncă, tot mai mult este contestat de persoanele respective, deoarece termenul „invalid”, definește o persoană lipsită de capacitatea de muncă, concept care nu reprezintă reabilitarea⁴.

---

¹Manea, L., *Protecția socială a persoanelor cu handicap*, București, Casa de editură și presă Șansa, 2000, p. 24.

²Legea R.M. nr. 821- XII privind protecția socială a invalizilor din 24.12.1991.

³Romandaș, N., *Dreptul protecției sociale*, Chișinău, Editura Universitas, 2001, p. 303.

⁴*Protecția persoanelor cu handicap. Acte normative comentate*, Chișinău, Combinatul Poligrafic, 2003, p. 207.

Utilizarea cotidiană a unor termeni improprii are efecte neplăcute asupra percepției generale a fenomenului descris de acești termeni, frânează procesul de cunoaștere a valorii diferențelor între grupul majoritar și cel discriminat. Mai mult decât atât, situația poate genera o neînțelegere reciprocă și deci răbda integrarea socială. Problema se amplifică și capătă rezonanțe negative în cazul în care termenii insuficient definiți sînt utilizați în textele legislative. Cuvîntul în acest caz se transformă în intervenție socială.

Căutarea unei definiții a persoanelor handicapate, care să fie, în același timp, riguroasă și non-stigmatizantă, a constituit obiectul preocupărilor unui număr mare de cercetători. Printre aceștia s-a remarcat P. Wood, care a formulat propuneri de neconceptualizare, acceptate, ulterior, prin consens, de Organizația Mondială a Sănătății. Inovația sa constînd în înlocuirea cuvîntului „handicap”, insuficient delimitat, prin trei concepte distincte:

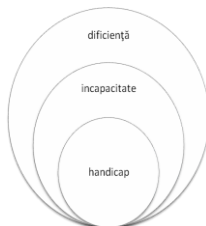
1. *Infirmitate sau deficiență* („impairment”), cuprinzînd orice pierdere, anomalie sau dereglare a unei structuri sau a unei funcții anatomice, fiziologice ori psihice. Ea descrie perturbarea la nivelul organului, vizînd deficite ale membrelor, organelor sau ale altor structuri ale organismului, ca și deficite ale funcției mintale.

2. *Incapacitate sau dizabilitate* („disability”), înglobînd orice reducere, lipsă ori pierdere (rezultînd dintr-o infirmitate sau deficiență) a aptitudinii de a desfășura o activitate, în condițiile considerate normale, pentru o ființă umană. Incapacitățile sînt descrieri ale perturbărilor la nivelul persoanei, al personalității, ele ilustrează limitarea funcțională sau restricția în activitate, cauzate de o deficiență. În cadrul recensămintelor și studiilor speciale, au fost urmărite diferite tipuri de incapacități, formulate ca dificultăți: „de vedere”, „de auz”, „de deplasare”, „de urcare a scărilor”, „de autoservire”.

3. *Handicapul* („handicap”), definit ca orice dezavantaj de care suferă o anumită persoană, ca urmare a unei infirmități sau incapacități ce o împiedică să satisfacă total sau parțial sarcini considerate normale pentru ea (în raport cu vîrsta, sexul și diferiți factori sociali și culturali). Noțiunea de handicap descrie rolul social atribuit persoanei cu deficiență sau incapacitate, rol care o plasează ca dezavantajată, comparativ cu alte persoane. Dezavantajele apar și se manifestă în cadrul interacțiunii dintre persoană cu mediul ei social și cultural specific. Recensămintele, studiile și diferitele înregistrări speciale, utilizează formulări ale handicapatului de tipul: „imobilizat la pat”, „limitat la domiciliu”, „inapt de muncă”, „izolat social”, etc⁵.

În acest mod, handicapul tinde să capete accepțiunea unei probleme sociale, cea a respingerii sau excluderii persoanei cu deficiență. În virtutea acestor delimitări conceptuale, trebuie reținut că nu orice persoană atinsă de o infirmitate poate fi considerată, în mod automat, ca fiind handicapată⁶.

Raporturile dintre conceptele de „deficiență”, „incapacitate” și „handicap” pot fi prezentate astfel:

⁵Manea, L. op. cit., p. 30.

⁶Idem, pag.33.

Deficiențele sau incapacitățile se transformă în handicapuri doar atunci cînd se constituie ca predicatori negativi ai sistemului statusurilor și rolurile sociale aparținînd unui anumit individ. Noțiunea de „invalid” lipsește în actele normative internaționale, care abordează problema persoanelor cu handicap, inclusiv în definițiile Organizației Mondiale a Sănătății. În legislația Republicii Moldova, noțiunea de persoană cu handicap nu este definită, mai este folosit cuvîntul „invalid”, ceea ce, după cum e arătat mai sus, nu exprimă pe deplin starea de handicap. Contextul cultural și stereotipurile lingvistice prezente în societatea noastră determină modul în care este percepută o noțiune sau alta. Cuvîntul „invalid” se asociază aproape întotdeauna cu o persoană care nu are șanse de a se integra în societate, o persoană inferioară celorlalți.

Schimbările de definire și interpretare a situației de handicap reprezintă un proces indefinit, evolutiv datorită faptului că persoanele cu handicap nu constituie un grup uniform, cu aceleași necesități privind asistența și tratamentul. S-a pornit de la premisa că definițiile și clasificările nu trebuie să aibă ca efecte separarea persoanelor cu handicap de societate sau excluderea lor din posibilele medii, ci să scoată în evidență problemele și perspectivele lor individuale, precum și mijloacele ce permit fiecărei persoane să beneficieze de asistența necesară.

Teoria „opresiunii sociale” pune accentul pe caracteristicile mediului, care pot favoriza sau determina invaliditatea. Politicile sociale bazate pe această teorie au ca obiect principal înlăturarea opresiunii prin intermediul intervențiilor, care au drept scop diminuarea sau eliminarea constrîngerilor impuse de mediu și nu atît compensarea indivizilor. Este evident că, pînă în prezent, viziunea tragică și individuală asupra fenomenului a dominat atît interacțiunile dintre persoanele „valide” și cele cu nevoi speciale, cît și politicile sociale.

Nevoia de a identifica și clasifica grupurile sărace din populația societăților industriale moderne. În acest proces, invaliditatea a fost întotdeauna o categorie importantă, legitimînd accesul la sprijin al celor incapabili de muncă, delimitați clar de acei „valizi” neîncadrați în activitate, lipsiți de dorința de a munci. În prezent, validarea apartenenței la categoria persoanelor cu invalidități a devenit un proces tot mai sofisticat, care presupune expertiza, implicarea profesiunilor medicale și paramedicale. Încă din secolul trecut, criteriile clinice ale limitărilor funcționale au devenit predominante în formularea definițiilor, în elaborarea unor bareme care serveau la evaluarea incapacităților și la încadrarea persoanelor în diferite categorii de invaliditate.

Afirmarea „politicilor privind grupurile minoritare”. În special după 1960, sub influența interacționismului simbolic, a teoriei sociologice a „etichetării” și a „dramaturgiei sociale” s-au relevat consecințele utilizării diferitor terminologii, în raport cu anumite probleme sociale (deviantă, handicap, rasă, inegalitate a sexelor etc.).

Cerințele stricte, rezultate din nevoia orientării politicilor sociale de sprijin. Începînd cu anii '60, s-a afirmat o tendință crescîndă cu nevoi speciale. În aceste condiții, înainte de a se angaja în proiectarea și realizarea serviciilor respective, oficialitățile aveau nevoie să cunoască, cel puțin în linii mari, implicațiile financiare⁷.

Din cele expuse mai sus, putem concluda că termenul de handicap se referă la dezavantajul social, la limitarea sau pierderea șanselor unei persoane de a participa activ la viața comunității la un nivel echivalent cu ceilalți membri. El definește interacțiuni dintre persoana cu dizabilități și mediu. Sînt cu handicap acele persoane, pe care mediul social, neadaptat deficiențelor lor fizice, senzoriale, psihice, mentale, etc., împiedică totalmente sau parțial accesul cu șanse egale, la viața socială, potrivit vârstei, sexului, factorilor mate-

---

⁷Manea, L. .op. cit., p. 19.

riali, sociali, culturali proprii și care au nevoie de măsuri de protecție specială în sprijinul integrării lor sociale și profesionale⁸.

Potrivit art.1 al Convenției ONU privind protecția persoanelor cu dizabilități, această categorie include persoanele cu deficiențe fizice, mintale, intelectuale sau senzoriale, deficiențe care, permanent în interacțiune cu alte obstacole, pot împiedica participarea lor eficientă la viața socială în aceeași măsură cu alți cetățeni.

De menționat că fenomenul dizabilității este mult mai larg decât poate fi interpretat. Dizabilitatea este un termen general, stabilit pentru afectări, limitări de activitate sau restricții de participare la viața socială, și nu doar pentru boală, în baza căreia se stabilește gradul de invaliditate. Astfel, noțiunea de dizabilitate nu este echivalentă cu cea de invaliditate, ci este mult mai largă, incluzând și invaliditatea.

Cadrul legislativ-normativ internațional și național utilizează diferite definiții și termeni cu privire la invaliditate/dizabilitate (de ex.: invalid, persoană cu handicap). În conformitate cu Legea nr. 821-XII din 24 decembrie 1991, privind protecția socială a invalizilor, care este o lege-cadru în domeniu, glăsuiește că invalid este persoana care, în legătură cu limitarea activității vitale ca urmare a defectelor fizice sau mintale, are nevoie de asistență și protecție socială. Limitarea activității vitale a persoanei își găsește expresia în pierderea totală sau parțială a capacității sau a posibilității de autoservire, de plasare, orientare, comunicare, de a-și controla comportamentul și de a practica activități de muncă⁹.

Din cele expuse, putem observa că legislația Republicii Moldova necesită a fi armonizată cu standardele internaționale, chiar și la nivel conceptual.

MOTIVAREA – FACTOR DETERMINANT ÎN EXPLICAREA COMPORTAMENTULUI UMAN

Olga Stratuța, masterandă, Facultatea de Economie,
Universitatea de Stat „Alecru Russo” din Bălți
Coordonator științific: Carolina Tcaci, lect. sup.

Motivation is the activation or exertion of goal-oriented behavior. Motivation is said to be intrinsic or extrinsic. The term is generally used for humans but, theoretically, it can also be used to describe the causes for animal behavior as well. This article refers to human motivation. According to various theories, motivation may be rooted in the basic need to minimize physical pain and maximize pleasure, or it may include specific needs such as eating and resting, or a desired object, hobby, goal, state of being, ideal, or it may be attributed to less-apparent reasons such as altruism, selfishness, morality, or avoiding mortality. Conceptually, motivation should not be confused with either volition or optimism. Motivation is related to, but distinct from, emotion.

Conținutul și natura motivației

Putem cumpăra timpul omului plătindu-i pentru orele particulare, prezența sa fizică într-un loc, un număr de mișcări specializate pe oră sau pe zi, însă nu putem cumpăra entuziasmul, ambițiile, sinceritatea, inițiativa sau loialitatea lor. Aceste lucruri pot fi numai dobândite. Care este factorul, ce intervine și face ca un muncitor să lucreze mai bine decât altul, în condiții egale? Ce face ca o persoană să fie nemulțumită de rezultatele muncii sale? Răspunsul este unul: **motivarea**.

Într-o manieră generală, motivarea poate fi definită ca procesul de selectare, orientare și menținere a comportamentului uman. De aceea, orice manager care se respectă și urmărește prosperitatea firmei sale, caută să-și evolueze în permanență oamenii cu care colaborează. Cu-

---

⁸Copilul cu dezabilități. Aspecte de dezvoltare și comportament, Chișinău, Editura Medicina, 2004, p. 8.

⁹Raportul Social Anual 2009. [http://mpsfc.gov.md/file/rapoarte/Raport_Social_2009\[1\].pdf](http://mpsfc.gov.md/file/rapoarte/Raport_Social_2009[1].pdf)

noașterea motivelor ajută nu doar la mărirea eficienței acțiunii oamenilor, la creșterea posibilităților de explicare și predicție a caracterului uman, dar și la descifrarea valorii morale a acestuia. Totodată, motivația reprezintă suma forțelor, energiilor externe și interne care inițiază și dirijează comportamentul spre un anumit scop, iar acesta, odată atins, va determina satisfacerea unei necesități. Între motivație și performanță există o relație de condiționare reciprocă. Prin programe manageriale de motivare și antrenare a personalului, firmele ca IBM, Coca-Cola, General Motors ș.a. au reușit să obțină prestigiul și performanța de care se bucură astăzi. Din studiul comportamentului uman în muncă, s-a ajuns la concluzia că motivația este alcătuită din două mari categorii de elemente: motivele și factorii motivaționali.

Motivele sînt resimțite ca expresie a nevoilor și așteptărilor umane. Ele pot fi personale, interne și, de regulă, creează tensiuni în satisfacerea necesităților umane. În general, nevoile sînt definite ca lipsurile pe care un individ le resimte, la un moment dat. Așteptările sînt credințele indivizilor în existența unor șanse, ce pot fi obținute printr-un anumit nivel al efortului și al performanței. Realizarea unei motivații eficiente necesită cunoașterea sistemului de nevoi și așteptări ale personalului. Nevoile sau trebuințele, ca forțe esențiale de inițiere și susținere a comportamentului, pot avea o influență directă asupra individului, din moment ce ele determină, într-o oarecare măsură, gîndurile și acțiunile sale. Necesitățile unei persoane sînt însă determinate de percepțiile acesteia privind situația în care se află, iar percepțiile, la rîndul lor, sînt determinate de procesele de învățare anterioară. Prin urmare, necesitățile unei persoane, deopotrivă cu emoțiile sale și alți factori sociali și psihologici, acționează ca motive ce-i determină comportamentul. Teoria admite că deși omul este o ființă complexă, iar nevoile care le exprimă sînt foarte diferite din punct de vedere al conținutului, ele pot fi cuprinse într-un tablou general. Corespunzător diversității nevoilor, există infinite posibilități de clasificare și caracterizare a lor. Cel mai uzual ni se pare a fi tabelul următor:

Tipologia nevoilor

Fizice (de bază, primare)

Hrană, somn, adăpost – aflate la baza cerințelor vieții, a căror satisfacere asigură supraviețuirea speciei umane.

Sociale (secundare)

O mare parte a lor se dezvoltă pe măsura maturizării persoanei, precum: stima de sine, simțul datoriei, autoafirmarea

Caracterizarea lor de către psihologi a arătat că aceste nevoi au următoarele caracteristici comune:

- Sînt variabile ca tip și intensitate printre oameni;
- Constituie rezultate ale modificărilor interioare ale individului;
- Sînt stimulate, mai curînd, de munca în grup decît de cea individuală;
- Influențează comportamentul și performanțele umane;
- Formează definitiv persoana umană [2; p.265].

În funcție de natura lor și de posibilitatea de a îndeplini anumite categorii de nevoi, *factorii motivaționali (stimulenți)* pot fi clasificați în:

1. Factori individuali sau intrinseci, în care se includ satisfacțiile oferite de natura muncii, interesul față de postul ocupat, cariera, atitudinile, comportamentul, sistemul de valori;

2. Factori motivaționali-relaționali, sau factori organizaționali, care cuprind satisfacțiile legate de prietenie, muncă în grup, dorința de afiliere și statut, sistemul de salarizare, precizarea sarcinilor, sistemul de control, comunicarea, feed-back-ul. Interesele orientează atenția în scopul de a obține ceea ce este avantajos și necesar pentru individ. Dacă managerul poate determina interesele, atunci ele vor trebui integrate în definirea postului, pentru a asigura motivarea continuă a angajatului.

Pentru a explica motivația, înainte de toate, trebuie să încercăm a înțelege „de ce urile comportamentului”: „De ce un individ încetează să facă un anumit lucru, deși îi este necesar? De ce un motiv poate duce la comportamente diferite ale diferitor persoane?”.

Elaborarea unei imagini sintetice asupra motivației în muncă nu este posibilă fără depășirea viziunii pur psihologice sau psiho-fiziologice asupra structurilor motivaționale. Deși problema motivației a constituit un numitor comun pentru teorii foarte variate, se observă o ruptură între nivelul macrosocial al analizei și nivelul microsorial al acesteia. Pe de o parte, se remarcă dezvoltarea societății industriale pe dimensiunea producție-consum, ele utilizând unele „mecanisme motivaționale”, fără a se sprijini, însă, pe o teorie explicită a motivației. Dintre acestea, amintim concepțiile lui Max Weber, John Kenneth Galbraith și John H. Goldthorpe. Pe de altă parte, există un număr mare de teorii ale motivației, care limitează analiza doar la factori psihologici și psihosociali, fără a deschide cadrul explicativ spre procesele macrosociale.

Rolul motivației

Indiferent de conținutul motivării, rolurile îndeplinite sînt multiple și interesante. Printre acestea enumerăm: rolul managerial, organizațional, etc., precum urmează.

Rolul managerial este cel mai direct și constă, în esență, în determinarea de facto a conținutului și a eficacității funcției de antrenare care, la rîndul ei, condiționează decisiv concretizarea celorlalte funcții manageriale – previziunea, organizarea, coordonarea și controlul.

Rolul organizațional se referă la impactul major, pe care motivarea îl are direct și prin intermediul celorlalte elemente manageriale asupra modului cum funcționează firma și performanțele sale. Dat fiind faptul că prin motivare se pun în mișcare abilități, know-how-ul și energia personalului, adică cum resursa cea mai importantă a unei organizații mobilizează celelalte resurse, efectele sale, în plan organizațional, sînt deosebit de puternice.

Rolul individual vizează puternica dependență a satisfacțiilor și insatisfacțiilor fiecărui salariat din firmă, a evoluției sale, de motivarea exercitată în organizații. Cu cît se realizează o motivare mai intensă, cu atît personalul său este mai satisfăcut, își utilizează într-o măsură mai mare capacitatea și se dezvoltă mai rapid și mai intens.

Rolul economic se referă la condiționarea indirectă, dar substanțială a performanțelor economice ale fiecărei țări, de motivarea ce predomină în fiecare firmă ce operează pe teritoriul său. Atunci cînd la nivelul firmelor motivarea este insuficientă, rezultatele economice ale acestora nu se ridică la nivelul necesar și, prin urmare, se reflectă negativ în performanțele de ansamblu ale țării în cauză.

Rolul social reprezintă efectul sinergetic al precedentelor roluri în planul elementelor psiho-sociologice, ce caracterizează populația unei țări. Climatul social dintr-o țară, relațiile sociale sînt determinate într-o măsură apreciabilă prin multiple efecte, majoritatea indirecte și propagate ale motivării, ce predomină în cadrul societăților.

Implicații ale teoriilor motivaționale asupra comportamentului uman

Multitudinea abordărilor motivaționale impune o sistematizare a acestora. În literatura de specialitate întîlnim mai multe tipologii, care, parțial, dar totuși se suprapun și se completează. În opinia profesorului spaniol Juan Perez Lopez, în funcție de ipotezele privind natura motivației personalului, există trei categorii de teorii:

I. *Mecaniciste*, care afirmă că oamenii sînt motivați numai prin corelații cu rezultatele acțiunii lor, adică prin așa-zisele motivații extrinseci. Mai corect, motivațiile extrinseci cuprind orice fel de stimuli, precum salariu, premiu, statut social, pe care o persoană o primește din exterior, în schimbul unei acțiuni realizate de el. Prin urmare, comportamentul omului este conceput ca un sistem mecanicist.

II. *Psihologiste*, ce se caracterizează prin faptul că salariații sînt stimulați, atît prin motivații extrinseci, cît și intrinseci. Din categoria celor intrinseci fac parte consecințele generate de însăși realizarea acțiunii, acestea satisfăcînd nevoi sau dorințe ale persoanei în cauză. Asemenea motivații se referă la dezvoltarea abilităților, îmbogățirea cunoștințelor, plăcerea de a face personal o anumită muncă. Specific acestui tip de motivații se datorea-

ză faptului că ele pot fi realizate de către fiecare tip de individ în parte, ca de exemplu dorința de a învăța sau nu.

III. *Antropologiste*, care au în vedere, pe lângă motivațiile extrinseci și intrinseci, și pe cele transcendente. Motivațiile transcendente desemnează acele consecințe, pe care acțiunea unei persoane le generează asupra altuia sau altora. Spre exemplu, acțiunea unui agent comercial de a vinde un produs sau de a presta un serviciu unui client, convins fiind că el poate satisface o anumită necesitate a clientului dat. Concluzionând astfel, putem conchide faptul că în realitate există doar o singură teorie – antropologică, celelalte două fiind doar niște excendente din una majoră.

Însă datorită dezvoltării gândirii umane, pe parcursul evoluției teoriei manageriale și, în special, a celei motivaționale, au apărut variate opinii ale multor teoreticieni populari de diferite naționalități, precum David McClelland, Abraham Maslow, Frederich Herzberg, Victor Vroom, Sigmund Freud, Douglas McGregor, F. M. Taylor, Elton Mayo, Michael Porter, Henry Mintzberg, J.S. Locke, Heider, Alderefer și alții, care, pe parcurs, au optat în favoarea teoriilor motivaționale.

Primele teorii ce și-au propus să explice cauzele motivaționale, au avut drept sursă comună promovarea unui set de supoziții, cu privire la necesitățile umane, considerate drept determinanți esențiali ai comportamentului.

Teoria lui Abraham Maslow

Una dintre cele mai cunoscute teorii din această categorie aparține psihologului Abraham Maslow, care a identificat cinci mari clase de necesități umane, care au fost dispuse în următoarea ordine ierarhică:

Figura 1. Piramida necesităților lui Abraham Maslow [1; p.124]

1. *Nevoi fiziologice* – de adăpost, hrană, apă, aer;
2. *Nevoia de siguranță* – securitatea fizică și socială, psihologică, protecție față de factorii negativi ai mediului ambiant – foc, accident, insecuritate;
3. *Nevoia de dragoste și apartenență*, legate de apartenență la grup și dragoste, nevoia de a fi împreună, de a aparține unui grup sau unei categorii sociale, de a fi acceptat de alții, de a face parte dintr-un grup care te acceptă și-ți oferă confort psiho-social;
4. *Nevoia de autorespect* se împarte în:
  - Stima de sine prin sine – nevoia individului de a se aprecia și stima, de a fi mândru de ceea ce este și ce face, de a se simți puternic, competitiv, independent de alții.
  - Stima de sine prin alții – nevoia de a fi respectat și admis de alții, de a avea prestigiu, o bună reputație, un statut social ridicat, de a fi apreciat, recunoscut;
5. *Autorealizarea* – nevoia de a utiliza și de a dezvolta propriul potențial și talentul, de a contribui în interesul comunității, progresului cu toate elementele personalității noastre.

În concepția lui Maslow, ordonarea ierarhică a necesităților implică faptul că numai atunci când au fost satisfăcute nevoile, situate într-o clasă inferioară, este posibil să acționeze

cele ce aparțin unui nivel superior. De aceea, numai necesitățile nesatisfăcute pot fi considerate motivatori ai comportamentului, respectiv forțe ce coordonează acțiunile unei persoane.

Teoria lui Clyton Alderfer

Ca A. Maslow, Clyton Alderfer, în teoria sa, ajunge la concluzia că necesitățile umane pot fi grupate, dar spre deosebire de Maslow, el consideră că există trei grupe de necesități umane și anume:

1. *Nevoi de existență* – includ două grupe ale piramidei lui Maslow: necesități în securitate și necesități fiziologice;

2. *Grupul nevoilor de relaționare*, care are legătură evidentă cu grupul nevoilor de apartenență. Nevoia de relaționare, după Alderfer, descrie natura socială a omului, tendința lui de a fi membru de familie, de a avea colegi, prieteni, rivali, directori și subalterni. De aceea, la grupa dată, mai pot fi atribuite și alte nevoi, precum recunoașterea și autoexprimarea din piramida lui Maslow, care sînt legate de tendința omului de a ocupa un loc bine determinat în mediul ambiant, precum și acele necesități, care sînt legate de securitatea grupului.

3. *Nevoile de creștere* sînt analogice cu nevoile de autoexprimare ale piramidei lui Maslow și includ, de asemenea, nevoile ce sînt legate de tendința spre dezvoltare a încrederii și autoperfecționare.

Și aceste trei grupe de nevoi pot fi dispuse ierarhic. Dar totuși între aceste două teorii există o deosebire principală, care constă în aceea că, după Maslow, mișcarea de la nevoie la nevoie are loc numai de jos în sus. C. Alderfer consideră că mișcarea se efectuează în ambele sensuri – în sus, dacă nu este satisfăcută nevoia inferioară și în jos, dacă nu este satisfăcută nevoia superioară. Totodată, Alderfer consideră că în cazul nesatisfacerii nevoilor de ordin superior, se amplifică intensitatea de influență asupra satisfacerii nevoii inferioare.

C. Alderfer numește procesul de mișcare de jos în sus pe nivele de nevoi – proces de satisfacere a nevoilor, procesul invers este numit proces de frustrare, adică eșec în tendința satisfacerii unei nevoi. Existența a două direcții în satisfacerea nevoilor acordă posibilități adăugătoare în motivarea oamenilor.

Teoria lui Victor Vroom

Această teorie combină factorii individuali cu factorii organizaționali în explicarea motivației. Ideea care domină teoria este că motivația unei persoane de a exercita un efort, la un nivel al performanțelor, este dată de perceperea asociației dintre acțiuni și realizări. Relația dintre comportament și rezultatele dorite este afectată de un complex de factori individuali (nevoi, calificare, abilitate) și factori organizaționali (organizarea controlului, sistemul de recompense, performanțe). Relația comportament-performanță este caracterizată de existența a trei mărimi:

- a. Raportul efort – performanță (așteptarea);
- b. Valență;
- c. Raportul performanță – recompensă (instrumentalitate).

Așteptarea se referă la evaluarea de către angajat a șansei de a atinge performanța prin munca depusă. Mărimea maximă a expectanței este dată de certitudinea subiectivă a urmării unui anumit act de un anumit rezultat. Aceasta este influențată de factorii individuali și organizaționali. Așteptarea poate avea valorile: 0, ceea ce indică faptul că nu există nici o șansă ca recompensa să fie obținută după desfășurarea acțiunii; 1, ceea ce arată siguranța că un comportament deosebit va fi urmat de o recompensă specială. Potrivit teoriei așteptărilor, creșterea productivității, a calității sarcinilor, sînt rareori percepute de angajați ca scopuri în sine, ele fiind considerate, mai degrabă, mijloace de realizare a altor obiective.

Valența, sau orientarea afectivă spre un anumit rezultat (preferințe), este valoarea pozitivă sau negativă, atribuită de angajat diverselor rezultate așteptate de la munca sa, fie

externe (salariu, promovare, premii), fie interne (mîndria de a reuși, interesul de a îndeplini o misiune, valoarea eu-lui dată de asumarea responsabilității).

Instrumentalitatea, sau încrederea, arată că individul așteaptă ca performanța înaltă să ducă la recompense dorite și este o asociere de tip rezultat – rezultat. În comparație cu expectanță, instrumentalitatea variază de la (-1) la (+1), adică de la indicarea convingerii că împlinirea celui de-al doilea rezultat este posibilă fără realizarea primului și imposibilă cu acesta, (+1), la indicarea că primul rezultat este o condiție necesară și suficientă pentru obținerea celui de-al doilea.

În virtutea acestei teorii, forța motivației poate fi definită ca o funcție de cele trei mărimi, totodată fiind o rezultantă complexă, ce apare din combinarea celor trei factori [3; p.237].

Teoria lui Frederick Herzberg

Cunoscută și sub denumirea de teorie a motivației–igieniei, teoria lui Herzberg a avut la bază rezultatul investigației suprafactorilor care afectează motivația. După interviuarea a 203 ingineri și economiști, Herzberg a ajuns la concluzia că există două grupuri de factori care influențează sentimentele angajatului față de munca sa: motivanți (intrinseci sau de conținut) și igienici (extrinseci sau de conext).

Sensul factorilor igienici, numiți astfel prin analogie cu termenul medical, este într-o relație cu mediul și au menirea de a preveni unele neajunsuri, privesc contextul muncii, precum și relația acesteia cu mediul. Din cercetările efectuate, a rezultat că ei provoacă insatisfacție, atunci cînd nu sînt luați în considerație. Astfel, în prezența lor, se poate vorbi doar de absența insatisfacției, dar nu de satisfacție. Acești factori au în vedere, în special, categorii de necesități din abordarea lui Abraham Maslow ca: securitate și siguranță, care vizează protecția față de amenințări/ pericole la adresa salariatului și a locului de muncă; contracte umane și afiliere la grup, de natură socială, ce au în vedere oferirea și primirea afecțiunii colegilor, sentimentul de a fi acceptat de grupul de muncă din care salariatul face parte și statutul social și stimă, referitoare la obținerea aprecierii celor din jur.

Factorii motivaționali ce reflectă nemijlocit conținutul muncii realizate de salariat în virtutea postului deținut (realizările profesionale proprii, competențe acordate, natura sarcinilor de realizat, promovarea). Acest tip de factori nu provoacă insatisfacție atunci cînd lipsesc, însă accentuarea lor poate declanșa satisfacția. Teoria lui Herzberg demonstrează că satisfacția și insatisfacția nu se exclud reciproc, ci se continuă. Aceste două clase de factori pot fi explicate prin existența a două categorii fundamentale de nevoi: nevoi legate de evitarea disconfortului, ce poate fi produs de condițiile de mediu și nevoi generate de tendința omului de a se autorealiza și de a se dezvolta.

Tabelul 2. Teoria factorilor duali

Factorii care influențează sentimentele angajatului față de munca sa

Igienici

- Privesc contextul muncii
- Provoacă insatisfacție în caz dacă nu sînt luați în considerație
- Acești factori sînt următorii: securitatea, siguranța, contacte umane și afiliere la grup, afecțiunea colegilor.

Motivaționali

- Factorii ce reflectă conținutul muncii realizate de salariat (realizările profesionale proprii, competențe acordate).

Teoria lui David McClelland

În concepția lui McClelland, nevoile de realizare, afiliere și putere nu se exclud reciproc și nu sînt situate ierarhic, precum cele din teoriile lui Maslow și Alderfer. Mai mult decît atît, influența acestor nevoi asupra comportamentului uman depinde, într-o mare măsură, de influența lor reciprocă. Spre exemplu, dacă omul se află la postul de con-

ducere și are o necesitate înaltă în putere, atunci, pentru realizarea cu succes a activității de conducere, corespunzător cu tendința în satisfacerea acestei nevoi, este de dorit ca necesitatea de afiliere să fie exprimată mai puțin proeminent. De asemenea, în procesul îndeplinirii activității sale de către manager, poate duce la o stare nedorită, combinația dintre nevoia puternică de realizare și nevoia puternică în putere, deoarece prima nevoie întotdeauna va orienta puterea asupra atingerii intereselor personale ale managerului.

Este cert faptul că nu se poate concluziona în ce direcție se influențează reciproc aceste trei nevoi. Dar este adevărat că trebuie luată în considerație influența lor reciprocă la analiza motivației și a comportamentului uman, dar și a stabilirii metodelor de gestionare cu procesul de formare și de satisfacere a necesităților, nevoilor.

Modelul așteptării lui Porter și Lawer

Modelul așteptării lui Porter și Lawer, fiind dezvoltat din concepțiile lui Vroom, precizează faptul că efortul cheltuit nu afectează automat și direct performanța. Aceasta este mediată de trăsăturile personale de personalitate, de abilitățile individului, de modul în care este perceput rolul său în organizație, fiind în contrast cu abordarea motivației prin prisma relațiilor umane, prin care se afirmă că satisfacția în muncă conduce la creșterea performanței.

Porter și Lawer susțin că satisfacția este, mai curând, un efect și nu cauză a performanței. Variabilele care intervin în modelul dat sînt:

1. Valoarea recompensei, similară valenței din modelul lui Vroom.
2. Percepția efortului și posibilitatea recompensei, ce se referă la așteptările individului ca recompensa să fie dependentă de mărirea efortului.
3. Efortul arată cât de dificile sînt acțiunile persoanei, cantitatea de energie consumată într-o acțiune. Efortul este asociat de autori mai mult cu motivația decît performanța. El este dependent de relația dintre valoarea recompensei și percepția efortului.
4. Abilitatea și trăsăturile de personalitate influențează asupra eforturilor. Astfel inteligența, cunoștințele, abilitatea, capacitatea de a învăța, trăsăturile afective ale personalității conduc la performanțele în muncă.
5. Recompensele, percepute ca echitabile, se referă la nivelul de recompensă, considerat de angajați ca satisfăcător pentru a obține standarde de performanță.

Teoria lui J. S. Adams

Teoria echității, fiind dezvoltată de către J.S. Adams, se orientează asupra sentimentelor angajaților, prin corectitudinea cu care sînt tratați, comparativ cu tratamentul aplicat altora. Drept punct de plecare servește teoria schimbului: oamenii își evaluează relațiile sociale așa cum își realizează vânzările și cumpărările. În general, teoria dată se fundamentează pe două tipuri de comparații realizate de oameni:

- Între rezultatul planificat a fi obținut dintr-o situație de muncă și rezultatul real obținut.
- Între rezultatele muncii și efortul propriu, depus într-un anumit context social, pe de-o parte, și rezultatele și eforturile altor persoane, apropiate sau semnificative, pe de altă parte.

Ceea ce un angajat primește, corespunde, de obicei, contribuției pe care o oferă organizației. Astfel, dacă un individ angajat într-o relație de schimb cu alte persoane sau cu alte organizații evaluează echitarea cîștigurilor primite prin compararea raportului său de eforturi – rezultate cu cel al colegilor de muncă sau al altor persoane. Dacă raporturile sînt percepute egal, atunci apare sentimentul de echitate, dacă nu, apare inechitatea și tensiunea provocată de aceasta. În timp ce un individ se compară cu colegii săi de muncă, își formează ideea echității generale în cadrul căreia se află. Dacă se percepe un dezechilibru în evaluarea situației, individul va fi nevoit să întreprindă o acțiune, în scopul restabilirii echilibrului. Aceasta se întîmplă atunci cînd se primește o recompensă mai mare pentru același efort sau aceeași recompensă pentru eforturi mai mici.

Pentru a reduce inechitatea, există câteva modalități de acțiune. Dacă individul crede că nu este remunerat corespunzător pentru aportul său, el poate, pe de o parte, să crească randamentul său, cerînd și creșterea salariului sau să diminueze efortul și să reducă randamentul. De asemenea, ține de propria-i decizie dacă să demisioneze, să schimbe persoana de referință, sau să reducă inechitatea prin proces cognitiv.

Chestionar în baza teoriei lui A. Maslow

În baza teoriei lui A. Maslow am elaborat un chestionar ce cuprinde următoarele întrebări și răspunsuri:

a. *Este valabilă teoria bazată pe necesități?* Din cele 20 de persoane chestionate, 15 au răspuns că teoria motivațională după A. Maslow nu este valabilă, din considerentul că necesitățile sînt imposibil de a fi repartizate într-un mod atît de strict, pe cînd 5 persoane au considerat că anume după satisfacerea necesităților, dorința de a lucra va fi mai mare și calitatea muncii va fi mai calitativă.

b. *Este oare posibilă influența unei necesități de nivel inferior asupra alteia de nivel superior?* Din 20 persoane, 13 au fost de acord cu A. Maslow, că nevoile se suprapun și nesatisfacerea necesității de rang inferior afectează nevoia de rang superior, însă 7 persoane au afirmat că necesitățile nu se intersectează și că nu depind una de alta.

c. *Comportamentul unei persoane este ghidat de sistemul său de necesități?* Din numărul de 20 persoane chestionate, 11 au concluzionat că Maslow a avut dreptate, atunci cînd afirma că comportamentul unui individ depinde de satisfacerea necesităților personale, căci dacă necesitatea nu este satisfăcută, atunci capacitatea lui de muncă se reduce, iar 9 persoane au răspuns că insatisfacția personală nu dăunează asupra comportamentului.

d. *Necesitățile pot fi satisfăcute doar într-o direcție de jos în sus, sau este posibil și viceversa?* Din totalul de 20 persoane, 10 au afirmat că necesitățile nu au o consecutivitate anumită de satisfacere, căci uneori se poate întîmpla ca omul să-și satisfacă necesitățile de rang superior și apoi cele de rang inferior; ceilalți 10 au ajuns la concluzia că doar satisfăcînd necesitatea de nivel inferior, poate apărea dorința de a le satisface pe celelalte.

Referințe bibliografice:

1. Fundătură D., Bășanu G., *Management-Marketing*, București, Editura Diacon Coressi, 1993, 289 p.
2. Kotler, Ph., *Managementul marketingului*, București, Editura Teora, 2000, 345 p.
3. Nicolescu, O., *Management*, București, Editura Economică, 1995, 407 p.

ВИДЫ НАСИЛИЯ В СЕМЬЕ

Olesea Tatarenco, studentă, Universitatea „Grigore Țamblac” din Taraclia

Coordonator științific: Adina Plătică, lect. sup.

Recenzent: Aglaida Bolboceanu, dr. habil.

Violence is now a widespread social phenomenon that requires immediate liquidation. On the basis of alcoholism and drug abuse, antisocial behavior, violence and crime is child abuse. Regardless of the type and nature of violence in children shows a variety of diseases and mental disorders. Violence against children leads to a profound disturbance of personality. To prevent violence need to change how people think and create conditions where human rights violations, including families, is unacceptable and condemned by society.

Изменение социально-экономической формации приводит к разного рода социальным потрясениям, что наиболее остро отражается на положении детей. Иллюстрацией этого положения может служить ситуация в странах Восточной Европы, включая Р. Молдова, где с начала 90-х гг. XX в отмечается устойчивая тенденция ухудшения положения детей. Насилие над детьми в Р.Молдова сегодня распространённое социальное явление, требующее незамедлительного устранения. На-

силе проявляется в различных формах и приводит к глубоким личностным и социальным нарушениям. У истоков детской наркомании и алкоголизма, асоциальных поступков, преступлений стоят проблемы насилия и жестокого обращения с ребенком. С избиванием детей, как это ни кощунственно звучит, все несколько понятнее: родители, которые не могут в силу интеллекта найти нужные слова для ребенка и не умеют сдерживать свои эмоции, пользуются физическим насилием. Но гораздо страшнее насилие моральное, проходящее под лозунгом: «Мой ребенок - моя вещь», которое часто оно скрывается за вывеской строгого воспитания.

В международной конференции болезней МКБ-10 описываются различные заболевания, которые могут быть следствием жестокого обращения. Например: при физическом насилии имеются повреждения частей тела и внутренних органов различной степени тяжести, переломы костей. При сексуальном насилии могут быть заболевания, передающиеся половым путем: инфекционно – воспалительные заболевания гениталий, сифилис, гонорея, СПИД, кровотечение половых органов и прямой кишки, разрыв прямой кишки и влагалища, выпадение прямой кишки.

Независимо от вида и характера насилия у детей, по мнению Сафоновой Т. Я. и Цимбал Е. И., могут наблюдаться различные заболевания, которые относятся к психосоматическим: ожирение, или, наоборот, резкая потеря веса, что обусловлено нарушением аппетита. При эмоциональном (психическом) насилии нередко бывают кожные сыпи, аллергическая патология, а при сексуальном - необъяснимые боли в низу живота. Исследователь И. Кымпяну рассматривает социально-психологический подход к насилию в семье как продукт социализации, воспроизведение той модели поведения, того жизненного опыта, который ребенок получил в семье. С одной стороны, среди мужей, избивающих своих жен, количество тех, кто в детстве был свидетелем подобного отношения отца к матери, в три раза больше, чем число тех, кто воспитывался в благополучных семьях. С другой стороны, настоятельная потребность в самоутверждении в роли мужа обычно наблюдается у тех насильников, которые в детстве испытали деспотическое поведение матери, находясь под ее жестким контролем. Ощущение такого материнского доминирования сохраняется в сфере бессознательного и бывает настолько травматичным, что детерминирует совершения тяжких посягательств на женщин, глубинным смыслом которых является разрыв психологических связей с матерью. Выявлено, что каждый второй из тех детей, кто воспитывался в жестких условиях, впоследствии применяет насилие в отношении своих пожилых родителей, в то время как только один из четырехсот, не подвергшихся насилию, в дальнейшем ведет себя агрессивно. Этим можно объяснить цикличность проблемы внутрисемейного насилия.

Проблема семейного насилия описывается в работе С. Руснак, В. Гонца, С. Кливадэ, Л. Змунчила и рассматривается в аспекте «власть» и «контроль». Унижая жертву, ущемляя ее права и свободу, обидчик получает возможность ощутить свою власть над жертвой, контролировать ее жизнь. По мнению авторов, симптомы посттравматического стрессового состояния, поведения, связанного с экстремальным событием в прошлом, могут проявляться в таких клинических симптомах, как:

1. Немотивированная бдительность. Человек пристально следит за всем, что происходит вокруг, словно ему постоянно угрожает опасность.
2. «Взрывная» реакция. При малейшей неожиданности человек делает стремительные движения.
3. Пригипленность эмоций. Бывает, что человек полностью или частично утратил способность к эмоциональным проявлениям. Ему трудно устанавливать близкие и

дружеские связи с окружающими, ему недоступны радость, любовь, творческий подъем, игривость и спонтанность.

4. Депрессия. В состоянии посттравматического стресса депрессия достигает самых темных и беспросветных глубин человеческого отчаяния, когда кажется, что все бессмысленно и бесполезно. Этому чувству депрессии сопутствуют нервное истощение, апатия и отрицательное отношение к жизни.

5. Приступы ярости - не приливы умеренного гнева, а именно взрывы ярости, по силе подобные извержению вулкана. Многие пациенты сообщают, что такие приступы чаще возникают под действием наркотических веществ и алкоголя.

6. Бессонница /трудности с засыпанием и прерывистый сон/. Когда человека посещают ночные кошмары, есть основания считать, что он сам невольно противится засыпанию, и именно в этом причина его бессонницы: человек боится заснуть и вновь увидеть это. Регулярное недосыпание, приводящее к крайнему нервному истязанию, дополняет картину симптомов посттравматического стресса.

Малкина-Пых И. Г. (2008) описывает психологическую реакцию на травму, которая включает три относительно самостоятельные фазы, позволяющие охарактеризовать ее как развернутый во времени процесс:

I. Первая фаза – фаза психологического шока – содержит два основных компонента:

- угнетение активности, нарушение ориентировки в окружающей среде, дезорганизация деятельности;
- ориентация происшедшего. Согласно норме, эта фаза достаточно кратковременна.

II. Вторая фаза – воздействие – характеризуется выражением эмоций, реакциями на событие и его последствия. Это могут быть: сильный страх, ужас, тревога, плач, обвинение – эмоции, отличающиеся проявлением крайней степени интенсивности. Постепенно эти эмоции сменяются реакцией сомнения в себе.

III. Третья фаза – нормального реагирования – фиксируют травмы и способствуют последующему переходу постстрессового состояния в хроническую форму. Нарушения, развивающиеся после пережитой психологической травмы, затрагивают все уровни человеческого функционирования (физиологический, личностный, уровень межличностного и социального взаимодействия) и приводят к стойким личностным изменениям не только у людей, непосредственно переживших стресс, но и у членов их семьи.

В работах С. Руснак, В. Гонца, С. Кливадэ, Л. Змунчала (2010) описаны общие посттравматические симптомы, характерные для детского возраста:

- На физиологическом уровне: различные нарушения сна, частые пробуждения во время сна, кошмары, многие дети жалуются на боли в животе, головные боли, не имеющие физических причин, дрожание.
- На эмоциональном уровне: самая общая и самая первая реакция на пережитый стресс – страх, фобия. Со временем у детей могут развиваться специфические фобии: различные расстройства, среди которых боязнь засыпать в темноте.
- На когнитивном уровне: у травмированных детей ухудшается концентрация внимания, они не могут вспомнить важную информацию, связанную с травмой или стрессом. У травмированных детей часто появляются мысли о смерти.
- На поведенческом уровне: у травмированных детей возможно резкое изменение поведения: они не хотят даже ненадолго расставаться с родителями, некоторые нуждаются в постоянном присутствии родителей, боятся остаться одни дома.

По мнению Зиновьевой Н. О. и Михайловой Н. Ф., беседа с ребенком, социальному ассистенту важно учитывать следующее:

1. Прежде всего, нужно оценить собственное отношение к данной проблеме, к насилию и к сексуальному насилию, в частности. Взрослый, у которого есть собствен-

ные проблемы, связанные с сексуальной жизнью, может столкнуться со значительными трудностями в беседе с ребенком: он не сможет вызвать его доверия и в итоге вряд ли сможет ему помочь.

2. Необходимо обратить внимание на речь ребенка. Часто слова, которыми жертва насилия описывает произошедшее, шокируют взрослых. Если специалист хочет достигнуть поставленной цели, он должен принять язык ребенка и в разговоре с ним использовать те же слова и названия, которые использует сам ребенок. Нельзя давать две противоречивые инструкции одновременно:

- говорить обо всем, что случилось;
- не говорить неприличных слов;

3. Необходимо собрать информацию о ребенке, его семье, интересах, ситуации насилия.

4. Необходимо избегать таких форм телесного контакта как: поглаживания руки, прижимания к себе, которые дают хороший эффект только при установлении тесных контактов с ребенком.

В настоящее время жертвы семейного насилия могут обратиться за помощью практически в любой из государственных центров социального обслуживания семьи и детей. Сегодня существует большая сеть ведомств, каждое из которых имеет централизованное руководство. Наиболее эффективным является кризисный стационар с его нестандартной обстановкой, приближенной к домашней, что создает особый психологический климат и имеет важное психотерапевтическое значение.

Для предотвращения самого факта насилия надо изменить менталитет человека, создать условия, при которых любое посягательство на права, а в том числе и семьи, недопустимо и осуждается обществом. И здесь основную роль должны сыграть средства массовой информации. Нужны программы, направленные на повышение правовой грамотности, обучающие общению в семье, психологии поведения, уходу от конфликта. Нужны публикации, не просто осуждающие факты семейного насилия, а предлагающие иные, ненасильственные пути разрешения возникающих конфликтов. Нужны новаторские подходы к вопросам предупреждения и сдерживания насилия в семье. Тогда данную проблему удастся решить, причем только совместными усилиями.

Библиография:

1. *Asistența socială. Studii și aplicații*, Coord. G. Neamțu și D. Stan, Iași, Editura Polirom, 2005.
2. Cîmpeanu, I., *Victimizarea și tehnicile specifice de asistență a victimei// Asistența socială. Studii și aplicații*. Coord. G. Neamțu și D. Stan, Iași, Editura Polirom, 2005, p. 92-94.
3. Зиновьева Н. О., Михайлова Н. Ф., *Психология и психология насилия. Ребенок в кризисной ситуации*, СПб., Речь, 2003.
4. Малкин–Пых, И. Г., *Психологическая помощь в кризисных ситуациях*, Москва, Эксмо, 2008, с. 138.
5. Международная конференция болезней МКБ-10. Электронная версия // <http://www.mkb10.ru/>
6. Руснак, С., Гонца, В., Ливадэ, С., Змунчила, Л., *Психологическая работа со случаями насилия в семье: психодиагностика и реабилитация потерпевших и агрессоров*, Кишинёв, 2010, с. 318.
7. Софоновой, Т. Я., Цымбал, Е. И., *Жестокое обращение с детьми: сущность, причины, социально правовая защита*, Москва, 1993.

REAȚIA INDIVIZILOR LA ȘOCUL CULTURAL: ALIENAREA ȘI ACULTURAREA

Mihai Ceban, student, Facultatea de Limbi și Literaturi străine,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
Cordonator științific: Lilia Răciulă, lect. sup. dr.

Am ales drept punct de reper al acestui articol următorul citat de Edward Hall: „Cultura înseamnă comunicare, iar comunicarea înseamnă cultură”, deoarece, precum se

observă în literatura de specialitate „Conceptele de comunicare și cultură sînt inseparabile. Comunicarea, ca interacțiune socială, este procesul prin care indivizii din aceeași cultură sau din culturi diferite își transmit reciproc mesaje. Întregul proces este influențat de cultura căreia îi aparțin deopotrivă emițătorii și receptorii. Cum, cînd, unde, în ce fel, prin ce mijloace se comunică sînt chestiuni dictate de cultura fiecăruia” [6; p. 6].

În general, dezvoltarea umană și existența în societate presupun schimbul de informații dintre indivizi. „Etimologia latină a termenului *comunicare* („*com*”, „*cum*” – împreună și „*munis*” – lucruri) sugerează însăși esența procesului: comunicarea este un proces, prin care 2 entități schimbă între ele mesaje formulate într-un mod comun”. Sub genericul extrem de simptomatic al comunicării interculturale se află comunicarea între reprezentanți ai unor culturi distincte, interacționînd în diverse contexte și din diferite motive.

Încă de prin secolul XVIII, Europa se confruntă cu extinderea viziunilor culturale, prin intermediul descoperirii culturii aborigenilor din America și Asia. Astfel, apare necesitatea de dezvoltare a culturii comunicării, întrebuintării normelor și capacităților comunicative, deoarece aceasta vizează „abilitatea de a realiza un larg spectru de acte comunicative” [3; p.157]. Însă este necesar să menționăm că, comunicarea interculturală există din cele mai vechi timpuri ale istoriei și civilizației omenirii ca, de exemplu, cele mai frecvente fiind (încă în antichitate) contactele economice și războaiele de cucerire. Comunicarea reflectă cultura. Iar cultura, după cum afirmă Braudel, „este o civilizație care nu a ajuns la maturitate încă, la expresia sa optimă, care nu și-a asigurat creșterea. În așteptare, și așteptarea poate să dureze, civilizațiile vecine exploatănd-o în mii de feluri” [*Civilisationmaterielle...*, vol. I, 1979, p. 79 *apud* Leclerc, p. 22]. Anume confuzia, incertitudinea, dezorientarea trăită de oameni atunci cînd sînt nevoiți să se manifeste într-un mediu social sau cultural care le este necunoscut, subînțelege starea de anxietate, definită ca *șoc cultural*.

Astfel, astăzi, cînd comunicarea interculturală a devenit indispensabilă, prin schimbul de experiență, job, turism și multe alte mijloace de contact cu alte culturi, indivizii încearcă anumite stări de anxietate, manifestate prin confuzii, incertitudine și dezorientare atunci cînd sînt nevoiți să se manifeste într-un mediu social sau cultural necunoscut, trăind astfel, ceea ce specialiștii numesc *șoc cultural*. Atunci cînd reprezentanți ai unor culturi diferite vin în contact, ei aduc cu sine și scot în evidență, inconștient, elementele specifice culturii lor, fie perceptuale sau socio-culturale. Confrunțați cu șocul cultural, cu inevitabile sentimente negative de nemulțumire, frustrare, confuzie, indivizii pot ajunge, în opinia Andrei Șerbănescu, „la 2 tipuri de efecte: aculturarea și alienarea culturală” [8; p. 276].

Conform autorilor americani „aculturarea este procesul prin care indivizii/grupurile de indivizi care intră în contact direct, sînt atrași, treptat, de sistemul de valori și practici ale unuia sau altuia dintre indivizi/grupuri” [Redfield, Linton și Herskovits 1936, p. 149 *apud* Șerbănescu, p. 276]. Atragerea la noua cultură, ca punct al Convenției Culturale Europene, presupune „aplanarea vechilor neînțelegeri, prevenirea noilor conflicte și consolidarea democrației” [BICE]. Comportamentul indivizilor este rezultatul interacțiunii dintre diferiți factori, inclusiv cel cultural. Așadar, cel de-al doilea tip, numit mai sus alienarea culturală, este, de fapt, „atitudinea inițială de suspiciune, teamă neîncredere, intoleranță” [8; p. 279].

Chiar dacă acești 2 termeni devin cunoscuți din ce în ce mai mult, totuși, pe timpul marilor civilizații, separate de distanțele geografice, era prezent atît fenomenul aculturării, cît și cel al închiderii culturale (al alienării). În prezent, ideea unității Europei ne duce la explicațiile lui Voltaire, precum că: „încă de multă vreme Europa, putea fi considerată un soi de republică, mare împărțită în mai multe state [...] toate posedînd aceleași principii” [Voltaire, p. 14 *apud* Leanca, p. 103]. Această *republică*, prezisă de Voltaire, a devenit o arenă de confruntare a diferitor culturi. Am dori să ne referim aici și la țările membre ale

Uniunii Europene puțin, deoarece este o temă foarte actuală, datorită faptului că în ultimii ani, Republica Moldova a depus eforturi mari pentru a se orienta către Europa, Uniune cu noi ambiții, aspecte și influențe. Drept confirmare, aducem exemple de etnopsihologie ce evidențiază anumite credințe și valori importante pentru diferite culturi:

- Germanii accentuează valoarea organizării și a conformității;
- Belgienii subliniază valoarea intuiției și a sentimentelor în relațiile umane;
- Englezii respectă inteligența, înclinația spre economic;
- Italienii – închidere în sine, comunicare prin gesturi, manifestarea prin artă.

În fiecare din aceste țări, populația autohtonă a simțit deja sentimentul aculturării și alienării, dar recunoaște, oare, cineva acest lucru? Deocamdată, nu ne rămîne decît să agreăm ideea că „cunoașterea diferitor civilizații, va contribui fără doar și poate la propria noastră cunoaștere, căci întotdeauna caracteristica unei lumi găsește ecouri îndepărtate într-o altă arie geografică” [7; p.9]. Revenind la șocul cultural, acesta se desfășoară, în general, în cinci faze: „contactul, dezintegrarea, reintegrarea, autonomia și independența. Acesta nefiind un plan strict, cu faze prin care trec toți, însă este un model valabil pentru majoritatea” [ibidem]. De fapt, tranziția de la o cultură la alta e resimțită de mulți indivizi ca o experiență negativă, dăunătoare și mai mult distructivă. Faptul că poporul român, fiind unul deosebit de loial și mai mult pașnic, de-a lungul istoriei a suportat tot felul de frustrări, pierderi și dezamăgiri.

În orice caz, din punct de vedere lingvistic, aculturarea include și asimilarea de neologisme, fenomen ce prezintă interes și e practicat de tinerii contemporani. Ceea ce determină pe unii să menționeze că „această influență e în stare să reînvie unele cuvinte de altă proveniență care deja ieșiseră din uz” [3; p. 58].

„Aculturarea este procesul prin care indivizii/grupurile de indivizi care intră în contact direct sînt atrași treptat de sistemul de valori și practici ale unuia sau altuia dintre indivizi/grupuri” [Redfield, *et alii*, 1936, p. 149 *apud* Șerbănescu, p. 277]. După cum am menționat mai sus, se disting cîteva tipuri de aculturare: colonizarea și invazia, aculturarea unilaterală, bilaterală, multilaterală și contactul între grupuri naționale și extranaționale. Însă, toate acestea au lăsat doar semințe rodnice pe arealul culturii românești, adică totalitatea proceselor ce stau la baza culturii noastre de azi, au influențat cultura națională prin fenomenul de adaptare și asimilare parțială. Acest fapt este clar observat în modul în care comunicăm vizavi de reprezentanții altor culturi. Poporul român se deosebește de alte popoare prin cultura sa bogată, cu un vădit substrat de elemente antice, fapt care justifică tendința sa spre perfecțiune. De exemplu, în discuții aceștia tind să corecteze greșelile stilistice, lexicale sau gramaticale, acțiune deloc întîlnită însă la englezi, americani sau francezi.

Problema plecării peste hotare, astăzi fiind cea mai acută (indiferent de motiv: serviciu, turism, odihnă sau insuficiența de bani) conduce, inevitabil, la un impact cultural, caracterizat prin contacte de scurtă durată. Acesta, la rîndul lui, „poate cauza șocul cultural, ca o reacție la luxația culturală, manifestată ca incapacitate temporară de comunicare” [8; p.273]. Termenul de *șoc cultural* pare a fi unul straniu, însă nicidecum primitiv. Antropologii călătoresc prin diferite locuri, cu scopul de a cunoaște civilizații bășinașe și se pot ciocni, nu mai puțin decît noi, cu acest fenomen, însă recent a fost elaborat un proiect, cu ajutorul căruia, aborigenii din Insula Tanna s-au deplasat în Marea Britanie pentru a face cunoștință cu civilizația contemporană, iar emoțiile acestora, inițial pozitive, s-au manifestat mai tîrziu prin ostilitate și enervare, ca, în sfîrșit, să se definească aculturarea [NGC]. Iată o realitate ce demonstrează că șocul cultural predomină la plecarea de lungă durată dintre 2 culturi diferite, atît ca progres, cît și ca civilizație în sine, după cum spunea antropologul Franz Boas: „Nu va fi o exagerare să spunem că nu există oameni a căror dezvoltare culturală s-a înfăptuit fără influența culturilor străine” [11], referindu-se la faptul că cultura tuturor popoarelor este afectată de alte culturi, nu numai a minorităților și oamenilor primitivi.

Astăzi, fiecare țară are propriile sale principii de supraviețuire la impactul cultural. Bunăoară, egalitatea, individualitatea și responsabilitatea, la americani, este cu greu înțeleasă de către noi, românii. Și invers, bunătatea, atenția și ospitalitatea sînt lucruri bizare pentru alte culturi, remarcate prin progres tehnic. Cu toate acestea, aculturarea în țara noastră a avut loc cu succes la nivel național, adică de comunicare interculturală între minoritățile și majoritatea, prezente aici prin anii '90. Schimbul de tradiții, libertatea în exprimare, unirea pentru un viitor mai bun, etc. a beneficiat extinderea și adaptarea la cultura română a minorităților. Procese asemănătoare de transformări social-economice, politice și etnice avînd loc pe parcursul istoriei, spre exemplu, și în Grecia Balcanică, prin „îmbinarea și interacțiunea elementelor grecești și orientale, deschizînd astfel o nouă etapă” [2; p. 8]. Această influență s-a exercitat și asupra romanilor, răsfrîngîndu-se în continuare asupra civilizației europene, iar mai tîrziu și asupra celei mondiale.

Cercetările actuale demonstrează că în procesul comunicării interculturale, „adaptarea poate avea loc la unele persoane mai repede decît la altele” [10; p. 295], aceasta datorîndu-se faptului că factorii psihologici, sociali și culturali pot fi cunoscuți de majoritate, astfel se face posibilă ușurarea comunicării și acordului.

Aculturarea joacă un rol progresiv în societatea mondială, ea „presupune recepționarea normelor altei culturi, cunoașterea tezaurului istoric, prin care putem găsi limbă comună” [10; p. 23], dar adesea acest fenomen este impus în procesul de extindere politică. La acest subiect am putea adăuga miile de exemple și opinii existente, după cum am menționat mai sus, în situația plecării peste hotare, călătoriilor și chiar discuțiilor pe internet, care scot la iveală șocul cultural, întîlnirea cu o altă civilizație, cu un alt nivel de dezvoltare, în special, pentru noi, cei din Republica Moldova. Inclusiv, am putea menționa aici și impresiile scriitorilor, începînd cu Diodor de Sicilia, Homer, Platon, Herodot ș.a., pînă la Eminescu, Minulescu sau Paul Goma. (Or, în cadrul literaturii române, noțiunea de *șoc cultural* este substituită cu termenul călinescian *complexul Golescu*).

În această ordine de idei, menționăm că exemple întîlnim și la Motesquieu, în romanul său „Scrisori persane”. Chiar dacă îl folosea pe atunci ca mijloc de atac contra despotismului monarhic și satirizare a societății, astăzi, devine pentru noi un nemaipomenit model de șoc cultural, cu rezultate de aculturare și alienare în urma confruntării personajelor principale, 2 persani, cu societatea „colorată” din Franța secolului al XVIII-lea. Faptul că pe acele timpuri are loc ciocnirea dintre reprezentanții a 2 civilizații absolut diferite, bogate prin diverse obiceiuri culturale și comportamente proprii, susține tendința contemporană de a înțelege „restul lumii”.

Dar, cu toate acestea, în legătură cu alienarea culturală, ca o reacție a indivizilor la șocul cultural, amintim de exemplul din viața filosofului Diogene din Sinope, care se plimba cu o lampă aprinsă prin centrul Atenei. Întrebat de ce face asta, el a răspuns: „Caut un om” [Miklos]. Acest om subînțelegea *cultura proprie* a grecilor, care deja pierduse o parte din particularitățile sale.

„Alienarea culturală se manifestă printr-un proces de devalorizare a culturii gazdă și dorința de întoarcere la cultura de origine, individul avînd sentimente de marginalizare socială, frustrare, furie” [8; p. 279]. Acest sentiment al dezrădăcinării produce teamă, neîncredere și incapacitatea de a se adapta la noua cultură. Chiar dacă este un proces rar întîlnit, totuși, are loc ca o reacție.

Spre exemplu, în perioada antică, nici un roman nu era admirat și socotit cult, dacă nu știa limba greacă, în timp ce grecii „nici nu se gîndeau să învețe latina și habar n-aveau de Cicero și Virgiliu” [1; p. 31]. În general, intelectualii elini, precum și italienii în secolul al XVI-lea sau francezii secolului XVIII, considerau cultura lor superioară și evitau orice legătură cu cele străine, pentru a evita aculturarea.

În concluzie, orice modificare a factorului cultural are efect asupra comunicării dintre persoane, iar experiențele de comunicare interculturală îl ajută pe individ să cunoască și să aprecieze alte culturi, dar și s-o înțeleagă mai bine pe a sa proprie. Fiecare din noi, într-o măsură mai mică sau mai mare, dacă nu a trăit, atunci va trăi așa-numitul șoc cultural, deoarece societatea de azi tinde spre mondializare, spre dezvoltare culturală, a cărei înfăptuire nu este posibilă fără influența culturilor străine. Și așa cum rezultatul procesului de aculturare este adaptarea, care poate conduce și la alienare, obligația noastră este de a lua în considerare faptul că cel mai important în comunicarea eficientă interculturală este „să realizăm că toți sîntem altfel și cu diferite fațete” [1; p. 281], necesitînd să fim flexibili, cu atitudini pozitive și adoptînd comportamente compatibile cu orice societate, deoarece mediul universitar este locul de însușire și dezvoltare a culturii, căci „poporul are cultură, dar nu și ambiția de a se cultiva” [1; p. 32].

Referințe bibliografice:

1. Aries, Ph., Duby, G., *Istoria vieții private. De la Imperiul Roman la anul 1000*, Volumul I. Trad. Ion Herdan, București, Editura Meridiane, 1994.
2. Cuzișcin, V. I., Potlog, V., *Istoria Greciei antice*, Trad. A. Crețu, C. Drumov, I. Sandu, Chișinău, Editura Univesitas, 1992.
3. Isac, Ș., *Dezvoltarea competențelor comunicative vs. anglicismele recente în limba română. Monografie*, Chișinău, CEP USM, 2004.
4. Leanca, G., *Cultură politică și univers cultural în relațiile călătorilor francezi prin spațiul românesc // Cultură politică și politici culturale în România modernă*, Culegere de studii editată de Alexandru Zub și Adrian Cioflîncă, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2005.
5. Leclerc, G., *Mondializarea culturală: Civilizațiile puse la încercare*, Chișinău, Editura Știința, 2003.
6. Pascu, R., *Comunicarea interculturală*. Curs.
7. Simu, O., *Civilizația japoneză tradițională*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984.
8. Șerbănescu, A., *Cum gîndesc și cum vorbesc ceilalți. Prin labirintul culturilor*, Iași, Editura Polirom, 2007.
9. Кравченко, А.И., *Культурология: Учебное пособие для вузов*, 3-е изд, Москва, Академический проект, 2001.
10. Chataway C., Berry J.W., *Acculturation experiences, appraisal, coping and adaptation*. // Canadian Journal of Behavioural Sciences, 21, p. 295-309, 1989.
11. <http://ru.wikipedia.org/wiki/Аkkультурация>
12. http://facultate.regielive.ro/cursuri/comunicare/deprinderi_de_comunicare-942.html
13. <http://news.sciencemag.org/sciencenow/2009/01/08-02.html>
14. <http://curentul.net/2009/07/17/socul-cultural-adaptarea-in-america/>
15. <http://www.culturasicomunicare.com/v3/Miklos%20-%20Alienarea%20relatiilor%20interumane%20prin%20intermediul%20comunicarii%20IM.pdf>
16. <http://natgeotv.com.au/programmes/meet-the-natives>
17. <http://www.bice.md/?cid=32&link=217>

COMUNICAREA ȘI STRUCTURA PERSONALITĂȚII JUVENILE

Lilia Arteni, masterandă, Institutul de Științe ale Educației, Chișinău
Coordonator științific: Nelu Vicol, dr.

Comunicarea este considerată de către toți cercetătorii o condiție indispensabilă pentru însușirea experienței umane și, prin urmare, pentru dezvoltarea capacităților spirituale, accelerînd dezvoltarea psihică. Influența comunicării asupra dezvoltării psihice e diferită pentru fiecare etapă a ontogenezei. Ea se intensifică permanent, odată cu evaluarea vieții spirituale a copilului și interacțiunea lui cu lumea înconjurătoare.

V.F. Lomov explică influența comunicării prin formarea fondului cumulativ de informații, care este utilizat de fiecare partener în comunicare. Fiind un sistem deschis și mo-

bil, comunicarea asigură repartizarea funcțiilor, schimbarea rolurilor, compensare și control reciproc. Important este că în integrarea și transformarea informațiilor prezente în funcționarea oricărui proces cognitiv, participă nu doar informația deținută de individ, ci și cea obținută de la partenerii de comunicare.

Știința psihică a stabilit că dezvoltarea individuală a omului și formarea personalității lui au loc, înainte de toate, ca rezultat al interacțiunii active cu mediul înconjurător. În diferite perioade ale vieții omului, corelația dintre factorul social și cel biologic nu e identică. Odată cu vârsta, influența factorului social asupra dezvoltării psihice se intensifică. Schimbările psihice, la care este supus, sînt generate de nevoile și trebuințele pe care el le resimte în diverse perioade de vîrstă. Nevoia de a ști a școlarului mic, convertită în nevoia de creație a puberului, devine și mai activă la adolescent, luînd forma creației cu valoare socială.

Dorința adolescentului de a fi unic ia forma nevoii de a se manifesta ca personalitate, ca subiect al unei activități, socialmente recunoscută și utilă, valoroasă. Nevoia de a fi o personalitate se manifestă, adeseori, prin tendința expresă a adolescentului spre originalitate: creația, producerea a ceva nou. La această vîrstă, el se transformă din consumator de cultură în creator de cultură, încercîndu-și aptitudinile pentru poezie, desen, muzică. Din dorința de a ieși din comun, de a fi ca nimeni altul, adolescentul își întrece prietenii în comportamente sociale și deviante, afișează depravări sexuale, pe care, de altfel, nici nu le găsește plăcute, riscînd chiar să rămînă „robul” lor.

Din punct de vedere psihic, este perioada în care se va finaliza structura psihologică a individului. Este perioada a ceea ce se poate exprima prin sintagma cererii și a ofertei. Este perioada cînd adolescentul se vede nevoit să facă față cerințelor societății, dar, uneori, se poate vedea neputincios, în fața unor astfel de cerințe. De asemenea, apar contradicții și între ceea ce așteaptă el de la viață și ce i se oferă în schimb.

Adolescența este etapa cea mai dinamică a dezvoltării umane, care excelează prin multitudine, diversitatea și complexitatea modificărilor la care este supus organismul. Acesta se transformă sub raport fizic, prin creșterea diferitelor sale segmente, aparate, organe, sub raport psihic, prin apariția și intrarea în funcțiune a unor capacități intelectuale, afective, volative, motivaționale, aptitudinale, atitudinal-caracteriale, sub raport social, prin sporirea gradului de implicare și realizare socială.

Astfel, nu poate fi contestat faptul că, la această vîrstă, intră în funcțiune cele mai dramatice contradicții, manifestate între dezvoltarea biologică și cea social-psihologică, între aspirații și posibilități, între diferite categorii de necesități și modalitățile de satisfacere a lor.

Adolescența nu este, prin natura și factorii ei constituenți, o perioadă de criză, o vîrstă ingrată sau o constestație, dar, în lipsa unor influențe educative pozitive, favorabile, valorizate social, ea ar putea deveni o astfel de vîrstă. Aflîndu-se într-o permanentă căutare și descoperire de sine, proces deloc simplu, adolescentul se individualizează neîncetat, se diferențiază de alții, se afirmă ca personalitate.

Goethe spunea că: „personalitatea este bunul cel mai de preț al omului”. Procesul construirii personalității începe din primele zile ale copilăriei și continuă toată viața omului, producîndu-se, evident, nu întotdeauna uniform și continuu, ci și cu zig-zag-uri, cu salturi spectaculoase, dar și cu retardări descurajante, nu permanent egal și perfect, ci și cu perioade de inegalitate, de dezvoltare dezarmonică, haotică. De aceea, pe bună dreptate, am putea considera adolescența ca fiind „un laborator de plămădire” a persoanei. Descoperirea „eu”-lui e considerată de psihologi drept una dintre cele mai importante realizări ale adolescenței. Lumea interioară, propriile trăiri emoționale, gînduri, capacități, devin pentru adolescenți principala realitate, pe cînd realitatea fizică capătă semnificația unui fundal pe care se desfășoară experiența subiectivă a personalității în această perioadă. Imaginea „eu”-lui mai este la această vîrstă confuză, nedefinită și nesistematizată, ceea ce duce la neliniște și la

senzația unui gol interior ce trebuie lichidat. Aceasta îi determină pe adolescenți să caute asemănări cu semenii și sa-și demonstreze apartenența la un grup social, constituind pentru el nu doar un refugiu, ci și un important mijloc de satisfacere a unor nevoi sociale (afirmare, protecție, securizare, siguranță etc.).

Întrebarea „Cine sînt eu?” devine obsedantă. El provoacă confruntările cu alții pentru a se înțelege mai bine pe sine sau pentru a se autodepăși și autoperfecționa. Adolescentul simte altfel, gîndește altfel, vrea și aspiră altfel, decît o făcea cînd era copil, devenind, în felul acesta, foarte personal. Apelează la învățarea unor citate, cugetări, aforisme, își elaborează scheme rezumative, personale originale, elegante.

La această vîrstă se dezvoltă mult debitul verbal, fluența discursului, flexibilitatea verbală. Se adoptă un mod propriu de semnătură, se elaborează algoritmi și stereotipi verbali, ce servesc la soluționarea diferitelor situații (introduceri într-o conversație, modalități de încheiere a convorbirilor etc.). Conștientizînd valoarea de influențare a cuvîntului, vorbirea devine mai nuanțată, plastică, în funcție de particularitățile situațiilor (oficiale sau intime). Tot acum, însă, în vorbirea adolescentului pătrund și au o frecvență mare de utilizare expresiile șablon, clișeele verbale, cuvintele parazite, excesele de exclamații, vulgarismele, agramatisme, neglijența în stilul comunicării, fie din insuficiență cognitivă, fie din teribilism.

Satisfacerea nevoilor de autodeterminare și autoeducare se datorează maturizării sociale a adolescentului. El descoperă valorile materiale și spirituale, pe care le însușește și le transfigurează în modele și idealuri de viață, își elaborează sisteme de reprezentări, idei și concepții despre lume și viață, care îl ghidează în fixarea unei linii personale de conduită în acord cu ceea ce simte, gîndește și vrea.

Descoperindu-se pe sine, pe alții și lumea, formîndu-și sisteme de idei personale, adolescenții le transformă în criterii apreciative, valorizatoare, își susțin și argumentează punctele de vedere, uneori, manifestînd chiar o rigiditate intelectuală, un spirit de contradicție exagerat. Ei procedează astfel nu pentru că ar ține atît de mult la argumentele invocate, ci din dorința de a fi originali. Nevoia de originalitate este expresia nevoii de valorificare socială, care caută formele proprii de realizare și afirmare socială, deosebite de cele din copilărie, în schimb, mult apropiate de ale adultului, alegînd propriul loc și rol în viață. Acest proces stimulează noi interese, aptitudini, elemente integrative ale conștiinței, constituind concepția despre lume și societate.

Treptat, se realizează trecerea de la control la subcontrol, de la educație la autoeducație. Tînărului nu-i mai place să fie tutelat, preferă ca singur să-și stabilească scopurile, modul și mijloacele de realizare a lor. Dacă înainte judeca cu inima, acum începe să judece cu rațiunea, romantismul și exaltările sînt înlocuite cu un realism viguros, ajunge să se aprecieze obiectiv, să suporte observațiile care i se fac.

Iată, deci, că majoritatea acestor atribute ale personalității sînt întîlnite în adolescență, într-o formă particulară, evident, însă suficient de bine conturate și consolidate, fapt care confirmă că adolescența este „laboratorul” unde se modelează personalitatea umană.

Studiind particularitățile comunicării elevilor de vîrstă superioară, e necesar de a atrage atenția la diversitatea funcțiilor ei. În primul rînd, comunicarea adolescentului constituie un canal de informație foarte important. În al doilea rînd, comunicarea e un tip de activitate, care exercită o influență considerabilă asupra dezvoltării personalității juvenile. Și nu în ultimul rînd, comunicarea e un tip de contact emoțional, care contribuie la dezvoltarea laturii emoționale a personalității și la formarea respectului de sine, care e atît de necesar la această vîrstă.

În perioada juvenilă, o dezvoltare deosebit de intensă o capătă sentimentele superioare. Însușirea normelor și principiilor de conduită se transformă într-o gamă complexă de

sentimente morale – sentimentul datoriei față de societate și față de alți oameni, sentimentul solidarității, prieteniei și al dragostei, sentimentele estetice și intelectuale.

Bineînțeles, schimbările din sfera emoțională nu se explică numai prin maturizarea biologică. Factorii sociali și condițiile de educație sînt, în acest sens, la fel de importante. Pentru vîrsta adolescenței, printre obiectivele educației și autoeducației, trebuie să se găsească și antrenarea mecanismelor de autoreglare, de inhibare și de control a manifestărilor emoționale. Unii psihologi au constatat că indicii înalți de neliniște-alarmă, în rîndul multor adolescenți testați, sînt determinați de comunicare, mai ales, de comunicarea cu părinții și cu adulții, față de care se manifestă o atitudine de dependență, ceea ce impune necesitatea de a trata cu o deosebită atenție sfera emoțională a adolescenților, deoarece mecanismele de dereglare și selectivitate a emoțiilor sunt, la această vîrstă, încă instabile. Comunicarea cu adulții are o deosebită importanță la vîrsta adolescenței. Ea ține de problema relațiilor dintre generații, de aceea implică multe nuanțe cu caracter social, psihosocial și individual. Relațiile dintre generații au fost dintotdeauna dificile, din cauza faptului că fiecare dintre acestea este purtătoarea unor valori spirituale, culturale, morale, a unor norme și modele de conduită. Odată asimilate, ele se stabilizează și, de aceea, se schimbă mai încet decît condițiile de viață, căpătînd o nuanță de rigiditate. Generațiile tinere pot să manifeste protest față de această rigiditate, elaborează noi valori, deseori, neînțelese și neacceptate de generațiile predecesoare. Diferența valorilor se află la baza conflictelor dintre generații, care, într-o oarecare măsură, se manifestă în toate relațiile interpersonale ale adolescenților cu adulții. Aceasta se referă, în primul rînd, la relațiile cu părinții. Ele merită o atenție deosebită, deoarece familia reprezintă unul din principalii factori de socializare a personalității, caracterul relațiilor familiale influențează, în mod direct, asupra psihicului și destinului individului. În conformitate cu tonul emoțional, psihologii plasează relațiile adolescenților cu părinții în diapazonul a două extreme: de la reacțiile calde, apropiate, binevoitoare, pînă la cele glaciale, dușmănoase. Toate cercetările din psihologia juvenilă demonstrează că primul gen de relații cu părinții este cel cu influență binefăcătoare asupra psihicului și personalității copiilor. Tendința spre autonomie, necesitatea de afirmare și autorealizare, sentimentul crescînd al respectului de sine, îi fac pe adolescenți să se detașeze de tutela părintească. Pe de altă parte, neliniștea, îndoiele referitoare la propria valoare, îi face pe adolescenți să caute în persoana părinților sprijin, sfaturi, înțelegere și ajutor. Dezvoltarea nivelului intelectual duce la apariția atitudinii critice față de anumite aspecte ale activității și conduitei adulților, autoritatea părinților încetează a mai fi un fapt indiscutabil. S-ar părea că părinții sinceri în contactul cu copiii, ar trebui să-i cunoască și să-i înțeleagă mai bine ca oricine. În realitate, însă, chiar și cel mai iubitor părinte vede în persoana adolescentului un copil care trebuie să asculte și să se supună. Contradicțiile dintre așteptările adolescenților și cele ale părinților duc la neînțelegere și conflicte, disconfort și insatisfacție pentru ambele părți. Cu cît stilul de comunicare al părinților cu copiii este mai autoritar, cu atît aceste conflicte se întetesc mai mult. Pe de altă parte, excesul de liberalism îi face pe copii să se simtă părăsiți, însingurați, ceea ce îi determină să caute căldură sufletească în altă familie. Scăderea elementului autorității și controlului din partea părinților poate avea consecințe morale nefaste.

Cultivarea abilităților și deprinderilor de comunicare începe în familie. Adulții trebuie să rețină că forma, stilul și conținutul raporturilor familiale determină formarea unor trăsături de caracter la copii. Comunicarea socială este un constructiv schimb reciproc de informații, impresii, opinii, aprecieri critice, propuneri orientate spre realizarea unui scop. Discuția vizează procedeele de realizare a unui obiectiv comun pentru părinți și adolescenți, constituind un detaliu al intercomunicării. Este o modalitate eficientă de a influența gîn-

durile, atitudinile și conduita partenerilor. Cearta constituie o ciocnire a scopurilor, intereselor, valorilor și calităților unor persoane. Discuția evită aprecierile negative, pe când cearta presupune acuzarea, desconsiderarea și chiar înjosirea persoanei. Analiza unor discuții înregistrate ne demonstrează că schimbul reciproc de opinii și convingeri se desfășoară într-o formă amabilă, chiar și în cazul prezenței controverSELor. Cearta denotă o contestare a motivelor, scopurilor, valorilor partenerului, în situațiile tensionate, însoțite de izbucniri ale emoțiilor egocentrice, oamenii își concentrează atenția asupra lor, uitând de partener. Nici părinții, nici adolescenții, în astfel de situații, nu fac excepții. În situațiile conflictuale ambele părți se gîndesc numai la sine, țin cont doar de propriile dificultăți, nu iau în seamă starea și emoțiile partenerului. Cercetările efectuate, sinteza observațiilor, ne permit să menționăm că atât părinții, cît și adolescenții, percep acut necesitatea de a cunoaște arta comunicării, de a se antrena în dialoguri și discuții. Ambele părți înțeleg că:

- capacitatea de a se menține în limitele discuției nu poate substitui structura complexă a culturii comunicării și că adevărata artă psihologică a intercomunicării presupune susținerea partenerului, în vederea respectării acestor limite;
- spiritul de observație, atenția, reținerea și tactul reprezintă calitățile umane ce determină eficiența și controlul comunicării, constituind și baza psihoprofilaxiei conflictelor;
- este necesar de conștientizat mecanismul conflictului, în scopul dirijării lui (evitării, soluționării și transformării caracterului distructiv al acestuia în unul constructiv);
- simetria relațiilor interpersonale diminuează simțitor capacitatea partenerilor de a asculta, de a auzi și de a se înțelege reciproc;
- procedul cedărilor se bazează pe un sistem de imagini monocentrice și nu duce la rezultate stabile, fiindcă partea care cedează consideră că a făcut totul pentru a evita conflictul și nu învață a înțelege partenerul, iar partea care se folosește de cedare se obișnuiește a ține cont numai de emoțiile și sentimentele proprii;
- relațiile afective, mecanismul și scenariul situațiilor conflictuale se repetă și se consolidează pe parcursul anilor.

Așadar, părinții și adolescenții obțin rezultate pozitive în cultura comunicării, numai dacă înțeleg și conștientizează necesitatea de a refuza elementele, mecanismul și scenariul conflictelor, de a cunoaște și a practica un nou stil de comunicare, bazat pe stimă reciprocă și empatie.

Relațiile între părinți și copiii presupun un mecanism deosebit, filtrat social, ele au la bază statuarea comunicării, în care se realizează un model, un pattern de conduită. În cadrul acestor relații, părinții încearcă și unora chiar le reușește, să socializeze copiii, să contribuie la modificarea și perfecționarea stilului de interrelaționare din copilărie. Pentru aceasta, ambele părți ale ecuației au nevoie de deprinderi, abilități sociale pentru facilitarea intercomunicării.

1. Intercomunicarea va fi mai eficientă dacă adultul va ocupa poziția „alături de adolescent”.

2. Relațiile de colaborare trebuie să predomine în familie, deoarece ele înlesnesc formarea sistemului de reprezentări și a comportamentului sociocentric al părinților și al adolescenților. E necesar să aplicăm consecvent în activitatea și viața familiei formulele de tipul: „Noi facem”, „Noi decidem”, „Noi dorim”, „Noi așteptăm”, „Noi realizăm”, „Noi credem”, „Noi tindem”, „Noi continuăm”, „Noi ambii nu avem dreptate”, „Noi planificăm” etc.

3. În intensificarea autocontrolului și combaterea fermă a emoțiilor și sentimentelor astenice cu caracter distructiv (în primul rînd, eliminarea sau transformarea celor mai periculoase emoții: invidia, răzbunarea și gelozia), s-au dovedit a fi eficiente următoarele remedii:

- a) afirmațiile pozitive (autosugestiile) de tipul: „Eu sînt bun, calm, obiectiv”, „Eu mă respect, fiindcă nu doresc să fac nimănui nici un rău”, „Eu vreau ca toți să fie feri-

ciți”, „Eu sînt mărinimos”, „Eu sînt atent”, „Eu sînt în stare să fac multe lucruri bune”, „Consider răzbunarea drept act impulsiv, negîndit și nu răspund la el”, „Nu sînt gelos(-oasă), deoarece prietenul meu este generos, înțelept și confirmă aceasta numai prin fapte frumoase” etc.;

b) dezvoltarea capacității de control și autocontrol prin însușirea exercițiului „stop-acțiune”, ce constă în „stoparea mentală” a lanțului de evenimente, acțiuni, în corelație cu sine, estimarea lor minuțioasă, prin intermediul autochestionării, adică ne punem singuri un șir de întrebări de tipul: „Ce faci?”, „Cum faci?”, „De ce?”, „Faci bine?”, „Ești satisfăcut?”, „Cum reacționează cei din jurul tău?”, „Nu ți-e rușine pentru vorbele sau faptele tale?”, „Cum ar proceda o altă persoană în locul tău?”, „Ce simte partenerul?” etc.;

c) formarea capacității de a te privi de la o parte, „cu ochi străini”, în scopul auto-determinării în acțiuni și comportament.

4. Însușirea căilor psihofiziologice de canalizare a stării de tensionare afectivă, prin intermediul culturii fizice (antrenamentului fizic): alergări ușoare, plimbări, jocuri în grup sau în perechi: ping-pong, fotbal, volei etc. Este necesar să știm că mișcarea, activitatea fizică nu numai că este fundamentul sănătății somatice, ci contribuie și la relaxarea emoțională. Sub influența exercițiilor fizice și mișcării active, se produce în creier o anumită cantitate de substanță ce acționează asupra tonusului vital, făcîndu-ne calmi, vioi, energici, rezistenți, și, prin urmare, canalizîndu-ne iritarea. Totodată, trebuie să reținem că iritarea nu poate fi depășită doar prin intermediul autoreglării fiziologice, cum cred cei care-și concentrează forțele asupra perfecționării fizice.

5. Cultivarea sentimentului de empatie, orientat spre formarea unui climat familial cordial, binevoitor și stabil.

6. Studiarea literaturii de specialitate pentru acumularea cunoștințelor respective.

7. Organizarea rațională și interesantă a vieții de familie, ce include următoarele exigențe (foarte concis):

- stima și ajutorul reciproc;
- repartizarea obligațiilor (ținînd cont de starea sănătății, vîrstă, sex, ocupații, interese și aspirații ale membrilor familiei);
- organizarea sărbătorilor, călătoriilor cu familia (în sînul naturii, la teatru, expoziții, etc.);
- relaxarea emoțională prin intermediul exteriorizării emoțiilor și sentimentelor stenice (zîmbet, bucurie, umor, veselie etc.), în baza procedeelelor cunoscute: glume, bancuri, scamatorii, uneori, diminuări sau exagerări intenționate;
- formarea atitudinii pozitive față de viață.

8. Diferențierea situației de conflict, ce constă în necoordonarea sau necoincidența intereselor, de conflictul propriu-zis, care conține reproșuri, ofense, ceartă etc.

9. Cunoașterea și conștientizarea structurii și mecanismului de declanșare a conflictelor.

10. De reținut că inițiatorul concilierii este persoana care posedă bărbăție și curaj și acela, la care sistemul reprezentării sociocentrice deja funcționează, exteriorizîndu-se într-un comportament sociocentric, constructiv, socio-afectiv.

11. Renunțați să „căutați” vinovatul în situațiile dificile, de intercomunicare și în alte acțiuni și evenimente familiale.

12. Concilierea poate avea loc pe două căi:

- a) directă – presupune o discuție deschisă, sinceră;
- b) indirectă – prin utilizarea diverselor pretexte (întrebări cu caracter practic, invitație).

13. De reținut că egalitatea în familie este întotdeauna relativă, deoarece omul este o ființă biopsihosocială, cu particularități respective, care-i centrează funcțiile și activitatea.

Căminul familial și colaborarea adevărată se poate realiza numai datorită eforturilor tuturor membrilor familiei.

14. Evitarea diferitelor structuri de gândire distorsionată, referitoare la exercitarea rolului de părinte de tipul: „totul sau nimic”, când lucrurile sînt văzute în categoria „alb-negru”. Dacă scopul acțiunii nu este atins în totalitate, există tendința de a considera acțiunea un eșec total.

15. Evitarea generalizărilor exagerate: tendința de a vedea un singur eveniment negativ ca fiind reprezentativ pentru întreg comportamentul individului.

16. Accentuarea elementelor pozitive, evitînd subestimarea individului și a comportamentului acestuia.

17. Evitarea „salturilor” directe spre concluzii, evitarea interpretărilor negative, chiar dacă nu există fapte sigure care să susțină convingător o anumită concluzie sau decizie.

18. Evitarea etichetării, îndeosebi eronate, care este o formă extremă de generalizări exagerate. În locul explicației proprii erori, se atașează o etichetă negativă de tipul: „Sînt un ratat”, „Sînt un învins” etc.

19. Este necesar ca atît părinții, cît și adolescenții să rețină:

- comportamentul este orientat spre un scop, este motivat și trebuie să fie înțeles în contextul său social;
- apartenența la grupurile sociale este o necesitate a individului, atît a adolescenților, cît și a părinților, care trebuie să fie respectată;
- adolescenții își dezvoltă un plan al vieții care ghidează deciziile lor comportamentale și care, deseori, nu corespunde cu viziunea părinților.

20. Comportamentul negativ și conflictele pot fi manipulate mai eficient, discutînd. Analiza relațiilor adolescenți-părinți au permis depistarea a trei aspecte importante ce trebuie reținute:

a) atît părinții, cît și adolescenții nu posedă cultura discuției și nu delimitează hotarul dintre discuție și ceartă;

b) fiecare parte se consideră nevinovată în declanșarea conflictului;

c) la baza conflictelor familiale se observă unul și același mecanism, pe care l-am numit generalizarea și reactualizarea trecutului, care nu este conștientizat la timp de ambele părți.

Familia este nucleul societății și îndeplinește funcții variate, fiind, concomitent, primul mediu educativ cu care intră în contact copilul școlar. Ea își lasă amprenta încă de timpuriu asupra copilului, acționînd din punct de vedere fizic, fiziologic, intelectual, moral, estetic, religios. Familia acționează ca factor social de formare și educare a viitoarei personalități. Atît părinții, cît și adolescenții trebuie să fie preocupați de prevenirea unor viitoare distrugerii ale podurilor de comunicare:

1. Evită afirmațiile la persoana a doua. Afirmațiile la persoana a doua au tendința să-l atace pe celălalt, în timp ce afirmațiile la persoana întîi se răsfrîng asupra vorbitorului și este mai bine să fie folosite în relațiile dintre părinți și adolescenți. Compară și observă diferența dintre următoarele afirmații: „Mă superi atît de tare!” vs. „Sînt foarte supărat!” /”Nu mă iubești!” vs. „Simt că nu sînt iubit!”

2. Evită „de ce-urile”! Întrebările ce încep cu „de ce” duc adesea la prăbușirea podurilor de comunicare. De exemplu: „De ce nu pot ține cont un pic și de mine și să strîngi mizeria pe care ai lăsat-o în sufragerie?” nu favorizează o atmosferă de cooperare. Mai bine ar fi: „Sufrageria nu arată prea bine. Crezi că ai putea face puțină ordine în ea?” Soluția este să ataci problema, nu persoana.

3. Exprimă-ți sentimentele! Este important să-ți exprimi sentimentele și să-ți ajuți copilul să și le exprime la rîndul lui. Pur și simplu spune-i copilului tău ce simți tu față de

o anumită situație („Am un sentiment de frustrare când în sufragerie rămân resturi de mâncare și farfuria murdare. Este o muncă în plus pentru mine și ar fi atât de ușor dacă fiecare ar strânge după ce mănâncă”). Apoi cere-i părerea („Tu ce părere ai?”) În felul acesta te ocupi de problemă cât este recentă, iar adolescentul nu devine defensiv. Adesea răspunsul va fi: „Of, mami, îmi pare rău că am lăsat mizerie în sufragerie. Voi încerca să nu mai fac la fel data viitoare!” Te-ai confruntat cu problema (sufrageria în dezordine), dar ai păstrat relația. Regulile cele mai simple se învață și se respectă în familie, se reflectă în comportamentul din grup (școală, prieteni, strădă și reintră în circuitul de comunicare intrafamilială, care stă la baza relațiilor intime (inclusiv, sexuale) și de muncă, dacă au fost inițiate prin conversație și supravegheate de adult.

Rolul important și major în educarea viitorului cetățean îi revine școlii, care trebuie să asigure că educația moral-civică este un demers care începe de la vârste mici și continuă pe tot parcursul vieții. Școala este cea care stabilește potențialul fiecăruia dintre copii și dorește să-l dezvolte, în conformitate cu cerințele societății respective. În atenția școlii, a cadrelor didactice, stă cunoașterea procesului formării conștiinței și conduitei morale, legătura care se stabilește între latura morală și alte laturi ale educației, în vederea formării convingerilor, sentimentelor și obișnuințelor morale pentru a găsi cele mai bune strategii de dezvoltare a procesului.

Relația școală-familie are un rol din ce în ce mai important, cu atât mai mult, cu cât ele nu pot funcționa una fără cealaltă. Succesul activității educative este un rezultat comun și depinde de modul în care ele relaționează. Odată cu intrarea în școală, copilul trăiește în două planuri diferite: unul – al familiei, încărcat de afectivitate, celălalt – al școlii, încărcat de exigențe. Dacă aceste medii se susțin și se completează, ele asigură o bună integrare a copilului în activitatea școlară. Activitatea școlii și a familiei, care se prezintă drept parteneri educaționali, se axează, în principal, pe calitatea educației, ajutându-l pe copil:

- să respecte normele morale și legile conviețuirii interumane;
- să identifice drepturile și responsabilitățile individuale, în vederea aplicării corecte și respectării legilor societății;
- să participe la cultivarea respectului și responsabilității față de sine și față de ceilalți, față de valorile umane, în general, și față de muncă, în special, la cultivarea respectului pentru cultură și civilizație;
- să favorizeze cunoașterea și însușirea modalităților de organizare și petrecere a timpului liber.

Cu cât atitudinile și acțiunile adulților (părinți, profesori) vor fi mai discrete și suplă, bazate pe cunoaștere, încredere, înțelegere și îngăduință, pe dialog deschis și sincer, pe încurajarea contactelor și confidențelor, cu cât procesul educativ va fi mai individualizat, cu atât vor spori șansele formării unei personalități responsabile, angajată social.

Referințe bibliografice:

1. Cerbușca, P., *Formarea orientărilor valorice la adolescenți*, Chișinău, 1998, p. 145.
2. Ciobanu, V., *Valorile în societatea contemporană* // Didactica Pro, nr. 4, 2000, p. 20-23.
3. Ciofu, C., *Interacțiunea părinți-copii*, București, AMALTEA, 1998, p. 210-218.
4. Crăciun, S., *Valori Educaționale. Conflicte valorice și rezolvarea lor* // Didactica Pro, nr. 4, 2000, p. 12-17.
5. Crețu, T., *Adolescenții și contextul său de dezvoltare*, Credis, 2001.
6. Crețu, T., *Psihologia Vîrstelor*, Iași, Polirom, 2003.
7. Cuznețov, L., *Etica educației familiale*, Chișinău, CEP ASEM, 2000.
8. Vrasmas, E. A., *Consilierea și educația părinților*, București, Editura Aramis, 2002, p. 9-36.

ASPECTE PSIHOLOGICE PRIVIND SARCINA ȘI NAȘTEREA

Daniela Perjari, masterandă, Facultatea de Pedagogie, Psihologie și Asistență Socială, Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți
Coordonator științific: Silvia Briceag, conf. univ. dr.
Recenzent: Elena Zolotariov, conf. univ. dr.

This article dwells on the analysis and synthesis of the existing scientific information to the unit: pregnancy-anxiety-birth-depression. The article lays stress on the correction between the anxiety level during pregnancy and the depression level observed after the birth period. The number of considerable differences noticed at the both groups of women (the ones under the doctor's control and the ones who participated in the experiment) optimizes their relational behaviour. The author also presents strategies of psychological training for birth, a programme of psychological counseling for pregnant women to balance both their physical and psychic homeostasis.

Sarcina este trăită individual de către fiecare femeie, iar psihicul femeii însărcinate este deosebit de sensibil. Un eveniment ca nici un altul în viață – nașterea, plină de necunoscute, atât ca experiență, cât și ca senzații. Desfășurată astăzi, în mare parte, în mediu medical, la spital, beneficiind de tehnologie avansată, prezența medicului și a moașei, participarea neonatologilor, nașterea nu încetează să producă multă teamă. Ce le sperie pe femei? Unii ar spune că durerea, alții – că este o frică legată de copil, de viața lui, pusă la încercare în timpul travaliului, în alte cazuri – o sarcină cu complicații sau pierderi de sarcină anterioare. Teama de durere, teama pentru viața bebelușului, pentru sănătatea și integritatea lui fizică, frica de propria moarte etc. sînt pe primele locuri în enumerarea făcută de femei. Nașterea a fost dintotdeauna privită cu multă ambivalență și timpurile cînd la naștere murea fie mama, fie pruncul, nu sînt atât de depărtate.

Acestea constituie o suită de întrebări și preocupări, la care nimeni nu poate răspunde dinainte. Sînt nașteri extrem de ușoare și rapide, altele se pot solda cu apariția unor complicații la mamă sau la făt, în cazul altora este nevoie de cezariană sau de ajutor de urgență pentru bebeluș. De ce femeile ar trebui să se pregătească pentru a deveni mame, în condițiile în care, de mii de ani, ele aduc pe lume prunci fără vreo pregătire specială?

Față de femeile din secolul trecut, ale căror preocupări principale erau familia, gospodăria și aducerea pe lume a urmașilor, cele din zilele noastre sînt complet integrate în societate. Majoritatea sînt salariate, unele ocupînd funcții de conducere, altele gestionează propria afacere. În acest context, și alegerea momentului de a avea un copil începe să se complice. Femeia se gîndește întîi de toate să se realizeze pe plan profesional, trecînd pe planul al doilea întemeierea unei familii. Specialiștii spun că femeia de azi are rezerve și întîrzie momentul întemeierii unei familii, pentru că acest pas presupune o serie de obligații, care se adaugă celor profesionale și sociale. Dar nu numai femeia trebuie să fie pregătită pentru a avea un copil, ci întreaga familie.

Din această perspectivă, **scopul** acestei lucrări este acela de a aborda din perspectivă psihologică fenomenul pregătirii pentru naștere. Intenționăm a investiga nivelul de anxietate al gravidelor, pentru a le identifica pe cele cu risc crescut de depresie post-natală, de a elabora unele strategii de pregătire psihologică pentru naștere.

Obiectul investigației îl constituie: profilul psihologic al femeii gravide, stările afective negative din perioada pre și post-partum.

Ipotezele cercetării

- Se prezumă că există o corelație între nivelul de anxietate, manifestat de femeia gravidă în timpul sarcinii și nivelul de depresie post-natală al tinerei mame;
- Se prezumă că există diferențe semnificative între gravidele din lotul de control și gravidele din lotul experimental, care, în urma participării la *Programul de consiliere psihologică*, își optimizează comportamentul relațional.

Instrumente de cercetare:

1. Metoda observației: observarea conduitei expresive a gravidelor, structurată în funcție de următoarele unități comportamentale: observarea posturii, gestica, privirea, mimica, exprimarea verbală, reacții în situația de observare;
2. Metoda convorbirii;
3. Scala de anxietate (Spillberger);
3. Scala de anxietate (J. Taylor);
4. Scala Edinburgh pentru depresia post-natală (Edinburgh Postnatal Depression Scale), J. L. Cox, Holder J.M.& Sagovsky R., 1987);
5. Inventar de personalitate Freiburg (Fahrenberg F.S., 1984);
6. Metoda anchetei.

Lotul de cercetare

Etapa de diagnostic: Cercetarea s-a desfășurat în perioada septembrie 2009 – mai 2010 în orașul Bălți la Centrul Perinatologic. Au fost investigate 100 de femei gravide din mediul urban și rural.

Etapa formativă: Eșantionul a totalizat un număr de 40 de subiecți, tinere gravide distribuite astfel:

- *lotul experimental* a fost alcătuit din 20 de gravide, aflate în al doilea sau al treilea trimestru de sarcină, cu vârsta cuprinsă între 20 și 38 de ani, care și-au exprimat dorința de a fi evaluate și de a participa la *Programul de consiliere psihologică pentru gravide*. Acestea au fost împărțite în două grupe.
- *lotul de control* a fost alcătuit din 20 de gravide, aflate în al doilea sau al treilea trimestru de sarcină, cu vârsta cuprinsă între 22 și 37 de ani, care nu au intenționat să participe la *Programul de consiliere psihologică pentru gravide*, dar au acceptat să fie evaluate.

Rezultatele cercetării

După o analiză minuțioasă a datelor obținute de pe urma observației și convorbirilor realizate cu femeile gravide, am stabilit un profil psihologic al femeii gravide.

Deci, cum este ea, femeia gravidă?

- Femeia gravidă plînge frecvent din motive minore. Modificările de dispoziție variază de la fericire la depresie;
- Femeia poate avea sentimente de nesiguranță în ceea ce privește sarcina. Sentimentul că nu este momentul potrivit pentru un copil, deoarece cariera va fi compromisă sau stresurile financiare sînt frecvente. Sentimentele de nesiguranță sînt legate de asumarea unei mari responsabilități, precum cea de mamă, teamă de momentul nașterii etc.;
- Majoritatea gravidelor ajunse în trimestrul doi al sarcinii găsesc această perioadă ca fiind mai stabilă emoțional;
- Faptul că de acum încolo toți pot vedea că va fi mămică, faptul că i-a auzit bătăile inimii și chiar i-a văzut inimioara bătînd la ultima vizită la doctor, toate acestea fac ca sarcina să pară și mai reală. Aceste detalii vor amplifica și mai mult sentimentele viitoarei mămici vizavi de copilul său, întărind ideea că ceva minunat se petrece în interiorul corpului său;
- Uneori, din senin, pot apărea o serie de întrebări la care nu știu cum să reacționeze: Este gata să aibă un copil? Este capabilă să devină mămică? Este gata să-și schimbe stilul de viață? Ce impact va avea sarcina și copilul asupra carierei sau chiar asupra mariajului?
- Deși există femei, care, în timpul sarcinii devin stesate față de modificările corpului lor, majoritatea se complac cu imaginea aceasta nouă, unele chiar afișînd în permanență o mină mîndră, cînd ies în societate sau chiar la serviciu;
- Acum, pentru toată lumea este evident că Ea crește în burtică un bebeluș, iar această evidență îi conferă impresia de unic, singular;

- Pe lângă faptul că, în primul rînd, stă dorința de a-și vedea cît mai repede copilul, mai intervine și dorința de a scăpa de o serie de alte frustrări, inerente sarcinii: vor să doarmă din nou pe burtă, vor să se îmbrace cu vechile haine etc.;
- Mai ales în ultima lună, aceasta trebuie să știe și, mai ales, să-și anunțe persoanele din entourage, că va fi foarte sensibilă și foarte vulnerabilă emoțional. O pot face să plîngă pînă și o remarcă absolut banală sau chiar și un comentariu bine intenționat, dar impersonal, lipsit de urmă de afecțiune și compasiune, pe care, în orice moment, o așteaptă de la cei apropiați. Poate să fie foarte iritabilă în relația cu partenerul sau, foarte nerăbdătoare în relația cu munca sa / colegii săi de serviciu, deprivată de indiferența unora dintre rude sau intoleranță în societate. Poate să fie obosită de toate sfaturile „binevoitoare”, pe care le aude la tot pasul și dorește, uneori, să fie lăsată în pace, să fie singură, Ea și cu copilul ei.

În cele ce urmează, prezentăm sintetic rezultatele obținute pentru fiecare dintre cei 2 indicatori:

1. Nivelul de anxietate în timpul sarcinii

2. Nivelul de depresie post-natală

Atitudinea unei femei față de sarcină depinde, în mare măsură, de mediul în care ea a crescut, de societatea și cultura în care trăiește ca adult, precum și de percepțiile sociale, pe care femeia le are despre sarcină. Pînă recent, perspectiva predominantă asupra nașterii a considerat sarcina drept boală sau posibilă boală. Un mare accent pus asupra managementului medical din timpul sarcinii a transmis *ideea considerării sarcinii în termeni de sănătate*.

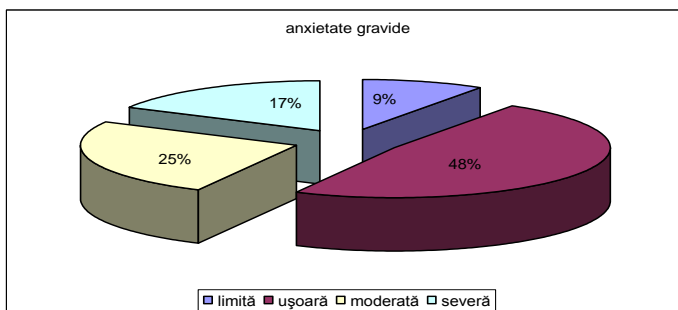
Diagnosticarea nivelului de anxietate al gravidelor pentru a identifica gravidele cu risc crescut de depresie post-natală.

Distribuția eșantionului în funcție de nivelul de anxietate. Distribuția rezultatelor la caracteristica anxietate la nivelul eșantionului de gravide poate fi descrisă astfel:

- 9% dintre gravide se află la un nivel de anxietate de limită;
- 48% la un nivel de anxietate ușoară și
- 25% un nivel de anxietate moderată.

Tabelul 1. Caracteristica anxietății gravidelor

Nivel de anxietate	Gravide
Anxietate de limită	9%
Anxietate ușoară	48%
Anxietate moderată	25%
Anxietate severă	17%

Fig.1 Anxietate la gravide

În cazul gravidelor cu un nivel de anxietate severă (17%), s-a observat în anamneză existența unor avorturi anterioare involuntare repetate, iar în cazul gravidei cu nivel de

anxietate extremă, sarcina a survenit în urma unui tratament de fertilizare. Pe plan afectiv, în afara irascibilității și a labilității, pe parcursul perioadei de graviditate a femeii pot apărea momente de anxietate, al căror conținut este legat de evenimentul puerperal. De aceea, acțiunea psiho-profilactică și psihoterapeutică adecvată perioadei puerperale și, în special, asupra travaliului și momentului nașterii, pornește de la identificarea unor paternuri sau modele culturale, referitoare la anxietate sau teama parturientei. În lotul nostru, la nivelul eșantionului de gravide am identificat următoarele categorii de paternuri sau modele anxiogene:

Tabelul 2. Categoriile de paternuri

Nr./r.	Paternuri sau modele anxiogene	Gravide
1.	Teama de durere	92%
2.	Teama de o anomalie a fătului	87%
3.	Teama de ereditatea patologică	28%
4.	Teama de suferința fetală	33%
5.	Teama de riscul morții la naștere	4%
6.	Teama de naștere și de incapacitatea fizică a gravidei în timpul travaliului	78%
7.	Teama de anestezie	36%
8.	Teama de a nu i se schimba copilul	37%
9.	Teama pe care o implică dobândirea statutului de mamă	54%

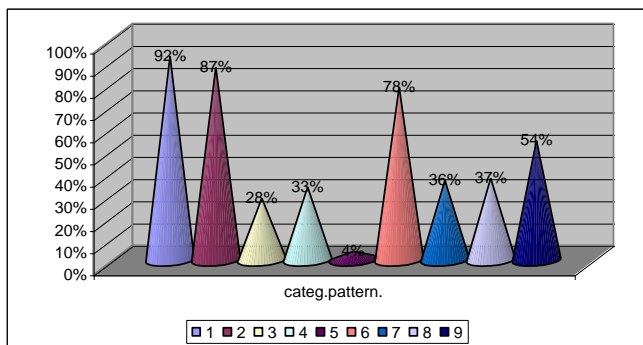

Fig.2. Categoriile de paternuri la gravide

Nivelul de depresie post-natală

Depresia post-partum este o condiție medicală severă, ce poate apărea în primele luni după naștere. Fără asistență și consiliere psihologică, depresia post-partum poate avea o evoluție prelungită și disabilantă.

Distribuția eșantionului în funcție de nivelul de depresie post-natală. La nivelul eșantionului experimental, am identificat următoarele forme în manifestarea depresiei post-natale:

Tabelul 3. Nivelurile depresiei post-partum la gravide

Depresia post-natală	Nivelul
Absența depresiei post-partum	13%
Nivel de limită al depresiei post-partum	37%
Depresie post-partum ușoară (Baby-Blues)	35%
Depresie post-partum moderată	12%
Depresie post-partum severă	1%

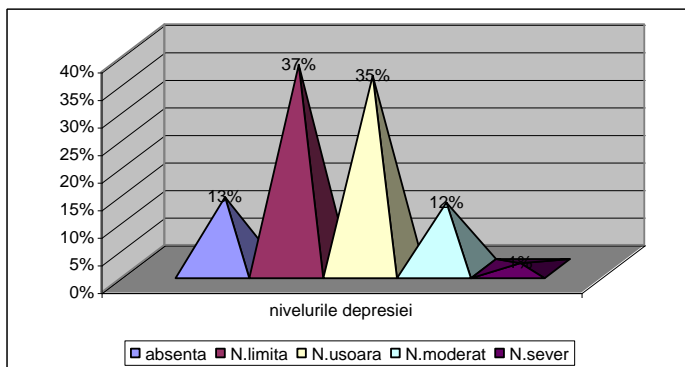

Fig.3. Nivelurile depresiei post-partum

Deci am constatat că între nivelul de anxietate, manifestat de femeile gravide în timpul sarcinii și nivelul de depresie post-partum, înregistrat în primele 2-3 zile după nașterea copilului, există o corelație semnificativă $r=0,52$, la un prag de semnificație $p<0.0001$ (ipoteza nr. 1 s-a adeverit). După realizarea *Programului de consiliere psihologică a gravidelor*, am încercat să evaluăm efectele pe care le-am presupus anterior la nivel de ipoteza nr.2.

Interpretarea rezultatelor. Deci, atât la nivelul eșantionului experimental, cât și la nivelul eșantionului de control, am înregistrat, la o evaluare inițială, valorile obținute la nivelul fiecărui indicator al *Inventarului de personalitate FPI*. Ulterior, am realizat o interpretare a semnificației valorilor *Testului t*, obținute prin prelucrarea statistică prin programul *SPSS10*, utilizat pentru a compara valorile inițiale și valorile finale, atât în cazul gravidelor din eșantionul experimental, după participarea la programul de consiliere, cât și în cazul gravidelor din eșantionul de control, care nu au participat la programul de consiliere.

Concluzii. Obținerea unor diferențe semnificative între evaluarea inițială și cea finală, la nivelul eșantionului experimental, demonstrează că pe parcursul programului de consiliere, au fost frecvent stimulate asertivitatea, care asigură o bună integrare și corelează cu o imagine de sine pozitivă, relaționarea și comunicarea interpersonală, bazate pe o relevantă cooperare și întraajutorare reciprocă. La nivelul lotului de control a crescut numărul gravidelor cu tulburări psihosomatice, iar la nivelul lotului experimental, care a participat la programul de consiliere, a crescut numărul gravidelor care manifestă înainte de nașterea copilului un comportament echilibrat, sănătos.

Referințe bibliografice:

1. Chemama, R., *Dicționar de psihanaliză*, București, Editura Univers Enciclopedic, 1997, 380 p.
2. Cosnier, J., *Introducere în psihologia emoțiilor și a sentimentelor*, Iași, Editura Polirom, 2002, 196 p.
3. Covaliova, L., *Formula pentru emoții*, Chișinău, Editura Lumina, 1976, 233p.
4. Cristea, D., *Tratat de psihologie*, București, Editura Pro Transilvania, 2000, 345 p.
5. Ene, S., Ionescu, Daniel, *Cum să ne învingem teama*. Iași, Editura Polirom, 2005, 157 p.
6. *Eu și părinții mei: Despre sarcină, nașterea și primii ani de viață*, Prefață de G. Teusen, Oradea, Editura Aquila'93, 1997, 296 p.
7. Frydman, R., Taylor S., *Sarcina*, București, Editura Corint, 2003, 141 p.
8. Glover Scott, K., *Stresul și autoprotejarea în viața femeilor// Femeia de succes*, Iași, 2003, p. 35-47.
9. Holdevici, I., *Psihoterapia cognitiv-comportamentală pentru cazurile dificile*, București, Editura Dual Tech, 2003, 318 p.
10. Ionescu, O., *Depresia în perioada sarcinii și legătura cu depresia de după nașterea copilului*, disponibil: <http://www.nou-nascuti.ro>

11. *Îngrijirea antenatală și sănătatea maternă: cât de eficientă este ea? O cercetare a realității*, Alcătuitor C. Rooney, Chișinău, Editura Cartier, 1996, 60 p.
12. Kodzabasua, J.B., *Femeia, o ființă condusă de afectivitate// Psihologia*, nr. 3-4, 2002, p.9-11.
13. Munteanu, A., *Dimensiunile psihologice ale actului medical // Psihologia*, nr. 1, 1994, p.5-7.
14. *Nașterea prin metoda Lamaze. Sfaturi utile*, Disponibil www.topsanata.ro
15. Olinescu, R., *Despre emoții și stres*, București, Editura 100+1 Gramar, 2004, 304 p.
16. www.educatielamazae.ro

ÎNȘELĂCIUNEA. DIMENSIUNI PSIHLOGICE. (DEFINIȚII. FORME. MOTIVE)

Victoria Muntean, studentă, Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași
Conducător științific: Ștefan Boncu, conf. univ. dr.
Recenzent: Silvia Briceag, conf. univ. dr.

The present article aims at tracing some important theoretical aspects related to the research of lies. Offering diverse definitions and typologies, the article underlies the difficulty of studying the process of lying. It also points out the variety of aspects worth knowing and understanding. The author reveals the most frequent motives of the phenomena, thus explaining the psychological mechanisms which generate the act of lying. A different approach to such a controversial issue as the phenomena of lying is being suggested by the author.

„Avem nevoie de minciuni pentru a birui această realitate, acest „adevăr”, avem nevoie de minciuni pentru a trăi.”
(Fr. Nietzsche)

Minciuna este omniprezentă. Chiar dacă, din perspectiva eticii, moralei, religiei, etc., aceasta merită să fie blamată și reprezintă un rău absolut, ea și-a statuat existența în toate sferile vieții umane, ba chiar continuă să se perpetueze, în mod clandestin, sfidând noțiunile de timp și spațiu. Oare să fi ea într-atât de necesară, ba chiar indispensabilă? „Contrafacerea este întotdeauna motivată, supradeterminată de dorințe, de interese”¹, afirmă Constantin Cuceș. Astfel, înșelăciunea reprezintă un instrument, un mijloc, prin intermediul căruia se facilitează obținerea unor scopuri. Motivele care stau la baza acesteia sunt foarte diverse, de la evitarea pedepsei sau câștigarea admirației celorlalți, până la protejarea unei alte persoane. Însă utilitatea minciunii nu se limitează doar la atât, ea mai poate fi privită ca un „mecanism de adaptare” la realitatea înconjurătoare, care poate fi ușor și inofensiv modificată, prin autoiluzionare, de exemplu, astfel încât să ne permită acceptarea legilor lumii și locului atribuit nouă în acest sistem, sursă de alimentare a speranței, a încrederii, o formă stranie de asigurare a supraviețuirii.

În acest sens, minciuna este condiționată sau condiționează, într-o oarecare măsură, civilizația, fiind, în primul rând, o dovadă a performanței gândirii umane, transpusă în limbaj. Popper susține că „momentul când limbajul a devenit uman a fost strâns legat de momentul în care omul a inventat o poveste, un mit pentru a scuza o greșeală pe care a făcut-o... și sugerez că evoluția limbajului specific uman își are în mare măsură originea în descoperirea unor mijloace sistematice de a nega o știre falsă, de exemplu o alarmă falsă și în descoperirea înrudită știrilor false – minciuni – folosite fie ca scuze, fie în glumă”². Însă înșelăciunea este considerată un factor al civilizației și din alt motiv, stipulat în cartea filosofului francez Bernard Stiegler *Aimer, s'aimer, nous aimer: du 11 septembre au 21 avril*, în care acesta din urmă îi conferă minciunii statutul de bază, temelie a societăților, care sunt

¹Cuceș, C., *Minciună, contrafacere, simulare. O abordare psihopedagogică*, Iași, Polirom, 1997, p. 13

²Steiner, 1983, p. 294.

constituite dintr-o sumedenie de restricții, reguli, norme. Contrafacerea sunt metode discrete și subtile de a sfida restricțiile, în timp ce aparențele rămân intacte, asigurându-se astfel funcționalitatea orânduirii sociale.

Interesant este însă că minciuna nu este un apanaj specific uman, ea se întâlnește și în lumea animală și chiar și în lumea vegetală. Potrivit psihologilor Bond & Robinson, orhideele (*Ophrys speculum*) atrag insectele prin faptul că răspândesc un miros ce-l imită pe cel al hormonilor sexuali emiși de aceștia, asigurându-și astfel răspândirea polenului. DeWaal descrie comportamentul cimpanzeilor masculi, care se amăgesc reciproc, atunci când determină care dintre ei este mai puternic. Cimpanzeii își arată dinții în semn de frică și pentru a nu se da de gol în confruntarea cu oponentul, se întorc cu spatele atunci când apare această manifestare a slăbiciunii. DeWaal relatează chiar și un caz, în care cimpanzeul a tras foarte repede buzele în jos, acoperindu-și dinții, pentru a nu-și trăda astfel frica.

Însă ce este minciuna? Cum o putem defini și restrânge astfel registrul atât de larg al sensurilor posibile? Majoritatea cercetătorilor în domeniu declară că minciuna este un enunț intenționat. Astfel, Ekman consideră înșelăciunea ca pe o „opțiune deliberată de a induce în eroare o persoană țintă, fără a o preveni în niciun fel în legătură cu această intenție”³. Vrij nu este de acord cu această definiție și o propune pe următoarea „minciuna este o încercare intenționată, reușită sau eșuată, care se face fără înștiințare, de a crea unei alte persoane o părere, pe care *cel* ce o comunică o consideră falsă”⁴. Într-un interviu recent, Claudine Bilan susține că „un mincinos este o persoană care intenționează să abuzeze în mod deliberat de o altă persoană, fără a-i da nici un avertisment și fără ca victima să-i fi cerut să facă acest lucru. Mincinosul știe adevărul. El alege să spună adevărul sau nu”⁵. Dacă e să studiem atent aceste definiții, decupăm ușor componentele indispensabile actului de minți. În primul rând, e o anumită capacitate proiectivă, care să permită să trecem dincolo de prezent. Este necesară și cunoașterea adevărului, dar și abținerea de a-l exprima. Și nu în cele din urmă, esențială este și însușirea de a fructifica efectiv avantajul de a ști mai mult decât alt subiect, de a i-o lua înainte.

Deși definițiile citate oferă o imagine mai clară despre natura înșelăciunii, mai există un aspect care necesită a fi precizat: care sunt formele pe care le îmbracă? Mark Twain, de exemplu, spusese cândva: „Există trei feluri de minciuni: minciunile, minciunile sfinte și statistice”. Nu știm dacă Paul Ekman a ținut cont de clasificarea marelui scriitor, însă el propune alte două tipologii, prima vizând accepțiunea largă a ceea ce înseamnă minciună, sens derivat și din definiții, adică *contrafacerea intenționată a adevărului*, iar a doua înglobând un aspect mai puțin așteptat și anume, *tăinuirea adevărului* „când un mincinos ascunde informațiile adevărate, dar nu raportează fals”.

Philippe Turchet, un cercetător în domeniul sinergologiei, știință ce se axează pe studiul limbajului corporal, a stabilit 3 tipuri de minciuni. Primul este *minciuna de supraevaluare*, care constituie o etapă obligatorie de afirmare a identității individului socializat. Reușita socială implică și nevoia de a acționa pentru a reuși social, fapt pentru care individul se proiectează în ceea ce dorește să devină. Sociologii americani Joan Harvez și Cynthia Katy au ajuns la o concluzie, vorbind despre „complexul impostorului”. În opinia lor, sprijinită pe studii specializate, cu cât un om accede la o poziție mai importantă în ierarhia

---

³Ekman, P., *Minciunile adulților: Indicii ale înșelătoriei în căsnicie, afaceri și politică*, Trei, 2009, p. 48.

⁴Vrij, A., *DETECTING LIES AND DECEIT The Psychology of Lying and the Implications for Professional Practice*, First published by John Wiley & Sons, Ltd., 2000, p. 17.

⁵Bilan, C., *Psychologie du menteur*, Odile Jacob, 2004, p. 49.

socială, cu atât este mai angoasat, considerând că ocupă un post pe care nu-l merită. Omul se supraestimează și-și lucrează asupra promovării sale sociale, minciuna de supraevaluare permițând oricui să fie „cineva”. Individul, pur și simplu, se confruntă cu situații în care, pentru a ieși basma curată, alege, din tot arsenalul mijloacelor de care dispune, să se supraevolueze. Urmează *minciuna de încuviințare*, care este o minciună socială, ce constă în a nu-ți contrazice interlocutorul niciodată, de teamă ca relațiile cu ceilalți să nu fie perturbate din această cauză. Minciuna de încuviințare riscă să apară de fiecare dată când stabilitatea situației este preferabilă modificării sale, în numele unor motive personale. Se consideră a fi o minciună din lașitate și un simptom al ipocriziei. Și ultima, *minciuna prin omisiune*, se numără printre minciunile aparent lipsite de importanță, care antrenează individul în falsificarea realității, prin faptul că nu o expune în mod exhaustiv. Un exemplu poate fi situația când cineva recunoaște că s-a întors târziu seara trecută acasă, dar evită să spună cu cine a fost.

DePaulo, Kashy, Kirkendol, Wyer & Epstein vin cu o altă clasificare, realizată, la fel, în trei trepte. Ei vorbesc despre falsificări sau minciuni directe, exagerări și minciuni subtile⁶. Minciunile directe sunt cele în care informațiile transmise sunt complet diferite de ceea ce minciunosul consideră a fi adevărul. Un suspect vinovat, care neagă orice fel de implicare în crimă, spune o minciună directă. Exagerările sunt contrafaceri, în care faptele sunt supra- sau subevaluate, subevaluarile fiind numite și minimizări. Oamenii pot exagera regretul lor în legătură cu faptul că au întârziat la o întâlnire cu prietenii sau pot să se prezinte mai sânguincioși decât sunt în realitate în timpul unui interviu de angajare. Minciunile subtile implică adevăruri literale, care sunt concepute să inducă în eroare, sau disimularea informațiilor, prin eschivarea de la o întrebare, sau omiterea detaliilor relevante. De exemplu, cineva, cărui nu-i place un tablou realizat de un prieten de-al său, poate să-și mascheze atitudinea prin faptul că spune că îi plac culorile deschise folosite în pictură. Sau pasagerii care descriu ofițerilor vamali conținutul bagajelor lor, tănuiesc intenționat anumite informații dacă au în posesie droguri ilegale. După ce am stabilit formele variate în care apare minciuna, am prezentat câteva clasificări propuse de renumiți cercetători în domeniu, putem să ne punem firească întrebare: de ce mint oamenii? Care sunt motivele ce stau la originea acestui proces? Sunt previzibile sau printre ele se găsesc și elemente cu totul neașteptate?

De obicei, când oamenii se gândesc la înșelăciuni, evocă amintirea celor ce sunt folosite pentru a câștiga bunuri materiale, sau pentru a evita pierderile materiale ori pedepsele. Acest gen de minciuni sunt văzute ca fiind egoiste, amenințătoare pentru relațiile sociale, periculoase pentru victime și contribuie semnificativ la crearea unei reprezentări negative în rândul populației generale. Cu toate acestea, oamenii mint și din cauza unor motive psihologice, care schimbă atitudinea față de înșelăciune într-un sens pozitiv. De exemplu, imaginea sinelui în interacțiune cu ceilalți este diferită de sinele adevărat. Plasați într-un context social, tindem să ne conformăm așteptărilor celor din jur, de aceea oamenii mint pentru a evita jena: cine ar vrea să-și dezvăluie anumite incapacități, erori, sau gânduri indecente, imorale întregii lumi? Uneori mințim pentru a-i proteja pe ceilalți. Nimeni nu este dispus să spună adevărul gol goluț unui prieten dacă ar ști că astfel i-ar răni sentimentele.

Paul Ekman a realizat chiar și o cercetare pentru a stabili care sunt motivele cele mai des invocate de oameni pentru a-și justifica minciunile. Astfel, a realizat un clasament bazat pe frecvențele răspunsurilor primite. Cauzele cele mai des întâlnite sunt:

I. Pentru a evita pedepsele.

---

⁶Vrij, A., DETECTING LIES AND DECEIT *The Psychology of Lying and the Implications for Professional Practice*, Second edition by John Wiley & Sons, Ltd., 2000, p. 16.

- II. Pentru a obține o recompensă, pe care, în alte condiții, nu ar obține-o la fel de repede.
- III. Pentru a proteja o altă persoană de pedepse.
- IV. Pentru a câștiga admirația celorlalți.
- V. Pentru a evita o situație jenantă.
- VI. Pentru a păstra discreția, fără a anunța intenția de a păstra anumite informații secrete.
- VII. Pentru a obține puteri asupra altora, controlând informațiile care ajung la receptor.

Evaluând lista obținută, este ușor de observat o oarecare grupare a motivelor în două mari categorii: motive „egoiste” și motive „altruiste”. Prin intermediul acestei observații am putea explica natura duală nu numai a reprezentărilor despre minciună, ci a procesului în sine. Într-adevăr, într-un studiu realizat de Backbier⁷, când participanților li s-a cerut să descrie atitudinea față de înșelăciune, inițial au reacționat spunând că „a minți este rău”, iar mai apoi, analizând întrebarea pusă în profunzime, amintindu-și situații în care ei înșiși au mințit, s-au arătat mult mai toleranți față de minciună.

Mai mult, Vrij introduce un nou concept, și anume cel de *minciună socială*. Cercetătorul olandez susține: „conversațiile ar putea deveni incomode și nepoliticoase și interacțiunile sociale, inclusiv prietenile și relațiile romantice, s-ar putea transforma cu ușurință într-un chin în cazul în care oamenii ar fi să spună adevărul tot timpul”⁸. Iată de ce este mai util să ne prefacem ocupați atunci când colegii de serviciu ne invită la prânz, decât să recunoaștem că găsim compania lor plictisitoare și am prefera s-o evităm. Sau ar fi mult mai indicat să ne arătăm ca fiind entuziasmați de un cadou scump oferit de un prieten, decât să lăsăm de înțeles că nu ne-a plăcut. Relațiile sociale beneficiază de faptul că oamenii își fac complimente, deoarece le place să fie măguliți în acest mod. Iată de ce Vrij ajunge la concluzia că minciunile sociale au la bază motive psihologice și servesc atât celui care le spune, cât și în interesul altora.

Studiul mecanismului ce poartă denumirea de minciună se dovedește a fi o adevărată provocare. În primul rând, pentru că este o temă ce se bucură de o atenție sporită, nu numai din partea cercetătorilor, ci și a publicului larg, fiind actuală oricând și oriunde. Curiozitatea manifestată față de fenomenul respectiv nu este de mirare, fiecare din noi având măcar o experiență legată de procesul de a minți. Fie de pe poziția celui care minte, fie de pe cea a celui care este mințit, ne confruntăm zilnic cu înșelăciunea. O concluzie care, la prima vedere ne poate șoca, însă trebuie acceptată, dat fiind muntele de dovezi ce le are în spate. Și aici intră în scenă al doilea motiv care oferă domeniului respectiv de cercetare un farmec aparte, și anume dualitatea formelor și a cauzelor ce generează minciuna. Obișnuiți, încă de mici, cu ajutorul basmelor ce ne erau citite înainte de somn, să gândim în registru de bine/rău, alb/negru, având de a face cu un proces atât de complex cum este înșelăciunea și nereușind să-l încadrăm într-o tabără sau alta, nu ne rămâne decât să apelăm la faimosul, printre rândurile studenților, de la psihologie cel puțin, *depinde*. Renunțăm atunci la gândirea în registru binar și lărgim viziunea astfel, încât să avem suficient spațiu pentru perspective diverse, uneori diametral opuse, însă necesare pentru a putea accede la o înțelegere cât de cât reală a fenomenului. În articolul de față am punctat elemente esențiale ale mecanismului de minciună. Nu este, nici pe departe, o trecere în revistă exhaustivă a unor nume importante sau a teoriilor existente, ci doar o încercare de a contura o imagine cât mai clară despre înșelăciune.

---

⁷ Vrij, A. DETECTING LIES AND DECEIT *The Psychology of Lying and the Implications for Professional Practice*. Second edition by John Wiley & Sons, Ltd., 2000, p. 34.

⁸ Vrij, A. DETECTING LIES AND DECEIT *The Psychology of Lying and the Implications for Professional Practice*. Second edition by John Wiley & Sons, Ltd., 2000, p. 20.

Minciuna se află în exil. De ce oare? Pentru că este periculoasă și dăunătoare societății în general și dezvoltării umane, în particular? Dar atât timpul, cât și cercetările și relațiile oamenilor de știință au reușit să demonstreze și opusul acesteia teze. Pentru că este condamnabilă din punct de vedere moral, etic? Și aici putem aduce contraargumente numeroase, apelând la minciunile spuse în folosul altuia. Credem, însă, că dizgrația înșelăciunii se datorează lipsei de cunoaștere. Iar minciuna merită să fie studiată, înțeleasă, explicată, conștientizată, acceptată. Scopul discursului nostru a fost, astfel, divulgat. Nu este decât o invitație la noi descoperiri, pentru că mai sunt atâtea de spus și de aflat.

Referințe bibliografice:

1. Cucuș, C., *Minciună, contrafacere, simulare. O abordare psihopedagogică*, Iași, Polirom, 1997, p. 13.
2. Ekman, P., *Minciunile adulților: Indicii ale înșelătoriei în căsnicie, afaceri și politică*. Trei, 2009, p. 48.
3. Bilan, C., *Psychologiedu menteur*, Odile Jacob, 2004, p. 49.
4. Vrij, A., *Detecting Lies and Deceit. The Psychology of Lying and the Implications for Professional Practice*, First published by John Wiley & Sons, Ltd., 2000, p. 17.

ASPECTE ALE ASISTENȚEI SOCIALE A COPIILOR DIN FAMILIA INCOMPLETĂ

Ina Galbur, studentă, Facultatea de Pedagogie, Psihologie și Asistență Socială,
Universitatea de Stat „Alecru Russo” din Bălți

Coordonator științific: Galina Petcu, conf. univ. dr.

As a result of a range of modification such as: social modernization process, the intensification of population's mobility, the liberalization of social norms and increasing economic independence of women and youth, we distinguish a new form of family: single-parent family. Being a non standardized unit it apparently raises a sum of deviations from the functions assigned to a complete family with a rhythm of development up to a normal one. Whatever is the cause that led to single parental family, most of all the consequences affect the aspects of child development as the most helpless prisoner. Depending on the functions that are performed by a complete family, the child is subjected to a psycho-social development mechanism more or less stable that has the aim of training a generation of trust. The goal is the same in the single parent families too, but whether we want or not, if there is a shortage - the result becomes undesirable one. Thus the content of the topic "Psychosocial Aspects of children from the single parent families" first of all highlights psychological and social deviations of the child, as a result of single parental family. Even if single parentness becomes something natural in our society, simultaneously with increasing of its acceptance, there can be detected an amount of problems linked with educational, social, economic, psychological issues and not last health issues that are present at the members of the family. Thus the need of social assistance intervention and not only of this, in order to prevent this family model, or support them through various activities and programs necessary for normal growth and development of children, is evident.

„Familia este leagănul naturii umane...” (H. Cooley)

Evidențiată cu aparența încă din epoca de piatră, între membrii căreia se satisfăceau doar instinctele biologice și nu se putea vorbi despre relații personale, patrimoniale sau funcții, familia capătă noi forme de interpretări odată cu dezvoltarea avansată a societății. Ulterior, se ramifică cerințele față de acest grup, modificându-i structura, accepțiunea, funcțiile, scopurile și mijloacele necesare existenței sale.

Familia, pe care o numim completă, reprezintă forma clasică a acesteia: soț, soție, copii. Analiza conceptului în literatura de specialitate a demonstrat că stabilitatea și integritatea familiei este perturbată. Tendințele dezvoltării instituției familiei sînt prezentate prin modificarea comportamentelor nuptiale și apariția modelelor familiale alternative. Unele transformări ale structurilor și funcțiilor familiale reprezintă rezultatul procesului de modernizare socială, ce se produce prin progresul tehnologic, creșterea mobilității sociale, liberalizarea normelor sociale și creșterea independenței economice a femeilor și tinerilor.

Astfel încît, în prezent, conceptul standardizat de familie, mai ales în mediul urban, este înlocuit cu alt gen de familie, cu o compoziție redusă: un părinte și copii. Acest tip de familie se numește „familie incompletă”. Literatura anglo-saxonă utilizează pentru prima dată termenul de „one (single)-parent family”, începînd cu mijlocul anilor 1960, iar zece ani mai tîrziu, acest termen avea un corespondent francez: „famille monoparentale” [9].

Desemnînd o unitate socială constituită dintr-unul sau mai mulți copii și un părinte, acest termen s-a impus repede în fața altora (părinți izolați, mame necăsătorite), deoarece exprimă un nou mod de a privi un comportament, care pînă nu demult a fost considerat marginal ori chiar deviant, generator de tulburări psihologice și sociale.

Conform datelor statistice înregistrate în Republica Moldova peste 16% sau 140,7 mii din gospodăriile familiale sînt familii monoparentale, alcătuite din mamă sau tată și copil/copii. În mediul urban, ponderea acestor gospodării era cu 9,2 puncte procentuale mai mare decît în mediul rural. În funcție de părintele prezent, 27% sînt bărbați și 73% sînt femei. Cauzele cele mai frecvente, care determină stabilirea modului monoparental sînt: plecarea unuia din părinți peste hotarele țării în căutarea unui loc de muncă - 73 %, divorț - 16 %, decesul unuia dintre părinți - 6 %, nașterile extraconjugale - 4 % [3].

Studiile efectuate de UNICEF (anul 2006) constată că circa o treime (31%) din copiii mai mici de 15 ani nu locuiesc cu ambii părinți, dintre care 13 % nu locuiesc cu mama, iar 25 % nu locuiesc cu tatăl lor. Apărut ca model alternativ de viață, acest model familial implică, în general, copiii mai vulnerabili, de cele mai multe ori de vîrstă preșcolară [7].

În mod evident, odată ce nu se respectă normalitatea, se lezează funcțiile principale ale acestei structuri, ulterior întreaga societate își pierde existența, deoarece anume familia, ce are la bază relațiile biologice și sociale, are drept scop principal pregătirea unei generații viitoare, sănătoase și temeinic formate, care să participe la dezvoltarea și continuitatea societății.

De obicei, în familiile monoparentale, procesul educației, ca funcție primordială a acestei unități în domeniul formării copilului, este deformat. Mamele, fiindcă în cele mai dese cazuri cu ele rămîn copiii, sînt nevoite să demonstreze atît lor, cît și fostului soț și celor din jur, că pot să se isprăvească cu educația copilului. Acest lucru nu este atît de simplu. Emotivitatea înaltă a femeii le împiedică să fie un bun îndrumător, iar emoțiile negative și supărarea pe fostul soț se revarsă asupra copilului, vîzînd în el calitățile tatălui, pe care nu le poate suporta. În alte cazuri, mama se închide în sine și încetează să înțealegă lumea înconjurătoare, precum și pe propriul copil. Rezultatul acestor urmări întotdeauna este unul: starea mamei se răsfrînge direct asupra copiilor, influențînd negativ psihicul lor. Conform studiilor, în cazul desființării unei familii, părinții pot ocupa două poziții în privința educării copilului:

1. *Au aceeași direcție în procesul de educație, astfel copilul își continuă neschimbat activitatea spre atingerea anumitor scopuri.*
2. *Au direcții opuse în procesul de educație, astfel copilul este dezorientat și foarte greu se adaptează în contextul social [8].*

Specialistul rus N. Soloviov consideră că un tată înzestrat cu potențiale posibilități, în procesul educației nu este mai prejos față de mamă. În această funcție el este ca și mama, pregătit din punct de vedere natural și social. În primul rînd, el dispune de un sistem nervos echilibrat, adică tatăl impune copiilor mai puține însărcinări și rareori le amîna. În procesul pedagogic, acesta este un plus. În al doilea rînd, un bun educator trebuie să posede cunoștințe profunde din diferite domenii, iar volumul cunoștințelor tatălui nu este mai mic decît al mamei, ba chiar, în unele cazuri, poate fi mai mare. Și în al treilea rînd, un bun educator trebuie să dispună de timp pentru procesul de educație, iar tatăl dispune de acest timp și cel mai adesea el este mai mare decît cel al mamei [11].

Familia reprezintă un prim instrument de reglare a interacțiunilor dintre copil și mediul social. Modul de relaționare dintre familie, climatul afectiv și modelul sociocultural al acesteia sînt importante pentru procesul de integrare și construire a comportamentelor sociale. Prin relațiile sale cu mama, cu tata și cu frații, copilul se integrează în relațiile sociale, se apropie de societate, își cunoaște valoarea și-și descoperă propria persoană.

Brazelton și Greepspan (2001) au identificat nevoile copilului pentru o dezvoltare normală ca fiind următoarele:

- a. nevoia de a avea relații emoționale calde, apropiate, stabile;
- b. nevoia de a fi protejat fizic, de a avea siguranță și o viață bine organizată;
- c. nevoia de experiențe adaptate nivelului de dezvoltare a copilului;
- d. nevoia de limite, de viață cotidiană structurată și de responsabilități adecvate nivelului de dezvoltare;
- e. nevoia de experiențe adecvate diferențelor individuale ale copilului, intereselor lui particulare;
- f. nevoia de a trăi într-o comunitate stabilă, de a beneficia de sprijinul și cultura acesteia. [6]

În cazul familiilor monoparentale, aceste nevoi se asigură foarte greu, mai ales stabilirea relațiilor dintre copiii acestor familii cu lumea înconjurătoare. În cele mai multe cazuri, e posibil ca durerea să nu fie vizibilă, dar dacă părinții s-au separat, vrem noi sau nu vrem, copilul va suferi și această durere poate rămîne pentru toată viața. Frica, neîncrederea în sine, supărarea și ura față de cei din jur conduc la apariția și manifestarea agresivității la copil. La unii, această agresivitate este îndreptată spre el însuși, fiind exprimată prin sentimente de vină sau o dispoziție depresivă permanentă. Durerea sau suferința copiilor poate să se manifeste la următoarele nivele:

1. *Fizic*: oboseala, lipsa de energie, slăbiciune musculară, susceptibilitatea mai accentuată la îmbolnăviri. Conform studiului Demografic și de Sănătate din Republica Moldova, numărul copiilor frecvent bolnavi din familiile monoparentale, comparativ cu familiile complete, era de 3,9 ori mai mare, iar frecvența copiilor bolnavi din familiile monoparentale, pe o perioadă de timp, este de patru ori mai mare decît la cei din familii complete. La aceasta contribuie consecințele stresului provocat de divorț, deces, dar și activitatea medicală joasă a părintelui [3];

2. *Mental*: negare, confuzie, lipsa de concentrare, dificultăți în luarea deciziilor, preocupări neadecvate;

3. *Emoțional*: tristețe, dor, furie, vinovăție. Aceste trăiri negative se dezvoltă în câteva faze sau stadii:

- *Faza de șoc*: se manifestă reacția de negare a realității. Este o stare-tampon, o protecție naturală, pe care psihicul o folosește pentru a face față șocului. Copiii pot nega realitățile circumstanțiale și ajung să se bucure de amintirile pe care le au, să privească trist pozele vechi. Sînt capabili de orice compromis, numai ca să-și vadă părintele sau, cel puțin, să-i audă vocea la telefon.
- *Faza de suferință și dezorganizare*: este perioada în care se resimte impactul pierderii relației cu cel drag și așteptat. Caracteristicile acestei faze sînt: suferință emoțională acută, depresie, gînduri suicidare, tulburări de somn, anxietate, sentimente de abandon, vinovăție, furie.
- *Faza de reorganizare*: se trece de la o stare de mîhnire intensă la cea de tristețe moderată.
- *Faza de acceptare*: este etapa în care copiii acceptă situația și realitatea, încercînd să-și gestioneze propria viață cu mici susțineri din partea părintelui de moment [8].

Pentru ca copilul să treacă cu ușurință toate aceste faze, specialiștii propun ca părintele să urmeze următoarele reguli:

I. Sentimentele și grijile copilului ar trebui să prevaleze. De îndată ce copilul încearcă să vorbească despre sentimentele sale încetați imediat orice activitate și concentrați-vă asupra copilului. Este important să-i trimiteti mesajul: „sentimentele tale sînt importante pentru mine și eu voi găsi timp să te ascult, tu nu mă deranjezi”.

II. Cînd copilul își împărtășește tristețea, supărarea, vina, rușinea, fie verbal sau fizic, nu cereți ca aceste sentimente să fie amîinate, negate sau ascunse. Ca să înăbușiți durerea este necesară foarte multă energie prețioasă, care mai bine să fie folosită pentru a gestiona toate schimbările legate de pierdere.

III. Cînd sentimentele copilului se deosebesc de ale dumneavoastră ca durată și periodicitate, respectați această deosebire și nu criticați sau vă întristați de spusele și acțiunile copilului. Este recunoscut faptul că acceptarea și recunoașterea fiecărei emoții la momentul apariției ei, permite copilului să treacă de la o stare emoțională la alta, astfel încît durerea să se încheie.

IV. Rețineți: deseori, copilul, pur și simplu, dorește ca cineva să fie martor la durerea sa. Dacă aveți o relație strînsă cu el, ceea ce îi spuneți ar putea să fie mai puțin important decît ceea ce faceți. O atingere cu mîna a genunchiului, mîna în jurul gîtului sau umărul oferit pentru a se plînge, poate să confere copilului un confort profund [7].

De menționat faptul că copiii suportă suferința și durerea altfel decît adulții și acest lucru se datorează particularităților de dezvoltare cognitivă, emoțională și socială. În asemenea mod pot fi ei caracterizați:

- trăiesc totul într-o mai mare măsură la nivel fizic;
- se exprimă mai puțin în mod verbal;
- își exprimă furia într-un mod foarte direct;
- trăiesc pierderea și durerea discontinuu [9].

Creșterea și dezvoltarea copilului într-o familie monoparentală întîmpină următoarele dificultăți ce țin de:

- a. dezvoltarea personală și interpersonală;
- b. sănătatea emoțională, cognitivă și fizică;
- c. probleme comportamentale, inclusiv cele legate de consumul de droguri și alte substanțe toxice;
- d. luarea deciziilor;
- e. probleme legate de orientarea vocațională;
- f. vulnerabilitatea în fața traficului de fîințe umane și a altor acțiuni ilegale [10].

Din perspectiva dezvoltării copilului, în funcție de împrejurări, normele sociale și mediul cultural al comunității, copiii din familii monoparentale întîmpină dificultăți, în ceea ce privește comunicarea, astfel scăzînd nivelul reușitei școlare și dorința de a învăța. Potrivit statisticii, copiii ce au crescut în familii monoparentale, din cauza unei instruirii necalitative, obțin, în rezultat, și un venit foarte mic. În urma cercetărilor realizate de către Centrul Demografic și de Sănătate din Republica Moldova, s-a demonstrat că numărul de copii ce învățau pe calificativele „bine” și „eminent” din familiile complete era de 35% față de 24% din familiile monoparentale [3].

În opinia specialistului B. I. Kociubeia, lipsa tatălui în familie afectează posibilitățile matematice, atît la băieți, cît și la fete. Specificul sferei intelectuale este oferit de către tată. Lipsa tatălui împiedică formarea înțelegerii logice față de lumea înconjurătoare. Rezultate îmbucurătoare nu se înregistrează nici la științele umaniste și nu pentru că un asemenea copil nu are abilități de a învăța, dar pentru că nu are o gîndire logică dezvoltată. Printre copiii din familii incomplete, este o rată mică în ceea ce privește continuarea studiilor în instituțiile universitare, anume din cauza situației materiale insuficiente [11].

La nivel psihologic, studiile efectuate arată că lipsa unuia dintre părinți duce la deteriorarea imaginii de sine, copiii demonstrând o autopercepție lacunară, caracterizată prin predominarea eului fizic sau psihologic, dar și a celui filozofic. Aceste rezultate denotă inacceptarea statutului social și a dificultăților de integrare socială, precum și o autocușare fragmentară, asociată unei tensiuni interne puternice.

Problemele comportamentale și emoționale identificate la copii din familii monoparentale sînt:

1. iritabilitate, hiperreactivitate;
2. comportament deviant;
3. anxietate, fobii;
3. negativism, abandon școlar;
4. tulburări de somn;
5. tulburări ale comportamentului alimentar;
6. tulburări ale proceselor cognitive;
7. agresivitate față de frați, colegi [10].

Țiutul liber de care dispun copiii din familii incomplete este ocupat ineficient cu activități, precum:

- ascultarea muzicii;
- vizionarea programelor de televiziune;
- distrații (bar, discotecă, plimbări);
- munca în gospodărie (care deseori nu corespunde dezvoltării fizice a copilului);
- calculatorul și navigarea pe Internet [6].

Din cele relatate, observăm că familia monoparentală, aparentă cu o structură nestandardizată, se confruntă cu un surplus de probleme, comparativ cu o familie completă, atît de caracter psihologic, cît și social. În scopul studierii mai exacte și argumentate a dificultăților specifice acestor modele, am orientat o cercetare preventivă asupra unor familii monoparentale din mun. Bălți. Majoritatea familiilor investigate aveau ca părinte „mama-singuratică”, iar numărul mediu de copii aflați sub întreținere este de 1 - 2. Majoritatea respondentelor nu consideră real nașterea mai multor copii, chiar dacă vor avea posibilitatea să se recăsătorească, din motivul situației materiale minore, a problemelor specifice și nu în ultimul rînd, evitarea unei eventuale greșeli de creștere a copilului fără supravegherea tatălui.

Rezultatele acestui studiu ne permit să constatăm că vîrsta medie a părintelui-mamă este de 25 - 36 de ani, 10% din respondente au studii superioare, 50% studii medii de specialitate și 40% studii gimnaziale și medii. Cauzele ce au stat la baza monoparentalității sînt: 30% - decesul soțului, 15% - dispariția soțului, 15% - divorț și 40% - nașteri în afara căsătoriei.

Cercetînd problemele de ordin economic cu care se confruntă familiile monoparentale, am dedus că venitul de care dispun abia de ajunge pentru a face față tuturor serviciilor (comunale, transport, educație), iar părintele lucrează într-un regim nestandardizat, în scopul supravegherii copiilor. Îmbucurător este faptul că chiar dacă aceste familii duc niște lipsuri la nivel material, în cercul lor domină în permanență dragostea, respectul, susținerea reciprocă, reieșind din considerentul că lipsește celălalt părinte și toate trăirile emoționale se împart la două persoane.

Referitor la Țiutul acordat copilului, majoritatea familiilor se plîng de lipsa Țiutului liber. Această insuficiență se explică din două motive:

- Părintele este suprasolicitat la serviciu;
- Copilul se simte mai comod în anturajul semenilor sau prietenilor.

În cazul fiecărui părinte sînt evidente abilitățile copiilor lor. Cu toate acestea, în familiile monoparentale, posibilitățile de a le dezvolta sînt minime, din lipsă de resurse. Chiar dacă există unele momente de tensiune, ca și în orice alt tip de familie, relația părinte-

copil este una pozitivă și îmbucurătoare. Toate familiile incomplete au relatat că în anturajul lor domină ordinea și disciplina, fiecare cunoscându-și obligațiile casnice și îndeplinindu-le fără mari discuții, ceea ce permite prezența unei atmosfere relaxate și liniștite. În special, la aceste modele de familie se observă o diferențiere strictă a funcțiilor casnice, din cauza lipsei de timp, multe activități ale părintelui ce lipsește trebuie să le îndeplinească copilul, dar acest lucru nu creează nicidecum disconfort, ba dimpotrivă, crește și dezvoltă responsabilitatea și în plus, copilul înțelege că este util și contribuie la dezvoltarea familiei sale.

Absolut toate mamele singure au vorbit copiilor lor despre cauzele separării de celălalt părinte: în funcție de vîrstă, cu accentuări detaliate sau elementare. Este foarte importantă cunoașterea cauzei, aceasta însuflă copilului încredere, sentimentul tratării personalității sale ca una importantă și-i permite să analizeze cazul și din vizibilitatea consecințelor, conștientizînd că o asemenea situație va trebui evitată în viața personală de mai departe.

Din lista greutăților împlinite în procesul de educare s-au evidențiat: problematica crizelor de vîrstă, scăderea reușitei școlare, din cauza dezvoltării insuficiente a logicii caracteristice unui bărbat. Cel mai greu este să educi un băiat în cazul mamei singure, deoarece lipsește modelul bărbătesc, se dezvoltă dezinteresul față de activitățile masculine și poate apărea riscul supraașezamentului față de mamă, care mai tîrziu afectează viitoarea relație de familie a tînărului. Cele mai evidente greutăți, împlinite de copil din cauza lipsei tatălui, țin de asigurarea materială, diferențierea de cei din jur, lipsa sentimentului de protecție și o simplă dorință de comunicare. Fiecare respondent a menționat că nu contează vîrsta, copilul întotdeauna are nevoie de tată. În linii generale, foștii soți care contribuie la procesul de educare a copiilor lor, aplică forme total diferite de cele ale mamei: mai liberale, mai atractive din prisma copilului și asta din cauza numărului redus de vizite, fiindcă tot ceea ce pozezi rar este mai acceptat și mai bun.

În concluzie, este de menționat faptul că chiar dacă bîntuie prejudecăți că ar fi demodat modelul clasic familial, anume el asigură realizarea eficientă a funcțiilor predispușe acestui grup important societății. Toate consecințele afectează în cea mai mare măsură aspectele dezvoltării copilului ca cel mai neputincios prizonier. Necesitatea asistenței psihosociale a copiilor din familii monoparentale este determinată de ascensiunea progresivă a ponderii acestor tipuri de familie, iar gravitatea realității denotă că în familiile respective copilului nu-i sînt asigurate prezența, sprijinul și contribuția atît de necesară a ambilor părinți, la formarea climatului favorabil pentru o dezvoltare armonioasă.

Ca problemă actuală, fenomenul monoparentalității își evidențiază specificul atît în efecte pozitive, cît și negative, în aparență mai profund. Este necesară conștientizarea în masă a acestui fenomen, pentru a-i evita cît de cît efectele negative.

Din considerentele argumentate în studiu, activitățile asistențiale ar diminua, într-o oarecare măsură, consecințele monoparentalității în viața copilului. Realmente, ar trebui să se inițieze cu activități de prevenire și, nu în ultimul rînd, implicare directă în cele deja existente, fiindcă majoritatea familiilor de acest tip au nevoie de această intervenție. Ar fi foarte bine să se introducă încă din programele de învățămînt liceal cursuri și diverse seminare de instruire și formare a unor abilități de pregătire pentru viața de familie. Conștientizarea rațională a efectelor negative a monoparentalității se face, înainte de toate, prin prezența directă a modelului familial standardizat, de aceea cea mai mare atenție ar trebui de acordat copiilor orfani, care percep familia într-o formă idealizată. Ar fi binevenită și metoda testării psiho-sociale a viitorilor soți înainte de căsătorie, asemeni examenului medical, pentru a stabili gradul în care sînt pregătiți pentru inițierea unei familii, mai ales educarea copiilor.

Scopul asistentului social ar fi să catalizeze mobilitatea energiilor și forțelor de ajutorare, sprijinindu-se pe resursele familiei și ale ambianței, avînd în centru *copilul*.

Referințe bibliografice:

1. Bulgaru, Maria, Dilion, Marcela, *Asistența socială în perioada de tranziție: probleme și modalități de soluționare*, Chișinău, USM, 2000, 134 p.
2. Bulgaru, Maria, Dilion, Marcela, *Concepte fundamentale ale asistenței sociale*, Chișinău, USM, 2000, 316 p.
3. Corcodel, Diana, *Aspecte medico-sociale și psihologice ale sănătății copiilor de vârstă preșcolară din familii monoparentale*, // Analele științifice ale Universității de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițeanu”, 2006, p. 61-73.
4. Coulshed, Veronica, *Practica asistenței sociale*, București, Editura Alternative, 1993, 153 p.
5. Emese, Florian, *Dreptul familiei*, București, Editura Lumina Tipo, 1997, 216 p.
6. Lazăr, Gheorghîța, *Rolul asistentului social în integrarea socio-educatională a copilului* // Revista de Asistență Socială, nr. 1-2, 2005, p. 149-155.
7. *Managementul și acordarea serviciilor sociale de tip nou pentru copiii din familii în situații de risc*, Chișinău, vol. V, Ediția II, 2007, p. 71-80.
8. Miron, Angela, Bulgaru, Maria, *Consecințele divorțului asupra copiilor*// Analele științifice ale Universității de Stat din Moldova, 2000, p. 60-69.
9. Parkinson, Lisa, *Separarea, divorțul și familia*, București, Editura Alternative, 1993, 175 p.
10. Verdeș, Angela, *Fenomenul separării și impactul lui asupra dezvoltării afectivității la descendenții familiilor temporar dezintegrate*// Psihologie Pedagogie Specială Asistență Socială, revista Facultății de Psihologie și Psihopedagogie Specială a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă”, nr. 1(6), 2007, p. 63-71.
11. Николаева, И. Г., *Воспитание ребёнка в неполной семье*, Ед. Владос, 2006, 153 с.

SPECIFICUL PROBLEMELOR PSIHO-SOCIALE CU CARE SE CONFRUNTĂ FAMILIA TÎNĂRĂ

Anghelina Banuh, masterandă, Facultatea de Pedagogie Psihologie și Asistență Socială,
Universitatea de Stat „Alecru Russo” din Bălți

Coordonator științific: Valentina Pritcan, conf. univ. dr.

Recenzent: Elena Zolotariov, conf. univ. dr.

Marriage is the beginning of a new life of couple, it's the beginning of his and hers life as a family. In other words, marriage puts the base of family. Young family is one of the most vulnerable group of society due to a whole complex of psychological, sociological, economic and legal problems. In order to solve these problems or not to let them get bigger, to ensure the proper functioning of young family spouses is necessary a real support. In this case, social worker's role is needed and required, for he is the social actor that helps to prevent and solve the problems that young family can't face at the moment.

Istoria vie a umanității, sub dimensiunile sale biologică, psihologică, socioculturală, economică și politică aparține familiei, coexistenței bărbatului și a femeii, a relațiilor dintre ei, a relațiilor cu copiii. Familia s-a dovedit a fi una din cele mai vechi și stabile forme de comunitate umană, cea care asigură perpetuarea speciei umane, evoluția și continuitatea vieții sociale. Locul familiei în socium este definit prin formula „element natural și fundamental al societății”. În această concepție, familia evoluează ca verigă de legătură nu numai a vieții biologice și sociale, dar și a vieții individuale și publice a oamenilor.

Înainte de a interveni nemijlocit cu o definiție a noțiunii de „familie tânără”, considerăm oportun de a o explica, referindu-ne la semnificația pe care o poartă acești doi termeni ca noțiuni separate. În literatura de specialitate, noțiunea de *familie* și *familie tânără* cunoaște o largă abordare, din perspectiva diferitor tratări și aprecieri. Reieșind din acestea, survine necesitatea de a explica diferența dintre termenul „familie” și „căsătorie”, deoarece, în mare parte, aceste două lexeme devin confundabile, nefiindu-se trasată linia de separare dintre semnificațiile pe care le poartă. În această ordine de idei, familia vine ca un termen mult mai amplu ca semnificație decât căsătoria, deoarece subînțelege nu doar relațiile dintre soți.

În încercarea de a defini familia, vom apela la dicționarele de psihologie, care prezintă familia a fi fiind nucleul social primar reunit prin căsătorie, legătură de sânge și adopțiune; un grup social caracterizat prin rezidență comună, cooperare economică și reproducție [4; p.285].

Antropologul francez Claude Levi-Strauss definește familia ca un grup organizat, care își are originea în căsătorie și constă din soț, soție și copiii născuți din unirea lor, din relația lor, deși uneori acestui grup restrâns i se pot adăuga și alte rude. Grupul familial este unit prin drepturi și obligații morale, juridice, economice, religioase și sociale [1; p.103-104].

La nivelul abordării universale, o familie este compusă din el, ea și copil/copii. Așa ar arăta o familie standard. Însă evident că există tot felul de alte tipuri plecând de la acest model. Referindu-ne strict la explicarea sintagmei *familie tânără* din punctul de vedere al conotației pe care îl poartă termenii din care este compusă (adică *familie* și *tineri*) și prezentând deja o explicație amplă a noțiunii de *familie*, apelăm la Legea RM cu privire la tineret, adoptată la 1 ianuarie 2001, care, conform articolului 2 al dispozițiilor generale, afirmă că *tinerii* sînt persoanele cu vîrsta cuprinsă între 16-30 ani. În aceeași accepțiune, *familia tânără* este considerată cuplul format prin căsătorie, în care nici unul dintre soți nu a atins vîrsta de 30 de ani; familie formată dintr-un singur părinte de pînă la 30 de ani și copil (copii).

Literatura de specialitate intervine cu o modificare în definirea anterioară a familiei tinere, menționînd că familia tînără este „cuplul format prin căsătorie cu durata de viață în comun de pînă la 3 ani, în care nici unul dintre soți nu a atins vîrsta de 30 ani; familie formată dintr-un singur părinte de pînă la 30 ani și copil (copii)”. Deci, generalizînd, deducem faptul că o familie poate fi considerată tînără doar în cazul în care ambii soți au vîrsta pînă la 30 ani, iar conviețuirea lor comună ca familie nu depășește perioada de 3 ani.

Familia tînără reprezintă una din categoriile cele mai vulnerabile ale populației, pentru că atunci cînd un cuplu devine o familie, apar tot felul de situații, familia confruntîndu-se cu un amalgam de probleme de diferit ordin: psihologic, economic, emoțional, social, legal etc. Dar există și situații cînd vulnerabilitatea familiei vine din faza pre-căsătorie, atunci cînd aceasta este, în mare parte, un rezultat al apariției gravității sau nașterii unui copil planificat/neplanificat.

Referindu-ne direct la problemele cu care se ciocnește tînăra familie, putem expune un inventar care, deși l-am putea considera incomplet din motivul diversităților problemelor existente, totuși acesta oferă o imagine de ansamblu asupra dificultăților înfîlțite de tînăra familie:

- probleme de locuință – unde stă, în ce condiții, cu cine;
- probleme financiare/materiale – asigurarea și independența financiară;
- probleme de adaptare la viața de familie– acceptarea și adaptarea la individualitatea partenerului, la noile responsabilități apărute ca urmare a obținerii unui nou statut – de soț/soție, părinte;
- problema șomajului – dificultăți de angajare în cîmpul muncii conform calificării obținute, obținerii unui salariu satisfăcător.
- probleme de timp – timpul alocat celuilalt, timpul alocat serviciului, timpul alocat altor activități etc. [5; p.107]

Problemele familiei tinere țin de maturizarea și formarea fiecăruia dintre soți ca personalitate, de trecerea la un nou mod de viață a acestora, de adaptarea la condiții noi de trai și a existenței în comun. Acestea au existat dintotdeauna, în fiecare generație, țară, regiune, cu unica diferență care constă în faptul că fiecare generație își are propriul său set de necesități. La fiecare etapă de dezvoltare a omenirii și civilizației, problemele familiei tinere diferă ca conținut și intensitate. Spre exemplu, familia formată din soți-studenți este caracterizată de stringenta necesitate de angajare în cîmpul muncii, familiile tinere cu copii au nevoie de o locuință separată, cîștigul sau un loc de muncă permanent este o altă necesitate a familiei tinere ș.a.m.d.

Familiiile tinere se caracterizează printr-o primă intrare în lumea unuia față de altul, împărțirea muncilor și obligațiilor în familie, rezolvarea problemelor de trai, financiare și legate de conducerea întregii gospodării, intrarea în rolul de soț/soție, reformarea personalității, procesul preluării experienței de viață, creșterea și maturizarea. Această perioadă a vieții familiale constituie una dintre cele mai grele și periculoase pentru stabilitatea familială [3; p.138-139]. În această ordine de idei, pentru familia tânără, cea mai fericită perioadă o prezintă primele luni de căsătorie, atunci când soții continuă să trăiască în atmosfera de sărbătoare. Cu timpul însă, apar primele conflicte, care țin de problemele material-financiare și psihologice, adică de structura de rol a relațiilor, de repartizarea responsabilităților casnice. Reieșind din cele expuse mai sus, considerăm important de a sublinia faptul că familia tânără poate constitui obiectul de intervenție al asistenței sociale, în cazul în care problemele capătă astfel de proporții, încât soții nu posedă capacitatea de a le depăși individual.

În încercarea de a prezenta cât mai obiectiv și elocvent situația/ poziția familiei tinere în societate, modul de trai, dificultățile și problemele, necesitatea implicării asistentului social în soluționarea acestora, am realizat un studiu de cercetare practică, bazat pe metoda chestionarului.

Cercetarea a fost realizată pe un eșantion constituit din 113 familii tinere. Astfel, 53% din chestionare au fost administrate studenților (care întrunesc condițiile familiei tinere) de la Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, ciclul I și II de studii superioare, secția cu frecvență la zi și frecvență redusă, de la Facultatea de Pedagogie, Psihologie și Asistență Socială. Respectiv, 47% din chestionare au fost realizate cu familiile tinere din afara instituțiilor de învățământ. În funcție de amplasarea geografică a subiecților cercetați, am insistat asupra realizării cercetării pe o arie cât mai reprezentativă de respondenți. Astfel, familiile tinere implicate în cercetarea respectivă sînt locuitori ai următoarelor regiuni: mun. Bălți, r. Briceni, orașul și r. Drochia, orașul și r. Edineț, r. Fălești, r. Florești, orașul și r. Sîngerei, r. Soroca, or. Rezina, r. Rîșcani. Studiul elaborat ne-a permis evidențierea unor serii de caracteristici ale particularităților psiho-sociale a tinerei familii, reliefînd trăsături distinctive, printre care remarcîndu-se necesități, probleme și tendințe.

În această ordine de idei, studiul cantitativ și calitativ al rezultatelor obținute subliniază faptul că un procent înalt al familiilor tinere se confruntă, în primul rînd, cu dificultăți de ordin financiar – 72% din totalul respondenților. Astfel, cercetarea a demonstrat că 43,3% de familii tinere apelează într-o măsură foarte mare la suportul financiar și/sau material al părinților; 38,9% dintre acestea solicită ajutorul părinților într-o măsură moderată; 11,5% depind aproape în totalitate de părinți și doar o parte neînsemnată – 6,2% sînt financiar-independenți de părinți. De asemenea, în acest context se face evidențiată și problema spațiului locativ al tinerilor: doar 25,6% din familiile tinere locuiesc în casă/apartament propriu, 56,6% locuind în casa părinților și împreună cu aceștia. Restul familiilor tinere închiriază o locuință, împărțind-o deseori cu unele rude. Analiza cantitativă a datelor obținute a stabilit și faptul că o mare parte din tinerii căsătoriți – 52,2% – ar fi tentați de ideea de a pleca peste hotare cu scopul de a se stabili cu traiul.

În urma celor expuse mai sus, constatăm că problema resurselor materiale și financiare este una actuală și destul de solid implantată în sînul familiei tinere. O altă problemă ce vizează nemijlocit dificultățile financiare este problema angajării în cîmpul muncii a tinerilor căsătoriți. Din rîndurile tinerilor chestionați, doar 46% sînt angajați în cîmpul muncii. La nivel de cuplu familial, 38,9% constituie unul dintre soți care nu este angajat în cîmpul muncii, în majoritate pe motiv de efectuare a lucrului peste hotarele țării. Cercetarea a evidențiat faptul că dificultățile de angajare în cîmpul muncii și salariul mic, care nu satisface necesitățile familiei tinere, condiționează migrația peste hotare a unuia

dintre soți (în unele cazuri – chiar a ambilor) cu scopul de a obține un câștig mai mare. Acest lucru nu face decât să contribuie la dezbinarea familiei, a relațiilor armonioase și înțelegerii dintre soți. În contextul acestor idei, unii soți chiar au menționat faptul că reînțocirea partenerului în țară drept consecință a obținerii unui post bine plătit, ar mări gradul de satisfacție a ambilor soți față de viața de familie.

Familia tânără se caracterizează și prin prezența problemelor de ordin medical, deși într-un procentaj mai redus, comparativ cu datele obținute pentru celelalte categorii de probleme, dar resimțite totuși de către tinerii soți. Astfel, 28,3% din cei chestionați au menționat faptul că soțul/ soția sau chiar personal se confruntă cu probleme de sănătate fizică, pe care le pot depăși în majoritatea cazurilor doar 31,8% din familie. Și aici iarăși intervine problema resurselor financiare, de care depinde tratarea problemelor de sănătate fizică.

Problema alocării timpului și atenției necesare familiei intervine în cazul soților angajați în câmpul muncii, unde doar 7,9% dintre aceștia reușesc să acorde timpul suficient partenerilor și copiilor. Problemele psihologice survin în cazul apariției dificultăților de petrecere a timpului liber al soților, unde 42,2% din familie recunosc că întâmpină dificultăți în acest domeniu, în mare parte din cauza serviciului sau a relaționării cu celălalt partener. Fiind pus în discuție subiectul ce ține de măsura în care soții văd în căsătoria proprie un răspuns al așteptărilor avute față de aceasta, majoritatea – 49,5% – s-au pronunțat afirmativ, 45,5% au recunoscut că mariajul le-a realizat așteptările doar într-o oarecare măsură, iar 5% au menționat că aceasta le-a oferit doar puțin din ceea ce ei doresc cu adevărat de la căsătorie. Astfel, la nivel înalt sînt satisfăcute de viața de familie doar 45,1% din familiile tinere implicate în cercetare, 50% recunosc că este o satisfacție moderată, iar ceilalți respondenți sînt satisfăcuți de aceasta doar relativ sau chiar la nivel minim. Acest procentaj se datorează existenței în viața tinerei familii a gamei de probleme expuse anterior, care fac dificilă viața de familie, stopînd obținerea de la aceasta a unei satisfacții sănătoase și necesare a soților.

Este semnalabil faptul că familia tânără, ca și orice tip de familie, prezintă un sistem care duce în sine responsabilitatea de satisfacere a necesităților membrilor acesteia. Dacă unele necesități fundamentale ale tuturor membrilor familiei sau a cîtorva dintre ei nu sînt satisfăcute timp de o perioadă îndelungată sau chiar sistematic – vorbim aici nu doar de necesitățile fiziologice, dar și de cele emoționale, cum ar fi necesitatea de protecție, recunoaștere, apreciere etc. – intervine inevitabila dezorganizare familială.

În vederea evitării dezorganizării familiale și a intervenirii în viața de familie a problemelor, vorbim despre serviciile de bază care sesizează problemele familiei tinere și asigură diverse forme de susținere a acesteia, și care sînt serviciile de asistență socială. În ansamblu, putem afirma faptul că serviciile de asistență socială sînt orientate spre asigurarea funcționării familiei tinere din punctul de vedere al stimulării realizării funcțiilor de bază ale acesteia.

Scopul și obiectivele asistenței sociale a familiei tinere se încadrează în ansamblul activităților ce includ elaborarea și implementarea măsurilor de consolidare a familiei tinere ca subiect social reproductiv, adaptarea familiei tinere la condițiile economiei de tranziție, îmbunătățirea stării materiale, morale și spirituale a tinerei familii, crearea și dezvoltarea sistemului de servicii psiho-sociale pentru familia tânără, stimularea activității profesionale a tinerilor; organizarea timpului liber și al odihnei familiei tinere. Formele și metodele de lucru ale asistenței sociale cu familia tânără sînt diverse, la fel ca și problemele și necesitățile cu care se confruntă soții. În scopul de a elucida subiectul ce ține de prestarea serviciilor sociale necesare, cu caracter de îmbunătățire a condiției existențiale a tinerei familii, ar fi elocvent de a oferi o imagine de ansamblu a formelor și metodelor de lucru ale asistentului social cu familia tânără.

1. *Serviciul de informare.* Acesta presupune depistarea situațiilor-problemă cu care se confruntă familia tânără, acumularea informației despre acestea și transmiterea ei către serviciile specializate de asistență socială necesară.

2. *Angajarea în câmpul muncii.* Asistentul social studiază piața muncii, se informează despre existența locurilor de muncă vacante, despre organizațiile ce oferă pregătire profesională.

3. *Lucrul metodic,* care presupune studierea formelor și metodelor inovative de activitate a colaboratorilor secțiilor și instituțiilor de asistență socială, mărirea calificării asistenților sociali, aducerea la cunoștința acestora a practicilor de asistență socială națională și internațională, colectarea și studierea materialelor informative, a literaturii de specialitate, a actelor legislative.

4. *Publicitatea.* Prezintă publicitatea serviciilor prestate de secțiile și instituțiile de asistență socială, propaganda măsurilor de susținere a familiei tinere la nivelul surselor de informare în masă, editarea broșurilor, materialelor informative cu conținut de suport pentru depășirea dificultăților cu care se confruntă familia tânără.

5. *Lucrul analitic și de prognoză.* Asistentul social studiază situația demografică, tendințele și cauzele problemelor familiale, cercetează părerile și atitudinea populației față de calitatea, spectrul, actualitatea și necesitatea serviciilor de asistență socială acordate familiilor tinere, lucrul în direcția dezvoltării sociale.

6. *Activitatea medico-socială.* Se efectuează lucrul individual, în vederea prevenirii apariției deprinderilor dăunătoare (cum ar fi alcoolismul, fumatul, consumul de droguri, hipodinamia etc.). Are loc pregătirea membrilor familiilor tinere pentru nașterea unui copil și orientarea profesională a acestora.

7. *Activitatea socio-pedagogică.* Aici se include patronajul familiei tinere, acordarea ajutorului în educarea familială, în depășirea de către părinți a erorilor pedagogice și a situațiilor de conflict cu copiii, a conflictelor de familie.

8. *Crearea condițiilor de formare a mediului de comunicare și petrecere a timpului liber a tinerilor,* stimularea dezvoltării turismului familial și al tinerilor, dezvoltarea formelor actuale de educare a personalității. Aceste servicii se prestează de către agențiile de călătorii și turism, cluburile pentru femei și tineri, cluburi pentru întâlniri de afaceri etc.

9. *Activități de reabilitare socială.* La nivelul acestor activități, asistentul social acordă ajutor în reabilitarea și integrarea în societate a șomerilor, emigranților, persoanelor cu deficiențe fizice, femeilor cu copii, familiilor tinere care nu dispun de condiții sociale benefice, organizarea activităților de lucru cu tinerii cu comportament de dezadaptare socială. Aici vorbim și despre reabilitarea socială și adaptarea membrilor familiilor tinere, care la moment se află în situație de dificultate, fie că s-au întors din locuri private de libertate sau instituții specializate de învățământ sau timp de o perioadă îndelungată nu au activat în câmpul muncii, a persoanelor dependente de alcool sau de droguri. În această ordine de idei, se creează servicii sau centre de reabilitare și adaptare socială, cămine sociale, adăposturi etc.

10. *Prestarea informațiilor și oferirea de consultații pe marginea întrebărilor de ordin legislativ,* a întrebărilor ce se referă la responsabilitățile și obligațiile membrilor familiilor tinere în diferite sfere de activitate, informarea legislativă. Asemenea tip de informații pot fi oferite de centrele de documentare și informare, de serviciile juridice etc. [5; p.179-180].

Tehnicile aplicate de asistentul social în lucrul cu familia tânără cunosc diverse variații, printre care ar fi de menționat:

a. Studiul de caz familial – care își are justificare în intenția serviciilor sociale de a asigura bunăstarea și protecția membrilor familiei. Scopul studiului de caz social este ajutorul acordat indivizilor pentru rezolvarea problemelor personale și sociale. Acesta poate implica ajutor în adaptarea la mediu sau poate implica ajutor pentru obținerea unor servicii necesare clientului.

b. Istoricul social, care cuprinde informații cu valoare faptică despre beneficiari, interpretând semnificația datelor cuprinse în aceste informații.

c. Genograma și ecomapa, care prezintă niște instrumente grafice de operare cu structura familiei, în vederea sesizării problemelor existente în interiorul acesteia și eficientizării lucrului asistentului social.

d. Terapia familială constituie o tehnică de depășire a problemelor intervenite în cadrul familiei și în modul de relaționare al membrilor acesteia.

e. Consilierea, ca tehnică, prezintă ascultarea și orientarea beneficiarului în direcția de obținere a soluției convenite asupra problemei apărute.

f. Interviu informațional, de diagnostic, terapeutic – cu scop de depistare, stabilire și tratare/depășire a problemei.

g. Ascultarea activă – tehnică ce oferă beneficiarului posibilitatea de a fi ascultat, acceptat și orientat în direcția pozitivă etc.

La nivel de abordare statală, legea RM cu privire la tineret, adoptată la 1 ianuarie 2001, prin articolul 12, capitolul II, cu privire la condițiile economice și sociale de dezvoltare a tineretului, accentuează măsurile de suport oferite familiei tinere de către stat. În acest context, susținerea familiei tinere are loc prin:

I. acțiuni de pregătire a tinerilor pentru viața de familie;

II. educația sexuală a tinerilor și acțiuni de ocrotire a sănătății reproductive a tinerelor femei;

III. sistem de subvenții pentru familiile tinere cu copii, ținând cont de bugetul lor;

IV. acoperirea dobânzii bancare la creditele acordate tinerelor familii de instituțiile financiare pentru construcția sau procurarea unui spațiu locativ.

În Republica Moldova, domeniul protecției sociale a familiei tinere este unul slab susținut de stat și sectorul neguvernamental. Politica familială, ca sistem de acțiuni al statului, încă nu s-a format, iar măsurile întreprinse în practica socială nu cuprind toate problemele existente. Ca rezultat, interesele principale ale instituției familiei nu sînt luate în considerare în dezvoltarea durabilă a țării.

După cum s-a menționat, principalele dificultăți ale familiei tinere sînt veniturile mici, lipsa unei locuințe corespunzătoare, probleme de sănătate, problema alocării timpului necesar familiei, decalajul nevoi-resurse, adaptarea la noi roluri simultan (cariera ocupațională și membru adult al familiei) etc. În acest sens, rolul asistentului social devine unul major, cu importante conotații existențiale pentru familia tînă, pentru că asistentul social poate interveni la moment pentru a o ajuta să depășească dificultățile survenite, lucrînd asupra modificării elementelor defectuoase din sistemul relaționării familiale și orientînd familia tînă spre serviciile necesare depășirii crizei de moment.

Referințe bibliografice:

1. *Legea RM cu privire la tineret*, adoptată la 1 ianuarie 2001.
2. Bulgaru M., Dilion M., *Concepte fundamentale ale asistenței sociale* (note de curs), Chișinău, USM, 2000, 316 p.
3. Sinchevici, I., *Unele aspecte de adaptare socioeconomică a familiei tinere din Republica Moldova la condițiile actuale* // Revista de filosofie, sociologie și științe politice, V. 2007, nr. 2, p.138-144.
4. Șchiopu, U., *Dicționar de psihologie*, București, Editura Babel, 1997, 740 p.
5. Дорно, И., *Современный брак: проблемы и гармония*, Москва, из. Педагогика, 1990, 270 с.

ASISTENȚA PSIHOLAGICĂ A VICTIMELOR VIOLENȚEI DOMESTICE

Elvira Ciobanu, masterandă, Facultatea de Pedagogie, Psihologie și Asistență Socială,
Universitatea de Stat „Alecru Russo” din Bălți

Coordonator științific: Valentina Prițcan, conf. univ. dr.

Recenzent: Silvia Briceag, conf. univ. dr.

Family violence it's an actual problem which is presented in almost whole countries from the world. It is specific for all ethnics groups based on racial, economical, gender, class differences. Domestic violence appears in the frame of the societies without culture or social values. This kind of human relationships is a relevant problem for all its members.

Women and children suffer most of all categories of persons because they are exposed more than other persons to this risk. Actually, the cases of violence are increasing and represent one of global human problems.

„Resping ideea de violență, pentru că binele obținut prin mijlocirea acesteia nu este de durată, în schimb, răul provocat de violență este de durată.”
(Mahatma Gandhi)

Violența intrafamilială își are originea în structura socială, în tradiții, obiceiuri și mentalități care subînțeleg superioritatea bărbatului asupra femeii. Societățile moderne continuă să fie societăți patriarhale, ce acordă mai multă importanță muncii efectuate de bărbați, decât celei efectuate de femei. Feminizarea șomajului și violenței împotriva femeilor culminează cu violența în familie, fiind forme acute de discriminare.

Orice tip de violență este șocantă, însă agresarea persoanelor apropiate este cea mai tulburătoare. Cu toții dorim să ne simțim în siguranță alături de cei pe care îi iubim și (credem că) îi cunoaștem bine [1, 423].

Rezultatele investigațiilor științifice pun în evidență ideea că familia reprezintă celula de bază a societății apare în mod implicit în dezvoltarea măsurilor de protecție în cazul violenței în familie. Agresivitatea în cuplu conduce la stabilirea unui raport de forțe. Când avem de-a face cu niște cupluri egalitare, în care puterea de decizie aparține ambilor parteneri, dându-le sentimentul de satisfacție, riscul de violență domestică e foarte scăzut.

Dacă privim familia ca spațiu al satisfacerii nevoilor existențiale ale tuturor membrilor ei, e evidentă nevoia unei morale bazate pe cunoaștere și dragoste care să regleze relațiile între membrii familiei. În absența acestei morale, cei mai slabi membri ai familiei vor fi la bunul plac al celor puternici, al unor sentimente ce pot determina incredibile oscilații comportamentale.

Psihologii au constatat că violența psihologică, ca și celelalte tipuri de violență, nu este determinată de o singură cauză, ci reprezintă un efect de interacțiune între o serie întreagă de factori. Alcoolismul, sărăcia, lipsa de spațiu, supraaglomerarea locuinței, creșterea într-un mediu viciat de violență, relații de putere asimetrice în cuplu formează toate un mediu care întreține și favorizează violența psihologică. Amintim, în acest context, relevanța studiilor realizate de către Ana Muntean, Sorin Rădulescu, Cristian Bocancea, Maria Bulgaru, Valentina Prițcan, Gheorghe Paladi. Cercetătorii I. Mitrofan și C. Ciupercă menționează că frustrația economică și insecuritatea socială se află în raporturi directe cu comportamentele agresive și cu anomia familială, ceea ce, în perspectivă, ne determină să anticipăm că o serie de tulburări de adaptare psihogene și psihosomatice se vor putea agrava sau menține în următorii ani, iar efectele asupra sănătății mintale a generațiilor următoare se vor resimți la distanță [3, 376].

Familia care constituie un teren de manifestare a violenței domestice, devine mai puțin transparentă și deschisă mediului social imediat: familia lărgită, vecinii, prietenii, colegii. Este evidentă izolarea socială a acestor familii. Ele capătă o stigmă în ochii celorlalți și în același timp, un sentiment de stigmă și culpă care le face să se izoleze. Concomitent,

rezultatele investigațiilor realizate de S. Rădulescu demonstrează că abuzul în interiorul unei familii poate lua mai multe forme, dintre cele mai frecvente fiind: abuzul fizic, emoțional, psihic, sexual, economic și neglijanța [8, 30].

Deși violența domestică e un fenomen care a însoțit dintotdeauna construirea și dinamica familiei, intrarea ei în atenția științelor sociale este de dată recentă. Doar în ultimii 20 de ani, științele sociale și reglementările legale internaționale fac referință la violența domestică. Abordarea fenomenului de violență domestică s-a petrecut, ulterior generalizării, în rândurile profesioniștilor și ale comunităților, a interesului și necesității prevenirii maltratării copilului.

Studiile arată că drept factor ce poate genera ulterior nivelul de agresivitate este „istoria” proprie a părinților. Cei mai mulți părinți care-și maltratează copiii au fost ei înșiși, la rândul lor, supuși unui tratament similar de către proprii părinți sau au fost, în cea mai mare măsură, neglijați emoțional de către aceștia [4, 175].

De aici și apare problema că educația pentru viața de familie, pentru formarea și adoptarea celui mai adecvat rol de soț și părinte începe, așadar, de foarte timpuriu, pe măsura construcției personalității copilului și a devenirii sale ca „persoană socială” completă și complexă [2, 13].

Autorul Malkina-Pâh demonstrează că prezența violenței ne vorbește despre lipsa de stăpânire de sine, impulsivitate, slabă organizare a vieții psihice, lipsa autocontrolului sau insuficiența reacțiilor emotiv-impulsive, emoții puternice, conștiință de sine dilatată, forță brută needucată, lipsă de morală [10, 478].

În raporturile de dominare-supunere, violența ia o formă punitivă. Cel care domină se bucură de o judecată morală, imatură. În majoritatea cazurilor, raportul de putere îl desemnează pe bărbat ca fiind pe poziția dominantă, iar femeia supusă [9, 661].

Specificul violenței domestice este caracterizat prin accesul permanent al agresorului la victimă. În spațiul privat al căminului nu există locuri sigure, de adăpostire, agresorul având control total asupra victimei. Se evidențiază aici un aspect de terorizare și de neputință a victimelor. De asemenea, în cadrul fenomenului de violență domestică este antrenat întregul sistem al familiei. Toți membrii familiei marcate de violență devin victime directe și indirecte ale agresorului.

În cazul violenței domestice, apar modificări de structură a personalității tuturor celor implicați. Victima își va pierde încet stima de sine și va dezvolta indezirabile mecanisme defensive, prin care va încerca să facă față situației. Riscul de a ceda într-un anumit moment, crește pe măsură ce situația se cronicizează. El poate ajunge un șomer cronic, un alcoolic păstrând relații cu mediul social din afara familiei doar în grupuri selectate din mediile marginale, cu tulburări de integritate socială. Cât despre modificările de personalitate ale copiilor sub influența atmosferei de violență din familie, statisticile care arată o trecere a comportamentelor violente de la o generație la alta sunt probabil cea mai convingătoare și cruda mărturie.

Majoritatea părinților care recurg la asemenea agresiuni consideră pedepsele fizice ca un mijloc principal de disciplinare a copilului pentru a se conforma regulilor de comportare impuse de familie [7, 156]. Caracterul secret, privat, care face ca victima să aibă un acces mai mic la surse de sprijin, caracter ce apare invariabil în cazul violenței domestice. Dacă, la început victimele surprinse de agresor ar avea intenția de a căuta ajutor, de a spune celor apropiați, în timp, ele nu o mai pot face, deoarece se supun unui ordin mai mult sau mai puțin explicit al agresorului, acela de a-și îndepărta familia și prietenii, cei la care ar putea să recurgă în momentele dificile.

Violența domestică are un registru larg de manifestări: psihice, fizice, sexuale și sociale. Ele se pot combina într-un amalgam infernal și cu anumite consecințe evidente, de

suprafață, dar și de profunzime asupra victimelor. Femei care își pierd încrederea și bucuria vieții, copii care cresc învățând violența ca pe o metodă de schimb în relațiile cu ceilalți sunt dramaticele dovezi ale modificărilor profunde ce apar în cazul victimelor violenței domestice. V. Prițcan atenționează că femeia victimă se află în „capcana” fazelor ciclice ale violenței, moment ce o face să retrăiască de nenumărate ori sentimentul de victimă.

În cadrul primei faze, pot fi identificate cazuri de violență nesemnificativă, femeia încercând să comporte conduite care ar evita/minimaliza furia bărbatului [6, 316].

Faza violenței active este însoțită de pierderea autocontrolului și prezența comportamentelor distructive. După amenințări, bătăi, lovituri, urmează faza „iubirii și regretului”, care se caracterizează prin diminuarea treptată a violenței și comportament compensatoriu al agresorului, manifestat prin grijă exagerată și cuvinte de dragoste [5].

Investigația experimentală realizată de noi s-a axat pe aspirația de a verifica ipoteza, conform căreia am presupus că femeile victime ale violenței domestice sunt marcate de traume psihoemoționale.

În cadrul acestui studiu, am folosit ca instrument de diagnosticare tehnica „Frazele neterminate”, elaborat de către L. Sacks. Aceasta conține 60 de fraze nefinisate, care pot fi divizate în 15 grupe ce vizează o anumită sistemă de relații. Cele care ilustrează nemijlocit portretul psihologic al victimei sunt: atitudinea față de sine, posibilități nerealizate, atitudinea față de viitor, fobii și neliniști, atitudine față de trecutul său, față de sexul opus, relații sexuale, atitudinea față de familie și sentimentul culpabilității. De asemenea, s-a efectuat un studiu de caz, eșantionul experimental fiind constituit din 20 de femei, victime ale violenței domestice, beneficiare ale Centrului de Susținere și Ocrotire a Familiei în Criză „Sotis” din municipiul Bălți.

Cercetarea ne-a permis să constatăm că la persoanele investigate, se manifestă evident impactul violenței din cadrul familiei asupra propriei personalități, precum: subestimare, sentimentul de frică, neîncredere în forțele proprii, scăderea stimei de sine, jenă, sentimentul de neajutorare, neîncredere în viitor; atitudine neadecvată față de sexul opus. De asemenea, a fost identificată și izolarea treptată ori radicală de familia de origine, precum și lipsa suportului social din partea celor apropiați. Rezultatele ilustrează elocvent portretul psihologic al victimei violenței domestice.

Problemele de cuplu se datorează, în general, lipsei deprinderilor și a mecanismelor de adaptare a acestora. Formarea unor noi competențe condiționează rezolvarea problemelor și dezvoltarea personalității individului. Indiferent de forma pe care a luat-o manifestarea violenței, apariția ei în relațiile dintre membrii familiei reprezintă un pericol, ce treptat va îngădui forme și manifestări tot mai ample, mai variate și mai frecvente.

Referințe bibliografice:

1. Crăciun, D., *Psihologia socială*. București, Editura ASE, 2005, 432 p.
2. Mitrofan, I., *Cuplul conjugal. Armonie și dizarmonie*, București, Editura Științifică și enciclopedică, 1989, 277 p.
3. Mitrofan, I., Ciupercă, C., *Incursiuni în psihosociologia și psihosexologia familiei*, București, Editura Press Mihaela S.R.L., 1998, 388 p.
4. Neculau, A., *Manual de psihologie socială*, Iași, Editura Polirom, 2004, 350 p.
5. Prițcan, V., *Asistența psihosocială a femeii victimizate*.// Congresul național de sociologie și asistență socială, decembrie 2000.
6. Prițcan, V., *Femeia victimă a violenței domestice: elemente de asistență psihosocială*// Aspecte teoretice și practice ale asistenței sociale, coordonator M. Bulgaru, Suport de curs aprobat de Consiliul metodic științific și editorial al Universității de Stat din Moldova, Chișinău, 2003, CE USM, p. 316–400.

7. Rădulescu S.M., *Sociologia problemelor sociale ale vârstelor*, București, Editura Lumina Lex, 2003, 438 p.
8. Rădulescu, S. M., *Sociologia violenței (intra)familiale. Victime și agresori în familie*, București, Editura Lumina Lex, 2003, 351 p.
9. Малкина-Пых, И.Г., *Гендерная терапия*, Москва, Эксмо, 2006, 928 с.
10. Малкина-Пых, И.Г., *Психологическая помощь в кризисных ситуациях*, Москва, Эксмо, 2010, 928 с.

ASPECTE PSIHO-SOCIALE ALE MANIFESTĂRII VIOLENȚEI ÎN RÎNDUL PREADOLESCENȚILOR

Elena Statnic, studentă, Facultatea de Pedagogie, Psihologie și Asistență Socială,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

Coordonator științific: Vasile Garbuz, lector universitar

Recenzent: Silvia Briceag, conf. univ. dr.

School violence is a problem quite common and most important, so in this article, We tried to deeper studying this area to identify causes and preventive or corrective opportunities violence in educational institutions.

**„A lupta contra violenței școlare înseamnă a ameliora calitatea relațiilor
și a comunicării între toate persoanele antrenate în actul educațional.”**

(Dardel Jaouadi)

Violența școlară este o problemă destul de frecventă și una din cele mai importante, ce se atestă în majoritatea instituțiilor de învățământ din Republica Moldova. Atestăm tot mai multe cazuri de violență, agresivitate, acte antisociale cu implicarea elevilor (bătăi, alcoolism, abuz de droguri, vandalism ș.a.).

Violența școlară este o problemă căreia i s-a făcut publicitate considerabilă în multe țări: SUA, Franța, Marea Britanie, iar acum și în Republica Moldova. Ce cauzează un astfel de comportament și care pot fi strategiile de evitare sau depășire a acestora? Mai întâi de toate, este necesar să menționăm faptul că această problemă are o istorie lungă. Mulți specialiști din străinătate au abordat problema violenței școlare și au stabilit faptul că aceasta este complexă și implică multe fațete. S-a stabilit că violența și agresivitatea școlară este condiționată de un șir de factori, printre care: factori biologici (sex și vîrstă), psihologici (personalitatea individului), educaționali, sociali și economici. Agresivitatea este formată, preponderent, în procesul socializării individului uman încă din copilărie și în special, în preadolescență. L. Bender consideră că agresivitatea este un comportament uman ce are ca scop tendința de a se autoafirma.

H. Delgado opinează că agresivitatea, violența se referă la acte de ostilitate, atacuri, distrugerii, acțiuni care afectează o altă persoană sau obiect, este un răspuns comportamental caracterizat prin forță încercare de a provoca daună sau deteriorizarea unei persoane. Pentru A. Buss, aceasta este „o reacție a organismului față de un alt organism cu scopul de a provoca durere”, iar R. Baron și J. Richardson dă următoarea definiție: „Agresivitate este orice formă de comportament menit să insulte sau să rănească o altă ființă care nu vrea un astfel de tratament”. În lumina teoriei sociale propusă de către Bandura, „agresivitatea este considerată ca un fel de comportament social specific, care este învățat și manifestat în același mod ca și multe alte forme de comportament social” [5, 134].

Teoria învățării sociale consideră agresiunea ca un comportament social care include acțiunile ce presupun un șir de abilități dobîndite prin învățare și experiență socială. De exemplu: să pui în aplicare o acțiune agresivă, trebuie să știi cum să o manifesti, care mișcare, contact fizic va fi dureros pentru victimă și este necesar să înțelegi ce cuvinte sau acțiuni pot provoca suferință obiectului agresiunii. Reieșind din faptul că aceste avansuri

nu sînt date la naștere, oamenii trebuie să învețe să se comporte agresiv. În discutarea etiologiei comportamentului agresiv există, așa cum am mai subliniat, numeroase poziții și puncte de vedere. În acest sens, ne vom opri asupra cîtorva mai importante [6; p.234]:

1. Explicațiile biologice. În „Originea speciilor” (1859) și „Descendența omului”, Darwin proclama ideea „luptei pentru existență”, confirmînd punctul de vedere al lui Hobbes asupra naturii umane. Ideea luptei pentru existență și a supraviețuirii a avut un mare răsunset social și politic, ceea ce l-a făcut pe Darwin însăși să regrete, deoarece filozofii sociali au interpretat descoperirile lui Darwin în mod eronat, ca pe o rivalitate intraspecifică și ca existența unei competiții permanente în natură și societate.

Rolul glandelor endocrine este, de asemenea, foarte mare. S-a incriminat glanda tiroidă, glandele sexuale, hipoglicemia. De fapt, arată Jersild și colab. (1978), aproape toți băieții și o mare parte din fete au comis cîndva acte ilegale (în interpretarea strictă a legii), deși foarte puține din aceste cazuri au ajuns a fi cercetate de organele de ordine. Și unele boli somatice pot predispuce la creșterea agresivității. Stările postencefalitice determină înclinații spre perversiuni sexuale. Și alcoolismul are o mare influență. La fel, se cunosc legături dintre agresivitate și anumite infirmități (statură mică sau prea mare).

Subnutriția crește incidența răspunsurilor agresive. Sărăcia, înfometarea cronică duc la transformări importante ale personalității, determinînd o mai mare înclinație spre concret, spre tendințe egoiste și revendicative. Ellemberger (1958) a demonstrat pe voluntari înfomețați timp de 6 luni că în această situație se modifică caracterul, tratat indivizii devin ostili, geloși, curioși, iar modificările au persistat mult timp după terminarea experimentului.

2. Agresivitatea ca fenomen înnăscut (Teoria lui Lorenzo). O mare importanță în explicarea agresivității o au studiile etnologilor, a cercetătorilor din cadrul psihologiei animale. Unul dintre acești cercetători (Lorenzo) arată că agresiunea este folositoare animalului, motiv pentru care comportamentul agresiv trebuie considerat din punct de vedere biologic ca normal și folositor în lupta pentru supraviețuirea speciei (analogia cu concepția lui Durkheim).

S. Freud vedea izvorul energiei vitale în cadrul instinctului sexual, deși așa cum arăta Buck (1976), sub influența grozăviilor primului război mondial, el va sublinia că instinctul morții este opus celui social. Lorenzo se opune viziunii lui Freud, care, după el, nu ar corespunde punctului de vedere evoluționist și care deja ar fi acreditat următoarele:

- cu cît un individ este mai agresiv, cu atît supraviețuirea se face mai ușor;
- în cadrul aceleiași specii, agresivii sînt selecționați ca reproducători;
- „teritoriul” este apărat în mod agresiv, dar individul este mai puțin agresiv cînd pătrunde în alt teritoriu;
- viața la vertebrate prezintă un ordin de dominare, fiecare individ trebuind să știe cine este mai tare și cine este mai slab decît el (la om acest lucru se stabilește din preadolescență și adolescență).

3. Concepții psihogenetice. Pentru Freud, criminalul era un individ care nu-și putea stăpîni impulsurile, el avînd un eu slab dezvoltat, care nu poate manipula tensiunile sinelui și exigențele supraeului. Personalitatea delincvenților, arată Delay și Pichot (1976), diferă de nedelincvenți. Delincvențul are o serie de trăsături ca: multă energie, impulsivitate, extraversiune, agresivitate, adesea sadism. Ei au o atitudine ostilă, sînt neîncetători, încăpățînați, vor să se afirme social cu orice preț, nu pot suporta autoritatea.

Explicarea comportamentului agresiv a beneficiat de noțiunile de stres și de „reacție de alarmă” (Selye, 1936), aceste reacții fiind nespecifice. Ceea ce distinge agresiunea fizică de cea psihosocială este doar absența la ultima a leziunilor directe. În agresiunea psiho-

socială, leziunea este secundară, în ciuda reacției specifice și a unei bogate fenomenologii psihosomatice.

4. Importanța componentei sociale. Numărul mare de tipuri de agresiune determină ca optica asupra etiologiei să fie pluralistă. „Agresiunea, subliniază Ropartz, naște agresiune”, astfel încît, pentru acest complex s-a propus termenul de comportament agonistic (care înglobează comportamentul de amenințare, atac, lezare, ca și atitudinile și postura de răspuns, retragere și fuga învinsului). Carthy și Ebling vorbesc de caracterul social al comportamentului agresiv (rar un animal este agresiv în absența unui adversar real sau imaginar, autoagresiunea în lumea animală fiind rară și patologică). Prezența unui alt individ, indiferent de specie, este absolut necesară pentru declanșarea comportamentului agresiv, motiv pentru care comportamentul agresiv se referă la diferite aspecte ale societății (ca densitatea populației, structura socială, etc.). Densitatea ar crește agresivitatea în lumea animală, de unde s-a tras concluzia că fenomenul ar fi valabil și pentru specia umană. Deși teoretic izolarea ar reduce agresivitatea, s-a constatat însă și fenomenul invers. De fapt, spune autorul, relația densitate-nivelul agresivității ar urma o curbă în nivelul agresivității maxime, corespunzînd unei anumite densități. O structură bună a sistemului social scade frecvența și gradul actelor agresive (ceea ce implică organizarea ierarhică a grupului).

La momentul de față, putem face cunoștință cu mai multe investigații, în ceea ce privește manifestarea violenței în rîndul preadolescenților însă, cu regret, necăfind la acest fapt, sînt întreprinse foarte puține acțiuni în vederea prevenirii sau corijării acestora la nivel de instituții de învățămînt. Prin intermediul studiului efectuat, încercăm să analizăm și să actualizăm datele cu referință la manifestarea violenței preadolescente.

În general, violența în mediul școlar poate să dețină două aspecte: violența fizică și cea verbală. În cele mai frecvente cazuri, aceasta include manifestarea intoleranței față de diferențele etnice, religioase, de gen, de statut social, etc. Violența poate fi orientată atît asupra semenilor, cît și față de profesori [4, 81]. La etapa actuală, putem constata că violența are o tendință de creștere pe fundalul difuziei mediului proximal școlii, inclusiv a mediului instituțional. La fel, o contribuție esențială o are mediul familial, dar și orice gen de modificări la nivel instituțional, mass-media, precum și alți factori generali. Studiul implică evaluarea fenomenului de violență școlară, identificarea situațiilor și cauzelor violenței școlare. În rezultatul investigației au fost elaborate și propuse recomandări destinate cadrelor didactice, părinților și altor actori sociali cu scopul de a ameliora fenomenul de violență școlară.

Investigația a fost realizată în rîndul a 14 pedagogi și 102 elevi din clasele a 5 și a 8 (din care 48 de fete și 54 de băieți) din Liceul Teoretic „Vasile Alecsandri” din mun. Bălți. Ca instrumente de investigație au fost utilizate:

- Chestionarul pentru elevi „Măsuri de prevenire a violenței în școli”;
- Chestionarul pentru profesori „Măsuri de prevenire a violenței în școli”;
- Metoda convorbirii;
- Metoda observării.

În urma analizei rezultatelor cantitative obținute, am putut constata următoarele:

- a. elevii consideră că există violență în cadrul instituției: 82,35 %;
- b. nu există violență în cadrul instituției: 3,92 %;
- c. nu știu dacă există violență în instituție: 13,73 %;
- d. dintre cadre didactice consideră că nu există violență 21,43 %, că există violență 78,57%.

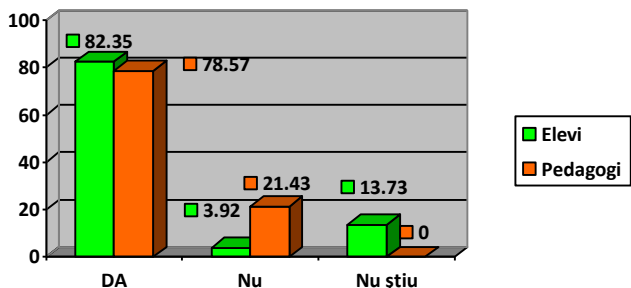

Diagrama 1. Frecvența cazurilor de violență

- La întrebarea „În cazul că există violență, asupra cui este îndreptată?” au fost obținute următoarele date, prezentate în diagrama de mai jos.

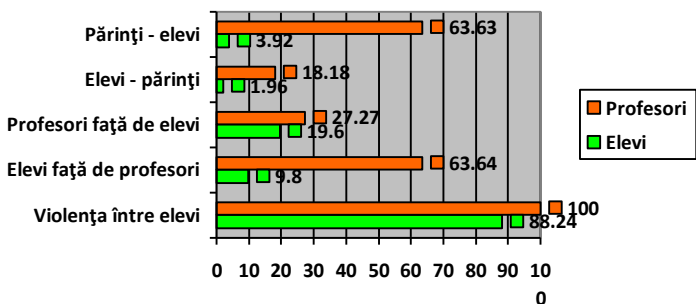

Diagrama 2. Orientarea acțiunilor de violență

- La întrebarea „În cazul cînd cunoașteți despre cazuri de manifestare a violenței, unde aceasta a avut loc?”, au fost obținute următoarele răspunsuri:

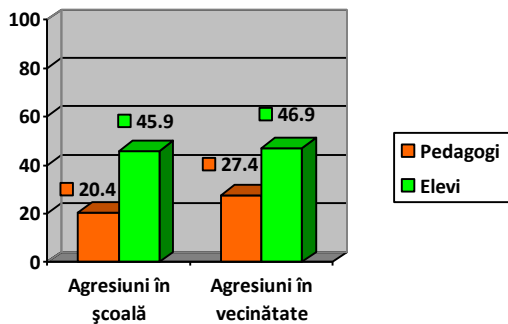

Diagrama 3. Locul manifestării violenței

- La întrebarea „Ce tipuri de agresiuni ați stabilit?”, au fost obținute următoarele rezultate:

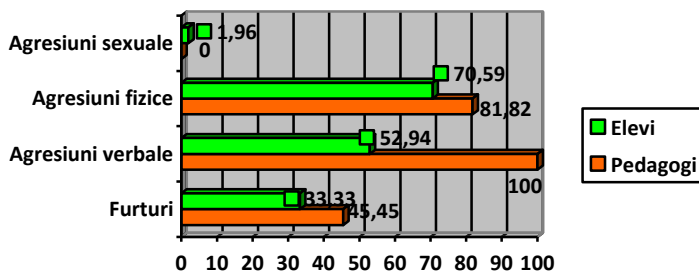

Diagrama 4. Formele agresiunii

- „Între cine a avut loc actul de violență?”

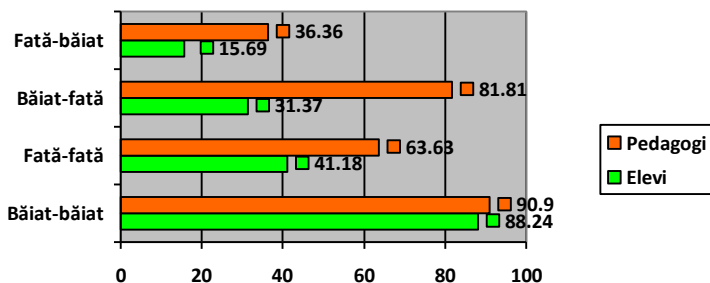

Diagrama 5. Participanții acțiunilor de violență

În baza rezultatelor obținute și a diagramelor prezentate, putem observa că elevii resimt mai acut și semnalează mai multe cazuri de violență comparativ cu cadrele didactice. Sigur că fenomenele de violență au la bază mai mulți factori, în primul rând:

Cauze familiale:

- climatul socio-afectiv (relații tensionate între părinți, atitudini violente ale părinților față de copil, mediu lipsit de securitate afectivă);
- tipul familiei (proveniența elevilor din familii dezorganizate);
- condițiile economice ale familiei (venituri insuficiente);
- dimensiunea familiei (număr mare de copii în familie, situație care implică, de multe ori, accentuarea fenomenului sărăciei);
- nivelul scăzut de educație a părinților.

Surse în mediul școlar:

- dificultățile de comunicare elevi-profesori;
- subiectivitatea în evaluare;
- ironia, sancțiunile, notarea și stilul autoritar - soluții greșite în prevenirea și atenuarea manifestărilor violente;
- vârsta și experiența didactică a profesorilor;
- programele școlare prea încărcate și programul școlar supraaglomerat;

- metode pedagogice tradiționale versus metode moderne;
- *Factori individuali ai violenței:*
- **trăsăturile de personalitate:** agresivitatea / impulsivitatea, lipsa sau insuficiența de dezvoltare a mecanismelor de autocontrol, motivația centrată pe preferință pentru violență, particularități ale sistemului de valori: dorința de putere și prestigiu; exprimarea eu-lui, tendința către comportament adictiv, empatia.
- **istoria personală** (experiența victimizării).
Cu regret, experiența școlii în prevenirea și combaterea fenomenelor de violență este:
- destul de limitată;
- formală și stereotipă;
- bazată pe sancțiune și excludere și mai puțin pe prevenție, susținere a victimei dar și a celui violent;
- sînt luate măsuri de pază și control, dar mai puține inițiative de îmbunătățire a climatului școlar și a metodologiilor pedagogice și de consiliere;
- resurse insuficiente: informații, instrumente, personal calificat.

Pentru a interveni eficient în combaterea violenței în mediul școlar, venim cu un șir de recomandări la:

Nivel individual:

- Identificarea timpurie a elevilor cu potențial violent;
- Implicarea activă a elevilor cu potențial violent și valorificarea intereselor, aptitudinilor și capacității elevilor care au comis acte de violență;
- Evitarea centrării exclusiv pe sancțiuni;

Nivel școlar:

- Abordarea subiectului de violență la ședințele consiliului pedagogic, cursuri de perfecționare;
- Cunoașterea mai bună a surselor posibile de violență;
- Regulamentul școlar, transformat în mijloc real de prevenție și intervenție;
- Întîlniri, instruirea preadolescenților la subiectele: comunicare eficientă, prevenirea și soluționarea conflictelor, toleranță, egalitatea genurilor, drepturile și obligațiile copiilor, autocontrol, mijloace de autoapărare etc.;
- Realizarea programelor și activităților extracurriculare: săptămîna antiviolență, concursuri, expoziții tematice, etc.

Referințe bibliografice:

1. *Dictionar de psihologie*, București, ed. Univers Enciclopedic, 1998, 564 p.
2. Cosmovici, A., *Psihologia școlară*, Iași, Editura Polirom, 1998, 300 p.
3. Iancu, S., *Psihologia școlarului*, Iași, Editura Polirom, 2000, 172 p.
4. Mitrofan, N., Zdrenghea, V., Butoi, T., *Psihologie judiciară*, București, Casa de editură și presă ȘANSA, 1994, 361 p.
5. Natanzan, E. Ș., *Căile de soluționare a conflictelor dintre învățător și elev*, Chișinău, Editura Lumina, 1984, 164 p.
6. Neculau, A., *Psihologie sociala*, Iași, Editura Polirom, 1996, 297 p.
7. Pânișoara, Ion Ovidiu, *Comunicarea eficientă*, Iași, Editura Polirom, 2002, 338 p.
8. Romiță, B. Incu, *Managementul clasei de elevi*, Iași, Editura Polirom, 2006, 261 p.
9. Sălăvăstru, D., *Psihologia educației*, Iași, Editura Polirom, 2004, 283 p.
10. Verza, E., *Psihopedagogie specială*, București, EDP, 1996, 325 p.
11. Zlate, M., *Introducere în psihologie*, București, Casa de editură și Presa ȘANSA, 465 p.
12. Маркова, А.К., *Формирование мотивации учения*. Москва, изд. Просвещение, 1990, 191 ст.
13. Овгорова, Р.В., *Справочная книга школьного психолога*, Москва, изд. Просвещение, 1999, 349 ст.

PROBAȚIUNEA POSTSENTENȚIALĂ CA MODALITATE DE REINTEGRARE A PERSOANELOR ELIBERATE DIN DETENȚIE

Cătălina Gavriliuc, masterandă, Facultatea de Pedagogie, Psihologie și Asistență Socială,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți

Coordonator științific: Valentina Prițcan, conf. univ. dr.

Recenzenț: Luminița Samson, asist. univ. dr.

In this work is presented probation services in Republic of Moldova. We can mention that nowadays in Republic of Moldova have started special activities in order to support the probation's ideas, which being a great notion needs a social integration. Social reintegration of persons in detention is one of the noblest activities which can be realized by modern society, but unfortunately our society becomes indifferent and devoid of compassion to disadvantages people, offended and stigmatized them. Community justice centers intend to remedy the community's weakness by providing ex-prisoner access to social protection services, by reducing exclusion and improving their integration into the community. It is an ambitious project in several ways (from many points of view) because of wide perspective and trying to recover for the society persons who are regarded as a „human waste”.

**„Timpul merge cu fiecare dintre noi în feluri diferite:
în pas cu cineva, alergând în urma altora sau stînd pe loc cu alții.”**

Putem aprecia viabilitatea unei societăți după modul de administrare a justiției, după capacitatea pedepsei de a-și atinge scopul. „Scopul pedepsei este de a reinstaura, a restabili și a regla armonia ce s-a pierdut ca urmare a unei încălcări a ordinii sociale, pe care societatea și statul se străduiesc din greu să o mențină, dar închisoarea nu realizează nici unul din aceste lucruri” [9, 27]. Este necesar să stabilim unde ia naștere carența în lupta cu criminalitatea. Deși se operează preponderent cu pedeapsa prin privațiune de libertate, avem în societate infractori de carieră, victime neîmpăcate, lipsă de apărare a comunității în fața infracțiunilor și cheltuieli majore în domeniul judiciar.

Putem constata că, actualmente, în Republica Moldova au demarat diverse acțiuni de susținere a ideii de probațiune care, fiind un concept destul de amplu, solicită implicarea întregii societăți. Supremația dreptului trebuie să constituie o calitate esențială a unei țări care tinde spre democrație, supraștia dreptului fiind o totalitate de idei, proceduri, tradiții direcționate spre confirmarea faptului că dreptul se plasează deasupra puterii. Justiția trebuie să fie echitabilă pentru toți. Este necesară o atenție deosebită în cazul copilului, care, formîndu-se ca personalitate, manifestă o anumită atitudine față de societate. Atunci cînd copilul a fost tratat incorect, chiar dacă a încălcat legea, o asemenea eroare va fi greu, dacă nu imposibil de reparat. Societatea trebuie să fie conștientă că cea mai mare responsabilitate pentru fapta unui minor o poartă ea însăși.

Rezultatele investigațiilor științifice dovedesc că pedeapsa și măsurile penale aplicate infractorilor au ca scop principal reeducarea persoanei și reintegrarea socială a acesteia, astfel că, în funcție de gradul de realizare a acestor obiective, se urmărește stabilirea siguranței sociale. Dacă facem o mică comparație a tinerilor de astăzi cu cei din trecut, observăm că viața socială a generațiilor precedente era temperată de un sistem de valori centrat pe autoritatea celor vîrstnici. Noile generații nu respectă cu strictețe constantă normele și valorile societății, scoțînd în evidență evoluția generațiilor [9, 17]. Diferențele dintre generații, apariția noilor politici sociale și pachete legislative a condiționat și apariția formelor alternative de pedeapsă a delincvenților, una din ele fiind probațiunea postsentențială.

Din punct de vedere etimologic, termenul de probațiune provine din latinescul „probatio”, care are în vedere perioada de încercare sau de probă [1, 3]. Acei condamnați care au demonstrat de-a lungul perioadei stabilite dorința de a se schimba, prin îndeplinirea condițiilor impuse, sînt iertați și eliberați. În unele state, probațiunea este ca o sancțiune, ceea ce face ca aria și sfera de aplicare a activităților sale să fie limitate, astfel încît, în noua abor-

dare a penalizării infractorilor, probațiunea este definită ca o modalitate de intervenție prin activități cu fundament socio-pedagogic, caracterizate printr-o combinație între asistență și consiliere psiho-socială și supraveghere. Ea este aplicată delincvenților selecționați în funcție de personalitatea lor criminologică, scopul principal fiind acela de a oferi subiectului posibilitatea de a-și modifica atitudinea față de viața în societate și de a se integra în mediul social, la libera sa dorință și fără riscul de a încălca din nou norma penală [1, 19].

În investigația realizată de noi, ne-am propus să studiem Probațiunea Postsentențială ca un serviciu nou pentru Republica Moldova. Demersul nostru științific a pornit de la ipoteza că evaluarea cantitativă și calitativă a serviciului nominalizat va contribui la evidențierea punctelor forte și slabe și ne va permite elaborarea recomandărilor ce ar facilita eficiența acestui serviciu.

Probațiunea, ca formă de administrare a justiției comunitare, constituie o noutate pentru teoria și practica justiției din țara noastră. Una din instituțiile terță care au contribuit la administrarea probațiunii la noi o constituie Institutul de Reforme Penale. Implementarea proiectelor în domeniu, pilotarea programelor de probațiune, studiile realizate de această instituție au contribuit la stocarea unor resurse informaționale relevante, la nivel național.

Cercetătorii P. Abraham, E. Zamfir, M. Preda, V. Nicolaescu, X. Ulianovchi susțin că probațiunea este una din instituțiile de justiție penală care dispune de strategii de intervenție în toate etapele procesului de justiție penală. În planul serviciilor, probațiunea înglobează activități menite să:

- sporească eficiența sistemului de justiție penală, în măsura în care acesta promovează drepturile omului;
- valorifice importanța conceptului de individualizare a pedepsei și să promoveze comportamentul adecvat al specialiștilor față de persoanele care comit acțiuni ce contravin normelor penale.

Robert M. Bohm și Keith N. Haley, definesc probațiunea ca fiind o sentință impusă de către instanțe asupra infractorilor care fie au pledat vinovați, fie au fost găsiți vinovați. În loc să fie încarcerat, un infractor plasat sub probațiune este reținut în comunitate sub supravegherea agenției de probațiune. Infractorului i se asigură supraveghere și servicii. [6, 212].

O problemă frecvent discutată în literatura de specialitate este cea de căutare a răspunsului la întrebarea dacă probațiunea reprezintă o pedeapsă sau un control asistențial. Cercetătorii din domeniu au abordat diferit problema respectivă, generând mai multe viziuni:

- se consideră că activitățile de probațiune fac parte din sfera juridicului, deși, sînt utilizate și unele metode de asistență socială; [9, 54];
- se consideră că probațiunea are caracter asistențial și este necesar să fie retrasă din sistemul justiției penale. Astfel, probațiunea va putea deveni un serviciu social, specializat pentru delincvenți în timp ce alte aspecte ale muncii de probațiune vor putea fi îndeplinite de alte agenții [9, 54];
- probațiunea va fi menținută în sistemul justiției penale, îndeplinind totodată și unele funcții ale asistenței sociale, pe baza unor delimitări clare a sarcinilor și soluțiilor. [9, 54].

În societățile occidentale, comunitatea semnifică o legătură psihologică intrinsecă între membrii săi, o solidaritate ce implică mecanisme de intervenție și de susținere. În țara noastră, noțiunea de comunitate are o conotație mai mult geografică sau etnică, apropiindu-se oarecum de caracteristicile comunităților vestice doar în zonele rurale. Totodată, trebuie subliniat că ideea de justiție comunitară presupune transferul de responsabilitate pe seama comunității, în ceea ce privește reintegrarea socială a infractorilor și controlul asupra membrilor săi.

Cercetarea experimentală am realizat-o în cadrul Centrului de Justiție Comunitară din Bălți. Atenționăm că ideea creării și dezvoltării Centrelor de Justiție Comunitară în Republica Moldova a apărut încă în anul 2003, dar și-a găsit aplicabilitate doar în anul

2005 prin deschiderea Centrului de Justiție Comunitară din Ungheni. Pe parcursul anului 2007 au mai fost create încă 11 Centre în raioanele: Cahul, Fălești, Căușeni, Orhei, Soroca, Edineț, Rezina, Leova, Comrat și în municipiile Chișinău și Bălți.

Centrele de Justiție Comunitară din Republica Moldova operează cu premisa, potrivit căreia o comunitate sănătoasă este aceea în care oamenii se ajută reciproc în a găsi soluții acceptabile pentru un conflict și răspund prin căi constructive comportamentelor distructive din societate. Aceasta este premisa de la care pornesc și majoritatea Centrelor de Justiție Comunitară din SUA, Marea Britanie și Australia.

Studiul ne-a permis să constatăm că cele mai frecvente opinii ce țin de justiția comunitară se referă la soluționarea problemelor, parteneriat și împuternicirea comunității. Justiția comunitară redefiniște scopul și rolul instituțiilor de justiție penală, pentru a include o misiune mai largă — de prevenire a criminalității, de soluționare a problemelor sociale și a conflictelor locale și de implicare a membrilor comunității în activități de planificare și luare a deciziilor. Astfel, inițiativele justiției comunitare au scopul de a construi și consolida conexiunea dintre sistemul de justiție și membrii comunității, care urmează a fi implicați în procesul de identificare a problemelor, stabilirea priorităților și adoptarea soluțiilor.

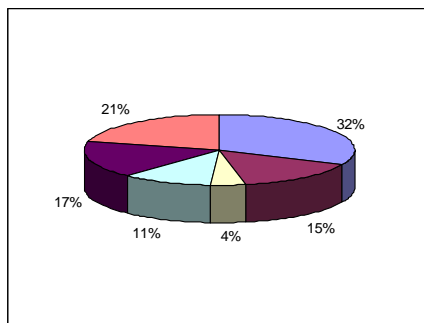
În acest context, am identificat că soluționarea problemelor are un înțeles larg. Mai întâi, ca un efort de a stabili relațiile de parteneriat între justiția penală și alte agenții guvernamentale și între agențiile guvernamentale și comunitate și, în al doilea rând, ca o încercare de a face față unor probleme sociale complexe ce țin de infracțiune. Apărătorii justiției comunitare sugerează agențiilor de justiție penală să modifice modul de interacțiune cu populația, să asculte cetățenii și să concluzeze cu membrii comunității la prevenirea infracțiunii și soluționarea problemelor ce țin de infracțiune [4, 20].

Avocații justiției comunitare sînt de părerea că, pentru sporirea siguranței publice și optimizarea prevenirii infracțiunii, locuitorii trebuie să activeze pe baze egale cu reprezentanții agențiilor guvernamentale și oficialitățile la putere. Un reprezentant al Departamentului Justiției Comunitare din SUA a descris conexiunea între cetățeanul implicat și prevenirea criminalității în felul următor: „În cadrul justiției comunitare, scopul constă în implicarea a cît mai mulți cetățeni în construirea unei comunități mai bune. Oamenii care au un sentiment puternic de comunitate puțin probabil că vor încălca încrederea altora. Legătura lor cu comunitatea este cea mai puternică forță de prevenire a delincvenței și de prosperare” [4, 21].

În baza analizei literaturii de specialitate și a realizării studiului în teren, am constatat că majoritatea Centrelor de Justiție Comunitară au fost create ca răspuns la capacitatea deficitară a autorităților statale în prevenirea criminalității, soluționarea conflictelor din comunitate, reabilitarea victimelor ce au avut de suferit în urma infracțiunilor, prevenirea recidivei și reintegrarea socială a persoanelor eliberate din locurile de detenție.

În baza analizei calitative a rapoartelor consilierului de probațiune, am distins că odată ce a fost eliberat, ex-infractorii se confruntă cu bariere considerabile în angajarea în cîmpul muncii, găsirea unui loc de trai, îngrijire medicală și alte necesități de bază, factori care afectează capacitatea lor de a duce o viață productivă și în spiritul respectării legilor.

Analiza calitativă a rezultatelor ne-a permis să scoatem în evidență că pe parcursul a 12 luni de activitate a Centrului de Justiție Comunitară Bălți s-au promovat activități coerente de reintegrare socială a 97 de persoane, fiecărui beneficiar întocmindu-i-se dosarul de probațiune postesențială. În baza raportului consilierului de reintegrare, am putut identifica cele mai frecvente articole ale Codului Penal al Republicii Moldova de ispășire a pedepsei prin privarea de libertate de către persoanele luate la evidență în cadrul Centrului de Justiție Comunitară Bălți.

Figura nr. 1 Repartizarea cazurilor în dependență de articolul în bază căruia persoana și-a ispășit pedeapsa

În figura 1 este prezentată situația privind repartizarea cazurilor în dependență de articolul în bază căruia persoana și-a ispășit pedeapsa. Observăm că rata cea mai mare (32%) o constituie încălcarea art. 186 al. 2 Codul Penal. Aceasta, în mare parte, se datorează faptului că însăși numărul de infracțiuni comise împotriva proprietății este cel mai mare în statisticile prezentate de Ministerul Afacerilor Interne. După care urmează art. 187 cu 21%, art. 181 cu 17%, 15% revin art. 119, 11% sînt cazurile ce țin de art. 190 al. 2, iar 4% art. 295 al. 1, 2.

Acordurile de colaborare constituie un principiu important care guvernează activitatea Centrului de Justiție Comunitară din Bălți, în general, și activitatea de asistență și consiliere, în mod special. La momentul studiului, am constatat parteneriatele stabilite cu următoarele organizații și instituții:

- Comisariatul de Poliție;
- Procuratura mun. Bălți;
- Judecătoria mun. Bălți;
- Oficiul de Executare;
- Direcția Învățămînt și Sport mun. Bălți;
- Agenți Economici;
- Agenția Teritorială pentru Ocuparea Forței de Muncă;
- Instituția Penitenciară nr. 11 Bălți;
- Primăria mun. Bălți.

Activitățile desfășurate în parteneriat cu aceste instituții oferă Centrului prilejul de a răspunde într-o mai mare măsură nevoilor beneficiarilor. În orice situație, beneficiarii vor avea o sursă profesionistă și completă și vor găsi un suport social viabil la Centrul de Justiție Comunitară din Bălți.

Una din metodele de cercetare administrate de noi a fost studiul de caz. În continuare propunem unul din cazurile asistate de noi la etapele de psihodiagnostic și intervenție: „Nicolae, în vîrstă de 30 de ani, a abandonat școala de timpuriu, neavînd dorința de a învăța. De aceea, are doar două clase primare. Provine dintr-o familie multietnică: tata este rom, iar mama moldoveancă. Fiind mezinul familiei, a crescut un băiat răsfațat, ager, cu capacități de comunicare foarte bine dezvoltate, a frecventat secția de box. La vîrsta de 16 ani și-a pierdut mama și după un timp scurt și tatăl. Din lipsa controlului din partea părinților și timpul liber nevalorificat, a ajuns într-un grup de prieteni mai mari, care aveau o influență puternică asupra lui și care erau persoane de referință pentru Nicolae. Împreună cu ei ducea un mod de viață dezorganizat, în distracții, ceea ce a servit ca motiv de a ajun-

ge în penitenciar, unde a ispășit pedeapsa prin privare de libertate timp de 4 ani și 6 luni (Art.187 alin.1 și 288) în Instituția Penitenciară nr.18 Brănești.

Timpul petrecut în penitenciar l-a determinat să aleagă și să „meargă” pe un alt drum, care i-a schimbat modul de viață și i-a determinat comportamentul ulterior. Imediat după liberare s-a adresat la Centrul de Justiție Comunitară pentru solicitarea perfectării buletinului de identitate, a livretului militar și găsirea unui loc de muncă. A devenit posibilă perfectarea livretului militar, în prezent așteptînd să primească buletinul de identitate. În perspectivă, dorește să lucreze peste hotare.

Dorește să întemeieze o familie, pe care să o întrețină muncind legal, uitînd de viața pe care a dus-o anterior, (respectînd principiul confidențialității, numele persoanei a fost schimbat)”.

Acesta este unul din cazurile preluate și soluționate de Centrul de Justiție Comunitară Bălți, unde beneficiarul este mulțumit că și-a schimbat modul de viață și că există Centrul de Justiție Comunitară, deoarece l-a direcționat pe calea dreaptă și a primit un sfat util la momentul potrivit.

La un an de activitate a Centrului de Justiție Comunitară din mun. Bălți, putem menționa că acest serviciu este binevenit în Republica Moldova, iar rezultatele obținute în activitatea de reintegrare socială sînt rezultatele unei munci comune a unei colaborări strînse între organizațiile de stat, cît și a celor nonguvernamentale. Un număr mare de beneficiari aduc mari mulțumiri existenței Centrului de Justiție Comunitară, deoarece anume colaboratorii Centrului l-a direcționat pe calea dreaptă, schimbîndu-și modul de viață.

În baza unei evaluări cantitative și calitative a Centrului de Justiție Comunitară mun. Bălți, am constatat că în centru, forma de lucru de bază este activitatea individuală, sub formă de consiliere. Constatăm că acest tip de consiliere este insuficientă pentru o reintegrare în societate de succes a persoanelor eliberate din locurile de detenție. Astfel, programul de intervenție a presupus activități de grup, ce pot fi utilizate de consilierul de probațiune, în vederea reintegrării sociale a ex-deținuților.

În ultimul timp, vorbim tot mai des despre rolul comunității în administrarea justiției. Cu regret, nu tot ce se referă la acest fenomen este pozitiv. Comunitățile pot fi indiferente și lipsite de compasiune față de cei dezavantajați, etichetînd și stigmatizînd, jignind și marginalizînd. Tot comunitățile pot susține și ajuta, ocroti și oferi puncte de sprijin pentru membrii lor. A fi membru al comunității implică responsabilitatea de a clădi comunitatea, cu scopul de a uni membrii ei prin țeluri comune. Centrele de Justiție Comunitare își propun să remedieze unele „puncte slabe” ale comunităților în care activează prin asigurarea accesului ex-deținuților la servicii de protecție socială, prin reducerea marginalizării sociale și stimularea integrării acestora în comunitate. Putem afirma că este un proiect ambițios din mai multe puncte de vedere, mai ales datorită perspectivei deosebit de largi și încercării de a recupera pentru societate și familie persoanele considerate „deșeuri umane”. Reintegrarea socială a persoanelor eliberate din detenție este o perioadă dificilă, care prevede adaptarea ex-deținutului la condițiile vieții de la libertate. Procesul reinserției nu este unul linear ascendent, ci mai mult sinusoidal. Unii renunță pe parcurs, apoi revin, alții continuă. Cu toate acestea, reintegrarea socială este întotdeauna posibilă, cu reușită mai mare sau mai redusă, în cazul persoanelor psihic considerate normale. Pentru aceasta, ar trebui să acceptăm că ei sînt printre noi. Faptul că întorcem capul pentru a nu-i vedea, nu schimbă realitatea.

Conceptul de reintegrare socială a persoanelor eliberate din locurile de detenție implică noțiunea de „primire în comunitate”. Realizarea acestui concept poate fi efectuată prin acordarea de suport comunității, în vederea diminuării efectelor negative în procesul de reintegrare a persoanelor eliberate din locurile de detenție prin intermediul Centrelor de Justiție Comunitară [5, 3].

În concluzie, putem afirma următoarele: dacă viabilitatea unei societăți o poți aprecia după modul de administrare a justiției, după capacitatea pedepsei de a-și atinge scopul, de a reinstaura, de a restabili și regla armonia ce s-a pierdut, ca urmare a unei încălcări a ordinii sociale, pe care societatea și statul se străduiesc din greu să o mențină, atunci este cert faptul că închisoarea nu realizează nici unul din aceste lucruri, desigur dacă într-adevăr se tinde spre reglarea acelei armonii pierdute din personalitatea infractorilor. Trebuie să recunoaștem faptul că după liberarea persoanei din locul de detenție, societatea nu este întotdeauna pregătită de reîntoarcerea lui. Reintegrarea socială a persoanelor din detenție este unul din cele mai nobile activități pe care le poate realiza societatea contemporană, însă de foarte multe ori se întâmplă când societatea devine indiferentă și lipsită de compasiune față de cei dezavantajați, stigmatizând, jignind și marginalizând. Anume Centrele de Justiție Comunitară își propun să remedieze „punctele slabe” ale comunității în care activează, prin asigurarea accesului ex-deținut la servicii de protecție socială, prin reducerea marginalizării sociale și stimularea integrării acestora în colectivitate. Este un proiect ambițios din mai multe puncte de vedere, mai ales, datorită perspectivei deosebit de largi și încercării de a recupera pentru societate persoanele considerate „deșeuuri umane”. Reintegrarea socială a persoanelor liberate din detenție este o perioadă dificilă, care prevede adaptarea ex-deținutului la condițiile vieții de la libertate.

Referințe bibliografice:

1. Abraham, P., Nicolăescu V., *Introducere în Probațiune*, București, 2001.
2. Durnescu, I., *Manualul Consilierului de Reintegrare socială și Supraveghere*, București, 2004.
3. Haines, K., *Ce este Probațiunea*, 1997.
4. IRP, *Date statistice privind munca comunitară*, Chișinău, 2005.
5. IRP, *Buletin Informativ*, nr. 6, Chișinău, 2007.
6. Petcu, M., *Delinvența. Repere psihosociale*, Cluj-Napoca, 1994.
7. Popa, V., *Ghidul persoanelor liberate din locurile de detenție – Învăță să trăiești în comunitate*, Chișinău, 2006.
8. Preda, V., *Profilaxia delinvenței și reintegrarea socială*, București, 1981.
9. Raportul Emisiunii de Evaluare *Implementarea probațiunii în Republica Moldova: realități și perspective*, Chișinău, 2003.
10. Raportul Emisiunii de Evaluare, *Implementarea probațiunii în Republica Moldova: realități și perspective*, Chișinău, 2003.

ALCOOLISMUL – UNUL DINTRE FACTORII DECLANȘATORI AI VIOLENȚEI FAMILIALE

Cristina Crudu, lector univ., Universitatea de Stat „Alecru Russo” din Bălți,
doctorandă la Institutul de Integrare Europeană și Științe politice al AȘM
Natalia Cechina, masterandă

Conducător științific: Cristina Crudu, lector univ.

Recenzent: Valentina Prican, conf. univ. dr.

It goes without saying that alcohol is the first risk factor in violent behaviour development. The experts of „ Rapid Evaluation of Family Violence Issues in the Republic of Moldova”, undertaken in 2007 emphasise that quite recently there have been observed more and more cases of family violence where the aggressor is alcohol addicted, consequently one of the main causes of domestic violence is excessive alcohol consumption. Nowadays the implication of government/ local authorities in similar actions is obviously less significant and it leaves room for the increasing number of family violence cases, the subject of which is the alcohol addict. Consequently, considering family violence issues, incentive factors and identifying victims needs may become possible only in the context of multidisciplinary co-operation where each will bring their contribution and will suggest ways of family violence phenomenon mitigation.

Societatea actuală este marcată de violență. Nici o formă de violență nu poate fi acceptată, însă cea mai greu de controlat sau de prevenit este violența în familie. În societatea contemporană familia cunoaște o transformare extrem de rapidă. Numai în ultimele două decenii, ea a cunoscut schimbări neașteptate. Aceste transformări concretizate prin proliferarea coabitării juvenile, vîrsta ridicată a căsătoriei sau diferențele mari de vîrstă între soți, apariția tîrzie a unui copil, egalizarea nivelului de instrucție a soților, participarea puternică a femeii la viața socială, adîncirea prăpastiei între generații, au dus la creșterea ritmului de schimbare a rolurilor în familie și asimilarea lor greșită de către parteneri. Formele agresivității intrafamiliale sînt foarte numeroase și diferite, corespunzătoare diversificării situațiilor familiale. Foarte multă vreme s-a pus accentul pe copiii maltratați ca fiind victime ale violenței. În ultimele decenii un loc important îl ocupă femeile bătute sau maltratate. Aceste două forme de agresiune sînt extrem de periculoase pentru mărirea tensiunilor sociale și pentru manifestarea agresivității.

Axîndu-ne pe compartimentul factorilor provocatori ai violenței domestice, s-a sesizat faptul că, deși cauzele violenței și crimei organizate sînt dificil de identificat și explicat, datorită existenței unor diferențe sensibile în ceea ce privește amploarea și intensitatea lor de la o țară la alta, majoritatea specialiștilor și cercetătorilor consideră că sursele acestor fenomene rezidă în perpetuarea unor structuri politice, economice și normative deficitare, în menținerea și accentuarea discrepanțelor sociale și economice dintre indivizi, grupuri și comunități și intensificarea conflictelor și a tensiunilor sociale și etnice.

Faptul că alcoolul și alte droguri determină o creștere a agresivității este o idee acceptată atît la nivelul conștiinței comune și a oficialităților, cît și al specialiștilor ce studiază expres această problemă. Toate studiile experimentale de laborator au arătat diferențe semnificative în comportamentul agresiv al celor ce au consumat foarte puțin, deloc sau în condiții placebo. Ceea ce cercetările mai noi evidențiază este că reacțiile agresive sînt mediate și în starea de ebrietate de alte variabile, dintre care mai importantă este prezența altor oameni și, în special, aprobarea sau dezaprobarea lor [11].

Într-un experiment, subiecții ce băuseră o cantitate însemnată de alcool trimiteau șocuri electrice către un presupus oponent (de fapt acesta nu le primea) sînt asistați la un moment dat de doi observatori. Aceștia îndemneau subiecții să mărească intensitatea șocurilor și îi aprobau cînd o făceau. Comparîndu-se condiția de asistați cu cea de neasistați, s-a observat că intensitatea este mult mai sporită în prezența observatorilor încurajatori (Taylor Sears, 1988). Constatarea nu este surprinzătoare, dar ea evidențiază că nici relația alcool - violență nu este una cu totul liniară și că oamenii în ipostaza de ebrietate nu au o pornire necondiționată înspre conduite agresive și, cu atît mai mult, antisociale. Iar respectiva idee ar putea avea consecințe în reconsiderarea pedepselor mult mai blînde care se dau în cazul în care condamnatul era sub influența vădită a alcoolului [6].

Explicația creșterii agresivității datorită alcoolului se referă la efectele dezinhibatorii ale acestuia. Controlul cortexului asupra pornirilor agresive slăbește. (Este ușor de remarcat că este presupusă în acest fel natura biologică a agresivității). Pe de altă parte, creșterea, prin consumul de alcool, a apetitului sexual poate conduce și ea, după împrejurări la scene violente [5]. Dar, după cum am mai subliniat, dispoziția și chiar urgența de a acționa agresiv este, în condiții normale, temperată și uneori anulată de evaluarea de către individul în cauză a consecințelor actelor sale. Or, după cum se știe, o cantitate mare de alcool reduce mult luciditatea și realismul perceptiv. Așa încît, consumul exagerat de băuturi alcoolice contribuie la accentuarea agresivității, atît prin potențarea ei directă, cît și prin neluarea în considerare a caracteristicilor agresatului (forța lui, dacă va reacționa, răul provocat etc.) și a neplăcerilor provocate propriei persoane și celor apropiați.

Problema alcoolismului, într-adevăr, se află în corelație cu violența. Femeile deseori menționează că el devine agresiv când se află în stare de ebrietate. Însă, se dovedește că el poate manifesta stări de furie și cruzime nu doar când a utilizat alcool. Băuturile alcoolice reduc capacitatea persoanei de a controla și a dirija comportamentul, de aceea femeile se consolează explicând impulsivitatea bărbatului prin influența alcoolului. Printre altele, pot fi întâlniți bărbați violenți care în principiu nu consumă alcool și tutun. Multe dintre persoanele care s-au tratat de alcoolism au continuat să fie agresivi și sa-și maltrateze apropiatii. Alcoolismul ca boală și utilizarea excesivă a spirtoaselor nu pot îndreptăți violența” (UNIFEM, 2002) [10].

În principiu, am putea spune că, deși alcoolul și violența familială sînt adeseori asociate între ele, una nu este cauza celeilalte. De fapt, agresorul are anumite caracteristici care îl împing deopotrivă spre alcoolism și spre violență.

Este cunoscut, de altfel, faptul că numeroși soți, aflați sub influența alcoolismului își maltratează nevasta sau concubina, răzbunîndu-se, în acest fel, pe toate eșecurile pe care le-au experimentat în viață. Alcoolicii adoptă, cel mai adesea, un asemenea comportament violent, numeroasele din actele de agresiune pe care le comit soldîndu-se cu spitalizarea sau chiar cu decesul victimei. Cercetările arată că, în multe cazuri, soții alcoolici, supuși tratamentului de dezalcoolizare, au continuat să-și maltrateze partenera. Pe de altă parte, nu trebuie uitat că „însăși victima poate fi alcoolică sau consumatoare excesivă de alcool, situație de natură a precipita conflictele cu partenerul de cuplu care fie este provocat, fie declanșează el însuși situația de agresiune. Deși ambii parteneri pot fi băutori de alcool, cel mai adesea, agresorii, mult mai frecvent decît victimele lor, se confruntă cu problema alcoolismului” (Correctional Service Canada) [2]. Pentru a putea urmări relația dintre consumul de alcool și utilizarea violenței în relația de cuplu trebuie însă să avem în vedere o serie de variabile cum ar fi: cantitatea de alcool consumată, frecvența consumului, paternul comportamental, contextul utilizării alcoolului, disponibilitatea alcoolului, importanța alcoolului în viața individului, experiența consumului și istoria familiei consumatorului.

În urma studiilor care s-au făcut pînă astăzi nu există nici o îndoială privind consecințele consumului de alcool asupra creșterii incidenței conduitelor violente. Totuși concluzia lui Bennett (1997) [1] dintre abuzul de alcool și violența asupra femeii în relația de cuplu spune că: „alcoolul este primul factor de risc în dezvoltarea conduitei violente”.

Alcoolul, după cum am menționat, nu este o cauză, ci o condiție care agravează actul de violență respectivă. El este asociat însă cu o multitudine de atitudini, (re)sentimente sau manifestări la limita patologicului, care induc agresorului tendințe de agresivitate extrem de grave. Aceste tendințe sînt potențate, la rîndul lor, de diverși factori de personalitate, ca și de o serie de modele culturale învățate în familie [9]. Pe de altă parte, alcoolul poate conduce la acte de agresiune, mai ales în cazurile în care subiecții consumatori, bărbați sau femei, sînt plasați în situații de conflict, amenințătoare, ori considerate ca atare de înșiși subiecții.

„Importanța influenței alcoolului în cazurile de violență variază în funcție de situație și conduce la reacții exagerate, reducînd acuratețea judecării riscurilor asumării unei conduite violente prin amplificarea tendințelor de a acționa conform cu primul impuls” (Violence Directions Australia). Este foarte dificil pentru membrii unei familii unde există o persoană care are probleme legate de consumul de alcool, în sensul că deseori aceste persoane devin violente, nu se mai implică în viața de familie sau alte activități cotidiane. Cele mai multe infracțiuni sînt savîrșite pe fondul consumului de alcool.

Cauzele escaladării violenței intrafamiliale sînt multiple, începînd de la condițiile economico-sociale din ce în ce mai precare, cum ar fi șomajul, lipsa banilor pentru traiul zilnic, bolile, inclusiv cele psihice, netratate, educația deficitară și moștenirea din familie a unui comportament violent. De multe ori, stările conflictuale nu se reclamă la poliție din jenă, sau

pentru că amenda aplicată asupra celui care provoacă scandal trebuie suportată inclusiv de cel care sesizează. Petrecându-se într-un cadru intim, de multe ori noaptea, violențele dintre rude sînt destul de greu de prevenit. Poliția aplică amenzi, îi atenționează pe cei care provoacă scandal sau propune arestarea atunci cînd au loc infracțiuni grave. Pentru a fi eficient, efortul polițiștilor trebuie susținut și de alți factori care ramîn, în continuare, destul de anemice.

După cele menționate anterior, se mai poate spune că, de multe ori, alcoolul se consideră a fi o cauză a violenței, dar se mai poate spune și că totul depinde de contextul în care se consumă substanța nocivă. De exemplu, dacă într-o familie nu sînt destui bani, iar soțul muncește din greu, atunci, cu siguranță că acesta va căuta o consolare, care, în cele mai dese cazuri, este alcoolul. Iar dacă cineva va încerca să-i ia sursa de consolare, atunci și va fi provocată violența. Sigur că și în multe alte cazuri, există o discordanță între cauză și efect, iar faptul că anume alcoolul poate fi cauza violenței familiale este de multe ori negat de către specialiști, aceștia considerînd că alcoolul este doar o condiție a violenței, adică într-o anumită situație poate duce la comportament deviant și în alt caz – nu.

Alcoolismul este și o cauză a violenței domestice, dar și un efect al ei. Anca Dumitrescu spune că alcoolul este responsabil pentru dezintegrarea mai multor familii, la fel ca și violența domestică. Alcoolul oferă și un fel de scăpare emoțională pentru femeile bătute, o ocrotire față de durerea fizică și emoțională și de senzația de neputință.

În acest context, în Israel consumul de alcool înseamnă doar 1,0 litri / persoană. Un alt aspect îl constituie cel al **alcoolismului ca boală de familie**; un singur dependent de alcool afectează în medie bunăstarea altor persoane (părinți, parteneri de viață, copiii, nepoți, alte rude, prieteni etc.). În plus, copiii care provin din familii în care există problema alcoolismului au de 4 ori mai multe șanse de a dezvolta ei înșiși această boală în lipsa unor programe eficiente de prevenție și tratament al alcoolismului. Deci alcoolismul este:

-- O cauză a sărăciei -- Un rezultat al sărăciei.

-- O problemă individuală -- O problemă familială și socială [7].

Copiii care suferă din cauza alcoolismului deseori devin alcoolici, victime ai acestui ciclu vicios. Cel mai important lucru care se poate spune despre ciclul „alcoolism – violență în familie – alcoolism”, (vezi tabelul 1), este că el există. Victimele lui, copiii, femeile, bărbații, bătuți, chinuți, torturați în cele mai bestiale moduri, ajung, prin cursul normal al timpului – adulți cu probleme deosebit de grave, deci nu ajung oameni sănătoși. Incapabili să-și confrunte răni atît de adînci încît le amenință însăși ființa, incapabili să se vindece, acești oameni nenorociți plutesc în derivă și ajung, uneori, să nenorocească alți oameni, la rîndul lor, în primul rînd, o femeie.

Tabelul 1 Ciclul vicios al violenței sub influența alcoolului

1. Băutură.
2. Dependență, violență, nepăsare.
3. Model de viață pentru copii.
4. Rană, plictiseală, curiozitate.

[Sursa: Mckee, L. *Harsh discipline and child problem behaviors: the roles of positive parenting and gender* // Journal of family violence. – Springer Netherlands, 2007, vol. 22, nr. 4, p. 187- 197.]

Uneori, cu bătaie spre niciodată, căldura femeii reușește să vindece, sau măcar să stabilizeze cruzenia bărbatului, și ciclul se încheie, după cine știe cîte generații. Cel mai adesea însă lucrurile degenerază lent, dinspre scandaluri înspre palme și apoi înspre pumni și picioare, și apoi în tortură curată. În această involuție vin și copiii, unul, doi, cinci, cîți dă Dumnezeu. Ei nu intră într-o lume normală, ei nu intră în situația de la început, pe care femeia poate și-o mai amintește, între plîsete și suspine. Ei intră direct, și fără alte formalități, în faza pumnilor și picioarelor, sau în faza strigătelor și urletelor, sau în faza bătăii cu lanțul, după cum le-o fi norocul. Și nu cresc, așa cum cresc ceilalți

copii, copiii care chiar au părinți, nu-și formează aceleași reprezentări despre lume, nu se luptă cu aceleași dificultăți și nu se bucură de aceleași izbânzi și victorii, pentru că ei trăiesc într-o altă lume, ei se bucură dacă tatăl n-a băut două sticle de spirt ieftin astăzi, ci doar una, ei se bucură dacă mami poate sta în picioare, și nu zace gemînd în pat ca ieri sau săptămîna trecută. Ei se bucură de niște lucruri simple, care nu există, cel puțin nu la modul vizibil, pentru nimeni altcineva, iar apoi ajung adulți, și duc mai departe, cu prețul vieții lor, și-a fetei căreia i-or fi dragi ochii lor, și-a copiilor ei, ciclul mizerabil.

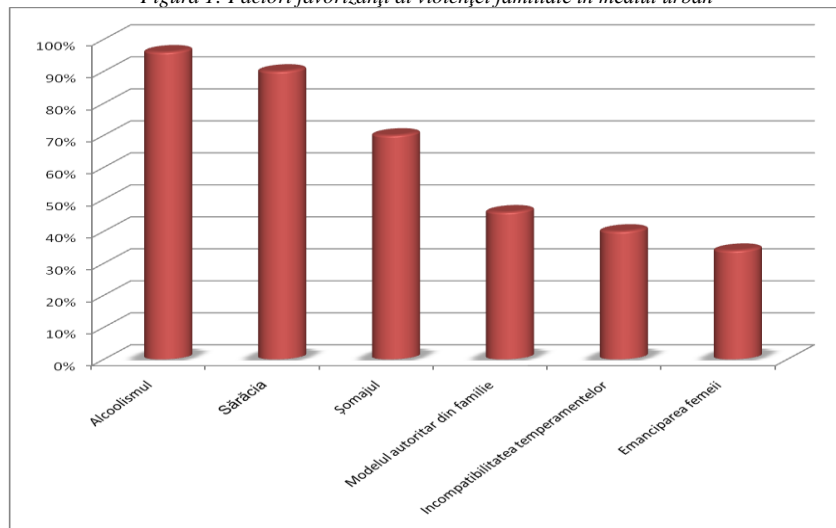
Pentru a efectua conexiunea dintre teorie și realitatea socială, a fost aplicat un **chestionar, cu scopul identificării opiniei publice cu privire la factorii cauzali ai violenței familiale**, pe parcursul lunilor decembrie-ianuarie (2009-2010). În corespundere cu obiectivele studiului, au fost evidențiați următorii **parametri de selectare a eșantionului de respondenți**:

1. Tipul localității: urban; 2. Sexul: femei, bărbați.

Deci, eșantionul include 50 persoane din mediul urban, dintre care 25 bărbați și 25 femei. În urma chestionării, s-a observat faptul că:

- Majoritatea respondenților au acceptat propunerea de a completa chestionarele, demonstrînd o atitudine înțelegătoare față de anchetare.
- Cei mai activi respondenți s-au dovedit a fi femeile, deoarece multe dintre ele, mai mult sau mai puțin, au fost abuzate măcar o singură dată în viață. O mare parte din bărbați au avut o atitudine destul de rezervată referitoare la tema sondajului și la unele întrebări.
- Multe persoane, după completarea chestionarelor, continuau discuția referitor la tema violenței, făceau diverse propuneri privind ameliorarea situației.

Figura 1: Factori favorizanți ai violenței familiale în mediul urban

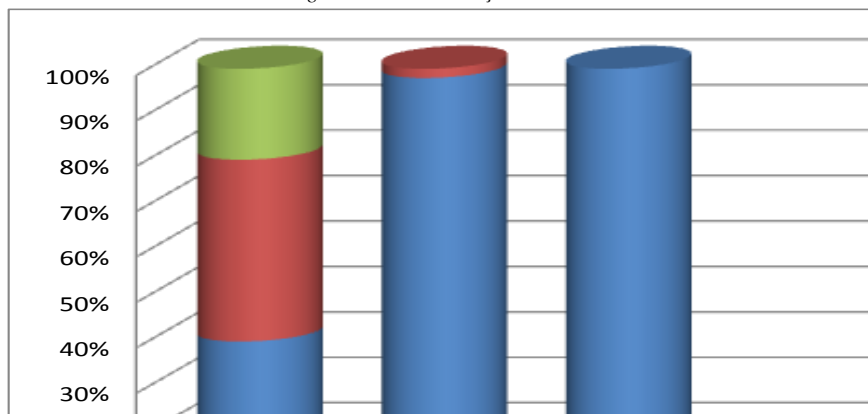

În ceea ce privește cauzele violenței familiale (*fig. 1*), atunci, conform opiniei respondenților participanți la studiu, alcoolismul reprezintă cauza principală a acesteia, fapt recunoscut de către 96% (48 persoane) dintre cei intervievați. Pe al doilea loc se află sărăcia, cauza care a fost enunțată de către 90% (45 persoane) dintre persoanele interievate. Ne-a surprins faptul că 34% (17 persoane) din respondenți au ales drept cauză lipsa educației spiritual-morale în familii și tocmai 70% (35 persoane) au declarat că factorul favorizant al violenței familiale îl constituie șomajul. De asemenea, e necesar să mai pu-

nem în evidență un alt studiu „Evaluări rapide privind problema violenței în familie din Republica Moldova”, realizat în 2007 de Centrul Internațional pentru Promovarea și Protecția Drepturilor Femeii „La Strada”, în care, unii experți invocă faptul că ultima vreme se constată tot mai multe cazuri de violență în familie, în care agresorul este dependent de alcool și, respectiv, una din cauzele violenței domestice este consumul în exces de alcool. În plus, în timpul regimului sovietic, statul intervenea direct cu măsuri educațional-administrative și, respectiv, fenomenul era oarecum diminuat. În prezent, implicarea statului/autorităților cu măsuri similare este evident mai slabă, ceea ce lasă loc pentru o creștere a cazurilor de violență în familie, subiectul fiind o persoană dependentă de alcool.

După cum știm, este cel mai bine de a afla consecințele și factorii de risc ce pot conduce spre declanșarea fenomenului, chiar de la o primă sursă. Deci, am mai realizat o cercetare pe baza unui **eșantion de 50 persoane**, (fig. 2) (dintre care un singur bărbat), reprezentativ din mediul urban și respondenții cu vârsta între 19-55 ani dintre care 49 femei și 1 bărbat. 36% (18 persoane) au menționat că sînt căsătorite, iar 12 (26 persoane) trăiesc în concubinaj, pe cînd 8 persoane erau în divorț, din mediul urban, toți fiind beneficiari ai centrului de susținere și protecție a familiei „Sotis”. Întrebările referitoare la diferite forme de abuz pe care le-a suferit respondentul pe parcursul vieții și în ultimele 12 luni au fost completate de subiect (autocompletare), după care au fost introduse de acesta într-un plic.

Figura 2: Descrierea eșantionului

Considerat de mulți specialiști și teoreticieni ca fiind un mediu protector și securizant pentru indivizi, familia și, în general, mediul familial din Republica Moldova cunoaște, în prezent, o intensificare a unor forme diverse de violență, abuz și agresiune, care au ca efect creșterea anuală a numărului de victime ale violenței domestice.

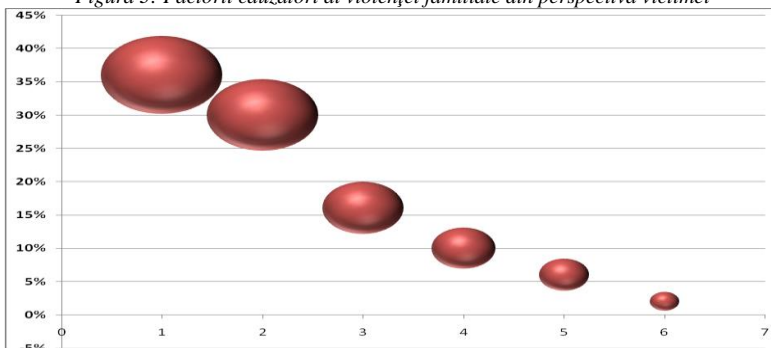
Ceea ce ne-a interesat în mod deosebit a fost întrebarea cu privire la factorii provocatori ai violenței familiale (fig. 3), iar ce am obținut a fost destul de semnificativ:

- 16% (8 persoane) au menționat ca factor favorizant - incompatibilitatea temperamen-
telor;
- 36% (18 persoane) - sărăcia;
- doar bărbatul a declarat că emanciparea femeii este un factor favorizant al violenței
familiale;
- pe cînd alcoolismul a fost ales de către 30% (15 persoane);
- iar modelul autoritar din familie (10%) ;
- lipsa educației moral-spirituale (6%) a obținut un procentaj destul de mic.

Respondenții ne-au elucdat o bună confirmare a faptului că victimele violenței intra-familiale locuiesc împreună cu agresorul, estimate în cifre am putea evidenția astfel –86% (43 persoane), ceea ce înseamnă majoritatea, astfel fiind confirmată și lipsa transparenței în studierea acestui fenomen.

Ceea ce am mai comenta la *fig. 3*, ar fi faptul că factorii provocatori ai violenței familiale sînt priviți puțin altfel de către victime, decît de persoanele care nu au fost supuse violenței sau care nu au ajuns a cere ajutor. Deci, alcoolismul și sărăcia se află pe pozițiile superioare, pe cînd faptul că primul eșantion a fost reprezentativ în mod egal între bărbați și femei, a influențat doi factori și anume modelul autoritar în familie a fost ales de către femei, pe cînd emanciparea femeii a fost ales de majoritatea reprezentanților genului masculin.

Figura 3: Factorii cauzatori ai violenței familiale din perspectiva victimei

36% – sărăcia;

30% – alcoolismul;

16% – incompatibilitatea temperamentelor;

10% – modelul autoritar din familie;

6% – lipsa educației moral-spirituale;

1% – emanciparea femeii.

De asemenea, ne-au interesat foarte mult datele cu referire la faptul dacă agresorii sînt consumatori de alcool și dacă era sub influența acestuia, atunci cînd s-a produs actul. Deci, rezultatele obținute cu privire la consumarea înrăită a alcoolului au fost: 60% răspunsuri afirmative, și 40% negative, pe cînd 80% dintre agresori erau sub influența alcoolului, 14% nu consumase băuturi și doar 6% nu știu.

În concluzie, putem afirma:

- Violența familială este puternic asociată cu consumul excesiv de alcool;
- În general, respondenții nu sînt bine informați privind violența în familie;
- Jumătate din persoanele intervievate au afirmat că au auzit despre fenomenul de violență în familie, însă nu știu prea multe detalii despre această problemă;
- Violența fizică este fenomenul cel mai bine cunoscut în rîndul respondenților;
- Puțini participanți au menționat că violența poate fi și de ordin psihologic, iar dintre alte tipuri de violență menționate sînt violența verbală și sexuală.

Iar ceea ce ne-a trezit un interes sporit în legătură cu scopul cercetării efectuate au fost răspunsurile cu privire la factorii declanșatori ai violenței în familie, deci:

„Alcoolul este primul factor de risc în dezvoltarea conduitei violente.”

În **concluzie**, e necesar să nominalizăm faptul că factorii ce generează violența familială sînt multipli și se evidențiază prin complexitatea sa, violența domestică se află la

originea celor mai dificile probleme sociale ale comunităților. Răspunsurile pe care le-am obținut ne-au condus la ideea precum că chiar dacă pare de necrezut faptul că atenția publică și a specialiștilor pentru această maladie socială datează de puțin timp, atâta vreme cât violența domestică e ignorată, lăsată să își continue existența secretă și devastatoare, nu putem vorbi de o reală politică socială, tinzând spre o bună calitate a vieții individului și a familiei. Cît nu ne-am strădui și cît nu am mai cerceta acest fenomen, în orice caz, nu am putea să-l combatem complet, iar cauza principală este prezența informației ascunse și lipsa transparenței în studierea problemei violenței familiale.

La nivel de principalele recomandări și propuneri vizavi de atenuarea violenței în familie, s-ar putea enumera:

- crearea unei rețele de Centre destinate victimelor violenței în familie prin finanțarea proiectelor (acordate în condiții competitive);
- pregătirea personalului Centrelor destinate victimelor violenței în familie;
- elaborarea unei metodologii specifice – ghiduri metodologice privind practici și modalități de monitorizare și evaluare a proiectelor și programelor în domeniul prevenirii și combaterii diferitelor forme de violență, inclusiv a violenței în familie;
- contribuția la dezvoltarea sistemului de management al informației;
- întreprinderea de activități de conștientizare și informare a opiniei publice.

În final, violența în familie nu este o întâmplare, nu este o manifestare separată, de comportament agresiv a unei persoane violente și nici un simplu obicei învechit. Trebuie să înțelegem unequivoc că violența în familie și primejdia violenței este mecanismul puterii și al controlului exercitat pentru a lipsi o persoană de libertate și de posibilitatea de a se realiza. De aceea, cu toate că multiple cauze pot provoca și încuraja această violență, întotdeauna izvorul ei este indiferența prezentă în societate. Reieșind din acestea, abordarea violenței în familie, a factorilor provocatori și sesizarea nevoilor victimelor sînt posibile doar în contextul unei conlucrări multidisciplinare, unde fiecare își va aduce aportul și propune modalități de atenuare a fenomenului violenței familiale. Studierea acestor aspecte ne va putea conduce spre o societate stabilă, echitabilă și tolerantă.

Bibliografie:

1. Barnett O., *Family violence across the lifespan*, London, Sage Publication, 1997, p. 216.
2. *Correctional Service Canada*, 1988, p. 114.
3. Leah Levin, *Drepturile Omului – întrebări și răspunsuri*, Editura UNESCO, Chișinău, 1998.
4. Mckee, L. *Harsh discipline and child problem behaviors: the roles of positive parenting and gender* // Journal of family violence. – Springer Netherlands, 2007, vol. 22, nr. 4, p. 187- 197.
5. *Notă informativă cu privire la criminalitatea în sfera relațiilor familiale în perioada a 3 luni*, 2005, Ministerul Afacerilor Interne R. Moldova.
6. Richters, J., *The NIMH community violence project: children as victims of and witnesses to violence*, London, Psihiatry, 1993.
7. *Violența domestică* // Lanțurile sărăciei, Galați, 2006, vol. 2, nr. 1, p. 2-5.
8. Wallace, H., *Family violence: Legal, medical and social perspectives*, Boston, Allyn and Bacon, 1999.
9. Бэрон Р., *Агрессия*, Санкт-Петербург, Питер, 2001.
10. *Практическое руководство по законодательным мерам для преодоления домашнего насилия*, ЮНИФЕМ, 2002.
11. Фурманов, А., *Детская агрессивность: психодиагностика и коррекция*, Санкт-Петербург, Речь, 2007.